821.512.122.092
К-19

ҒИБРАТТЫ ҒҰМЫР

ЛИЧНОСТЬ И ВРЕМЯ

ҚАЗАҚТЫҢ АСЫЛ ПЕРЗЕНТІ

" ҚАЗАҚСТАН "

829.512.122.082
К-19

Қазақтың АСЫЛ перзенті

Қазақстанның аса көрнекті мемлекет қайраткері, көзі тірісінде-ақ "Ұлы тұлға" атанған Бәйкен Әшімов пен оның жары Бақыт Әсетқызы туралы естеліктер

108273

Алматы
«Қазақстан»
2010

УДК 821.512.122.092
ББК 84 (5 Каз)
К 19

Қазақстан Республикасы
Байланыс және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитеті
«Әдебиеттің әлеуметтік маңызды түрлерін басып шығару»
бағдарламасы бойынша шығарылды

Құрастырушылар:

Әшімов О.Б.
Салықов К.
Сағадиев К.

К 17 **Қазақтың асыл перзенті** – Алматы: "Қазақстан", 2010. — 352 б.+16 бет фотосуреттер.

ISBN 9965-10-098-5

Бұл жинаққа қазақтың асыл абызы атанған, халқымыздың қадірменді перзенті, мемлекет және қоғам қайраткері, Қазақстан Үкіметін он төрт жыл, сондай-ақ Көкшетау, Қарағанды, Талдықорған облыстарын басқарған, Социалистік Еңбек ері, Ұлы Отан соғысының ардагері, «Отан» орденінің иегері Бәйкен Әшімұлы Әшімов пен оның жұбайы Бақыт Әсеткызы жайындағы естеліктер кіріп отыр. Оларда асыл азаматтың өмірі мен сіңбек жолы жан-жақты қамтылады, адамдық, азаматтық, қайраткерлік тұлғасы сомдалады.

Кітап қалың оқырмандар қауымына арналған.

УДК 821.512.122
ББК 84 (5 Қаз)

ISBN 9965-10-098-5

© "Қазақстан", 2010

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым Министрлігі
Орталық ғылыми
кітапхана

Эта книга посвящена памяти замечательного человека, видного государственного и общественного деятеля, нашего земляка Байкена Ашимовича Ашимова, который вложил значительный вклад в развитие и процветание Казахстана.

Байкен Ашимович прошел суровую школу жизни - войну и ранение, учебу в Ленинграде, послевоенный подъем сельского хозяйства.

В ряде районов Северо-Казахстанской области он освоил науку среднего руководящего звена и опытного хозяйственника, в индустриальном сердце страны - Карагандинской области многие годы был председателем облисполкома, в Талдыкорганской области - первым секретарем обкома партии.

Но особенно ярко его талант крупного хозяйственника и организатора, масштабно мыслящего государственного деятеля и грамотного руководителя союзного масштаба проявился в годы работы Председателем Совета Министров Казахстана. До выхода на заслуженный отдых Байкен Ашимович трудился на посту Председателя Президиума Верховного Совета республики.

Находясь на высоких должностях, он не забывал о молодом поколении, неустанно передавая весь свой огромный жизненный опыт. Его воспитанниками являются видные сейчас руководители, специалисты в различных отраслях народного хозяйства, настоящие профессионалы своего дела.

Байкен Ашимович обладал выдающимися человеческими качествами - порядочностью, открытостью, трудолюбием и удивительной скромностью.

I БӨЛІМ

ТОРҚАЛЫ ТОҚСАН – БАЙТАҚ ЕЛДІҢ ТОЙЫ

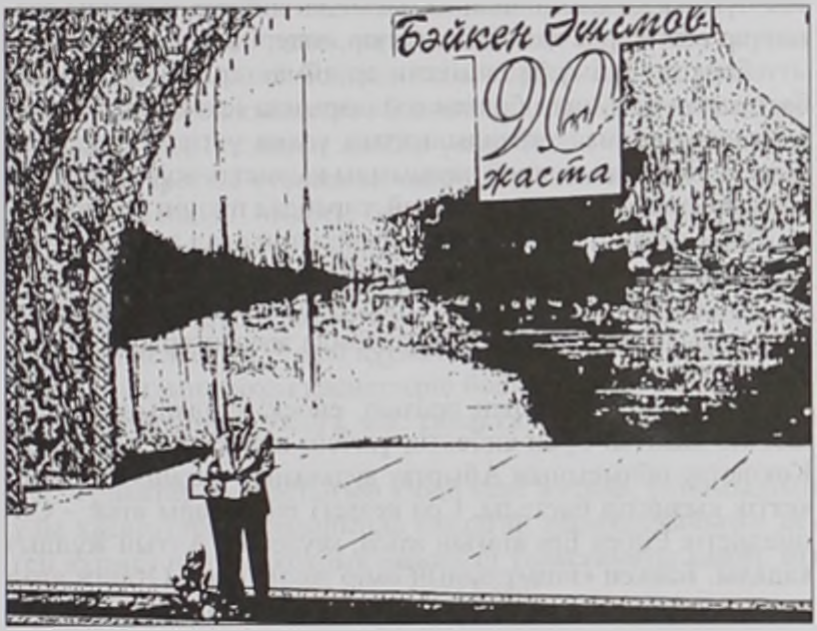

Мудрый политик, талантливый управленец, он, даже на пенсии, принимал самое активное участие во всех значимых событиях страны.

С первых дней независимости Казахстана он включился в работу по укреплению государственности и восстановлению экономики молодого государства.

Байкен Ашимович был надежной опорой Первого президента Казахстана Нурсултана Абишевича Назарбаева, всегда поддерживал его во всех начинаниях, стремился к новому, радовался достижениям и нововведениям.

За свой трудовой жизненный путь Байкен Ашимович неоднократно был отмечен государством, награжден орденами Ленина, Трудового Красного Знамени, Отечественной Войны I степени, Красной Звезды. Среди них особо выделяется одна из высших наград независимого Казахстана, вручаемая за особые заслуги перед страной - орден «Отан». Имя Ашимова Байкена занесено в Книгу Славы Республики Казахстан.

Видный государственный деятель, вложивший большую лепту в развитие экономики и культуры своей страны, в улучшение социального благополучия народа, Байкен Ашимович по праву считается аксакалом великой казахской земли и память о нем навсегда останется в сердцах благодарных потомков.

С. Билялов.
Аким Северо-Казахстанской области

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Бәйкен Әшімовтің 90 жасқа толуына орай салтанатты кеште сөйлеген сөзінің тезистері

Астана қ., 2007 жылғы 19 қыркүйек

Қадірлі Бәйкен Әшімұлы! Қадірменді қауым!

Біз бүгін еліміздің ардақты азаматы, көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, халқымыздың танымал тұлғасы Бәйкен Әшімұлының 90 жасқа толуына арналған ғибратты да салтанатты кеште бәріміз бас қосып отырмыз. Бұл оқиға қарияларымызды қадірлеудің жарқын бір көрінісі. Сондықтан бүгінгі Қазақстанның ел басындағы барлық басшы азаматтар осы жерде қатынасып отыр, өздеріңізбен бірге.

Бәйкен Әшімұлы елімздің әр аймақтарында, Үкіметте басшылық қызметте болған жылдарында іскер ұйымдастырушылық, талмас табандылықтың үлкен үлгісін көрсеткен адам. Қай жерде, қандай лауазымды қызметте жүрсе де өзіне тән сабырлы мінез, салиқалы ой, сарабдал пікірін ұстана білді. Туған елдің мәртебесі мен мерейі үшін адал да пәрзенттік парызбен қызмет жасаудың тәлімін танытты.

Кешегі Отан соғысының отты жылдарында Бәйкен ағамыз қолына қару алып, қан майданда жауынгерлік ерліктің үлгісін көрсетті.

Туған елге жеңіспен оралып, еңбек майданының алғы шебіне шықты. Ерен еңбектің үлгісін көрсетті. Сол кездегі Көкшетау облысының Айыртау ауданында алғашқы мемлекеттік қызметін бастады. Сол кездегі ең жоғары атақ — Социалистік Еңбек Ері атағын алып, кеудесіне Алтын жұлдыз қадады. Бәйкен Әшімұлының өмір жолы елге, Отанға адал қызмет етудің шынайы көрінісі болып саналады.

Халқымыздың қыран мінез ақындарының бірі Мұқағали айтқандай: «Біздің мынау қолтаңбамыз басулы, құрметтеңдер жиырмасыншы ғасырды» деп жазған еді. Ақын айтқандай, Сіздің, Бәке, қолтаңбаңыз жиырмасыншы ғасырға айқын басылған адамсыз.

Сол кезеңдерде, сол шақтарда Сізбен қоян-қолтық қызмет атқарған, жауапкершілік жүгін бірге көтерген жылдарымды мазмұнды да мәнді кезеңдер болды деп әрқашан ризашылықпен еске аламын. Сіз тоғағалық еткен Қазақстанның үкіметін маған беріп, Сіздің жылы орнынызға орныққалы бергі барлық табыстарды кейде соған балаймын.

Ел егемендігін алып, ата-бабамыз армандаған азат күндерге қол жеткен кезден бері Сіз әрқашан Отанымыздың абыройы мен беделін көтеру жолындағы адал ниеттес, абзал жүректес жан болдыңыз. Қазақстанның астанасын Арқа төсіне көшіру тұсында осынау бастамаға баянды ғұмыр тілеп, өз ой-пікірлеріңізді ашып айта білдіңіз. Халықтық қозғалысқа қолдау жасадыңыз. Жаңа заманның жарқын қозғалысын жан-дүниеңізбен жатырқамай қабылдап, үнемі адал тілектің үстінде келесіз.

Бұра тартпайтын байсалды мінезіңіз, халыққа деген қамқор қоңіліңіз Сізді әркез парасат биігінен көрсетіп отырды. Сіз көпке үлгі-өнеге болған, тәлім-тәрбие берген ұлағатты ұстазсыз. Сізбен қызметтес болған, алдыңызды көрген, қамқорлығыңызды сезінген жандар үшін Сіздің 90 жасқа толған мерекеңіз ерекше қуанышты ожиға деп есептеймін.

Халқымызда: «Қарты бар ел - қазыналы ел» деген дана сөз бар. Біздің қадірлі қарияларымыз өздерінің ақыл-парасатымен, тәлім-тәрбиесімен, тілек-ниетімен әдемі картаюдың үлгісін көрсететіні ләзім. Сол үлгіні барлық карттарға Сіз көрсетіп келесіз. Сіз осы құрметті топтың көш басындасыз. Халқымыздың жақсы қасиеттерін бойыңызға жинап, енді соны көпке, кейінгі буынға, жас ұрпаққа тағлым етіп, жеткізіп келесіз.

Ұрпақтар жалғастығын үзбей келе жатқан, ұлтымыздың ұлы қасиеттерін бойларында сақтаған қарияларымызға деген құрмет пен қамқорлық ешқашан толастамауы қажет. Біз Сіздерді мақтан етеміз, қымбатты Бәке!

Сондықтан да 90 жасқа толған күнінізде мен өзімнің Жарлығыммен мемлекетке сіңірген айрықша еңбегіңіз, белсенді қоғамдық қызметіңіз үшін еліміздің ең жоғары наградасы -«Отан» орденімен марапаттадым. Бұл Сізге деген мемлекетіміздің құрметі мен ілтипаты деп қабылдаңыз.

Халқым деп соққан қадірлі жүрек иесіне бүгін еліміздің ең жоғары «Отан» орденін таға тұрып, Сізге ұзақ ғұмыр, зор денсаулық, отбасыңызға баянды бақыт, әулетіңізге амандық тілеймін. Ардақты жеңгемізге Бақыт Әсеткызы екеуіңіздің көрер қызықтарыңыз көп, қуаныштарыңыз мол болсын!

Тойларыңыз тойға ұлассын!

Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы

Б.Ә. ӘШІМОВТІ «Отан» орденімен наградтау туралы

Қаулы етемін:

1. Мемлекетке сіңірген айрықша еңбегі, белсенді қоғамдық қызметі үшін еңбек ардагері Бәйкен Әшім-ұлы Әшімов «Отан» орденімен наградталсын.

2. Осы Жарлық қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының Президенті

Н. НАЗАРБАЕВ.

Астана, Ақорда, 2007 жылғы тамыздың 9-ы. № 375

Олжас СУЛЕЙМЕНОВ

ПРОСТО ДЕВЯНОСТО

... В конце августа прошлого года в «депутатском зале» астанинского аэропорта жду рейса на Алматы. Заходит Байкен Ашимович с супругой и сыном. Обнялись. Оказывается, возвращаются с Кокшетауских целебных озер. «День рождения там отметил». Я не стал уточнять, сколько исполнилось. Отметил для себя: все так же прям спиной, в походке тверд, голос не стариковский.

Долетели до Алматы, идем мимо буфета. Байкен Ашимович: «Присядем». Он заказал коньяк. «Ровно через год давай встретимся. На следующем дне рождения». Чокнулись. Я пригубил. Байкен Ашимович показал свою пустую рюмку.

Я все же спросил: «Просто день рождения или юбилей?».

Собеседник пожал плечами: «Не знаю. Просто – девяносто лет».

Я залпом допил свой коньяк.

...С председателем Совета Министров Казахской ССР Байкеном Ашимовичем Ашимовым мы часто встречались с начала 80-х. Как председатель Госкино республики, я принимал участие в заседаниях Совета Министров. Помню, на одном обсуждался вопрос о том, как довести поголовье овец в Казахстане с 35 миллионов голов до 50 миллионов. Предложений было множество. В самом конце обсуждения Байкен Ашимович поднял меня.

– Может быть, у деятелей кино и писателей есть предложения?

– Конечно, есть. Я думаю, мы сможем довести поголовье до искомых пятидесяти миллионов, если сможем выполнить одно условие.

– Какое? – искренне заинтересовался Председатель.

– Если все чабаны станут вегетарианцами. А вместе с ними все председатели колхозов, секретари райкомов и другое начальство!

Заседание наше на том завершилось.

...Я учился у Байкена Ашимовича искусству составления бумаг «наверх». В самом начале моей министерской карьеры потребовалось что-то для нужд киноиндустрии попросить у Совета Министров. Долго сочинял бумагу. Всячески обосновал просьбу, нашел солидные аргументы. Пришел в Совмин. Председатель не стал читать весь семистраничный документ. Заглянул в конец и начертал нужную нам резолюцию. Я почувствовал некоторую авторскую обиду: «Байкен Ашимович! Всю ночь сидел над письмом. Какие формулировки выточил! А вы даже не посмотрели». – «Я прочел то, что нужно. Пчела весь цветок ведь не кушает. Только нектару немножко».

С тех пор я старался уложиться максимум в полторы страницы. Без лепестков.

...1982 год. Январь. Ужин, посвященный 70-летию Д.А. Кунаева. В зале Дома приемов на Курмангазы за столами только члены Бюро ЦК и первые секретари обкомов. Я показал фильм, склеенный из множества фрагментов документальной хроники, начиная с 1944 года, когда Кунаев впервые попал в объектив киноаппарата. После аплодисментов пошли поздравительные тосты. Вел вечер Председатель Совета Министров. Возле него на столе стоял хрустальный графин с водкой. Оратор сначала подходил к Байкену Ашимовичу, выпивал хрустальный двухсоттраммовый стакан «Посольской» и, не закусывая, шел к микрофону у торца стола президиума. Говорили раскованно. Сначала – бокал, потом – вокал! Таким образом еще со времен Петра Первого проверялось здоровье губернаторов и военачальников. Сможет ли выдержать человек секретарские нагрузки – вставать раньше всех в области и ложиться последним?

В тот вечер тамада не предложил бокал лишь одному – джамбулскому секретарю. Все знали: он болел и готовился к пенсии. Были разговоры и о болезнях Ливенцова (Южный Казахстан). Ему тамада налил полфужера. «Байкен Ашимович! – взмолился Ливенцов. – Недолив!». Тамада, покачав го-

ловой, дополнил. Ливенцов мгновенно осушил бокал. Произнес замечательную здравицу в честь именинника. Пошел за свой стол, но вдруг остановился и обратился к тамаде: «Байкен Ашимович! Забыл самое главное сказать. Позвольте еще раз к микрофону!».

– Правила знаешь?

– Знаю, согласен!

Тамада наполнил еще один фужер. Ливенцов уже стоял рядом. Осушил. Сказал свое «самое главное», победителем возвратился на место. И секретарил еще долго-долго, не только в Шымкенте.

Даже мне пришлось пройти через этот нелегкий обряд, хотя я секретарить не собирался и мне «железное здоровье» вроде было ни к чему.

Сам тамада Ашимов заздравных речей тогда не произносил, и мне не удалось увидеть, в каких он отношениях с фужером. Признаюсь, за все годы знакомства и дружбы на расстоянии с этим удивительным человеком я ни разу не видел его хотя бы «навеселе» или «на взводе». Всегда ровный тон в разговоре, спокойный, улыбчивый взгляд, крепкое рукопожатие. Таким он был в 60 лет, и в 70, и теперь в свои заслуженные Девяносто!

Оставайтесь таким и дальше, Байкен Ашимович!

Здесь, вдалеке, я поднимаю за вас и милую добрую Женей хрустальный бокал, наполненный до верху, – догадайтесь, чем? Кон жасаңыз!

Ваш Олжас, г. Париж, 19 сентября

Уахит ШӘЛЕКЕНОВ,
тарих ғылымының докторы,
профессор

ЕЛДІҢ АТЫН ЕР ШЫҒАРАДЫ

Бәйкен Әшмұлы Әшимов белгілі қоғам қайраткері, қазақ зиялыларының бірі. Бәйкен Әшмұлының ұзақ жылдар бойы атқарған еңбегі кейінгі ұрпақтарға үлгі боларлық.

Есін біліп, ержеткен шақтан бастап белсенді еңбекке қатысқан азамат. Оның өмірінің басым көпшілігі Кеңес өкіметінің тұсына тура келді. Осы жылдарда елімізде болып жатқан тарихи оқиғаларды басынан өткерген, оның қиыншылығын да көп көрген, тамаша өмір тәжірибесін мейлінше жинақтаған азамат.

1938–1945 жылдарда Совет Армиясы қатарында борышын атқарып, Ұлы Отан соғысының басынан соңына дейін қатысқан қанды майдан ардагері. Ол ел басына «күн туып, етігімен кан кешкен» заманда ерлік көрсеткен. Көптеген ордендер мен медальдар сол ерліктің айғағы. Ұлы Отан соғысы жылдарында атқарған батырлық еңбектері Бәйкен Әшімұлының өз өмірі туралы кітабында егжей-тегжейлі баяндалған. Бұл сөз еңбек кейінгі ұрпақтарға патриоттық тәрбиенің үлкен өнегесі болады.

Жас кезінен еңбекке шыныққан, әсіресе ұзақ жылдар бойы қан майданға қатысқан Бәйкен Әшімұлы 1945 жылы елге жеңіспен оралып, бейбіт өмірді қалпына келтіруге қызу араласып, бұрынғы білімін жетілдірді. Ұлы Отан соғысы жылдарында күйзеліске ұшыраған, кіраған өндіріс орындарын, ауыл шаруашылығын, халық тұрмысын қалпына келтіруге, мәдениетті көтеруге білек сыбанып кірісті. Бәйкен Әшімұлы аудандар, облыстар және жалпы республика көлемінде басшылық жұмыстарға белсенді, білгірлікпен қатысып, үлкен атаққа, абыройға ие болды. Бәкенді жақсы білетін азаматтардан оның адамгершілігі, өзін әрдайым бірқалыпта ұстайтыны, халық тұрмысын, салт, әдет-ғұрпын жетік білетіндігі туралы айтқандарын талай естіген едім.

Осындай жақсы қасиеттермен ол замандастарының, қазақ халқының жүрегінің төрінен орын алған, халқының аяулы азаматы атанған. Осы жемісті еңбегі жоғары бағаланып Бәйкен Әшімұлы Әшімов 1977 жылы Социалистік Еңбек Ері құрметті атағымен марапатталды. Бұл құрметті атақ Бәкеннің қажырлы, жемісті еңбегі үшін халқының оған көрсеткен құрметі болатын.

«Жасында бейнет берсін, қартайғанда зейнет берсін» – деген қазақтың қанатты сөзі бар. Байкен Әшімұлы өзінің ұзақ өмірінде қажырлы еңбек еткені туралы қысқаша шолу жасадық. Ал оның жеке отбасылық өмірінің де өнегелі болған-

дығын айта аламыз. Бәкең соғыстан аман-есен оралып, еліне қайтып, Бақыт Әсеткызына үйленіп, 60 жылдан астам бірге баянды өмір сүрген. Құдайдың бұйрығымен дәм бұйырып қосылған бәйбішесі Бәйкен Әшімұлының халық ағлығы үшін жемісті еңбек етуіне, халқының арасында абыройлы болуына қамқорлық жасап, ұрпақтарын өсіргін. Бір-біріне деген ерекше қамқорлық арқасында өнегелі отбасын, бақытты тұрмыс құрған.

Ен жоғары ел басқару қызметтеріне жүрсе де Бәйкен Әшімұлы өзін қарапайым халықпен қатар ұстап, ұрпақтарын ата-бабаларының салтына сай етіп тәрбиелеп. Ұлын ұяға, қыздарын қияға қондырып, оларға білім берген. Балаларының алды ғалым, ұстаздық дәрежеге жеткендерінің куә болып, қуанышқа боленді. Бәйкен Әшімұлының ұлы Оңдасын Қазақстан Ұлттық Ғылым академиясының толық мүшесі, профессор, М.Қ. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры.

Бәйкен Әшімұлы мен Бақыт Әсеткызы балаларынан, немере-шөберелерінен рахат көрген, бақытты, үлгілі отбасы, халқының құрметіне болеиіеп азаматтар. Екеуі де құрметті демалысқа шығып, зейнет жасын әдемі, үлкен сыйластықпен өткергенін өз көзіммен көрген куәгерлердің бірі болдым. Бұрын бұл азаматтарды жалпы білуші едім, кейінгі 30 жылдай уақытта құдандалы болып, той-думандарда жиі-жиі кездесіп жүрдік. Көптеген салтанатты жағдайларда жасы үлкен, құрметті Бәекеңдастарканның төрінде, мен оның жанында отыратынмын. Әр уақытта, Бәкең мен Бақыт Әсеткызының ұстанымдарына, сөйлеген сөздеріне, байсалдылықтарына көңіл аударып отырушы едім. Сонда олардың бойында қазақ халқының салмақтылық, кеменгерлік, қарапайымдылық қасиеттері байқалып тұратын. Екеуінің де адамдарға ілтипаты, пілекшілдігі мол болатын. Соған қарап, «ұлық болсаң, кішік бол» деген халық нақылы жиі еске түсетін. Осындай жақсы қасиеттері нәтижесінде олар халық арасында сыйлы бола білді. Олар зейнеткер өмірдің өзінде де жан-жағына, ортасына қарапайымдылықтың үлгі-өнегесі бола алды, бақытты өмір сүрді. Ел басқарудың жоғары сатыларында қызмет атқарған азаматтардың кейбіреулерінің қолынан осындай үл-

гілі карттық тіршілік кешу келе бермейді. Сондықтан, кариялылық өмірді өткеру үлгісін көрсете білген Бәйкен Әшмұлы мен Бақыт Әсеткызы кейінгі ұрпақтарға өнеге болатын азаматтар.

Бәйкен Әшмұлы Әшімов Қазақстанның алға өрлеуіне сүбелі үлес қосқан қоғам қайраткері және сүйікті Отанының атын әлемге паш еткен халық зиялыларының бірі.

ИСТОРИЯ ЛЮБВИ

Стихи написанные внуком Азатом к 60-летию совместной жизни Ата и Аже в 2006 году

Все краски жизни на одном портрете,
Два человека – и одна судьба.
И самая красивая на свете
История любви Аже-Ата.

Он молод был, был полон сил, желаний,
Кипела жизнь в нем как морской прибой.
Она – прекраснейшая из Земных созданий,
Их встреча предначертана судьбой!

О, как прекрасно этот трепет ощущать
И взглядом солнце провожать за горизонт,
Всегда быть вместе, чувствовать, любить, мечтать…
Но началась война. Ата ушел на фронт.

Пять лет испытаний и кровопролитий,
Загублены жизни, разбиты сердца,
Но наша Аже, словно ангел-хранитель,
Любовью своею спасала Ата.

Пусть время пройдет и развеется грусть,
Останется в далеком прошлом война!
Два любящих сердца, великий союз!
И вновь они вместе… И снова весна…

И жизнь продолжалась, текла как река,
Порой приходилось плыть против теченья.
Всегда были рядом Аже и Ата,
Как небо могучее с солнцем весенним.

Счастливая жизнь, высокий полет,
Немало побед было, дел, достижений.
И в этот волшебный бриллиантовый год
Примите от внуков своих поздравленье!

Пусть будет уважение народа
Наградой Вам за Ваш безмерный вклад
В развитие страны нашей свободной,
И Ваши внуки Вам сегодня говорят:

Ата, ты самый лучший человек на свете!
Мы за тобою как за каменной стеной!
Спасибо, что Ажешу нашу встретил!
Аже, ты – Ангел наш, и мы живем тобой!

За воспитанье, ласку, нежность мы хотим
Признательность Вам выразить свою,
Дополнит поздравление Сейлин:
«Ата, Аже, я очень Вас люблю!»

Бәйкен ӘШІМОВ:

АЗАМАТТЫҢ ТІЛЕУІН ТІЛЕЙІК, АҒАЙЫН!

Адам жер басып жүргенде дәйім сынақта болады. Қарттықтың өзі де тек күрмет көрер жас емес. Оның да өзіндік сынағы бар. Қарттықтың басты сынағы – әдемі қартаю. Бәйкен Әшімов – әдемі қартаюдың әдемі үлгісін бүкіл халқымызға көрсетіп келе жатқан адам. Ол кісі зейнет демалысына шыққалы да ширек ғасырдың жүзі болып қалды. Осы жылдар ішінде Бәйкен Әшімұлы Қазақстан Үкіметін басқарған, Қазақстан Парламентін басқарған жылдарындағыдан кем күрмет көрмей келе жатыр. Тоқсаннан асқан жасында тұғырынан таймай, Алаштың абызы ағаның отыр. Бұл – бөлекше бақыт. Баянды бақыт.

«Ұрпақтар жалғастығын үзбей келе жатқан, ұлтымыздың ұлы қасиеттерін бойларында сақтаған қарияларымызға деген күрмет пен қамқорлық ешқашан толастамауы қажет» – Елбасымыздың осы сөзін еске ұстап, біз таяуда Бәйкен ағаның алдына қайта бардық. Бұл жолғы сұхбатымыз «Өкжетпес» шипажайында өтті.

– Өткен жылы Алматыда, Сіздің шаңырақта болып, сұхбат құрғанымызда әңгіменің бір шеті адамдар арасындағы қарым қатынастың қызғаныш, көре алмаушылық сияқты келеңсіз көріністеріне шығып кетті де, «Соғыстан кейінгі жылдарда үстімнен домалақ арыз түскені бар, менің ата-бабам бай болған, соны партияға өтерде жасырып қалған деп көрсетіпті. Содан аудандық партия конференциясында мені басшылық жұмысқа ұсынбай қойды», дедіңіз. Мен: «Жел тұрмаса шөп басы қимылдамайды ғой...»деп едім, Сіз күліп жібердіңіз. Өзіңіз таратып айтып жатпаған соң ол әңгімені жалғастыра қоймадым. Енді сол әңгімеге қайта оралайықшы. Шыққан ортаңыз, тараған тегіңіз жөнінде айтсаңыз.

– Мен өзім арғы бабаларын айтып мақтанатындарды кейде қолдаймын, кейде қолдамаймын. Әрине, ата-баба аруағы біздің бәрімізді желеп-жебеп жүретіні рас. Шөптің де шыққан жерге шығатыны рас. Кім-кімнің де тегіне тарта-

тыны да рас. Бұл жағынан аталар атағын айтып, мақтаныш тұтуды қолдауға болады. Екіншi жағынан, «Бүгін мақтанатыны жоқтар кешегісімен мақтанады» деген сөзді де ұмытпаған жон. Осы сөзді Президентіміз бір сұхбатында келтірген. Бабалардың мықтылығына сенің еңбегің сіңбейді. Сенің еңбегің өзіннің істеген ісіннен, балаларыңа берген тәрбиеннен, солардың атқарған жұмысынан көрінеді. Бұл айтқаным жалпы елдік мақтанышқа да қатысты. Біз бәрінен бұрын бүгінгі биігімізбен мақтанатындай ұлтқа айналуды алдымен ойлауымыз керек.

Ал енді жаңағы айтқаныңа келсек, менің аталарым байлар қатарына қосылмайды деп ойлаймын. Кедей де емес едік. Өзім ес білгенде біздің үйде 2-3 жылқы, 3-4 еңыр, 50 шақты қой болатын. Ол кезде бұл мал байлыққа жатпайтын. Әрі барса орташа дәулетті дегенге жақындайтын шығар. Бірақ біздің үй, қалай болғанын қайдам, отызыншы жылдардың алдында «подлежит раскулачиванию» деген тізімге кіріп кетіпті. Елден береке қашып, пейіл тарыла бастаған кезде жаңағы малдың өзі көп көрінетін болған ба, қайдан білейін. Ол кездегі тізім кандай, бір кірген адам оңайлықпен шығарылмайтын. Бай да бай, орташа да бай. Біз өзі қызық қоғамнан келдік қой, қазір ойлап қарасаң, кедеймін деп мақтанудың өзі адам аяйтындай нәрсе ғой.

– Бәйкен аға, өзіңіздің өскен өңіріңіз – Кокшенің баурайында, Бурабайдың жағасында әңгімелесіп отырмыз. Сіз туған Айыртау жері де осы арадан онша алыс емес. Балалық, жастық күндеріңізді еске алсаңыз, алдымен ойыңызға не оралады?

– Өмірім үлкен өкінішпен басталыпты. Мен алты айға да толмай тұрғанда әкем Әшім аяқ астынан қатты ауырыпты да, кенеттен қайтыс болыпты. Бесікте қалыппын. Кейін ағайындарымыз менің анамды әмеңгерлік жолымен әкемнің туған інісіне қосыпты. Қабдолла ағам өзім кормей де қалған деуге келетіндей әкемнің орнына әке болды. Ол кісіні мен ағатай деуші едім. Ағатайым маған еш уақытта да әкемді жоқтатып көрген емес. Өмірімде қамқоршым да, ақылшым да болды. Тек ер жеткенімді, ат жалын тартып мінгенімді әкем көре алмай кетті-ау дегенді ойласам әлі күнге, мына тоқсаннан асқан жасымда да іші-бауырым езіліп кетеді. Анам айтып оты-

ратын. Әкем өлім халінде жатқанда басында жылап отырған анама: «Жылама, неге жылайсың, сенде анау бар ғой, анау» деп жоргекте жаткан мені корсетеді екен. Әйтеуір, мына өмірде бір ізіміз калып бара жатыр ғой дегені шығар. Содан мен есейе келе мына өмірде әке арманын жүзеге асыруды ең біріншi перзенттік парызым деумен өстім. Осы парызды сезіну маған дәйім демеу болып отырды. Қандай қиыншылықта да қайратыма қайрат қосып отырды.

– Қиыншылықты көп көрдіңіз ғой?

– Көп көрдім, шырағым. Бірақ, елмен бірге көрдім. Мен туған кездің өзінде елдің жағдайы нашарлап калған еді. Мынау Көкшенің, анау жатқан жалпақ Арканың бар шұрайлы жері Ресейден келген переселендерге кесіп берілген, біздің ата-бабаларымыз қоныс еткен жайлау, кыстаулар шет-шетке ысырылған кез екен. Малдың басының азайғаны да сондықтан. Кейіннен халық ол күнге де зар болып қалды ғой. Отызыншы жылдарға жақындағанда ұжымдастыру деген шықты. Ол кезде мен ауыл мектебінен сабақ оқып, қара танып, ежіктеп кітап оқитын күйге келгенмін. Сол жылдарда Қабдолла ағатайым мен шешемнің (мен апам дейтінмін) қолындағы онсыз да азайып калған мал бір күнде тартып алынып, ұжымға салынды. Жұрттың бәрінің малын сойтті. Оның үстіне, не үшін керек болганын қайдам, біздің ауылды алыста жатқан Рузаев ауданына қосып жіберішті. Жай ғана қосын қоя салмады, біздің Шабақбай ауылын көтере көшіріп, Ақмолда ауылына апарып қоныстандырды. Алыстан мұнартып Айыртау көрінін тұрушы еді, енді ол да көзден бұл-бұл ұніты. Ең жаманы, ортага жиналған мал иесіз калын, қырыла бастады. Нағыз азан енді басталды. Елге аштық келді.

Мен өзім өмір бойы қатарында жүрген, көп жақсылығын корген коммунистер партиясының көлеңкелі жақтарын көп казбалай беруді онша ұнатпаймын. Көленкені іздесе, кай қоғамнан да табылады. Қазіргінің бәрі де бірдей жетісіп тұрған жоқ. Жаңа заман келіп, жаңа қоғам құрып жатқандағы артық кеткен, кем түскен нәрселердің көбін түсінуге де болады, талайын кешіруге де болады. Дегенмен, кешіруге болмайтын бір нәрсе бар, ол – осы отызыншы жылдардағы ашаршылық. Қолдан жасалған ашаршылық. Қолдан жасалған дегенде мен оны кейбір тарихшылар, журналистер жазып жүргендей «ге-

ноцид» деп атай коймаймын. Геноцид – халықты әдейі қыру. Ондай жағдайлар да тарихта болған. Украиндар қазір «голодомор» дегенді айтып жатыр ғой. Оған төрелік етіп қайтейін. Ал біздің жағдайда большевиктер қазақ халқын жер бетінен түп-түгел құртуды алдына мақсат етіп қойды деудің жөні жоқ. Бірақ, қалың қазақтың солардың орашолақтығынан, жалаң белсенділіпнен, жұмысты ұйымдастыра алмайтын оспадарлығынан қырылғаны рас. Кешіруге болмайды дейтінім де сол.

– *Сонан аштық басталды.*

«Пәленше аштықтан ісіп кетіпті», «Пәленше бұрлығып өліпті» деген сөздерді естіп жатамыз. Кішкене қоны бар біздің үйге де аштықтың хабары ақыры келді. Қабдолла ағатайым бір күні мені шақырып алды да: «Қарағым, біз құдайдың салғанын көреміз. Ең болмаса сен өлмес қамыңды ойла. Бірдеңе етіп, қалаға жет», деді. Шешем дауыс қылып жылап, мені бір Аллаға тапсырып жатыр. Жас тілек менің амандығымды тілеп ата-анам қала берді. Сойтып, он бес жасымда, 1932 жылдың жазында туған табалдырықтан аттап, қалаға кеткенмін, айналайын. Айыртаудағы біздің ауылдан мына Көкшетауға дейін 150 шақырым, сол екі арада жаяулап талай күн жүріп жеттім. Аштықтан солай қаштым. Сондағы ата-анамның айтқан ақылына өмірбақи қарыздармын. Кім біледі, олай етпегенде тағдырымның қалай қалыптасарын.

Шіркін, біздің қазақтың туыскандық, ағайындық деген қасиеттері бөлек қой. Мені де сол туыскандық, сол ағайындық аман алып қалды. Көкшетауда балалар үйінің директоры Есбай Сүлейменов деген кісі біздің аталас ағайынымыз екен. Мен сол кісінің үйіне келдім. Ол жақтан тағы бір туысканымды сағалап, Қызылжарға жеттім. Біздің елдің Әбуләйіс Жұмабаев деген жігіті сонда техникумда мұғалім деп естігем. Абырой болғанда, сұрастырып жүріп тауып алдым. Елдегі жағдайды, аштықты айттым. Бәрін өзі де білп отыр. «Ал, шырағым, ойың не?», деді. «Ойым – оқу». «Дұрыс, осында оқысаң күнінді көресің», деп жатыр ол кісі. «Күнкөріс қана емес, білім де керек қой», деп қалдым. Бұл сөзім ол кісіге ұнап кетті. Петропавл станцасының жанында теміржол ФЗУ-ы бар екен. Соның директорына алып барды. Ең өзердей орыс. Фамилиясы әлі есімде – Веретенников. Ол

кісі бірден қабылдады. Күнне сегіз жүз грамм нан, бір мезгіл ыстық тамақ береді. Аштықтан бұратыла жаздап келген маған бұл училище кәдімгі жұмақтай болып көрінді. Жалғыз ғана қинайтыны – орысша білмейтінім. Нашар білетінім емес, атымен білмеймін.

– Қалай үйрендіңіз?

– Жағдай үйретті. «Қазақ жұмақтың есігінен қарағанша, терезенен шығады» деген сөз бар емес пе, оның үстіне өзімнің де етімнің тірілігінен болар, орыс балаларымен араласып, жағаласып жүріп, алғашқы жарты жылдың өзінде-ақ ептеп орысша тіл сындырып алдым. Бірте-бірте оқуға, жазуға жетіле бастадым.

– Ауылдағы ата-анаңыздың жайы қалай болды?

– Олардан көпке дейін хабар ала алмай жүрдім. Келесі жылдың көктемінде барып бір хабар жетті. Ата-анам пойызбен Петропавл станциясына келіп түседі екен. «Вербовка» арқылы сол жаққа жұмыска келетін болыпты. Не арқылы келсе де, қандай жұмыска келсе де әйтеуір тірі екендеріне қуандым. Ақыры ата-анам пойызбен келді. Сондағы станса басында кешкен көңіл күйімді ешқандай сөзбен жеткізе алмаспын. Тек ку сүйектері қалған. Әйтеуір, тірі. Кейін бір сәті түскенде Солтүстік Қазақстан облысының Булаев ауданындағы «Возвышенский» деген кеңшарға «вербовкамен» келген ата-анамның жұмыс істеп жатқан жеріне бардым. Аштықтың тажалынан жан сауғалап келген адамдар қандай азапқа да көнеді екен. Тек тірі қалдыратын тамақ табылса болды. Содан ата-анам «вербовка» бойынша үш жыл жұмыс істеп, 1936 жылы елге қайтып оралды. Енді соның барын айта берін қайтейін, әйтеуір, қазіргілер қандай-қандай жағдайларды бастан кешкенімізді білсін, бүгінгі күннің қадірін жетсін дегенім той.

Қызылжардағы оқудан паровоз жөндейтін слесарь деген мамандық алып шыққам да, мен темір жолда жұмыс істегенім жоқ. Оқуға деген ынта мені енді ауылшаруашылық техникумына жетелеп алып кетті. Сонда екі жыл оқыдым. Үшінші оқу жылы бастала бергенде, аудандық комсомол комитеті шақырып, саяси оқу бөлімінің меңгерушісі қызметіне қойды. Юрченко деген бірінші хатшы бар еді, «Оқуым қалай болады?» десем, «Оқуыңды жалғастыра бересін», дейді. Бұл не қылған кеңшілік? Сойтсем, 37-38-дің жаппай жазалауынан

кейін үстел басына отырып, жөндемді қағаз жазатын адам да қалмаған-ау деймін. Комсомолдағы жұмыс мені бірден ширатып жіберді. Жастарды ұжымдық шаруашылықтардағы жұмысқа да тарту үшін екі күннің бірінде ауыл-селоларды аралап жатамыз. Қолік дегеннен бүкіл райкомда тек бірінші хатшы мінетін жалғыз ат бар. Қалғанымыз велосипедке мініп алып, тартып кетеміз. Сонда жүріп ел алдында сөйлеуге де жаттыға бастадым. Көп ұзамай әскер қатарына шақырылдым.

Әскер демекші, қазіргі жастардың әскер қатарына баруы, жалпы армиямыздың жағдайы туралы не айтар едіңіз?

– Мен ондағы жағдайды біле қоймаймын. Өзім білетін, өзімді аландататын бір жағдайды ғана айтайын. Әрине, мына нарық деген бар салаға әсер етеді. Әскерге де әсер етеді. Оны түсінемін. Сонда да өз басым әйтеуір қаржы үнемдеу мақсатымен әскерге шақырылған жастардың азаматтық міндетін өздерінің облысынан көп ұзамай атқаратынын қолдай қоймаймын. Бұрын әскерге кеткен балалардың алды сонау Германиядан бір-ақ шығатын, басқалары бүкіл Кеңес Одағының түкпір-түкпірін шарлап кететін, ел көретін, жер көретін, неше түрлі халықпен араласын, ысылатын. Қазір де дәл солай болмағанмен, жастарды бүкіл Қазақстанның киыр-киырын көретіндей етудің мүмкіндігі бар сияқты. Оралдың жігіті Отарда, Созақтың жігіті сонау солтүстікте міндетін өтеп, бар өңірдің балалары бір-бірімен араласып жатуы керек.

Бұл айтқаныңыз жоғары оқу орындарына да қатысты сияқты.

– Оларға да қатыстырып айтуға болады. Қазір облыс орталықтарында университеттер тым көбейіп кетті ме деймін. Бүгінде мектеп бітірген бала ауылынан, ауданынан шығады да, облысының орталығында оқып, ауылына, ауданына қайтып оралады. Өйтпеске жағдайы да жоқ. Жол қаражатынын өзі-ақ қалтасын ойып жібереді. Бұрын қандай еді? Мектеп мұғалімдерін даярлайтын институттардан басқаларының көбі Алматыда болатын. Жастардың көбі сонда оқып, жолдамамен жан-жаққа жіберілетін. Зайсанның жігіті Ақтөбеден шығып, сол жақта орнығып, үйлі-баранды болып жататын, Қызылорданың қызы Павлодарға барып, сол жақта тұрмысқа шығып жататын. Немесе студент кездерінде-ақ

үйлеиіп, Шымкенттің қызы Көкшетауға, Жамбылдың қызы Қызылжарға келіп болып түсетін. Содан қалын қазақ бауырласып, туыстасын тұратын. Әрине, қазір де ондай жағдайлар аз болмас. Өмір ғой. Бірақ, дәл бұрынғыдай емес сияқты. Астанада, Алматыда ірі-ірі оқу орындары көбейтілуі керек сияқты қайта. Президент Астанада жаңа үлгідегі университет салдыртқанда, Елордадағы оқу орындарын күшейткенде осыны да ойлаған шығар.

Қазақтың бар баласы қазақтың бар даласында жүрсін десек, кадрлар ротациясын да қайта қалпына келтірмей болмайды-ау, тегі. Мен кезінде Орталық Комитетте жұмыс істедім, сектор меңгерушісі де болдым. Сонда орталық аппаратта обкомдардан шақырылған нұсқаушылар жұмысқа қабылданып, біраз уақыттан кейін басқа облыстарға жоғарылатылып, олардың орнына басқа адамдар шақырылып, бір өңірдің жігіттері өзге өңірлерге сіңісіп, кіріп жататын. Қазір де ол тәжірибе бар, бірақ жаңа сөз айтқандай бұрынғыдай емес. Бұрынғыдай болмайтыны — әр адамды жұмысқа шақыру үшін оған жағдай жасауға, ең бастысы пәтер беруге тура келеді. Осындай ахуал облыстарда да қалыптасып отыр. Оларда да жер-жерде көзге түскен кадрларды облыс әкімшілігіне шақыру мүмкіндігі шектеулі. Аудандарды айтпай-ақ қояйық.

— Бұл да нарықтың бір әсері. Мұны қызметтік пәтерлер арқылы шешуге болар ма екен? Жұмысы ауысқан басшы қызметкер пәтерін тапсырып, барған жеріндегі қызметтік пәтер берілсін, оның қызметтік пәтері орнына келген адамға ауысып жатса, шығын да аз болуы мүмкін. Әйтеуір, осындай проблема бары рас. Мұның бір жаман жері — аудандардағы, облыстардағы кадрлардың өзін-өзі танытуға ынтасының азаятындығы. Жақсы жұмыспен көзге түседі облыс орталығына, одан асып астанаға жұмыска шақырылу перспективасының өзі жас адамды қамшылап тұрады ғой.

Ал енді әңгімеміз кадр дайындау жағына ойысып қалған екен, онда мынандай ойымды да ортаға салайын. Бұл менсіз де айтылып жүрген жай, сонда да артықтық етпес. Қазір адамдардың жоғарылауы да, төмендеуі де тез болып бара жатыр. Аяқ астынан аудан әкімі бола қалады, аяқ астынан қызметтен түсе салады. Бұрын кешпір басқармаған адамның аудан-

дық аткару комитетін басқаруы, ауатком торағасы болып кормеген адамның аунарткомның бірінші хатшысы бола салуы, аудан басқармаған адамның обком хатшысы бола калуы деғендер сирек кездесетін. Оның өзі де адамның белестерден өтіп, сынактардан отіп, тәжірибе жинауына, шындалуына әсер ететін. Жалны, тәжірибенің аты – тәжірибе. Басшы азаматтардың белгілі бір уақыт аралығында әбден ысылатындай мүмкіндігі болғаны жөн. Тым сүйегі қатайып кеткен адамдарды жоғарылату жақсы еместігі анық, сонымен қатар тым жастардың да бірден биіктей калуы озін дәйім актай бермеуі мүмкін. «Золотая середина» дұрыс кой. Жаксы жастан да шығады, жасамыстан да шығады. Жамандыктың да жасқа қарамайтыны бар. Ана бір жылдары әкімдердің өз командасымен жұмыс істеуі деген желеумен әкім ауысса болды, бұрынғы әкімнің маңындағылар шетінен кызметтен босайтын әдет шығып еді. Президент оны тоқтатын, дұрыс жасады.

– Бәйкен аға, енді өмір жолыңыз жайындағы әңгімеге оралсақ. Содан сіз әскер қатарына шақырылдыңыз.

– Отыз сегіздің күзінде сонау Украинаның Чернигов облысынан бір-ак шыктым. Бұл бір киын кез еді. Гитлер Кеңес Одағымен жапсарлас жаткан елдердің қай-қайсымен де жанжал бастағалы жүрген еді. СССР Польшамен келісім жасап, Батыс Украина мен Батыс Белоруссияны Кеңестік Украина мен Кеңестік Белоруссияға косын алуға шешім қабылдаған болатын. Біз сол жорыкка қатыстык. Жорык деген аты болмаса, ешкандай соғыс кимылдары орын алған жок. Екі жактың халкы да өз кандастарына ризашылыкпен косылды. Мұны мен сол окиғалардың куәгері ретінде айта аламын. Бандерашылар кейін, 43-ші жылдан бастап бас котерді. Фин майданында да соғысқа араласкан жоқныз. Біз Архангельскіге жетіп, сонда үш ай кідірген едік, сол екі арада екі жак келісімге келін, шұғыл басталған түсініксіз соғыс шұғыл аяктала калды. 41-ші жылдың жазында запасқа шығып, елге оралдым. Маусымның 18-інде үйге келдім.

– Соғыстың басталуына 4 күн қалғанда ма?

– 4 күн қалғанда. Бұған орынды назар аударып отырсың. 1939 жылғы жазда Кеңес Одағы мен Германия озара шабуыл жасаспау туралы шартқа («Риббентроп-Молотов пактіне») кол қойды ғой. Сталиннің бұл қадамын, яғни 41-ші жылдың

жазында әскер қатарындағыларды үйді-үйлеріне қайтаруын оның енді Гитлер бізге шабуыл жасамайды деп сенгенінің белгісі деп қарауға бола ма? Менінше, олай емес. Сталин соғыстың түбі бір болмай қоймайтынын білді. Бірақ, әскери қызмет мерзімі біткендерді запаска шығармаса, Гитлер тарапынан сенімсіздік туатынын ескерін, осындай шешім қабылдады ғой деймін. Қалай болғанда да соғыс басталмай жатып елге оралып үлгергенімнің бір пайдасын көрдім. Айыртау ауданындағы Қазгородок орта мектебінде әскери әзірліктен сабақ бере жүріп, сонда орыс тілі мен әдебиетін оқытатын Ғабдұлхай Рамазанов деген кісімен жақын танысып, сыйласып, ақыры туысып кеттік. Бұл бір білімді, парасатты, мәдениетті кісі еді. Ол кісінің Әсет деген туған ағасының Бақыт есімді қызы бар екен. Мектепті үздік бітірген, көркімен де, ақылымен де ауыл-аймаққа жақсы аты шыға бастаған бойжеткен менің жүрегімнің отын тұтатып жіберді.

— *Сіз ата-ананың алдынан отуге барғанда Әсет атамыз: «Мына Бәйкен кісі таныды екен» деп ғой. Сонда ол кісі Сізді мақтап отыр ма, қызын мақтап отыр ма?*

— Екі жақты да мақтап отыр ғой. Ол кезде үлкен кісілер солай, саралап сөйлейтін еді ғой. Бірақ бұл кейін айтылған әңгіме. 1946 жылы тамыз айында. Біз Бақыт Әсеткызы екеумізмен майданға аттанғанға дейін бір-бірімізді ұнатып, сөз байластық та, соғыс бітіп, ел тыныштағанда тұрмыс құрдық. Міне, енді бірнеше күннен кейін оған да алпыс үш жылдың жүзі болады екен. Сол жылы туған баланың өзі пайғамбар жасына жетер еді. Осы жылдар ішінде мен «Бақытым менің – бақытым менің» деген сөзді айтудан танбай келемін. Айналамды бүтіндеп, жұмысыма да, тұрмысыма да бар жағдайды жасаған, жаныма нұрын төгіп, баянды бақытқа бастаған Бақыт Әсеткызын менің мына өмірдегі ең басты, қасиетті қазынам деп білемін. Оның маған жас күнінен көрсеткен ерекше сенімі, басымды биіктетіп көрсеткен құрметі мені дәйім қанаттандырып, бәсімді арттырып, бағымды жандырып отырды. Ер азамат үшін бұдан артық бақыт жоқ. Алматыдағы үйде болғанында, осы шипажайда сөйлескенінде өзің де көріп жүрсің ғой, Бақыт Әсеткызы көп оқитын, көп токитын адам, ол әлем әдебиетін, қазақ әдебиетін өте жетік біледі, ұлтымыздың тарихына қатысты материалдарды түгел қарап оты-

рады, содан да айтатын әңгімесі әсерлі, өнегелі болады. Әрине, парасаттылық әр адамға керек десек те, ол қасиет бәрінен бұрын әйелге керек. Парасаттылық — білімділіктен де, біліктіліктен де қымбат қасиет. Қара танымайтын адам да парасатты бола алады. Азаматым деп ардактаса, күйеуінің көңілін көтеріп, жігерін жаныл, өзіне өзінің сенімін арттырып отырса, тақа бір мақау туған адам болмаса, қандай еркекке де қанат бітпей, қайрат қосылмай қоймайды. Әйелге парасат, әсіресе, бала тәрбиесінде керек. Құдайға шүкір, Бақыт апаларың үш баламызға тамаша тәрбие берді. Үлкен қызымыз Нәйлюфар да, ұлымыз Оңдасын да, кіші қызымыз Рауза да ғылым жолын қуды. Бәрі де абыройлы. Әйелге онан кейінгі керегі — кеңпейілділік. «Қонаққа асыңды берме, қасыңды бер» деген сөз менің Бақытымның ұдайы ұстанатын қағидасы. Соғыстан кейінгі жылдарда, 10-15 жылдай біз де тұрмыс таншылығын көрдік, сол кезде де, атқа мініп, ел басқаруға араласып, жағдайымыз жөнделген кезде де Бақыт Әсетқызының қонаққа ықыласы бір өзгерген емес. Біздің қазақ бәрін байқайды. «Асқаныңа емес, сасқаныңа ризамын» дегенді де қазақ дастарқан несінің көңіліне қарап айтқан. Әйелі қонақжай еркектің ырысы артық болады. Қонақпен бірге құт қосыла келеді. Мұны мына дағдарыс кезінде әдейі қадап айтып отырмын. Оқыған жастар ойлансын деп. Пейіл бергенге бейіл берілмей қоймайды. Қонақжайлылық — қазақтың ұлы қасиеті. Нарық, нарық деп жүріп парықтан айырылып қалмауды, араластықтың, сыйластықтың қызығынан айырылып қалмауды қатты күнттауымыз керек. Нұрсұлтан Әбішұлы айтқандай, дағдарыстар келеді, кетеді, ұлттық ұлы мұраттар қалады. Бақыт Әсетқызының соғыс жылдарында маған жолдаған хаттары жорық жолдарында дәйім жүрегімді жылытып жүрді. Константин Симоновтың «Ожиданием своим ты спасла меня» деп аяқталатын атақты «Жди меня» деген өлеңі бар ғой. Сол сияқты. Бақыт апаларыңды мені төрт жылғы қанды қырғыннан аман алып шыққан ақ қанат періште деп білемін. Соғыс кезіндегі бастан кешкендерімді айта беріп қайтейін. Әйтеуір, қазақ солдаты деген атқа дақ түсірмей, жанымызды да, қанымызды да аямай соғыстық. Сталиннің атынан екі рет алғыс алдым. Қызыл Жұлдыз, I және II дәрежелі Отан соғысы өрдендерімен, «Жауынгерлік ер-

лігі үшін» медалімен, Польшаның «Вертути миллитари" орденімен наградталдым. Соғыста бірге болған көптеген майдандастарыммен талай жылдар бойы араласып-құраласып, хат жазысып тұрдық. Олардың майдандастарға деген көнілі жан жүрегімді елжірететін. 1966 жылы үлкен қызымыз Нейлюфар мектеп оқушыларының тобында Ленинградқа барған еді. Сонда менімен 76-дивизияның саяси бөлімінде қызметтес болған досым Михаил Крапивиннің қызыма сондай көнілі толғанын айтып хат жазғаны, оқуға Ленинградқа жібсрінізші, біздің үйде тұрып оқысын дегені бар. Ондай көнілге калай толкымайсың.

Тағы бір майдандас досымды айта кетейін. Дмитрий Тимофеевич Язов бізде взвод командирі болды. Кейін СССР Қорғаныс министріне дейін көтерілді. Маршал атанды. Нағыз ер кісі еді. 1991 жылы тамызда болған ГКЧП бүлігіне катысып, соны бастаған топастардың кесірінен текке күйіп кетті. 1993 жылы 70 жасқа толғанында құттықтап, хат жазғанмын өзіне.

Соғыстың аяк жағында қатты жарақат алдым. Қаттылығы сондай, госпитальда он ай жатып емделдім. Мен госпитальдан шығардан екі ай бұрын соғыс аяқталды.

– Соғыстан кейінгі қызметіңіз барша жұртқа белгілі. Сіз қай жұмыста да біліктіліктің, байыптылықтың биік үлгісін көрсеттіңіз. Олжас ақынның Сізге жолдаған жеделхатында «мудрая неспешность» деген сөз бар екен, сол кісілік келбетіңізге дәл берілгеч сипаттама. Осыған байланысты бір жайдың анық-қанығын сұрайыншы. Ел аузындағы әңгіме ғой. Бір жолы Сіз облыс аралап жүрп, егіс алқаптарына барыпсыз. Көлікте Сізбен бірге ауданның бірінші хатшысы мен сол кеңшардың директоры болыпты. Сіз көліктің алдында, олар артында отырыпты. Бір кезде Сіз: "Карта бар ма?», деп сұрапсыз. Сонда егістік алқаптың картасын сұрап тұр деп ойламаған директор таңданғанынан: «Бәйкен Ашимович, осы жерде ойнаймыз ба?!» деп ті. Сіз ол сөзді естімегендей отыра беріпсіз.

– Ол жүргіншің шығарып жүргені ғой. Ондай жағдай болған емес.

– Онда бұл әңгіме Сізді жақсы көргендіктен, жер қозғалса қозғалмайтын мінезіңізді қадірлегендіктен, қандай

жағдайда да салқын сабыр сақтайтыныңызды білгендіктен шыққан екен ғой. Сіздің орныңызда басқа адам ашуланып: «Оныңызда қай карта тұрғаны белгілі болды», дегендей әңгіме айтып, екі ортада өзі де ұсақтап қалар ма еді

— Бізді ондай мінезге қонамын өзі, уақыттың өзі, сол жүйенің өзі үйретті ғой, шырағым. Әр сөзіңді санап сөйлейсің, әр қадамыңды санап басасың. Өйтпесең, қателесесің. Қателігіне кешірімсейді. Қандайда бір сөзіне қандай да бір ілік берсең қай қызметте жүргеніне қарамай-ақ домалақ арыз жазыла салады. Тексергісі келсе қандай арызды да тексерте салады. Сондай заман еді.

— *Бәйкен аға, сондай заманда Сіз республика Үкіметін 14 жыл бойы басқарып тұрдыңыз. Үкіметті осынша жыл басқарған адам Сізге дейін де болған емес, Сізден кейін де болған емес. Одақтық республикалар Министрлер Кеңесі төрағаларының арасында Социалистік Еңбек Ері атағын алдымен алған адам да Сіз болдыңыз.*

— Өзіме өзім баға берш қайтейін, бірақ сол жылдарда Қазақстанның көп салада ілгерілегені анық. Қазақстан өзінің экономикалық қуаты жағынан Ресейден, Украинадан кейінгі үшінші орынды нық алып тұрды. Менің Үкіметтегі жұмысымның жемісті болуына екі адамның нақты көмегі тиді. Оның бірі — Д.А. Қонаев, екіншісі — А.Н. Косыгин. Димұхаммед Ахмеұлы Көкшетау обкомының екінші хатшысы қызметінде жүрген жерімнен облыска барған бір сапарында көріп, болашағынан үміт күтуге болады деп сеніп, 1961 жылдың басында Алматыға шақыртқан, Қарағанды облыстық атқару комитетінің төрағалығына ұсынған, одан кейін де қолдау жасаған. Менің өмірімде ерекше тағлым көрген адамым — Алексей Николаевич Косыгин. Жалпы, мен Косыгиннің алпысыншы жылдардағы шаруашылық реформасы ойдағыдай жүзеге асырылғанда ел нарыққа әлдеқашан ерте әрі аз шығынмен өте алар еді деп ойлаймын. Ол реформа министрліктердің кәсіпорындар тізгінін өз қолдарынан шығармай қойғанынан, сойтып, экономикалық дербестікті бермегенінен жүзеге асырылмады. Озық кәсіпорындардың табысын сыпырып алып, артта қалған кәсіпорындарды демеуге жұмсау олардың экономикалық ынталылығын бірте-бірте жоққа шығартты. Жақсы істесен де, жаман істесен де бірдей өмір сү-

ретін болған соң адамдар жұмыска жаның салуды қойды. А.Н. Косыгин менің тарапымнан жасалған ұсыныстарды ұдайы қолдап отыратын. Бір жағынан Брежневтің Қонаевқа дұрыс карауы, екінші жағынан Косыгиннің маған дұрыс карауы аркасында Қазақстанның біраз мәселелері сол жылдарда ойдағыдай шешілгені анық.

– Ол жылдардағы жұмыс пен тәуелсіздік жылдарындағы жағдайды салыстырып қарағанда не айтар едіңіз?

Бұл екеуі екі басқа нәрсе. Екі басқа нәрсе болатыны саяси жүйе де басқаша, экономикалық ұстаным да басқаша. Мысалы, біздің тұсымызда жұмыс, былайша карағанда, казіргіден де қиын сияқты корінетін. Бір науқаннан бір науқан жалгасып, бір пленумның тарихи шешімдерін орындап болғанша екінші пленумның тарихи шешімдері кабылданып калып, қашанда қапылып жататынбыз. Қазақстанның миллиард пұт астығы кандай қиындықпен алынатыны өзіміз де есіңде той. Студенттерге комбайн айдатып, кырманда дән тазалатып, бидай тасуға армияның коліктерін жұмылдыратынымыз аздай, басқа республикалардан механизатор шақыртып, «бүкілхалықтық еңбек майданын» ашып, өлдік-талдық дегенде жоспарды орындайтын едік коп. Ал казір ондай астық жыл сайын дерлік жиналып жатыр, орактың калай аяқталып калганын жұрт байкай да бермейді. Неге? Ойткені, казір жердің нақты кожайыны бар, байлықтың нақты иесі бар.

Біздің тұсымызда жұмыс бір жағынан жеңіл де болды. Неге десеңіз, ол кезде аудан, облыс тұрмақ, республика басшылығынан да өзіміз ойлау, дербес шешім кабылдау талап етілмейтін. Бәрін Мәскеу ойластырады, бәрін Мәскеу шешеді, бәрін Мәскеу нұсқайды. Біздікі – жүзеге асыру. Жүзеге асырудың жолдарын да Мәскеу белгілеп береді. Басқаша жол іздесең аяғың коктен келеді. Менің Нұрсұлтан Әбішұлының өзгеше ойлау кабілетін, дербес әрекет етуге бейімдігін, батылдығын ерекше бағалайтыным да сондықтан.

Қазақстан жерінің койны-конышы кандайлық казыналы екенін кім-кімге де айтудың өзі артық. Казба байлықтың бәрі бар бізде. Ал тәуелсіздіктің алгашқы жылдарында сол байлықтың берері тіпті жокка жуық болды. Мен экономика мәселелерімен талай жылдар айналыскан адам ретінде Нұрсұлтан Әбішұлы ел басшылығына келгенде онын ко-

лына қандай мұра тиғенін жақсы білемін. Өндаған жылдар бойы қалыптасқан экономикалық байланыстардың аяқ астынан үзілуі біздің елімізді қиын жағдайға қалдырды. Кәсіпорындарымыз өндірген өнімін өткізетін жер таппай, бюджетке салықтан қаржы құйылмай, жұртқа жарты жылдан жалақы, зейнетақы, шәкіртақы бере алмаған қиын кез басталды. Өндіргіш күштердің бәрі дерлік тозығы жетіп, қаусап тұрған еді. Өндірістік қатынастардың бәрі ескі жүйенің әкімшілік әдістеріне негізделген күйінде болатын. Өзіміздің өндіретін тұпкілікті өнімдеріміз жоққа жуық-тын. Әсіресе, Президенттің Қазақстанның сыртқы базарын кеңейту жөнінде, елге инвестиция тарту жөнінде атқарған жұмысы ғажап жеміс берді. Олай етпегенде біз он бес миллион адамдық қана, алақандай базарымызбен алысқа бара алмайтынымыз, құлашымызды кең жаза алмайтынымыз анық еді. Өзімен өзі тұйықталып, шетелдік инвестицияға жабық күйде қалған елдердің қандай күй кешіп жатқанын өзіміз көріп отырмыз. Бұл шын мәнінде ұлы еңбек. Біз ол еңбектің бағасын әлі біліп болғанымыз жоқ.

Нұрсұлтан Әбішұлы – мемлекетқұрушы тұлға. Ал бұл мемлекет басшысы ұғымынан әлдекайда биік сөз. Елбасымыз осы мемлекетті тек аяғынан тұрғызып, бойын тіктетіп, қадамын бастырып берсе де, біз осындай қиямет-қайым істі бірінші бастаған адам ретінде разылық білдірген болар едік. Ал Нұрсұлтан тәуелсіздіктің алғашқы он жылының өзінде онымен шектелген жоқ. Әйтеуір жұрт қатарлы мемлекет құруды, әйтеуір ел қатарлы жүруді ойлаған жоқ. Тарихта есесі кеткен халқының жұлдызын жоғарыдан жандыруды ойлады. Елдің болашағы баянды болуын, жүрер жолын айқындап алуын ойлады. Тәуелсіздікке алты жыл да толмай жатып, яғни, 1997 жылы «Қазақстан – 2030» стратегиясын ұсынды. Бныл оның бірінші мүшелі. Осы он екі жылдың ішінде еліміз Тұңғыш Президентіміз белгілен берген бағытпен, саралап сызып берген жолмен жүріп келеді. Жүре де береді. Қазақстанның экономикалық табыстарын бүгінде бүкіл әлем біледі. Қазақстанның жаңа қоғамдық қарым-қатынастар орнатудағы табыстарын да барша жұрт мойындайды. Демократиялық үрдістерді орнықтырудағы жетістіктерімізді мойындаудың айқын дәлелі біздің ЕҚЫҰ-ға терағалық ету бнігі-

не көтерілгенімізі. Мұның өзіне де белгілі бір дәрежеде Елбасымыздың әлемдік деңгейдегі беделінің арқасында қол жеткенін біз білмейді емесіз, білеміз.

– Осы орайда Елбасымыздың қандай қасиеттерін бөле айтар едіңіз?

– Нұрсұлтан Әбішұлының бөлекше сипаттары Орталық Комитеттің хатшысы, Министрлер Кеңесінің Төрағасы болмай тұрғанында-ақ, Теміртаудағы Магниткада партия комитетінің хатшысы болып жүргенінде-ақ танылған. Мен ол кезде Қарағанды облкомының төрағасы болатынмын. Сол кездегі жас Нұрсұлтанның сонау СОКП Орталық Комитетінің хатшысы Сусловтың алдына баруы, Орталық Комитеттің Хатшылығында есеп беріп, мәселе қоюы, сол арқылы Теміртаудағы көптеген әлеуметтік мәселелерді нақты шешкізіп алуы кезінде республиканың басшы құрамына түгел таралып, оның атын кеңінен жайған. Нұрсұлтан Әбішұлы елде экономикалық реформалар қолға алынған кезде Үкімет басшысы ретінде қайта-қайта Мәскеудің алдына мәселе қойып, біздің өз байлығымыз өмізге бұйырмай отырғанын нақты дәлелдеді. Өзі республика басшылығына келгеннен кейін болашақ тәуелсіздіктің экономикалық негізін қалауға нақты кірісті. Сол тұста Нұрсұлтан Әбішұлы ел басқарып тұрған Горбачевтің КСРО Министрлер Кеңесінің Төрағасы болу немесе КСРО Вице-Президенті болу жөніндегі ұсыныстарын қабылдағанда тарих тегершігі біраз уақытқа дейін басқаша айналуы мүмкін еді. Біраз уақытқа дейін деп әдейі қадап айтып отырмын. Нұрсұлтан Әбішұлы тарихтың даму қисынын алып империяның қалайда тарауына әкеле жатқанын анық сезінді. Сондықтан да ол ұсыныстардан бас тартты.

Нұрсұлтан Әбішұлының Магниткада горновой бола жүріп, оттың ортасында шынығып шыққаны белгілі. Елбасымыз сонымен бірге сан түрлі адамдардың, сан түрлі ұлттардың басы тоғысқан елде жұмыс істеу арқылы да ерекше шыныққы. Оған қоса жоспар мен нарықтың екеуін қатар көріп тағы шыныққы. Шығыс пен Батыстың дүниетанымын қатар сезініп тағы шыныққы. Екі қоғам, екі жүйе оны заманның көрігіне салып тағы шыныктырды. Осының арқасында біз қазір бүкіл әлем білетін, алыс та, жақын да мойындайтын, санасатын, сыйлайтын басшыға ие болып отырмыз.

– Бәйкен аға, осыдан алты жыл бұрын Шыңғыс Айтматов бізбен сұхбатта: «Назарбаев – халықтың бағы» деген болатын.

– Бәріміздің айтарымыз сол сөз. Нұрсұлтан Әбішұлының өзі де бұл биікке аз жылдың аясында жете қалған жоқ. Бұл биікке шұғыл шығу мүмкін де емес. Бұл биіктен көрінетін адамның тез арада дайын бола қалмайтыны, тіпті – дайын бола алмайтыны сондықтан. Мұндай тұлғаларды уақыт толғатып, заман тудырады. Қазақстанды жаңа өмірге бастайтын бұл тұлғаны еліміздің өткен ғасырының екінші бөлігіндегі уақыт толғатты, ғасыр соңындағы бостандықты аңсаған заман тудырды. Оны ғасырлар тоғысып, мыңжылдықтар межелесін жатқан мына күрделі кезең онан сайын ширата, шыныктыра түсті. Нұрсұлтан Әбішұлының бір бойында бәрі бар: білім де, білік те, намыскерлік те, күрескерлік те, батылдық та, табандылық та, алғырлық та, тәжірибе де, тереңдік те, кеңдік те бар. Табиғат сыйлаған осы қасиеттеріне мына жанталасты кезең жаһандық ауқымда ойлайтын, аса бір күрделі мәселелерге терең бойлайтын кемеңгерлікті қосты. Халықаралық аренадағы белсенді жұмысы қатпар-қатпары мол дипломатияны қосты.

Нұрсұлтан Әбішұлының шын мәніндегі алыстан ойлайтын ақылмандығы бүкіл әлемге ортақ сынақ болып отырған мына жаһандық қаржы дағдарысы кезінде жарқырай ашылды. Мен анда-санда ойлап қоямын, «Ойпырмай, ана жылдары Нұрсұлтан Ұлттық қорды құрмағанда, соған миллиардтаған доллар қаржыны құймағанда, қазір халіміз қалай-қалай болып кетер еді» деп. Құдайға шүкір, басшымыз бәрін де күш бұрын болжай біліпті. Соның арқасында біз қазіргі дағдарыс қыспағында қатты қинала қойған жоқпыз. Бұйыртса, дағдарыстан да өзге елдерден бұрын шығатын түріміз бар. Қазақстандай әлемдегі шикізат базарының бағасына тәуелді ел үшін бүгінгі таңда дағдарыстан шығудың ғана емес, дағдарыстан кейінгі дамудың бағдарламасы жасалып отырғаны ерекше мақтаныш етерліктей жағдай. Ана жылдары «Қазақстанды сақтап тұрған мұнай мен газдың әлемдік базардағы бағасы ғой» деген сыңайдағы создер естіліп қалып жататын. Мына дағдарыс олай еместігіне көзімізді жеткізіп беріп отыр. Мұнайдың, газдың бағасы сонша құлдырағанда да эко-

номикамыз өсу сипатын сақтап кала алды. Әрине, ұлы көршіміз Қытайдан бастап барлық мықты елдердің өсу қарқыны бәсеңдегенде Қазақстанның да бұрынғыдай жылына он пайыздық өсу деңгейінде тұра алмайтыны талассыз. Ең бастысы, әлемдік дағдарыс біздің экономикалық саясатымыздың шикізатқа тәуелсіздікке нұсқалмағанын, индустриялық-инновациялық даму жолын ұстанған ел болуға берік бекінгенімізді көрсетіп беріп отыр. Нұрсұлтанның «Біз мұнайы мен газы жоқ ел сияқты өмір сүруді үйренуіміз керек» дейтіні сондықтан. Оны үйрене де бастадық. Қоғамның азасын тазартуды да үйрене бастадық. Мен жемқорлыққа қарсы шын мәнінде халықтық майдан ашылғанын, елдің әділдікке сенімі арта түскенін айтып отырмын.

Екі тізгін, бір шылбырды қолына еркін бергенінің арқасында, ел бастаған ерімізді деп бүкіл халық болып сенгенінің арқасында, азаматымыз алға анарады деп соңынан ергенінің арқасында Нұрсұлтан Әбішұлы елдің қошы бір белестен бір белеске биіктетіп алып бара жатыр. Ана талапты сақтаймыз, мына жердің қоңілінен шығамыз деп жүріп, саяси тартыстарды қолдан ұйымдастырып, көш қарқынын қолдан кідіртетін, сойтып дағдарыстан кейінгі дамуды ойластырып жатқан, соны жүзеге асырып жатқан елдің есін кетіретін, халықты текке ырын-жырын ететін, жасампаздық істен алаңдататын қадамдардың ешқайсысының да қажеті жоқ. Елдің тізгіні Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың қолында барынша ұзақ болуы үшін біз қолда бар мүмкіндіктердің бәрін де жасауымыз керек. Өзіміз үшін жасауымыз керек. Болашағымыз үшін жасауымыз керек. Елбасы өкілеттілігін ұзарту Парламент шешімімен жасала ма, әлде бүкілхалықтық референдум арқылы шешіле ме – ол жағын заңгерлер, саясаткерлер анықтай жатар. Бірақ, қалайда мынандай жауапты шақта жауапты шешім қабылдауымыз керектігі сөзсіз. Ұлттың ұлы мұратарын бәрінен биік қоятын ел екенімізді білдіргіміз келсе, солай еткенімізді дұрыс.

Солай етсек, бұл тарихта жалғыз біздің жүрген жолымыз болып шықпайды. Ел ертеңі айқындалатын сынақ тұстарында тәуелсіздіктің бастапқы белесіне енді-енді шығып жатқан біздей жас мемлекеттер тұрмақ, Америка Құрама Штаттары сияқты алпауыттар да тосын шешімдерді талай қабылдаған.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрлігі

Мысалы, отызыншы жылдардағы «ұлы күйзелістен» Американы өзі ұсынған «Жаңа бағыттың» арқасында аман-есен алып шыққан Франклин Делано Рузвельтті ел халқы президенттікке екі рет те емес, үш рет те емес, торт рет қатарынан сайлаған. Бастаған ісін жемісті жалғастырсын, жеріне жеткізсін, нақты нәтижесін өзі де жұртымен бірге көрсін деп солай еткен. Бұл да бір тағлым алатын жай.

Біз қолда бардың бағасын білуіміз керек. Нұрсұлтан Әбішұлының өзі айтқан: «Бақыт бағасын білгеннің ғана басында тұрады», деп. Қазіргі келіп жатқан жақсылықтардың бәрін өзінен-өзі жасалып жатқандай қорудің жөні жоқ. Бірлігімізді сақтамасақ, тірлігіміздің қадіріне жетпесек, бүгінгі бақтың бәрі өмір-бақи осы күйінде басымызда тұра береді екен деуге болмайды. Өткен жылы өзіңмен жасалған сұхбатымыздың тақырыбына: «Ел аман болсын, Ел бағына туған Ер аман болсын!» деген сөзімді қойынсың ғой. Сол сөзімді тағы да айтамын.

Тоқсаннан жасы асқан мына маған енді ештеңенің де керегі жоқ. Тек елдің тыныштығы, жердің бүтіндігі, ердің мерейі керек. Соның бәріне халқымызды жұмылдыратын, алыс асқарларға ұмтылдыратын Азамат бізде бар. Нұрсұлтан Әбішұлының бастауымен біздің алар асуларымыз әлі алда. Елбасымыздың бергені көп, берері одан да көп. Нұрсұлтан қазір пағыз кемеліне келді. Қай жағынан да. Қандай биіктен қарағанда да. Азаматтың тілеуін тілейік, ағайын! Тілеуін тілеу деген ең алдымен Елбасымыз бастаған ұлы іске тірек болудан, қолдау көрсетуден танылуы тиіс. Ежелден елдікті ерекше қадірлеген халқымыздың мемлекет мұратын бәрінен жоғары қоятынына мен сенемін.

—Демалып жатқан жеріңізге келіп, мазаласақ та осынша уақыт бөліп, өміріңіз туралы, заманымыз туралы байтақ әңгіме айтқаныңыз үшін разылығымызды білдіреміз. Жүз жасаңыз, жақсы аға!

Сұхбаттасқан
Сауытбек АБДРАХМАНОВ,
«Егемен Қазақстан», 2009 жылғы 26-тамыз.

II БӨЛІМ

ТАУ ТҰЛҒАҒА ТАҒЗЫМ ЕТТІК, ЖАРАНДАР!

Баян ЖАНҒАЛОВ,
Ұлы Отан соғысының ардагері,
қоғам және мемлекет қайраткері,
Социалистік Еңбек Ері

АДАМ БАЛАСЫНЫҢ АБЗАЛДАРЫ ЕДІ ГОЙ!

Мына өмірде Бәйкен мен Бақыт жоқ дейді енді. Көңілім бұған сенгісі келмейді. Алайда, жарық дүниеден кошкен жарқын жүзді Бәйкен мен Бақыт енді қайтпас, қайтып оралмас мәңгілік сапарларына аттанып кеткендіктеріне дүние акикаты күн сайын иландырғысы бар. Алматы жаққа елеңдеймін. Бәйкеннің шаңырағына телефон шалсам, бұрынғыдай не Бәйкеннің, не Бақыттың жайдары да жылы үндерін ести алмай, жүрегім қан жылайды. Сол сәтте: е, біздің бастан да дәурен кошкен екен ғой, Бәйкен мен Бақыт абзалдарым-ай, асылдарым-ай, жақсыларым мен жайсаңдарым-ай, сендердің де бұл дүниеден коши кеткендерің рас екен ғой, шын болды ғой деген оймен алысамын. Енді біз кешкен дәуреніміздің бәрі де елеске айналып бара жатқандай. Бәрі де елес, елес енді...

...Бәйкен мен Бақыт сынды тамаша адамдардың өздерін көрмей, білмей тұрып, олар жайлы әуелі жақсы пікір, жақсы сөз естіген едім.

1946 жылы мен Көкшетау облыстық партия комитетінде қызмет істеп жүр едім. Сол жылы Щучье қаласына іссапармен барып, қонақ үй болмағандықтан ағайынымыз Қасымсейіт Өмірәулының үйіне қондым. Қасымсейіттің бәйбішесі Шәкен жеңгей ертелі-кеш алаңдап, «келетін уағы болып қалды, неге кешігіп жатыр екен?» деп біреуді «қарағымайлап» күтумен болды.

Бұл кісілер Шортандағы қазақ орта мектебінің үйінде тұрып, екеуі бірдей мектептің шаруашылығында жұмыс істейді. Қыздары Бикамал (Боташ) сол мектепте мұғалім екен. Бір күні Бикамалдан:

– Мамаңның олип-ошып, тесіп отырғаны кім? –деп сұрадым.

– Біздің мектебіміздің оқу ісін басқаратын Бақыт Әсетовна дейтін қыз бала бар, –деп Бикамал мән-жайды түсіндіре бастады. –Кейде ол менімен бірге үйге келіп-кетіп, шай ішіп жүреді. Бір көргеннен-ақ апамның сол қызға ерекше бір мейірі түсіп, жақсы көріп кетті. Өзі де бір айтса айтқандай-ақ адам!

Бақыт жайлы айтқанда Бикамал өзі арқаланып кеткендей еді.

– Ішіміздегі ең жасымыз да сол Бақыт, ақылшы камқорнымыз да сол Бақыт! Мектеп директоры да оны құрметтеп, ылғиына Бақыттен ақылдасып отырады. Айыртау ауданындағы Казгородок орта мектебінде әкесінің мұғалим інісі тұрады екен, жуықта демалысқа шығын соңда кетіп еді. Келетін кезі болып қалды, кешігіп жатыр. Бақыт өз сөзінде бірге туған ешкімім жоқ деуші еді, жуықта ағасы едім деп әскерше киінген бір жас жігіт те іздеп, келіп кетті. Біз ағасы болса, ағасы шығар, ол да бір Бақыт сияқты әдепті, сыпайы кісі екен деп ойлап қалдық, –деп әңгімесін аяқтады.

«Жақсы десе жан сүйінеді»,–демекші мен де бұлар қандай адамдар болды екен деп ойланып қалдым.

Сол 1946 жылдың аяғында Көкшетау облыстық партия комитетінің тапсырмасымен кадр резервін алуға Айыртау ауданына бардым. Аудандық партия комитетінің хатшысы А.И. Гроздов жайдары кісі еді, шаруамды тез шешті.

– Біздің ауданда үш кісі бар обкомға резервке алуға тұратын, –деді Гроздов сенімді түрде. – Бәйкен Әшімов – аудандық атқару комитетінің жауапты хатшысы, Рахмалы Нұрғожин – райком нұсқаушысы. Нұрғожиннің әйелі де әйелдер бөлімінде нұсқаушы.

– Бұл адамдармен сізбен алдыңызда жолығып танысуым керек, –деп едім, райком хатшысы резервке алынуға тиісті үш адамның үшеуін де кабинетіне шақыртып алып, олардың резервке ұсынылып отырғандығын айтып, қолдарына анке-

та беріп, соны толтырып, өмірбаяндарын жазып әкелуді тапсырды.

Сол арада Бәйкенің анкетасына көз жүгіртсем, Бақыт Әсеткызына үйлендім деп жазған екен...

Бұл менің Бәйкенді алғаш көруім еді. Ал, екінші рет Бәйкенмен тағы да сол Айыртау ауданында кездестім. Бірде ауданға іссапармен барып, аудандық атқару комитетінің төрағасы Шаймұқан Тәукехановқа сәлем беруге кірдім. Шаймұқан өте бір сыйлы адам еді. Өз кезінде КСРО Жоғарғы Кеңесінің депутаты, республика прокуроры, Көкшетау облыстық атқару комитеті төрағасының орынбасары қызметтерін атқарған-ды. Бізді үйіне дәмге шақырды. Ол кезде преферанс ойыны басшылар арасында жаңа тарала бастаған-ды. Тәукеханов осы ойынды ойнауға төртінші болып Бәйкенді шақыртып алды. Бұл кезде Бәйкен аудандық атқару комитетінің төрағасының орынбасары болатын.

Таң атқанша ойын бітер болмады. Шаймұқан үйіндегі жеңгеміз:

– Бәйкенді босатсаңызшы, жас келіннен ұят қой, – деп екі-үш қайыра ескерту де жасап қойды.

– Келін Бәйкенің көптің адамы екенін түсінеді, деп Шаймұқан да болар емес. – Сен өзің райкомның әйелдер бөлімінің бастығы болған соң да қамқорлық жасайсың-ау!..

Әңгімесінің соңын әзіл-қалжыңға бұрған Шаймұқан ұтқан ақшасын біреуімізден де алған жоқ.

– Сендер ойынды жаңадан бастаған жастарсыңдар ғой! Болашақ, өрісімізсіңдер! Бұл менің сендерге жасаған жол ашарым болсын,–деді ол.

1949 жылдың жазғытұрымында Көкшетау облыстық партия комитеті семинар ұйымдастырды. Семинарда Айыртау аудандық партия комитетінің екінші хатшысы Бәйкен Әнімов сөйлеп, өзінің жаңа қызметін қалай бастағандығын, алда не істеу керектігін, әсіресе малшылардың арасында малды өсіріп, өнімін арттыруда зооветеринарлық білімді насихаттаудың қажеттігін көтеріп, тың бір ой айтты. Ол кезде райкомның екінші хатшысы мал шаруашылығын басқарып, малдың өсіп, онуына жауапты болатын. Бұл менің Бәйкенді үшінші рет көруім болды.

Сол әр көрген сайын Бәйкенің үлкен ақыл мен ойдың иесі екендігін тани бастадым...

Бәйкеннің ойламаған жерден Зеренді аудандық ауыл шаруашылығы бөліміне бастық болып ауысуы да есімде қалыпты. Тегі бұған Бәйкеннің ертеден табы жат адам ретінде сөзге ілігуінің әсері тиді ме деп ойлаймын.

Соғыстың ауыр жылдарында Айыртау аудандық партия комитетінің екінші хатшысы болған Қазыжан Темірбаев Бәйкеннің ағасы Қабдолла мен анасы Сақыптың үйіне соғып, дәм ішіп жүреді екен. Ананың аты ана емес пе?! Сақып та ат үстінде жүрген азаматты көріп:

– Менің де құлыным соғыстан аман-есен келіп, сіздердей болып жүрер ме екен?! – деп армандайды екен қайран ана.

Бәйкен соғыстан жараланып, мүгедек болып 1945 жылы оралды. Әуелі мектепте, сонан кейін аудандық партия-совет орғандарында қызмет істеп көзге түсе білді. Сол кезде Айыртауда екінші хатшы болып жүрген Қ. Темірбаев Зеренді аудандық партия комитетінің бірінші хатшылығына ауысқанда, Бәйкен Айыртау аудандық партия комитетінің екінші хатшысы болып сайланды. Бәйкеннің торт құбыласы тең адам екендігін жақсы білетін Темірбаев облыстық партия комитетіне оны осы бір жұмысқа жіберуді ұсыныпты. Бәйкеннің аяқ астынан Зерендіге кетуінің сыры осы болса керек...

Бұл жайында 1951 жылы Алматыдан поезбен бірге қайтқан Нұрғали Оспанов жол үстінде айтқан еді. Нұрғали соғыстың қарсаңында Айыртау ауданының Казгородок мектебінің директоры болған адам. Кейін Нұрекең Көкшетаудағы қазақ педучилищесінің директоры, Көкшетау облыстық партия комитетінің мектеп бөлімінде нұсқаушы, өмірінің соңғы жылдарында Зеренді ауданындағы Қарашілік орта мектебінің директоры қызметтерін атқарған белді де беделді азамат болатын.

Нұрғали жол үстінде Бәйкен мен Бақыт жайлы әңгіме айтудан бір жалықпады.

Бақытты бала күнінен, Бәйкенді жігіт күнінен әбден жақсы білетін Нұрғали олардың тамаша адами қасиеттеріне жол бойы сүйсінумен болды. Бәйкеннің Зеренді ауданының бірінші басшысы ретінде халықтың шексіз сеніміне, зор құрметіне бөленгендігін, өзгелерге өте қамқор азамат екенін жеткізіп бақты.

– Бәйкен қазір Көкшетауға, облыстық ауыл шаруашылығы басқармасына бастықтың кадр жөніндегі орынбасары болып

ауысты, – деді Нұрғали әңгіме арасында. – Алла жазса, көресің әлі! Оның тынысы кең, өрісі биік азамат! Егер де орнында болса Бәйкен мені қарсы алып, үйіме де жеткізіп салады.

Нұрғали айтқандай Кокшетау стансасына поезд тоқтағанда, өзіме біраздан бері таныс Бәйкеннің бейнесін көзім шалып қалып еді...

1952 жылы Рузаев аудандық атқару комитетінің төрағасы болып қызметке кіріскенімде Бәйкен егін орағын өткізіп, астық тапсырудың жай-жапсарын бақылайтын облыс уәкілі болып жүр екен. Аудан шаруашылықтарын Бәйкен екеуміз бірге аралап, елмен, жермен таныса бастадым. Бәйкен шаруашылықтың басшыларымен, мамандарымен, еңбек адамдарымен, оқу-ағарту, мәдениет саласының қызметкерлерімен кездесіп сөйлескенінде, өзінің өрісі, білімімен, адамдармен тіл табыса білетін қабілетімен жұртты үйіріп ала қоятын.

Менің жұбайым Зейникамал дүниеден өткеннен кейін Бәйкеннің қайынбикесі Нұрбикемен жолығысып, шаңырақ көтеруімізге де осы Бәйкеннің шапағаты тигендігін мен қалайша ұмытармын?! Нұрбике екеуміз шаңырақ құрып, отасқанымызда Бақыт пен Бәйкен телефон арқылы құттықтап, ізгі тілектерін айтқан-ды.

Содан кейін көп ұзамай Кокшетауға жиналыска баруға дайындалдым. Сол жолы Нұрбике Ғабдылхайқызы қалаға барған соң Бақыт Әсетқызына барып амандасуымды өте жауапты, тіпті бір қасиетті істей қадағалап тапсырумен қатар, «сені Бақыт жан-жақты сынайды», – деп те қойды.

– Балдызға мен барып сәлем беремін бе, өздері шақырмаса не деп барамын, – деп едім, Нұрбике: – Жоқ барасың, ол біздің үлкен шаңырағымыздың жалғыз көзі, жолы үлкен, – деп түсіндіріп жатты.

Мені жиналыс ашылар алдында Бәйкен тауып алып, өзінің Ақмолаға бір мәселемен жүргелі тұрғанын айтып, үйінің адресін берді. –Бақыт үйде, сені қарсы алады, бұл бір, екінші бұдан былай Кокшетауға келгеніңде басқа жерге ат басын тіреуші болма, – деді.

Жиналыс аяқталған соң кеш түсе қазіргі Әуелбеков атындағы көшенің басында тұратын Бәйкеннің үйіне барып, бұдан жеті жыл бұрын атын естіген Бақытпен жүздесіп, қол беріп, амандасып, нұсқаған орындығына отыра беріп, бас кинімді шешіп: – Мен – Баянмын! – дедім.

Бақыттың жүзін бір нәзік күлкі сәулесі шалғандай болды да: «Иә, өзім де солай шығар деп тұрмын, -деді жымиып.

Нұрбикенің Бақытты үлкен шаңырақтың иесі дегенін, оның сол сәтте маған сынай қараған байыпты көзқарасынан, бақытты болуымызды тілеген ізгі көңілінен-ақ аңғардым. Сол бір ізгі тілектің тұмыр бойы жалғасып келгендігіне бек шүкіршілік етемін.

Бақыт мені сол алғаш көргенінде құлағымның үлкендігіне таңқалып, «міне, құлақ» деп айғайлап жібере жаздағанын кейін айтып, күліп отырушы еді. Иә, менің қалқан құлағыма кімдер таңырқамады дейсіз!

– Апыр-ай, мына құлақ естімейді дегенге кім нанар? – дегізіп Халық Қаһарманы, атақты Қасым Қайсеновтің де көзіне түсіп еді бұл құлақ!..

Бәйкен қашан болсын ағайын-туыстар арасындағы үлкен қуаныш, қайғысының бәрінде де қатысып, өзінің көңіл-пейілін білдіріп отыратын абзалдығынан танбайтын. Ал, енді қолынан іс келеді дейтін азаматтарды әрдайым қолдап, қызмет бабында осіп отыруға қамқор бола білді.

1961 жылдың басында Бәйкен Қарағандыға, облыстық атқару комитетінің төрағалығы қызметіне ауысты. Қолынан іс келетін азаматтың өскеніне шын жүректен қуандық. Бәйкен мен Бақытты шақырып дәм беріп, поезд жүрер кезінде шығарып салуға барамыз деп обкомның жақтан келген бірінші хатшысы С.М. Новиковтан звондап рұқсат сұрасам, ол кісі «Қажеті қанша?» – деді. Көкшетауға Бәйкенге звондап жағдайды айтып едім, «біз қазір сол үйге барғалы отырмыз, қазір өзі звондайды», – деді. Айтқандай Новиков өзі звондап «немедленно выезжайте» – деді.

Көкшетау темір жол вокзалына біраз азаматтар жиналып қалыпты. Вагонға Новиков екеумізбірдей келдік. Ол мені қолтықтап вагонға міндізді де: – Сендер Бәйкенді шығарып салыңдар. Бәйкен, маған рұқсат бер, жолын болсын, – деп өзі түсіп қалды. Біз – облыстық атқару комитетінің төрағасының бірінші орынбасары Айтпай Өбішев, обкомның әкімшілік бөлімінің бастығы Мүсірепов Есенжанов, тағы басқа азаматтар Бәйкен мен Бақытты Шортанға дейін шығарып салдық. Бәйкен сол арада «қайтыңдар, облыстарының шеті той» деп рұқсат берді.

Бәйкен Қарағандыда жеті жылдай қызмет атқарып, Талдықорғанға облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы болып ауысатын болған соң, ілығарып салуға Нұрбике екеуміз бірге бардық. Сол жолы қарағандылықтардың Бәйкен мен Бақытты ерекше құрметтейтіндіктерінің куәсі де болдық. Ел азаматтарына да еүйсіндік. Бізден де бір белгі болсын деген оймен, ескерткіш сыйлық алып, соған өз ниетімізді ойып жаздыру үшін сол істің маманына барсақ: – Қазір жұмыс көп, жасап бере алмаймын, – деп маңына жолатпады. Қалай жалынсақ та көпер болмады.

– Біз осы қалаға келген қонақ едік, қонақты сыйлай білмеуші ме едіңдер, – деп едім, оған да көнбеді. Енді шеберханадан шығуға бет алып бара жатқанымда «сыйлығыңызды кімге беруші едіңіз? деп сұрады. Мен жөнімді айта бастап едім, «әкеліңіз қазір-ақ жазып беремін», – деп бәйек болды да қалды.

– Сіз ол кісіні білуші ме едіңіз?– дедім шеберді сөзге тартып.

– Жоқ, көрген адамым емес! Жуырда сол кісі елу жасқа толып, сонда көп адамдар маған өз сыйлықтарына тілектерін жаздырып алды. Әсіресе, шахтерлер көп болды солардың арасында. Соған қарағанда жақсы бір кісі ғой деп ойлаймын. Ал, көптің сыйлаған адамын мен де сыйлауға тиістімін ғой, – деп ол әлгіндей болған жоқ, шаруамызды тындырып-ақ берді.

Республика көлемінде өтіп жататын түрлі жиындарға барғанымда мені қасына ертіп алып, екеуміз бірге жүріп, бірге тұратынбыз. Бәйкен мен Бақыттың біздің отбасымызға деген бауырмалдық қамқорлықтарын Нұрбике ауыр сырқаттанғанда айқын сезіне білдік. Олар Нұрбикені емдетуге бар жағдай жасады. Алайда, ажалға кім ара тұра алсын?! Нұрбике қайтыс болған қаралы сәтте де екеуі де жанымыздан табылып, сүйеді, демеді бізді.

Шаңырағыма Нұрбикенің орнына Нағиманы кіргізгенімде Бақыт барша ағайын-туыстарына: – Әкемізден болған жездеміздің Нұрбикенің орнына кіргізген жолдасы Нағиманы да апайымыздай көрейік,–деген бір ауыз сөзі біздің әулеттің тағдырын шешкендей болып еді. Бақыт Нұрбикені ылғнына Нұркеш деп сойлейтұғын, сол ғадетімен: – Нұркешті сыйлап, арамыздан орын берейік, деуі Бақыттың зор адамгер-

шілігі емес пе?! Мұндай сөзді ақылды, парасатты адам ғана айта алар-ау!

1996 жылы Бәйкен мен Бақытқын шаңырақ құрғандарына елу жыл толды. Және де Бақыт Әсеткызының туғанына 70 жыл толуы бірге атап өтілді. Осы бір үлкен шаңырақтың мерейтойы алтын той ретінде бүкіл елдің қуанышына айналды.

Бұл алтын тойды қазақ еліне есімдері белгілі мемлекет қайраткерлері, ғалымдар, ақын-жазушылар Сағындық Кенжебаев, Серік Қирабаев, Кәкімбек Салыков сияқты азаматтар басқарды. Сол тойда ақын Кәкімбек Салыков алғашқы сөзді өлеңдетіп маған берді.

Алла жар боп бұл тоиға нәсіп берді,
Алтын шашу жаннатты есік, төрді.
Алатауға
Қаратау, Көкше, Баян,
Есіл, Ертіс, Жетісу көшіп келді.

Сол коштің басшысы,
Қазақтың жақсысы,
Батыр Мәлік Ғабдуллиннің ағасы,
Бәйкеннің бажасы,
Бақыттың жездесі,
Еңбектің Ері
Елме зор бағасы:

Бір көрген жан
Қалар мәңгі санауда,
Аты әйгілі
Біздің осы заманға;
Сөз береміз
Көкшетаудың көсемі
Жанғалұлы Баянға!

Ақын асабаның жан сергітер мына сөзінен кейін мен де шабытанып, шешіліп сөйлеп кеттім.

— Солтүстікті жайлаған Арғын ішінде Атығай, Қарауыл мен Керей көп. Соған орай ел ішінде бір сөз қалыпты, — дедім.

– Керейге барсаң – заң айтпа, Атығайға барсаң – аят оқыма, Қарауылға барсаң – ән салма! Осы қағидаға бой ұрып, бір жазған арнау олең-әнім бар еді, соны айтып берейін, – деп шынайы көңілімді жырмен өрнектедім.

Тойға арнап шақырған соң Бәйкен, Бақыт,
Кокшеден келіп қалдық тауып уақыт.
Алтын той құтты болсын, бауырларым,
Жасаңдар бір-біріңе таң боп атып.
Бұл тойдың тағы да бір қасиеті –
Бақыт тұр он «жетіге» қолын артып.

Бауырым, туған күнің құтты болсын,
Маңыңа ақ ниетті досың толсын.
Бәйкенмен қол ұстасып көп жасаңдар,
Дос қуанып, дұшпанның жүзі солсын.

Үлгілі өмірлерің бала жастан,
Жонсізге жерлерің жоқ араласқан.
Үлгілі, өнегелі өмірлерің,
Болар ед жаза білсе, үлкен дастан.

Бірінші кездескеннен әуел бастан,
Сыйласу құрметтесу күн-күн асқан.
Сол құрмет белгісі деп.
Шашуын апаң, бажаң тойға шашқан!

Осы бір құттықтауымды оқып болысымен:–Сексеннен асқан, ақ шашты, сақал-мұрты Хэмингуэйдікіндей секілді қауғадай, өңі қызыл шырайлы ақсақал, – деп Кәкімбек мені қалың көпшілікке дәріптеп-ақ жатты.

Бәйкеннің 1997 жылы баспадан шыққан «Ел сенімі – ең қымбатың» деген кітабында: «Бақыт десе дегендей-ақ, қайда жүрсем де жан дүниеме нұрын төгіп, баянды бақыттың айнымас құбыланамасындай тура жолмен аман-есен алып келген де осы махаббатымның құдіретті күші болар деп ойлаймын»–деп жазған сөзінде жар қасиетін сезіне білген адамның жан сыры жатыр. Құт қонып, бақ дарыған шаңырақтың иесі Бәйкеннің сол шаңырақтың бағы мен ырысы болып отырған Бақыт жайлы осылай сөйлеуі де кімді болмасын сүйсіндірері хақ.

«Біз бірін-бірі жақсы білгісі келсе, бір-бірінен: «Еліңде кімің бар?» деп сұрайтын жұртпыз. Құдайға шүкір, мұндай сауалдың тұсында сақал сипап қалған жеріміз жоқ. Жау бетке – білектімізді, дау бетке – біліктілігімізді, жарастыққа – жақсымызды жұмсаған халықпыз.

Жоралыда жолдан ұтылмауға тырысатын халқымыз егемендік туын көтеріп, адамзат санатында қабырғалы ел атанып жатқан тұста, арғы-бергіден де, көзі тіріден де: «Кіміміз бар еді?»-деп қатар түгендескеніміздің еш айыбы жоқ деп білемін. Сонда: «Жақсың кім еді?» –дегенде ауызға алдымен түсер абыройлы тұлғаларымыздың бірі және бірегейі Бәйкен Әшімұлы екендігі даусыз», – деген көрнекті мемлекет қайраткері, жазушы Әбіш Кекілбаевтың осы бір сөзі Бәйкенге тұтас бір халқының берген бағасындай сезіледі.

«Туған еліңе себін тисе, сен бақыттысың», – дейді Бәйкен «Егемен Қазақстан» газетінде (13 маусым 2001 жыл) жарық көрген өзінің бір сөзінде. Туған еліне бір себі тисе, еңбегі сіңсе, Бәйкеннің еңбегі сіңді! Олай болса – Бәйкен бақытты адам!

* * *

Е, бұл жалған дүние кімге мәңгі жолдас болған дейсіз?! Бірде жайқалып, бірде шайқалып тұрар дүние бәйтерегенің бір күні құлайтын кезі де келеді. Мұны адам баласы әбден біледі де ғой. Міне сондай бір сәтті басымнан өткізіп отырған жағдайым бар. Қазір мына жарық дүниеде Бәйкен мен Бақыт жоқ, олар енді өздері кеткен мәңгілік сапардан оралып қайтпайтындықтарын есіме алсам болды, жүрегім қан жылайды. Бұдан бірнеше жыл бұрын Бәйкен бауырымның: – Соңғы сағатта бірге болсақ жарар еді-ау, – дегенін есіме жиі алатын болып жүрмін.

Қасиетті халқымыздың берекесі мен бірлігінің ұйтқысы болған көрнекті қоғам және мемлекет қайраткері, Социалистік Еңбек Ері, Ұлы Отан соғысының ардагері, абыз карт Бәйкен Әшімұлының алпыс төрт жыл жыл бірге жасасып, өмір сүрген, адал жолдасы болған сүйікті жары Бақыт Әсетқызы 84-ке қарағаң шағында 2010 жылдың 16-ақпаны, сенбі күні фәниден бақиға аттанып, жүре берді. Айналайын Бақыт бүкіл қазақ баласының анасындай қадірі мен қасиетке не болған жан еді. Бақыттың бұл қазасына қалың қазақ елінің, бірге туған бауырлар мен туыстарының, бәріміздің де қабырғамыз

қайысты. Бақыт Әсеткызы өз балалары Нәилюфар, Ондасын, Раузаның ардакты анасы еді.

Жетпей тұр тіл айтуға,
Қасыңа барып қайтуға.
Құшақтасып, күңіреніп,
Көңілге көңіл айтуға.
Жалғыздық түсті-ау басыңа,
Сын сағаты осы ма?!
Жасыма бауырым, жасыма.
Әзірге риза болайық,
Естіпенге сөзімізді.
Мықты бол бауырым,
Бақытсыз да, сақтауға өзіңізді, –

деп, күніренген көңілімнің бір сыры осы бір өлең жолдары болып түскен еді.

Бәйкен бауырыма дүниеден өткен Бақыттың қазасына ортақтасып жатқан халықтың ізгі тілегі «Егемен Қазақстан» газетінен бастап неше бір басылымдардың беттеріне жарық көріп жатты. Еліміздің кадірлі абзал азаматтары байтақ республикамыздың жан-жағынан келіп, көңіл айтып, кадірлі, қанырымды, аналардың анасы Бақыт Әсеткызын мәңгілік орны Жер ананың қойнына мәпелеп жайғастырды.

Бақытты соңғы сапарға шығарып, топырақ салуға біз Нагима екеумізбара алмайтын болған соң балаларымыз Мұратбек пен Досболға біздің атымыздан Бақытқа топырақ салып, Бәйкенге, Нейлюфарға, Ондасынға, Раузаға көңіл айтуды тапсырдық. Сол балаларымыз тапсырысымызды орындап, Алматыға барып қайтты. Бақыт Әсеткызына арналған астан бізге де дәм әкелп татырып, біз де өз дастарқанымызда Бақыт Әсеткызына арнап дұға оқып, жатқан жері жайлы, топырағы торқа, жаны жәннәттің төрінде болсын, алды өзіне, арты шаңырағына, өзі сүйген халқына, еліне қайырлы болуын үйімізде отырып тіледік.

Осы бір өлеңді және осы бір көңілімізді айтып Бәйкенге арнап хат та жаздым. Бірақ, біз бұл хатымызды Бәйкенге беріп үлгере алмадық.

Бақыт Әсеткызы қайтыс болған сәтпен бастап біз Бәйкен екеумізбір-бірімізбен жиі сөйлесіп тұрдық, бір-бірімізді қуат-

тандырып отырдық. Сөңғы рет 2010 жылдың 31-қаңтары күні сөйлескенімізде Бәйкен баяғы өзінің байсалды да сабырлы, байыпты дауысымен маған «Ассалаумағалейкум», – деп сәлем беріп, үй ішінің, манайымыздың есендігін, елдің жағдайын сұрап, кыс қалай, кар молайды ма деді. Есендік біліскеннен кейін «Бақыттың суретіне қарап отырмын» деді.

Бәйкен мен Бақыт 2009 жылдың 15 шілдесі күні менің 95 жаска толған күнімді құттықтауға келді. Екеуі де Бурабайда демалып жатқан-ды. Сол жолы Бәйкен ақын Кәкімбек Салықовтың «Бәйкен жолы» атты кітабын әкеп берді. Мен де Бәйкенге: –Сол өзің сыйлаған Кәкімбектің кітабындағы өзіңнің және Бақыттың суретіне қарап отырмын. Алдыма «Егемен Қазақстан» газетінде жарияланған Бақыттың суретін қатар қойып қарап отырмын, дегенді айттым.

Бәйкен Алматыда, мен Көкшетаудың Зерендісінде, яғни екеуміз екі жерде жатсақ та, бір тілекте, бір ниетте екендігімізге риза болып, бір-бірімізді даусымызды естігендігімізге тәубе десіп едік.

Сол сөйлескен күннің ертеңіне Бәйкен ауырып, емханаға барады. Түрлі емін алып, өзінің жағдайын үйіне барып байқайын деп үйге қайтайын депті.

2010 жылдың 5-ақпаны, жұма күні таң алдында қайран Бәйкен де балаларының көз алдында 93-ке қараған шағында бұл дүниеден өте шықты. Көкшетауға, біздің балаларға хабар тез жетеді. Олар өзара ақылдасып, сол күні Досбол мен Банұржан Алматыға баруға билет алады.

Таңертең біреу звондап, телефонды мен Нағимаға апарып бердім. Нағима болса әлгі телефон шалған адаммен сөйлесіп тұрып, тұншығып, үні шықпай қалғанын сездім.

– Не болып қалды, – деп сұрап едім, Нағима телефонның нөмірін шатастырып алған әлдебір орыс қой деді.

– Сен сол орыспен қазақша сөйлескенің не, – деп едім, ол телефон шалған орыс деп айтқанынан қайтпай, болмады. Көкшетаудан Досбол мен Қадиша, осындағы Зерендіде тұратын Мұратбек, Зураш, Банұржан жиналып үйге келгенде, Нағима: – Бағанағы телефон қайғылы хабар әкелді, біз сізге айта алмадық, Бәйкен ... деп, арғы сөзді айта алмай тоқтап қалды. Мен Алла, Алла, Алла дедім, дей бердім. Көз ғана емес, жүрек жылады. Бәрімізді жақсы көретін, бәрімізді жақсы

коретін Бәйкен мен Бақыт еді. Орны толмайтын кезге кездестік. Қазіргі кезде мына дүниеде Бәйкен мен Бақыттың жоқ екендігін ойласам болды, көзімнен жас парлап, кокірегім қарс айырылады. Қолыма қалам алып, бар ойымды қағазға түсірумен ғана өзімді-өзім жұбатып, Бәйкен мен Бақыттың аруағына Құранымды бағыштап, Алладан соңында қалған еліне, ұрпақтарына, балаларына амандық берсін деген тілеумен отырамын.

Ащы соз, ауыр хабар қабаттасып,
Кеткендей жүрек шаншып, ақыл қашып
Қалмады ойда өріс, бойда қуат,
Найзағай кеткендей-ақ отын шашып.

Бауырым Бәйкен, Бақыт, Аманолла,
Тайпалған үшеуің де едің жорға!
Еске алсам есімдерін есім кетед,
Бойымды алдым жиып әрең зорға.

Болдыңдар сонша қымбат адамзатқа,
Елі оқып жеткізе алмас жазып хатқа.
Өзіме өзім тұрып талап қоям,
Құрметін үшеуінің қайткенде ақта.

Осы ойым тыным таппай мазалайды,
Көңілімді күңірентіп азалайды.
Салуға топырақты шама келмей,
Тіршілік өзін-өзі жазалайды.

Әр күнім осылайша өтіп жатыр,
Тұрғандай төніп маған заман ақыр.
Шықпаған шыбын жанның арқасында,
Көнеді бәріне де адам пақыр.

Кінәдан өзімді-өзім арашалап,
Тірлікті тұрлауы жоқ тамашалап.
Ойымды жеткізуге ұрпағыма,
Хат жаздым бауырларға неше парақ.

Толғанып толарсақтан ойға батып,
Еске алам бауырларды ұйқтап жатып.
Көзіме көріп өңдей кездескен кез, айтылған сөз,
Жарқырап тұрасыңдар таң боп атып.

Алпыс жыл өткен екен танысқалы,
Сүйсініп сүйісіп қол алысқалы.
Содан соң жезде болып, бажа болып,
Көркейіп өсіп ұрпақ жарасқалы.

Береке бірлік дамып арамызда,
Бүгінде ата болды баламыз да.
Халықпен қатар өсіп біте қайнап,
Айналды ерікті елге даламыз да.

Бөленіп құрметіне алыс жақын,
Еңбекпен шығардыңдар елдің атын.
Дәстүрін ата-баба сақтадыңдар,
Жемеген ешуақытта елдің хақын.

Үлгілі, өнегелі болып адам,
Адалдық сызығынан аспай қадам.
Сабырлы саналарын сақтыртпады,
Өмірде кездеседі нелер надан.

ЖҮЗДЕСКЕННЕН БАСТАП БАҚҰЛДАСҚАННА

Қуанып көрген жерден жүрек сүйді,
Өмірлік татулықтан тік-тік үйді.
Атымыз Баян, Бәйкен қатар шығып,
Еңбектің Ері болып бата тиді.

Тәубе еттік бір Алланың бергенінне,
Көз жасын жалғыздардың көргенінне.
Аштықтан, соғыстан да аман қалып,
Ұрпақтың соңымыздан ергенінне.

Көп жасап, екеумз де тоқсан астық,
Аяңдап, аспай, саспай жүзге бастық.
Ерінбей еңбек етіп елмен бірге,
Жалыңдап өте шықты қайран жастық.

Келдік қой бір қалыпта алдырмай бой,
Заманмен талабы зор арпалыстық.
Тағдырдың талабынан тайсалмадық,
Алысып талай бик қырдан астық.

Сабырлық санамызда саялады,
Татулық өзі бізді паналады.
Ақыл тұрса айнымай бір орында,
Ашу қалай қанатын жая алады.

Адалдық, әділдіктен болдық серік,
Қалың ел қамқор болды ақыл берп,
Қарашықтай сақтадық ел байлығын,
Жібермедік нәпсіге ерік берт.
Салыстырар өмірді саналылар,
Ұрпақтарым отыр гой көзі корп.

Абай айтқан абзалың Бәйкен шығар,
Тектіліктен жаралған бұл бір шынар.
Аманат деп адамға тастап кетті,
Адалдықты ардақтап алтын тұмар.

Осылай болды-ау уақыт бақұлдасар,
Қалмады-ау жақын адам ақылдасар.
Баласын адамзаттың ардақтаған,
Ойлаушы едік Бәйкен, Бақыт мәңгі жасар.

Мәңгілік жазылмапты адамзатқа,
Жасаған жан берілті аманатқа
Жасаған жарылкапты тіршілікті,
Толтырып төңіректі мал мен баққа.

Уақыты таусылған соң аманаттың,
Көңілді күңірентіп Күнше баттың.

Анаңдай ардақтаған қара жердің,
Қойнына мәңгілікке барып жаттың.

Бақыл бол бауырларым Бәйкен, Бақыт.
Құдай қосқан жар еңіндер асыл ақық.
Таңғалтып тоңіректі бұл жалғанда,
Мақшарға бірге ұшыңдар жетіп уақыт.

Тәңірім өзі таңдап еткен серік,
Болдыңдар періштедей сезге берік.
Аққудай қатар ұшқан жұбын жазбай,
Соңынан біреуіңнің бірің еріп.

Іс болды таңқалартық бұл бір ғайып.
Тек қана тектілерге болған лайық.
Тереңнен тектілікті тебірентеді,
Айтуға шындықты жоқ қой айып.

Бір ғажап ұмытылмас есте қалған,
Үлгілі Бәйкен менен Бақыт салған.
Шалқытпты шаңырағын ұрпақтары,
Шетінен үздік оқып білім алған.

Алланың өзі берген қасиеті,
Ананың ақ сүтіндей ақ ниеті,
Шықты ғой алдарыңнан Бәйкен, Бақыт,
Жарқырап жан жәннәт жұмақ оты.

Ардақтап Бәйкен менен Бақыт атын,
Еске алып өмірдегі ғибратын.
Тіледі ел Жасағаннан жақсылықты,
Бағышлап екеуіңе Құран хатым.

Тілегі көптің айтқан қабыл болып,
Көңілдің қапаланған орны толып,
Шалқысын шаңырағы Бәйкен, Бақыт,
Қазақтың қасиетті елі болып.

Ғазиз ЕШМАҒАМБЕТОВ.

ЕКЕУІ ДЕ ПЕРІШТЕ ЖАНДАР ЕДІ

Осы күні мына жарық дүниеде Бәйкен мен Бақыттың жоқтығын ойласам, жүрегім сыздап, түн баласы ұйқы көрмей шығатын кездерім көбейіп барады. Ол екеуі мен үшін әкем мен анамнан кейінгі жөні бөлек, қымбат әрі ардақты да асыл жандар болатын.

Бәйкен екеуміз апалы-інілінің балаларымыз. Біздің Шүлембай деген ұлы атамыздан үш қыз, екі ұл туған. Біреуі Ұлы Отан соғысында каза тапты. Менің әкемнің есімі — Ешмағамбет. Бәйкеннің шешесі Сақып. Міне осы Ешмағамбет пен Сақып бір әке, бір шешеден туған жандар. Былайша айтқанда Сақып менің әкемнің туған апасы. Тағы бір апам болды. Сол Мәйкеш деген апам 2000 жылы дүниеден озды. Сәдірман деген інім бар. Біз Көкшетау облысының бұрынғы Рузаев ауданының Бәсентиін руының ауылында туғанбыз. Қазір бұл ауылды «15 жылдық Қазақстан» деп атайды.

Елді ашаршылық жайлаған 1932 жылы бәріміз Көкшетау өңірінің бұрынғы Келлер ауданының Белоглинка селосына қоныс аудардық. Сол кезде мен төрт жаста болатынмын. Атам ол кезде 66 жаста екен. Біздің атамызды әуелде «бай-кулактың баласы», — деп дүние мүлкін тәркілеген көрінеді. Алайда, атамды «бай-кулактардың» тізіміне іліктіріп, заңдастыруға ешқандай дәлел болмаса керек. Өйкені, атам бірде-бір жалшы ұстамапты. Тек өзінің бала-шағасымен ғана адал еңбек етіп, дәулет жинапты. Соның өзінде кудалауға түсті. Сол кудалаудан бас сауғалап Булаевтан әрі асып, Омбыға қарай көшіп, сол Омбының Азов ауданындағы Мишаряке деген селосына ат басын бұрып, тұрақтап қалыпты. Шешем сауыншы, әкем политотделдің аткосшысы болып жұмыс істеді. Шүлембай атамыз сүйегім елде қалсын деп 1936 жылы елге оралдық. Ауыл тұрғындарының көбі ашаршылықтың зардабын арттырып, біразы аштан өліп қалған екен.

Бәйкенді есім кіргеннен бері білемін. Ауылдың аксақалдары Бәйкеннің атасы Жақып пірәдәр болғанын айтады. Бесалты ауылдың азаншысы болған. Әкесі Әшім ерте қайтты. Бәйкен әкесінен алты айында қалды. Ол кезде соқыр ішек-

ті ешкім емдей алмайды екен ғой. Сол соқыр ішектен Әшім қайтыс болып кетті. Әшім ауырып жатқанда анамыз Сақып жылайды екен. Сонда төсек тартып жатқан Әшім: – Сен неге жылайсың, мынау бар емеспе, – деп Бәйкенді көрсетеді екен. Қайран Әшім сонда артында Бәйкендей ұлы қалып бара жатқандығына Жаратқанға риза болып, әрі сол ұлына сеніп аттанған ғой мына жарық дүниеден деп ойлаймын осы күні. Сол ұлы, яғни Бәйкен әкесінің сенімін ақтады. Әкесінің есімін бүкіл Кеңестер Одағы білді.

Біз Омбы жақтан елге оралғанымызда Бәйкен 19 жаста болатын және Явленка ауыл шаруашылығы техникумында оқып жүрді. Бәйкенге сол техникумды бітіртпей, аудандық комсомол комитетіне жұмысқа алып, сол жерден әскерге кетті. Осы техникумды соғыстан оралғаннан кейін бір-ақ бітірді. Бірде Бәйкеннің біздің үйге сәлем бере келгенін де білемін. Сол тұста ол аудандық комсомол комитетінің нұсқаушысы қызметін атқарып жүрген-ді.

1938 жылы Бәйкен Әшімов әскери міндетін атқаруға шақырылды. Сол хабардың бәрін естін жаттық. Сол жылдары әскерге кететіндер бүгінгі жастар сияқты шулатып той жасамайтын. Әскерге кеткендердің жазған хаты елге жарты айдан кейін келетін. Бәйкен сол кезде Польшаға қарайтын Батыс Белоруссия мен Батыс Украинаның КСРО-ға қосылу жорықтарына қатысқан адам. Сол кездің өзінде ротаның саяси жетекшісі болған.

Бәйкен 1941 жылы, соғыс басталардан дәл бір жұма бұрын әскерден келді. Нағашы атасына сәлем беремін деп біздің үйде болды. Швейцарияның қабы темір «Омега» қалта сағатын маған тастап кетті. Дүниені дүр сілкіндірген соғыс басталғанда оны бірден әскерге алған жоқ. Мүмкін, жауынгерлерді соғысқа дайындауға керек болған шығар. Бәйкеннің ата-анасы Рузаев ауданы Беспаловка селосында тұрды. Өз басым көбіне сол үйде жүрдім. Әскерге жарамды адамдарды үнемі тұман басып тұратын Алакөл маңындағы орманның сыртында әскери дайындықтан өткізетін. Тұманнан өздері көрінбесе де, дауыстары естіліп жататын.

Содан Бәйкен әскери жетекші болып Казгородокка барды. 1942 жылы сонда болды. Содан кейін төрт туысканымен бірге ол да соғысқа аттанды. Майданнан Бәйкен мен менің

әкем ғана тірі келді. Бәйкен соғыстан полктың саяси жетекшісі, капитан шенінде оралды, бұдан соң Беспаловка селосында тұратын ата-анасын Саумалкөлге көшіріп әкелді. Үй салып берді. Өзі екі жыл Володар аудандық атқару комитетінің жауапты хатшысы болды. Содан сол аудандық партия комитетінің екінші хатшысы болды. Сонда қызмет бабымен ел аралайды. Айыртау өңірі тұрғындарының бәрі де ұлы атасы Шүлембайды біледі. Сонда жүрт нағашы атасына тарткан деп айтатын көрінеді. Өбден бұл сөз құлағының етін жеп қойғандықтан болар, апасына келіп: «Нағашым жаман болса, мені кімге тарткан дер еді», – депті. Онда «әкесіне тарткан шығар», – дейтін болар деп апасы жауап берпіті.

1949 жылы мен Барнаул қаласындағы институтқа оқуға кеткенмін. Сол күзде аудандық партия конференциясы болады. Бір қолы шолақ Дроздов дейтін бірінші хатшы Орал облысына екінші хатшы болып кетпек екен, Бәйкен конференцияда соның орнына сайлануға түспек екен. Сонда военком «бұл кулактың тұқымы, ол жөнінде өзінің өмірбаянында жазбаған» – дейді. Сөйтіп Бәйкен бірінші хатшылыкка өту түгілі, жұмысынан босатылады. Үш айдай жұмыссыз жүріп, Зеренді аудандық атқару комитетінің жер бөліміне қызметке орналасады. Ол кезде Айдархан Темірбаевтың ағасы Қазыжан Зеренді аудандық партия комитетінің бірінші хатшысы еді. Сол кісі Бәйкенді қолдап, шақыртып алған болуы керек. Ұлы – Оңдасын 1951 жылы Зерендіде туды. Бірде Бақыт менің ұлы атам келеді деп естиді. Оған атамның мінезі катты, байқа деп алдын ала айтып қояды. Атам кіріп келгенде, Бақыт жүгіріп барып шымылдықтың артына тығылып қалыпты. Сосын атам шақырып, маңдайынан сүйеді. Сақып шешемізге көрімдік берпіті.

Мен орта мектепті 1946 жылы бітірдім. Қаражат болмаған соң сол жылы оқуға бара алмадым. Ауылдық кеңесте жұмыс істеп, қаражат жинадым. Бір жылдан соң ұлы атамды ертіп, Бәйкенге келдім. Сол кезде оқуға адам жинап жатыр екен. Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы Шаяхметов соғыстан кейін Сталинге өз халқының сауатты адамдары 30-шы жылдары жойылып кеткенін, қалғандары соғыста мерт болғанын айтып, ұлттық кадр дайындау жөнінде өтініш жасатпапты. Соғыстан кейінгі жыл-

дары Қазақстанда жоғары оқу орындары шамалы еді. Содан 1946 жылы «ҚССР-дегі ұлттық кадрлар жөнінде» қаулы шығады. Ол жөнінде көпшілік жөнді білмейді. Осы қаулы бойынша КСРО шеңберіндегі жоғары оқу орындары Қазақстан жастарын оқытатын болды. Атам Бәйкенге мені Ресейге оқуға жіберу жөнінде айтты.Сол арада Бәйкен:– Жібере бер, ажалы болса өледі. Тірі болса, адам болып келеді»,– деп жауап берді. Содан Бәйкенің арқасында Барнаулдың ауыл шаруашылығы институтын тәмамдадым. Оқыған кезде қаражаттың таршылығынан үйге екі-ақ рет келдім. Қаникул кезінде сол Барнаулда жұмыс істедім. Алғаш рет үйге бірінші курстан кейін келдім. Сол жолы Володаровкада тұратын Бәйкенің үйіне соқтым. Осы Бақыт Өсеткызы жарықтық жеңгемиз мұғалім болды. Ол Баянауылдағы Бәсентиін руының қызы. Бақыттың әкесі ертеректе қайтқан. Ата-анасының жалғыз қызы. Рамазанов Аманолланың әкесі Әбдолқай Бақыттың әкесінің ағасы. Бәйкен Бақытпен Щучинскіде мұғалім болып тұрғанда танысады. Бақыт математикадан сабақ береді екен.

Бірде қорға шыққанымда Бәйкен менімен бірге ере шығып, менің қолыма үш сомдықтан бір бума ақша қыстырды. Сонда мен: – Сен бұл ақшаны кімнен ұрлап беріп жатырсың? Анау менің туған апам емес пе? – деп айтып та қалғаным есімде. Енді ойласам Бәйкен маған шамалы болса да көмек көрсеткісі келген екен-ау. Басқа біреулер болса, ондайды істей ме? Бесінші курста өндірістен тәжірибе алуға Көкшетауға сұрандым. Ол кезде Бәйкен Зерендіде. Сол аудандағы Айдабол МТС-ына қарасты Қызылқайнар бөлімшесіне учаскелік агроном болды. Үлы атам Шүлембайдың қайтқанын бір жылдан соң, Бәйкенің үйінде жүргенде бір карт адамнан естідім. Бұлар атамның бауырында өскен маған аяушылық жасаған екен. Бұдан соң ауылға барып, атамның бейітінің басында болдым.

1952 жылы Бәйкен Көкшетау облыстық ауыл шаруашылығы басқармасы бастығының бірінші орынбасары болып тағайындалды. Осы қызметте жеті жыл болды. Облыстық партия комитетінің Рогинен деген бірінші хатшысы болды. Бәйкен облыстық партия комитетінің екінші хатшылығына ұсынылғанда, қолдамаған сол.

Бақыт үйге қырық шақты дәптер әкелп тексереді. Үйдің шаруасы, оның үстіне екі бала бар. Кейде жаным ашып, әлгі дәптерлерін тексеруге көмектесемін. Жұмыстан келген Бәйкен екеуміздің тексерген дәптерімізді қайтадан тексеріп, көп қате табады. Бәйкен көзі ашық, көкірегі ояу жан болды. Ешуақытта ешкімнің білместігі үшін көзін шұқымаған, дейді жоғары билік эшалонында қызмет істегендер. Өзіне әкелген құжаттарды ерінбей оқып, түзетеді екен.

Бәйкен облыстық атқару комитетінің төрағасы болып, Қарағандыда тұрды. Динмұхаммед Қонаевқа өз басым Көкшетаудың екі азаматы үшін істеген жақсылығына ризамын. Ол нағыз кісі таныған, алды болжай білетін адам еді. Бәйкен 1961 жылға дейін Көкшетауда облыстық партия комитетінің екінші хатшысы болып тұрды. Бірінші хатшы ракпен ауырып, ылғи Мәскеуде емделетін. Соның жұмысын Бәйкен атқарды. Тың өлкесін ұйымдастырғанда Көкшетауға Семен Новиков деген біреу келді. Павлодардағы қызметінде бәрін отырғызып, қиратып кеткен екен. Соған мына Бәйкенді кездестірмей, бір ай бұрын Қарағандыға алып кетті. Кездестіретін болса, әрине, орыс жеңеді. Олармен Бәйкен ұстаспаса, олардың өзі ұстасады. Өйткені, Бәйкеннің білімі мен іскерлігі, адамгершілігі олардан әлдеқайда жоғары болатын.

1962 жылдың жазында Қазақстанда өзбек әдебиеті мен мәдениетінің онкүндігі өтіп жатқан. Меймандардың бір тобы Қарағанды өңірімен танысуға келетін болады. Бәйкен облыстық атқару комитетінің төрағасы. Делегацияны қарсы алу соған жүктеледі. Ол делегацияны Ғабит Мүсірепов басқарып келеді. Бәйкен ертерек келсе, орыс аспаздары қой басының екі құлағын кесіп алып тастапты. Бәйкен сасады. Сойтқеншіе кісілер келіп қалады. Ғабаң Бәйкеннің көңіл күйі бұзылғанын бірден сезеді. Бәкең болған жайларды айтады. «Сасна» деп, ақ жіп пен ине сұратып алып, құлақты орнына тіктіреді. Өзбектер бастың не екенін қайдан білсін. Өз қолыма тигенін көремін той, дейді. Ғабаң кейін кездескен сайын «Ой, Бәйкен, бас қалай екен» деп сұрап жүретін. Сол жолы Целиноград облысына келген Ғабаңдарды облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы қарсы алмаңды. Жіберген көліктері дұрыс болмаңды. Бәйкен Ғабаң кеткеншіе қызмет көлігін береді. Осы жөнінде Ғабаң бірақ дейін ұмытпаңты.

С. Новиков келгенге дейін Димекеңе Еркін Әуелбековті де алып кетіп, оны Ауыл шаруашылығы министрінің бірінші орынбасарлығына тағайындады. Кейін Еркін дайындау министрі болып сегіз ай қызмет етті. Содан алып келіп, Еркінді Көкшетау облыстық партия комитетінің бірінші хатшылығына тағайындады. Бұлардың бағына орай Димекеннің болғаны ғой. Болашағы бар азаматтарды жоқ қылып жібереді деп, арашалап алып қалды. Қонаевтың о дүниеде иманы жолдас болсын.

Бірде Еркін Павлодарда көрген оқиғасын айтқан еді. Саттар Имашев марқұм басқарып, Орталық Комитеттің адамдары Павлодар облысына келеді. Күні бойы тамақ ішпейді. Кешке ас береміз деп алып келеді. Имашев табақты кері итереді де, өзі кейін шегініп отырыпты. Бізге ол келген бастың жағы айырылмағанын айтты. Жақты айырып, тісін қағып, тілді алмасаң тазалық болмайды. Бастың бұзылмай келгенін Еркіндер байқаманты. Еркінмен жасы бізден кіші болғанымен, көргені көп. Біз білеміз деп айтатын.

Бәйкен Әшімов 1970 жылы Министрлер Кеңесінің төрағасы болып тағайындалды. Сол кезде Рогинец Ауыл шаруашылығы министрі. Мен құтты болсын айтайын деп Алматыға бардым. Бәйкенге: – Сен ана Рогинецке енді не істейсің?, – дедім. Сол арада Бәйкен: – Ақымақ әрқашан да ақымақ болып қала береді. Оған зорлық жасамаймын, –деп жауап берді. Сөйтіп, кезінде Бәйкенге Көкшетауда екінші хатшылықты қимаған Рогинец өзінің қарамағында қызмет етті. Сол кезде Еркін Әуелбеков Ауыл шаруашылығы министрінің бірінші орынбасары болды. Барлық жұмысты Еркін атқаратын. Рогинец есіз болғандықтан ештеңеге икемі келмеді. Орыстар «Еркін бізді бір тақтай бойымен жүргізетіндей» тәртіп орнатты дейтін.

Мен қайда жүрсем де жылына өзі, кейде отбасымен бір рет келіп, амандығымызды біліп кететін. «Ақан» совхозында агроном болғанымда Бәйкен екі рет келіп қайтты. «Краснознаменка» совхозында директор болып тұрғанымда да Бақыт екеуі келіп кетті. Қасында Баян мен Нұрбике Жаңаловтар бар. Сонда олар өзіміздің бір үйімізі бар деп маған келеді. Бірде Алматыда болғанымда Бақыт Бәйкенге: – Газез неге ауылда жүр? Министрлікке жақындатпайсың ба, – деді.

– Оған мұнда істейтін шаруа жоқ. Сол Көкшетауда отырсын, – деп жауап берді Бәйкен. Сонда менің Бәйкен үшін Көкшетауда бір үй болып отырғаным керек-ау, – деп ойладым. Қазір өз басым туған ауылыма барып түсейін десем ет жақын үшім жоқ. Осыны Бәйкен алдын-ала болжаған екен.

Мен агроном болып жұмыс істеп жүргенде Мельник дейтін ауыл шаруашылығы министрі болды. Ол егінде ешкілер мен қаздар жүр деп маған сөгіс беріп кеткен. Оны жарты жылдан соң алып тастады. Одан кейін Орталық Комитеттің хатшысы болды. Осы жолы да егін ішінен құлынды биені көріп, келе сала мені қолға алды. Мен де өз уәжімді айттым. Екеуміз айғайласып жатқанда Баян коридорға шығып кетті. Ақыры әлгі Мельник өзімді совхоз директоры етіп тағайындады. Осы жайында бірде Баян мені мақтаған болып Бәйкенге айтты. Сонда Бәйкен: – Ол да ақымақ, бұл да ақымақ. Екі ақымақ қосылған той, – деп жауап бергені есімде.

Бәйкен 69 жасында зейнеткерлікке шықты. Елге екі рет келді. Оның ата-анасы Сырымбет зиратында жерленген. Екеуміз барып, олардың аруақтарына құран бағыштадық. Ол кезде Айыртау ауданын Болат Көшімбаев басқарды. «Лавров» совхозында директор болып жүрген Бокан Исенбаев деген інішегіміз бар еді. Солар қарсы алды. Сол жолы Болат Көшімбаев жұбайымен келіп, дәмдес болды.

Бірде Бәйкен туған жерінде барып келуге обкомнан машина алды. Қыс мезгілі еді. Саумалкөлге жете бергенде ағаш арасына тоқтадық. Жерді сағынған той. Біраз жүрді. Отыра бергенде байқасам, киімі жұқа, жылы киімі жоқ екен. Денесін солай шыпықтыратын шығар деп ойладым.

Барлық ағайын-туыскандарын бірдей ұстады. Жат болып кетсе, жақын тартпаса, туыс болып жүрмесе көзге жас та келмейді. Бұлар ешқайсысымызды жат қылған жоқ. Бәрін туыс қып, бауырына тартты. Қолынан келген көмегін жасады.

Қазір Бәйкен мен Бақыттың балаларының бәрімен араласып тұрамыз. Екі інісі бар еді, Қажиәби інісі жуырда 74 жасқа қарағанда қайтыс болды. Ол саналы ғұмырын Қарағанды облысында өткізді. «Осакаровка» совхозында парторг, Нұра аудандық партия комитетінің екінші хатшысы, осы ауданда атқару комитетінің төрағасы, Нұра мен Қаркаралы аудандық партия комитеттерінің бірінші хатшысы болды. Қажиәбидің жұбайы Шәрия осыдан үш жыл бұрын қайтқан-ды.

Айыртаудың тумасы еді. Бәйкеннің Амангелді деген кіші інісі Қарағанды қаласында тұрады. Зейнеткер.

Өмір өтіп барады. Сол өткен өмірімнің ішінен Бәйкен, Бақытпен араласқан тұстағы өмірімді ең бір жақсы да, бақытты кезеңге балаймын. Дүниеден бәріміз де өтерміз-ау, алайда, сол дүниеден озар шақ келгенше Бәйкен мен Бақыт көкейімнен бір кетпес. Өйткені, олардың екеуі де перинте жандар еді.

Сапарбек ҚҰНАНБАЕВ,
Солтүстік Қазақстан облыстық
мәслихатының депутаты

АЛАШТЫҢ САЯСЫ МОЛ БАЙТЕРЕГІ

Халқымыздың ардақ тұтқан аяулы ұлы Бәйкен Әшімұлы мен асыл жеңгеміз Бақыт Әсетқызы көз алдымызда көс аккудай жарасып, тату-тәтті тірлік кешіп, бұл жалған дүниеден жұптарын жазбай, бірінің соңынан бірі ілесе өткендіктері ел аузында сақталар аңыз боп қалмағы аян. Акку ғұмыр иелерінің осы айрықша тағдыры кімнің болсын көңілін босатпай, толғантып-тебірентпей қоймасы анық...

Бәйкен аға кең пейілімен, биік парасатымен Қазақ елінің бағына жаратылған, сая іздегенге сая, пана іздегенге пана болған алып бәйтерек бітімді, біртуар тұлға еді. Ол өмір бақи Алаш жұртына бірдей көңіл бөліп, еш алалаусыз адал қызмет етіп, Алатаудай асқақтығын айғақтап кетті. Алды кең, жүрегі жомарт ағамыздың шарапаты тиген адамдар саны канша екендігі бір Аллаға аян.

Ұлы Шоқан, атақты Ақан сері, Орынбай, Үкілі Ыбырай дүниеге келген атақты Айыртау өңірінің қасиетті топырағынан жаралған арыс тұлға – Бәйкен ағамыздың балалық шағы елдің басына туған нешетүрлі қиыншылықтармен қатарлас келді. Ауыл шаруашылығын жаппай ұжымдастыруды, отызыншы жылдардың басындағы ашаршылықты басынан кешірді. Өзінің «Ел сенімі – ең қымбатың» атты кітабында ол бұл туралы былай деп еске алады:

«Асыра сілтеу науканының зардаптары біздің үйге де тиіп, бұл кезде орташа, тіпті күн корістік кана тұрмысы бар шешем мен Қабдолла ағам бір күннің шинде колдағы азын-аулак малынан айрылып, қарақан бастарынан басқа дымы жоқ ұжымшаршы болып шыға келіпті.

Міне, осындай даурыкпа науканның аяғы апатты ашаршылыкка әкен сокты».

Өмірдің басқа түскен қиыншылықтарына карамай, Бәйкен ағамыз он бес жасында жападан-жалғыз жаяулап Көкшетауға жетіп, сонда бір конып, ертеңіне пойызға отырып Қызылжарға тартады. Осындағы фабрика-зауыт училищесіне окуға түсіп, оны өзінің ерекше ынта-жігерінің арқасында ойдағыдай аяктап шығады. Ауылдағы ел-жұрт колындағы бар малынан айрылып, аштан қырылуға айналған шакта батыл шешім қабылдап, шалғайдағы үлкен шаһарға жолға шығып, білім іздеген бозбаланың талабына қайран қаласың. Алланың нұры санасына сәуле шашып, жарқын болашаққа бағыт сілтен тұрған болар сонда, бәлкім... Сол бір сәуле адастырмай, Бәйкен ағамыз бұдан кейін де талмай ізденіп, бірнеше жоғары оқу орындарын бітіріп, жоғары білім алғаны мәлім. «Білекті бірді жеңеді, білімді мыңды жеңеді», демекші, ол ақыры кемел білімі мен кең пайым-парасатының арқасында Қазақ елінің қайраткер басшыларының бірі атанды. Бейнелеп айтқанда, Қызылжардан қияға қанат каккан бала қыран биіктен-биікке өрлеп, аспанға шарықтап, алыстағы Алатаудың асқар шыңына қалықтап барып конды.

Бәйкен ағамызды Қызылжар елі айрыкша кадір тұтып, ерекше мақтаныш етеді. Оның елге келген әрбір сапарында болған кездесулер жұртшылық жадынан өшпес оқиғаларға айналды. Бәйкен ағаның әр сөзінен елге, жерге деген перзенттік сүйіспеншілігі анық сезіліп тұратын. Ол асқар таудай тірегіміз, аккан дариядай терең дана ақылшымыз, сүйеншіміз еді. 2006 жылы Солтүстік Қазақстан облысының құрылғанына 70 жыл толуына орай белгіленіп, бекітілген «Солтүстік Қазақстан облысының құрметті азаматы» атағы біріншi болып Бәйкен ағамызға берілуі қалың ел тілегі ескерілген әділ шешім еді.

Келесі 2007 жылы тамыз айында Бәйкен ағаның 90-жаска келген мерейтойы болды. Облыс әкімі Астанада өте-

тін үлкен салтанатты жиналыска Қызылжар елінің атынан қатысуға мені жіберді. Осы жиын елордадағы опера және балет театрында өтті. Оған Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев әдеміленіп келіп, дүйім жұрт алдында Бәйкен Әшімұлына арнап құттықтау сөз сөйлеп, «Отан» орденімен марапаттады. Отанымыз үшін зор еңбек сіңіріп, үлкен данкка бөленген ел ардағы ағамызға лайықты құрмет көрсетілді. Бірге қуанып, бірге мерейімізі тасып отырдық. Кешке қарай той Салтанат сарайында жалғастырылып, оған Сенат торағасы Қасымжомарт Тоқаев бастаған бір топ Парламент депутаттары қатысты. Мен де Қызылжар елі атынан сөз сөйлеп, Бәйекенді мерейтойымен құттықтап, ынына шапан жауып, облыс әкімінің құттықтау хатын табыс еттім.

Осы той өткеннен кейін Бәйкен ағамыз бен Бақыт жеңгемізі туған жері – Солтүстік Қазақстанға келді. Астанада басталған той туған елінде жалғасты. Мен ол кезде облыстық маслихаттың хатшысы болып қызмет істейтінмін. Мерейтой иесін құрметтеп қарсы алу, ел аралату жұмыстарын облыс әкімі маған тапсырды.

Әуежайда ағамыз бен жеңгемізді күтіп алғаннан кейін оларды облыс әкімінің резиденциясына алып келдік. Сол арада Бәйкен ағаны өңір басшысы қабылдап, мерейтойымен құттықтады. Келесі күні Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінде осы жоғары оқу орнының 70 жылдығына байланысты ғылыми-практикалық конференция өтіп жатқан болатын. Бәйкен ағамыз соған қатысып, салиқалы сөз сөйледі. Залда лық толып отырған оқытушылар, профессорлар, ғалымдар, студенттер, облыстық департаменттердің бастықтары оны зейін қойып тыңдап, зор ілтипат көрсетті. Өз сөзінде Бәйкен аға Қазақ елінің егемендік алып, қуатты мемлекет болғанын ерекше мақтанышпен атап көрсетті. Еліне, халқына, Елбасына, облыс тұрғындарына өз батасын беріп, жерлестерін бірлікке, ынтымаққа шақырып, келешекте облыстың, еліміздің бұдан да көркейе түсуін тіледі. Тоқсанға келсе де тұғырынан таймаған текті қарияның тамаша толғанысы ешкімді бейжай қалдырған жоқ. Бәрі де дүркіреті қол соғып, қошемет көрсетті. «Қарт болсаң, Бәйкен ағадай бол!» деген ризашылық сөздерін құлағымыз шалып жатты.

Ертеңіне Бәйекеннің ұлы Оңдасын екеуміз меймандарды бастап Г. Мүсірепов атындағы ауданға жүріп кеттік. Онда-

сын Бәйкенұлы — ірі ғалым, техника ғылымының докторы, профессор, Ұлттық ғылым академиясының академигі. Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры болып жемісті қызмет атқарғанына 6 жылдан асты.

Ардагер ағамыздың туып-өскен елінде бізді аудан әкімі Марат Тасмағанбетов бастаған азаматтар қарсы алып, Бәйкен Әшімұлын туған ауылына алып жүрді. Ауылдың жанындағы орманның баурайында оншақты киіз үй тігіліп, жан-жақтағы елді мекендерден келген жасы үлкен ауыл қариялары, жастар көп жиналыпты. Олар Бәйкен ағамыз бен Бақыт жеңгемізбен сәлемдесіп, мәре-сәре болысты. Бәйекең елдің амандығын сұрап, ауыл ақсақалдарымен, жиналған қауыммен біраз әңгімелесті. Содан соң дәм берілді. Аудан басшылары сый-сияпатын жасап, шын жүректен құттықтады. Ал жолшыбай Саумалкөлге соққанымызда Айыртау ауданының сол кездегі әкімі Баржақсы Төлегенов қарсы алып, қонақасы берді. Бәйкен ағамыз Айыртау ауданында қызмет жасаған кездерін есіне алып, әңгімелеп отырды. Осы сапар барысында аңғарғаным, «Ұлық болсаң, кішік бол» демекші, Бәйкен ағамыз кіммен жолығып, жүздессе де, өзінің қарапайымдылығын, мінезінің кең де байсалдылығын, ұсақ-түйекті елемейтін ірілігін, кішіпейілділігін, бауырмалдығын байқатты. Ұр сөзінен атамекенге деген сүйіспеншілігі мен сағынышы, ел-жұртқа шынайы жанашырлығы сезіліп тұрды. Сапарының аяғында біз ағамыз бен жеңгемізді Бурабайдағы Окжетпес санаторийіне апарып орналастырдық. Бұл жерде олар он күндей дем алып, Алматыға аман-есен қайтты.

Мен он жылдай Алматыда тұрдым. Қазақстан Компартиясының Орталық Комитетінде инспектор, кейін Президент және Министрлер кабинетінің аппаратында бас инспектор, ауыл шаруашылығы бөлімінің меңгерушісі болып қызмет атқардым. Сол кезде Бәйкен ағамызбен жиі кездесіп, ел туралы көп әңгімелесуші едік. Бәйекеңмен құрған әрбір сұхбат ой-өрісіңді кеңейтіп, өмірге, айналаңдағы адамдарға көзқарасыңды өзгертетін, жаныңа асқақ рух беретін нағыз даналық сабақтарындай әсер қалдыратын. Ардақты ағамыз тізе басып келе жатқан ініларінің біріне балап, бауырына тартқан соң, Бәйкен Әшімұлының шаңырағын өзімізді бір үл-

кен үйіміздей көрін, кастер тұтып, отбасымызбен араласып тұрдық. Біздің шаңырақтағы той-думандарда олар ең құрметті қонағымыз болушы еді.

Бәйкен аға кешегі сұрапыл Ұлы Отан соғысына қатысып, елін, жерін фашист басқыншыларынан қорғап, қаһармандық таныткан қазақ жауын ерлерінің бірі болды. Майданда корсеткен ерліктері ескерусіз қалған жоқ.

Бәйкен Әшімұлы Ұлы Отан соғысында жасаған ерлігін елге оралған соң бейбіт өмірде жалғастырып, Қазақстанның дамып-оркендеуі жолында ерен еңбек үлгісін корсетті, Социалистік Еңбек Ері атанды.

Бәйкен ағамыз – еңбек жолын Солтүстік Қазақстан облысында бастап, республикамызда көптеген басшылық қызметтер атқарып, туған еліне орасан зор еңбек сіңірген аса корнекті мемлекет және қоғам қайраткері. Сондықтан, ол тек қызылжарлықтардың ғана емес, бүкіл халқымыздың мақтанышы болған арысы, Алаштың саясы мол, алып бәйтерегі еді.

Бәйкен Әшімұлы мен Бақыт Әсеткызынан қатар айрылған қаралы күндері олардың туған өңірі Қызылжар түгел күңіренін, Айыртауымыз басына қара бұлт жамылып, ерке Есіліміз егіле жылап жатқандай күй кештік. Олардың өнегелі өмірі, бір-біріне деген сүйіспеншілігі мен сыйластығы ел аузында ацыз болып қалары хақ.

Мақтай САҒДИЕВ

МЕКТЕБІ – ӨМІР, ҰСТАЗЫ – ХАЛЫҚ

Алдыңғы толқынның арасында айрықша жақсы көретін ағаларымның бірегейі Бәйкен Әшімұлы еді. Еліміздің түйдек-түйдек керуендердей жылжып өткен бір ғасырға жуық тарихының көшелі куәгері еді ол. «Асылды тот баспас» дегендей, қашанда тау қозғалса қозғалмас сабырлы қалпынан айнымай, қорғасындай салмақты мінезін сақтап отті. Маңғаз да мығым еді. Қандайлық биік мансаптарда арына кір шалдырмады, әділдік пен парасаттан таймады, халқының алдында жүзі жарқын болды. Ел сенімін ең қымбатына балаған ерен тұлға, ерекше болмыс. Замандас-тұрғыластар ішінде алаш-

тын ең сыйлы да қадірменді, батагөй абыз ақсақалы биіне көтерілген де осы кісі еді десек, артық айтқанымыз емес.

Алты айлығында әкеден айрылып қалған ол кейін шыққан биіктеріне тек өз еңбегімен, жүректе маздаған отымен, бойда балқыған қайрат-жігерімен, қаудай талабымен жетті.

Солтүстік Қазақстан облысының Ленин ауданында ауылшаруашылық техникумы бар екен, сол бір қиын заманда қиылқилы өткелектерден өтіп келіп, жас Бәйкен 1936 жылы соған оқуға түседі. Міне, менің әкем Рамазанның Бәйкенді білім, құрмет тұтып, сыйлауы сол кездерден басталған екен. Олай болатыны, қиыншылық жылдардан кейін жасөспірім балан жігіт Бәйкен менің туған жерім – солтүстік өңірдегі жаңағы техникумды бітірерде, аудандық комсомол комитетінде саяси оқу бөлімінің меңгерушісі де болып қызмет істеп жүреді. Сол кезде біздің әкей «Өндіріс» колхозы басқармасының төрағасы екен. Жас комсомол қызметкері ауыл-ауылда саяси оқу ұйымдастырып, колхоздарды велосипедтен аралайды екен. Сондай ұқыпты. Сондай сыпайы, мәдениетті. Көздері отты да ойлы, бойында шым-шымдап жігер қайнаған бозбала жігітті әкей ұнатып қалады да, ұмытпайды. Кейін Бәйкен Әшімұлы Министрлер Кеңесінің төрағасы болғанда қуанып, үлгіге алып, «Әне, таланты ерте нұр жауар деген осы» деп, бізге оның жастайынан қиындықта ысылып, өмір мектебінде шыңдалғанын мысал қылып айтушы еді.

Менің ол кісімен жақын танысып білісуім де, адамдық шын ниетпен ұғысуым да ол Министрлер Кеңесінің төрағасы болған жылдармен тұспа-тұс келді. Алғаш министр болып Алматыға келген шағымда Бәйкен Әшімұлы қабылдады. Мені бұрын да білуші еді, осы жолы тиянақты әңгімелесіп, жақынырақ танысты. Мен үшін жаңа кіріскелі отырған тосын салалар – Министрлер Кеңесі құрылымының, жалпы министрліктің жұмыс ерекшеліктерін сипаттап түсіндірді. Республиканың балық шаруашылығы – қоры орасан мол, азықтүліктің, ел ырыздығының түпқа табиғи көзі екендігін баса айтып, осы саланы одан әрмен қарай ілгері бастырып, ұтымды дамыту қажеттігіне тоқталды. Өзі менің де арызымды мұқият тыңдап, жағдайға қанықканнан кейін Қаржы министрі Рымбек Байсейтовке арнайы тапсырма берді. Министрлер Кеңесінің кезекті мәжілісінде осы орайда дербес нәрмен

қабылданып, Бәйкен Әшімұлы үкімет мүшелеріне бұл мәселенің маңыздылығын, балық байлығы еліміздегі азық-түлік бағдарламасын орындауға үлкен демесін болатындығын айта келіп, Госснабты, Госпланды, басқа да ведомстволарды біздің министрлікке сәйкестіруге міндеттеді. Ең сүйінішті, республиканың балық шаруашылығын дамытуға жыл сайын 2 миллион сом қаражат бөліп тұруға шешім қабылданды. Ал Одақтың Мәскеудегі жоғары тұрған министрлігінің бізге жылма-жыл бөлетін қаржысы 280–320 мың сом көлемінде ғана болып келген екен. Әрине, мұндай аз қаражатпен менің балық шаруашылығының көсегесін көгертпесімді Совмин төрағасы бірден біліп, қолды қорамсақка молынан салып, қомақты көмек көрсеткенде батылдық танытқаны айдан анық еді. Содан кейінгі жұмыс бабында жылдар жайымен жылжып өтіп жатса да, әр уақытта Бәйекеннің қамқорлығын көріп те, сырттай алыстан сезініп те жүретін болдым.

Әлбетте, Қазақстан сынды алып республиканың үкімет басшысы болып абыройлы қызмет атқару оңай дүние емес, әркімнің қолынан келе бермейді. Бәйкен Әшімұлының күнделікті жұмыс машығы мен қолтаңбасында терең тиянақтылық пен ұстамдылық, біліктілік ерекше орын алды. Кімге де болсын айтқан сөзін өткізе білді, дабыра мен даурығу, дауыс көтеру, үстел ұру оған жат еді, әсте бір қалыпнан айнымай, ұлықпен де, кішімен де бірдей сойлесті. «Мен үкіметтің торағасымын» деп ешқашан менменсімеді, кеудесін көтермеді, табиғи қарапайымдылығын сақтап, қазақша айтқанда, өзін ханмен де, қарамен де тең ұстады. Осындай адамгершіл мінездері, алды кең ақыл-парасаты үшін барлық министрлер ол кісіні қатты сыйлап, жақсы көрді, ал мен өз басым оны ақырғы дегенше дейін пір тұтып өттім. Асыл ағаға деген құрметім ол кісінің өзі жоқта бұрынғыдан да арта түскендей.

Менің аңғаруымша, Бәйкен Әшімұлы жұмыс барысында қандай қиын мәселені де тиянақты зерттеп, терең шұғылданып, орта жолда қалдырмай шешетін. Сонымен қатар Орталықта Қазақстанның дамуына байланысты жоспар-жобалар қаралғанда республика мүддесін білгір біліктілікпен қорғап, батыл ұсыныстар айтып, өткізе білді. Мәскеудегі билік басындағылардың ешкайсына жалпылдаған жері де бол-

ған емес. Азаматтық ар-намысы мен адамдық қадыр-қасиетін әрдәйім жоғары ұстады. 16 жыл бойы КСРО Министрлер Кеңесін басқарған Алексей Николаевич Косыгин сынды тұлама маңғаздарға өзін сыйлатқызып, аркашаны он қабағына не болды. Одақ тарапынан осындай он қабақ тұғызған Бәйкен Әшімұлының жеке беделінің аркасында Қазақстанға каншама жақсылықтар жасалғанын қазір екпін бірі біле де бермейді және оның бәрін жіпке тізіп айтып шығу мүмкін де емес, әрі қажетсіз де болар. Тек айтарымыз: Косыгиндей кемеңгер Бәйкен Әшімұлын тектен-тек сыйламаған шығар.

Жетпісінші-сексенінші жылдар Қазақстанның көп салалы индустриясы мен ауыл шаруашылық өндірісінің аршындап ілгері басқан кезеңі болды. Республика өзінің экономикалық қуаты мен ұлттық байлығы жағынан Ресей Федерациясы мен Украинадан кейінгі үшінші орынды тұрақты түрде тапжылтпай басып тұрды. Бір-біріне толықтыра, жарасымды үйлескен Қонаев-Әшімов тандемі басшылық еткен осынау жылдар шын мәнінде Қазақстанның да жұлдызды жылдарына айналды. Үкімет басындағы мәртебелі қызметке келген алғашқы күннен бастап өзіне Димаш Ахметұлы сынды біртуар кемеңгер адамның зор қамқорлық, ілтипат білдіргенін, жұмыста күнделікті көмек көрсетіп, жаңа жағдайға төселіп кетуіне барынша жәрдемдескенін Бәйкен Әшімұлы үнемі алғыс сезіммен еске алып айтып отырушы еді. Расында да Димекең екеуі – халқымыздың екі асыл перзенті – әрдәйім сыйласып, ынтымақтасып, жемісті жұмыс істегенінде күллі Қазақстан жұртшылығы куә. Үлкен жүректердің осындай ізгі түсініспегінен бастау алған Орталық Комитет пен Үкімет арасындағы үйлесімді қызмет, әлбетте, республикадағы іскерлік ахуалын қалыптастыруға ие әсерін тигізгені анық. Жасыратын несі бар, осы екі толағай тұлғаның арасына от жағып, ши жүгіртіп келген әрекеттер де болған. Бірақ Қонаев пен Әшімов сынды биік парасат иелері көлденең күнкілдерден, ұсақ пендешіліктен жоғары тұрды. Бәйкен Әшімұлы Димекеңнің алдында да арын әруақыт таза сақтады. Міне, осылайша, данышпан Абай айтқандай, «ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұстаған» кең мінезді кемеңгер азамат үлкен парасатының аркасында туған халқының, ұлтының ұлы бола да білді, оның мұн-мұқтажын қорғап, аркалаткан аманатын адал

орындады. 1977 жылы алпыска келуіне байланысты Социалистік Еңбек Ері деген атақ алып, омырауына абыройдың Алтын Жұлдызын тақты. Бұл — елдегі республика Министрлер Кеңесі Төрағаларының еңбегін мұншалықты жоғары бағалаған бірінші оқиға еді.

Соған қарамастан кейбір бастықтарша халық үшін еңбек еттім деп міндетсініп, кеуде соғып даурыққан жері болған емес. Себебі, Бәйкен Әшімұлы биік мәдениеттің, бекзат тәрбиенің, рухани қәусар тазалықтың адамы еді; оның сабақ алған мектебі — өмір, ұстазы — халық болатын.

Сексенінші жылдардың ортасында мен Көкшетау облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы болып сайландым. Жаңа жауапты қызметті бастағаннан кейін мені бұл кезде Жоғарғы Кеңестің төрағасы болып тұрған Бәйкен Әшімұлы қабылдады. Бәйекеңнің туған елі Көкшетау ғой, ел мен жердің өзіне белгілі ерекшелігін айтып, Көкшетаудың үлкен мүмкіншіліктері мен зор келешегін сипаттай келе, менің қызмет сатысындағы кезекті бипіме қуанып, тілектестігін білдіріп еді.

Бәйкен ағамен соңғы күніне дейін дерлік сыйлас, сырлас, пікірлес болдық. 68-інде зейнетке шығып еді, содан кейінгі құдайдың берген ғұмырында, күні кеше тоқсан үш жасқа қараған шағында дүниеден өткенге дейін оған деген халық сүйіспеншілігі мен ықыласы бір мысқал кеміген жоқ, ат үстіндегі, іс басындағы жөн білер азаматтардың қай-қайсысы да ақыл-кеңес сұрап, алдында ағалап құрақ ұшып тұрды. Ал енді өсы Бәйекеңнің ұлағатты шаңырағында алпыс торт жыл жан жары болған, құдай қосқан қосағы Бақыт жеңгеміздің алатын орны ерекше еді. Сүйкімді де сүйікті Бақыт жеңгеміз дегенде Бәйкен ағамыздың да шығарда жаны басқа болатын. Жеңгеміз әрдәйім осынау қасиетті отбасының қыдыры, аналардың анасы, немере-шөберелердің әз әжесі, сыйластықтың жібек жібі сияқты болып, жайдары, жадыра көңілінің, мөлдіреген таза жүрегінің күншуағымен айнала-аумағын аялап өтті. Тіршілік түйткілдерінің бәрін орын-орнына келтіріп, қабақ шытыс пен кірбіңге ешқашан ешбір саңылау қалдырмай, жұрттың барлығын бауырластырып, ағаның тумаған жолдастарының өзін туғаннан артық сыйлап, ағайын мен туыстың арасында күнделікті сыйластықтың дәрежесін көтеріп, дәнекері болып, біреудің қуанышын, ен-

ді біреудің ренішін бөлісіп тілекші әзиз ана болып жүретін де осы біздің асыл аяулы жеңгеміз Бақыт Әсетқызы болатын. Бәйкен аға екеуінің осы берекелі бейіл, кең мінездерінің шапағатын біздер де көріп, мерейленіп, осы бір асыл адамдармен кездескен сайын ерекше куанып жүретінбіз. Құдай ниеттің ақтығына да береді ғой, қыдыр дарыған бұл ырысты шаңырақты баянды бақыт сәулесі мәңгілік аймалай беретіндігіне көңіліміз әлі де сенеді.

Зейнеткерлігіне, жасының ұлғайғанына карамастан Бәйкен Әшімұлы егеменді еліміздің саяси-әлеуметтік өміріне белсенді араласып, Елбасы алға қойған мақсат-міндеттердің орындалуына бай тәжірибесімен, көкірегіндегі даналық қазынасымен ұйтқы бола білді, әруақыт жан сүйсіндіретін жақсы істердің басынан көрінді. Таяу тарихымыздағы қазақ мемлекеттілігінің аса жарқын тұлғаларының бірі, абыз ақсақал ел тәуелсіздігінің бас тілеуқорына айналып еді. Қазақ елі, тәуелсіз Қазақстан сенімді қолда деп есептеп, соған куанды. Президент сайлауында айқын басымдықпен жеңіп шыққан Нұрсұлтан інісіне елдің ардагер ақсақалдары атынан ақ бата берген де Бәйкен Әшімұлы еді. Батағөй абыз сонда да ең әуелі елдің амандығын, халқымыздың бірлік-берекесін тілеген болатын. Ана бір жылы менің жетпіс бес жылдық мерейтойымда сөз алған Бәйкен аға: «Бұрын «Айһай, жиырма бес!» деуші едік. Ал қазір сексен жетіге келіп тұрған жасымда мына Мақтай шімшің тұрпатына қарап тұрып мен енді

«Айһай, жетпіс бес!» дегім келеді» деп әдемі әзілімен жұртты мәре-сәре бір рахаттандыра күлдіріп еді. Сонда аузына құдай салғандай, Бәйкен аға өзінің айһай тоқсанын Елбасының қатысуымен бүкіл елімізбен бірге тойлаған болатын. Сойтіп еркелететін асыл аға, ағаның серігі болған аяулы жеңгеміз бүгінде жоқ. Екеуі де бір мезгілде, бірінсіз бірі өмір сүре алмайтын қос аққудай болып, араларына екі апта ғана салып осы қыста, қаңтардың соңы мен ақпанның басында баки сапарына аттанып кетті.

Әуелі асыл жеңгеміз Бақыт Әсетқызының алыстағы Израиль елінде дүнне салғанын естігенде көңілім құлазып, жүрегім жүдеп сала бергені әлі есімде. Өзім сырқаттанып жүрсем де, Астанада байыз тауып отыра алмай, академик Кенжеғали Сағадиев екеуміз орны толмас ауыр қаза үстінде әз

ағаның қасынан табылайық деп жексенбінің кешінде сонда Алматыға шұғыл жетіп едік. Елдің елдігі осындайда танылады-ау, сол кеште нешеме теңіздің ар жағынан арнайы ұшақпен қимас жанның мәйіті де келіп жеткен.

Соның алдында, бір жарым ай бұрын, науқасы меңдеген Бақыт Әсетқызының көңілін сұрауға Алматыға әдейілеп келіп кеткем. Палатасына кіріп, көрісуге дәрігерлер рұқсат етпеген. Бәйкен аға қапталдағы бөлмеде, күндіз-түні қасында екен. Жақын жанға деген жұмсақ жүрегінің жанашыр мейірімінің өзін үлкен ұлағатқа балап едім сонда. Ағаға жан серігінен айрылу қиын тиді. Шынында да Бақыт Әсетқызы ердің серігі, елдің анасы бола білді. Ол кісіні Алексей Косыгин, Дінмұхаммед Қонаев сияқты ел ағалары, Олжас Сүлейменовтей саңлақ ақынымыз, жалпы зиялы қауым түгелдей күрмет тұтып сыйлады. Бәкең зейнеткерлікке шыққан уақыттардан бері де қос аққудай жарасқан қадірменді қосақ, жарасты жұп егемен елдің алақанында, күрмет төрінде болып еді. Айпара ана, Домалақ ене тектес өнеге шашып өткен осынау асыл ананың да арманы болмас деп білемін.

Ал енді Бақыт Әсетқызы жеңгеміз өмірден өткеннен кейінгі күндердің өн бойында Бәйкен ағаның көңілі қаяулы болды. Астанадан телефон шалып хабарласып тұрдым. Сырттай сабырын сақтағанымен, аяулы асылынан айрылғаннан соңғы жерде ол сыңар аққудың мұңлық халін кешті. Тілектес жақын жандар – біз де Бәкеңнің сол қимастық күйін, жан серігіне шексіз адалдығын түсініп едік. Ауыр қаза үстінде мен: «Болғанға болағтай боларыңа сенемін, қадірменді Бәке!» деп жұбату сөзін айтсам да, қайырылмас дәуренге тоқтау сала алмас дәрменсіздігімді түсінгендей едім. Сойтіп қайырымсыз ажал Алаштың бір абызы – Бәйкен Әшімұлын да әкетіп тынып еді.

Қайғы үстінде қасында болғанымызда: «Енді Бақытым жоқ қой. Ойпырмай, Бақытсыз күнім қалай болады?» дегенді жиі айтқан-ды. Олай-пұлай боларын болжалдап айтса да, өзі оған онша мән бермей, аузынан ел-жұртым аман болсын, азаматтар аман болсын, кейінгі жастар, желкілден өскен ұрпақ аман болсын деген өсиетті сөздер, ақ тілекті қасиетті сөздер көбірек шыққан болатын. Осынау алып тұлғаның өмірден өтуімен бірге біз жетпіс-сексен жылдық тұтас дәуірмен

қоштасқандаймыз. Кеңестік деп аталатын үлкен дәуірдің соңғы ұлы қайраткері болды ол кісі. Брежнев, Косыгин, Қонаев сынды аса көрнекті мемлекет қайраткерлерімен терезесін тең ұстады, тең сөйлесті. Бәкеңнің кереметтігі мен кемеңгерлігі сонда, ол алдыңғы дәуірдің тұлғалы, тұрпатты қайраткерлерінің соңғы тұяғы болып қана қоймай, тәуелсіз елінің бүгінгі өрлеген, өркендеген, өрге басқан өмірін де көріп, соған күнбе-күн қуанып, тілекшісі болып отырды. Елі-жұртын алдағы жарқын болашағына, жаңа ғасырдың беліне, Еуропаның төріне қарай асырып салды. Елбасымызға ақ батасын беріп тұрып айтқан: «Ел аман болсын, ел бағына туған Ер аман болсын» деген абыздың аузынан ғана шығар даналық өсиет сөздерін елі ұмытпайды. Сөзін ұмытпаса, тағлымын ұмытпаса, туған халқы, бүкіл Қазақ елі Бәйкен Әшімұлының өзін де ұмытпай, мәңгілік есінде сақтап, ардақ тұтады деп білемін.

Ережеп МАМБЕТКАЗИЕВ,
Президент Казахстанско-Американского свободного университета,
академик НАН РК

ОТЧИЗНА, ПОКЛОНИСЬ ДОСТОИНСТВУ И ЧЕСТИ!

Чем чаще сталкиваешься в современной жизни с неблаговидными проявлениями власть имущих, тем острее испытываешь потребность в «очищении души» на примерах высокой нравственности. При этом память невольно возвращает к ярким личностям, чьё незапятнанное имя служит для тебя подлинным эталоном чести, вызывая искреннее и трепетное почтение.

Сегодня, когда у тебя за плечами — значительный жизненный и профессиональный путь и ты знаешь истинную цену человеческого достоинства, с благодарностью в сердце вспоминаешь эти имена. За то, что они были в твоей жизни. За то, что даже в самых сложных ситуациях поворотов твоей судьбы они служили живым примером высокой порядочности.

Всю свою сознательную жизнь я искал общения с подобными людьми, интуитивно испытывая потребность в приобщении к критериям подлинной человеческой культуры, воплощенной в конкретных личностях. Безмерно дорожу тем, что судьба подарила мне такие встречи. Уверен, что во многих моих достижениях, реализованных инновациях есть отсвет их таланта быть Человеком, достойным гражданином.

Байкен Ашимов. Я очень сожалею, что не был близко знаком с ним. Но даже отдельных эпизодов общения, восприятия «со стороны» его безукоризненного профессионального «почерка» крупного государственного деятеля мне хватило, чтобы нести по жизни мое глубочайшее уважение к его бесценным качествам.

Период Войны. Развитие Казахстана в условиях бывшего Союза. Переход к рыночному хозяйству. Все эти эпохи он прошёл с честью, никогда не изменяя своим жизненным принципам. Его титанический труд оставлял за собой созидание во имя людей. Именно в этот период шагнули вперед образование и наука, здравоохранение и культура. Экономический потенциал страны прирастал новыми предприятиями, колхозами и совхозами, создавались новые города.

Человек-легенда. Элита. Национальное достояние казахского народа, всей республики. А кто они – элита общества? Конечно же, не те, кто получив власть, получает заодно право неограниченного пользования общественными благами, допуская неправедное обогащение, предавая интересы простых тружеников. Не те, кто борется за личную власть, за сохранение собственных привилегий. Элита это те, кто берет на себя ответственность за судьбы соотечественников. Кто считает за честь служить Отечеству «верой и правдой». Как это делал Байкен Ашимович.

Можно только представить себе напряженность рабочих будней этого руководителя, которая была неутомимым ритмом его жизни. Просчитать каждый следующий шаг в судьбе республики, взяв ответственность прежде всего на себя. Подтягивать к госслужбе молодые кадры, способные быть полезными стране, обеспечить прорыв в будущее. Искать одаренных, независимо от их национальности, родственных или дружеских связей с «сильными мира сего». Не допуская в составе Правительства людей случайных. Находить общий язык с любым

поколением, понять и чиновника, и ученого, рядового труженика и маститого производственника. Не проявляя при этом никаких властных, авторитарных амбиций. Оставаться сдержанным, разумным, осторожным. Самоотверженно, с полной отдачей сил трудиться и требовать этого от других. Все это неимоверно сложно, этого очень много для одного человека, даже такого неординарного. Но мудрая Земля рождает порой такие уникальные личности, возлагая на них особую миссию — поддерживать нравственное здоровье нации. Чтобы великую историю страны делали люди «с чистыми руками», сохраняя человеческое лицо. И хочется молить Аллаха, чтобы он даровал им долгую жизнь. Чтобы как можно больше соотечественников, молодежи успели присмотреться, прислушаться к величию их сущности. Но, к сожалению, они неизбежно уходят. Зачастую с тревогой в душе. Я знаю, как, даже будучи на заслуженном отдыхе, Байкен Ашимович переживал, какой болью в его сердце отзывались факты сегодняшней коррупции, алчности, допуска к власти незаслуженных людей, которые заканчивают свою карьеру унизительным бегством от правосудия Родины. Потому что всю свою жизнь он посвятил родному Казахстану. Он гордился им, мечтал о процветании страны. И уходя, он оставил нам в наследство надежду на преемственность непреходящей ценности — честного служения людям.

Бахыт Асетовна. Любимая супруга, верная спутница человека, полностью принадлежавшего большому государственному делу. Хочется выразить не только глубочайшее почтение, но и искреннее восхищение. Ее редким талантом Женщины, жены, способной быть источником душевного равновесия, внутренней силы и уверенности такой личности, как Байкен Ашимович. Сохраняя безграничное терпение, понимание, пронизанное любовью, возвеличивая перед подрастающими детьми авторитет отца, она возвеличивала свое женское начало и достоинство. Это и есть залог благополучия семьи, которое дает ощущение счастья. Могу только предположить, как опустел мир после ухода из жизни Бахыт Асетовны, а переполнявшая сердце утрата ускорила угасание легендарного и сильного Байкена Ашимовича.

Почти девятнадцать лет республика живет в условиях суверенитета. Без преувеличения могу утверждать, что самые глубинные истоки независимости моей страны — в её достой-

ных лидерах. Именно независимость была органически присуща одному из них – талантливому политику, государственному деятелю Байкену Ашимову. Независимость от сложностей каждой новой эпохи: он преодолевал их своим трудом. От мнимых авторитетов: отстаивая интересы государства на любом уровне, он не оглядывался на чины и звания. Совсем не случайно его уважали в Кремле, проявлял доверие и поддержку его союзный премьер А. Косыгин, открывая «зеленый свет» казахстанскому лидеру при решении самых сложных вопросов. Независимость от врагов. Как у любой неординарной, сильной личности, их у него, несомненно, было немало. Наверняка, не раз он наталкивался на стену неприятия, даже открытой враждебности. И это естественно. Кто-то отчаянно завидовал его авторитету, кто-то успехам. Я на себе испытал, сколько самообладания, самодостаточности, мудрости требуется от тебя в подобном единоборстве, чтобы обезоружить такое противостояние. Я хорошо прочувствовал это на своем профессиональном пути ученого, организатора образования, прошедшего путь от ассистента до академика НАН РК, ректора, министра, депутата Верховного Совета. И чем выше человек поднимается, тем больше у него явных недоброжелателей.

Но существует интересная закономерность: враги втайне даже от себя оценивают твой потенциал вполне объективно, но принять и признать его не могут. Зачастую побаиваясь силы ума и таланта, с которой трудно не считаться. Только время расставляет свои разумные акценты и восстанавливает истину.

Сегодня, осмысливая прошлое, понимаешь, что развал Союза застал его республики на разном уровне экономической состоятельности. Казахстан по темпам развития занимал тогда третье место после России и Украины. Значит, действительно сильны были его лидеры, обеспечившие столь надежный фундамент объективной независимости страны. Значит, чисты были их помыслы в преданном служении интересам родной республики. И сегодняшний авторитет Казахстана в мировом сообществе, уверенное развитие к стабильности и процветанию – это великое наследие высочайшего профессионализма, порядочности и истинной гражданственности таких талантливых сынов моего народа, как Байкен Ашимов.

Отчизна, поклонись его достоинству и чести!

Б. ТҮРҒАРАЕВ,
Қазақстан Республикасының
еңбек сіңірген заңгері-құрметті судьясы,
заң ғылымының докторы

ХАЛҚЫНЫҢ АСЫЛ ПЕРЗЕНТІ

Мен Бәйкен ағамен сөнау тоқсаныншы жылдардың бас кезінде, еліміз егемендік алып, тәуелсіздігіміз тәй-тәй тұра бастағанда жақын таныстым.

Бәйкен Әшімовті, қалын ел қазақ жұрты сияқты, еліміздің үкіметін басқарғанын көн қатарлы білетін едім.

Ал жақын таныстығым Сарыағаш демалыс шипажайында ол кісі демалып жатқанда кездесуден басталды. Жанға шипа, дертке дәрі қасиетті Сарыағаш суын ішіп, оңтүстіктің ықыласын көріп, халқымыздың қасиетті дәстүрін сақтап отырған өлкеде демалып қайту бір ғанибет көн.

Мен ол кезде Оңтүстік Қазақстан облыстық сотының торағасы қызметінде едім. Демалысқа ел ағасы Байкен аға, тағы басқалар келіп жатыр дегенді естіген соң, үлкен кісіге сәлем берейін деп «Арман» санаторийына арнайы бардым. Кеп, жайлы бөлмеде жан жары Бақыт анаймен екеуі отырғанда бөлмесіне рұқсат сұран кіріп, сәлем беріп, өзімді таныстырдым. Ол кісі сол жерде демалып жатқан халқымыздың қадірлі азаматтары ерлі-зайыпты қос академик Серік Қирабаев пен Әлия Бейсенқызын шақырып, бірге ас ішілді. Отырыс үстінде өзінің сабырлы, баяу сөйлейтін қалнын сақтап, елдің жайын, халықтың тұрмыс-тіршілігін, менің жеке бас жұмысымды сұран, екі-үш сағат отырыста біраз мағлұмат алмасқандай болды.

Жақсыменен жанасып жүретін, жасы үлкеннің ақыл-кеңесін тыңдан жүретін мінезіме сүйеніп, сол кезден бастап Байкен ағадан қарым-қатынасымды үзбедім.

Жиырма жылға жуық уақыт ішінде талай жерде дастарқандас болдық. Оңаша отырыстарда сырлас-сыйластығымыздың арқасында көп мәселелерде ой бөлісіп, пікір білдірісіп, ұғысқан көңілмен сыр тарқатып жүрдік.

Бәйкен аға өзі айтып бергендей, балалық және жастық шағының ауыр болғанын, соған қарамай, өзінің білімге, ен-

бекке деген талпынысын тоқтатпай, киындыкка шыдап, өмірдің ауыр соқпақтарынан, соғыстың ауыртпалығын арқалап, өмірге деген күштарлығын жоғалтпағанын, сондай талпыныстың арқасында көп нәрсеге қол жеткізгенін айтып отырушы еді. Әсіресе, елімздің егемендік алғанын өте бір қуанышпен айтып және елді Нұрсұлтан Назарбаевтай көреген, іскер, талантты азаматтың басқарғанына, елімздің қол жеткен табыстарына қуанышпен қарайтын. Өзі үкімет басқарған кезеңде барынша әділ болуға, таза болуға, халыққа қалқысыз қызмет етуге ұмтылыс жасағанын, сол еңбектерінің боска кетпегенін, мемлекет тарапынан дұрыс баға берілгенін, абырой-атаққа ие болғанын айтып отыратын.

Қазіргі жастар да еңбек ете білсе, бар жағдай жасалғанын, бақытты көктен тілемеу керек екенін, өткен еңбектен тілеу керек екенін, өзі өмір сүрген кезеңмен салыстырып, нағыз бақытты заманға сай келген балалар бақытты болсын деп отыратын.

Еліміздің астанасы Астана қаласы болғанына, оның жасарып, жаңырғанына қуанып сеземмен қарайтын.

Әлі-ақ, біздің еліміз әлемнің экономикасы дамыған, халқының тұрмыс тіршілігі жоғары дәрежеге жеткен елдерімен теңесетіне көмілсенім білдіретін.

«Ел тыныштығы — біздің жарқын болашағымыздың кепілі» деп отыратын. Сол кісінің осы тілек-болжамдары күнен-күнге шындыққа айналып, көрініс тауып келе жатқанын байқап, ұлтымыздың нағыз кемеңгер басшысы болғанына нық сенімімен қарайтынмын.

Бәйкен ата жасы үлкен жай ақсақал ғана емес, халқымыздың бар жақсы асыл қасиетін бойына сіңірген, ойы озық, көкірегі кең, көреген, қарапайым да қасиетті абыз еді. Абыз деген сөз, ұғым әркімге таңылып айтыла бермейді. О заман мен бұ заманда да кемеңгер ақыл иесіне, ел қамқорына, халықтың махаббатына бөленген, елді жақын мен жатқа бөлмеген, дүниенің барлығына мейірім-шапағатпен қарайтын, ешуақытта асын-тасымайтын, қанағат, рақымы бар жан ғана абыз деп ардақталып келген. Сондай заңменен, қағазға түскен жарлықпен бекітілмейтін, халық жүрегі мойындаған абыздар некен-саяқ болған. Соның бірі, біз өмір сүрген ортадан көргенімізі Бәйкен баба болды. Сондықтан да халық ол кісіні мәңгі ұмытпаса керек.

Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы бірнеше рет ел президенттігінің сайлауына түсер алдында ел қариясы, ел ақсақалабызы деп, Бәйкен ағаға тілек айтқызып, батасын алып, іске кірісетін. Бұл да болса халқымыздың үлкенді сыйлаған, үлкенді тыңдаған, ақсақал абыздан бата алу секілді жақсы дәстүрдің жалғасы болса керек.

«Көп тілегі — көл» деген жақсы ұғыммен астасып жатқан ниет бүгінде жемісін беріп, елбасы елімізді әлем жұртшылығына әйгілен, әспеттеп таныстырып жатса, ел оны мақтан етіп, марқайып қанағаттануда.

Бәйкен аға соңғы жылдары Қызылжар өңіріне жылына бір рет, кейде екі рет келіп-кетіп тұрды. Ойткені оның сүйікті ұлы Оңдасын М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры қызметін атқарушы еді. Немерелері менен балаларын коруге бір асыкса, жастық шақ жалыны бойында бар бозбала шағын, қиын кезеңде откізген өмір жолдарын еске түсіру үшін келіп тұратын. Ол кісіні жанына жақын жүрген іні-достары үлкен куанышпен қарсы алатын. Әр келген сайын облыс көлемінде атқарылып жатқан игі істерге, заман талабына сай салынып жатқан ғимараттарға қарап, көңілі толып, марқайып қалатын.

Әрдайым Бақыт ана Бәйкен ағамен бірге жүретін. Жұбын жазбас аккудай көрінетін. Ол кісілердің жүріс-тұрысы, бір-біріне деген сыйластық сезімдері әрдайым бізге үлгі-өнеге болып көрінетін.

Бәйкен ағаның тағы бір еске алатын жақсы қасиеті — үлкенмен үлкендей, кішімен кішідей тіл табысып, реті келсе, өзінің жұмсақ мінезімен әзіл де айтып, айналасына жақсы әсер беріп, көңілдендіріп отыратын еді.

Дүннеге кімдер келіп, кімдер кетпеген дегендей, жақсы да жаман да өтеді. Жақсының жақсылығы халқына сіңірген еңбегімен бағаланса керек. Осы тұрғыдан алғанда, Бәйкен ағаның туған халқының алдында тұғыры биік болып тұратыны анық. Өзі айтқандай, «Ел сенімі — ең қымбатың» деуші еді. Өзі де осы бір қағиданы қатаң ұстап, елінің үміті мен сенімін ақтап, халқының жадында жақсы із қалдырған, жарқырап жанған шамдай, мәңгілік өшпес Алатаудай болып есте қала береді.

Серік АХМЕТОВ,
Қарағанды облысының әкімі

ӨШПЕС ІЗІ ӘЛІ ДЕ САЙРАП ЖАТЫР

Тоқсаннан аса жыл ғұмыр кешіп, тұтырынан таймай, Алаштың абызы аталған, мемлекет және қоғам қайраткері Бәйкен Әшімұлы Әшімов – ел құрметіне бөленіп, Қазақстан Үкіметін, Қазақстан Республикасы Парламентін басқару дәрежесіне дейін көтерілген азамат.

Ұлтымыздың ұлы қасиеттерін бойында сақтаған Бәйкен Әшімұлының өмірінің маңызды бір кезеңі Қарағанды облысымен тығыз байланысты. 1961 жылы ақпан айының 25-жұлдызында ол кісі Қарағандыға келді. Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы Дінмұхамед Ахметұлы Қонаевтың ұсынысымен, Одақтық басқару органдарының келісімімен Бәйкен Әшімұлы Қарағанды облысы еңбекшілер депутаттары облыстық кеңесінің сессиясында атқару комитетінің төрағасы болып сайланды.

Қарағанды облысы сол кезеңнің өзінде еліміздің ірі индустриялық, ғылыми және мәдени орталығы болатын. Мұнда бүкілодақтық маңы бар біреуей көмір бассейні, жоғары дәрежеде дамыған металлургия, химия, машина жасау, жеңіл және тамақ өнеркәсібі, аса қуатты энергетика және құрылыс базасы, білім, кадрлар дайындау салаларының кең жүйесі шоғырланған еді. Сонымен қатар бұл кезең елдің ішкі және сыртқы саясатында СОКП Орталық Комитетінің билігін ұстап тұрған Н. Хрущевтің реформалары кезеңі болатын. Оның үстіне 1959 жылғы жаз айында Темиртау қаласында КСРО-да бұрын болып көрмеген көтерілістің әлеуметтік зардаптары әлі жойыла қоймаған еді.

Аталған жағдайларды терең түсінген тәжірибелі басшы Бәйкен Әшімұлы облысқа келгендегі алғашқы қадамын ірі өнеркәсіп орындарымен, құрылыс нысандарымен танысудан бастады. Бұл өндірістік ұжымдардағы жұмысшылардың еңбек және тұрмыс жағдайларын көзбен көріп, терең танысуына, оңдағы басшы кадрлармен іскерлік байланыс орнатуына жол ашты. Сонымен қатар ол кісі Қарағанды, Саран, Абай және Шахтинск қалаларының бірқатар шахтыларына түсті. Жер астында

кен қабаттарын қопарып көмір өндірушілермен тікелей жүздесу олардың жағдайымен жақын танысуға ғана мүмкіндік берш қойған жоқ, жаңа басшының абыройын да арттыра түсті.

Бәйкен Әшімұлы облыс орталығында ғана емес, алыс-жақын демей қара металлургия орталығы Теміртауда, түсті металлургия дамыған Балқашта, Жезқазғанда тағы басқа да өнеркәсіп орындарында тек өндірістік көрсеткіштерге ғана көңіл бөлмей, ғылым, білім, мәдениет, тұрмыстық қызмет көрсету, сауда, мектеп, балабақша мәселелерімен де жақын танысты.

Ол жылдардың тағы бір ерекшелігі Қарағанды облысында күрделі құрылыс кең етек жайған болатын. Тұрғын үйлер, оқу орындары, мәдениет, сауда ғимараттары көптеп салынып жатты. Ескі үйлердегі, ертеде салынған барақтардағы, көмір кендерінің үстіне орналасқан пәтерлердегі кеншілердің отбасыларын жаңа салынған сәнді мекендерге көшіру мықтап қолға алынады.

Осы мақсатпен Қарағандының Оңтүстік-Шығыс жағынан тұрғын үй ауданы игеріле бастады. Бүгінде ол қаланың халқы ең тығыз тұратын, үлкен ғылыми орталықтар мен жоғары оқу орындары, мәдениет, спорт, рухани-діни нысандары орналасқан, ерекше дамыған, сәулеттік тұрғыдан тартымды бөлігі. Оның негізі сонау өткен ғасырдың алпысыншы жылдары, қиын-қыстау заманда Бәйкен Әшімұлының тікелей басшылығымен салынғанын қарағандылықтар ризашылықпен еске алады.

1962 жылдың қараша айында Мәскеуде КОКП Орталық Комитетінің Пленумы партиялық басқаруды кайта құру туралы шешім қабылдады. 1963 жылдың басында партиялық басқару жүйесінің өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығының ыңғайына қарай екіге бөлінуіне байланысты Бәйкен Әшімұлы Қазақстан Компартиясы Қарағанды селолық обкомын басқаруға жіберілді. Облыстың басым даму бағыты өнеркәсіптік-индустриялық болғандықтан, аймақ халқының 80 пайызының қала тұрғындары екені түсінікті жағдай. Оларды азық-түлік, көкөніс, тағы басқа ауыл шаруашылығы өнімдерімен қамтамасыз ету өзекті мәселе. Облыстық атқару комитеті торағасы ретінде ауыл мәселелеріне баса көңіл аударып жүрген азамат, енді ауылшаруашылық саласымен тікелей айналысты.

Бұл жылдары селолық обком мен облыстық атқару комитетінің назары Актоғай, Жезді, Жаңаарқа, Қаркаралы, Нұра, Осакаров, Тельман аудандарын басқаруға бағытталды. Аталған аудандарда үш жүз мыңға жуық халық тұратын. Сондықтан өнеркәсіп пен ауыл шаруашылық байланысын қожыратпай сақтап қалу аймақ үшін ерекше маңызды еді. Мұны терең ұғынған бірінші хатшы іске бағыл кірісті. Нәтижесінде облыстағы қалалар мен өнеркәсіп орындарының төңірегінде кеншарларды белгілі бір шаруашылық саласына мамандандыру, атап айтқанда, оларды көкөніс, ет өндірумен, құс өсірумен айналысатын етіп арнайы өндіріске бейімдеу бағыты берік ұсталды. Және айтарлықтай ауқымды жұмыс тындырылды. Сол жылдары қалыптасқан бұл игілікті істің шапағатын бүгінгі ұрпақ та көріп келеді. Қандай қиын жағдайларда да Қарағанды облысының өнеркәсібі мен ауыл шаруашылығы арасындағы тығыз байланыс ешуақытта әлсіреп немесе сөгілген емес. Бүгінгі күш біз жаңа озық, заманауи техника мен технологияны пайдалана отырып, алдыңғы буын ағалар салған сара жолды әрі қарай тереңдету мен дамытуды қолға алып отырмыз. Айталық, өнеркәсіп орындары, зауыттар ауылшаруашылық техникасын шығаруды, әртүрлі асналы техникалық жабдықтар жасауды, астық қоймалары мен суару жүйелерін, паубайханалар, ауылдық, коммуналдық техника үлгілерін дайындауды қолға алуда.

Бәйкен Әшімұлы қызмет атқарған кезеңде аймақтағы үлкен нысандардың бірі – Ертіс-Қарағанды каналы тартылып, оны іске қосу жұмыстары жүзеге асырылғаны мәлім. Бұл, біріншіден, Қарағанды-Теміртау өнеркәсіп торабын сумен қамтамасыз ету мәселесін шешті. Екіншіден, осы аймақта көптеген жылдар бойы таншы болып келген аса маңызды проблема – ауыз сумен қамтамасыз ету проблемасын шешуге мүмкіндік берді. Үшіншіден, каналдың екі жақ жағасындағы көптеген жерлерді суармалы егіншілікке пайдалануға жол ашты. Соның нәтижесінде канал жағасы аймақтарында сексен мың гектарға дейінгі жерлерде картоп, көкөніс, бау-бақша, ет-сүт өндіретін шаруашылықтар ұйымдастырылды. Кенес өкіметі құлап, базар қатынастарына көшуге байланысты, онда құрылған үлкен, әлуетті шаруашылықтар ыдырап, біраз жерлердің игерусіз қалып отырғаны белгілі. Осыны еске-

ре отырып, біз келешекте Ертіс-Қарағанды каналы өңірін суармалы шаруашылық аймағына айналдыруды жоспарлап отырмыз. Бұл, бір жағынан ағалар алдындағы парызды өтеу болса, екінші жағынан егемен Қазақстанның қазіргі даму кезеңіндегі заман талабы, Елбасымыздың алдағы онжылдыққа белгілеген міндеттерін жүзеге асырудың нақты көрінісі.

Өткен ғасырдың алпысыншы жылдарында табиғи ылғалы таншы Жезқазған төңірегінде Жезді бөгеті салынып, сол аймақтағы өнеркәсіп орталықтарын азық-түлікпен, көкөністен тұрақты түрде қамтамасыз ететін суармалы шаруашылықтар құрылды. Мұның да иниции қазіргі ұрпақтар көріп, ақылды, көреген, іскер, әркашан бүгінгі күнін ғана емес, болашақты ойлайтын ағаларына әлі де алғыстарын жаудыруда.

1964 жылдың қаңтарында екі обком қайта қосылғанда Бәйкен Әшімұлы Қарағанды облыстық атқару комитетінің төрағасы болып тағы да сайланды. Қандай қызмет атқарса да, қайда, қай салада, қандай деңгейде де кішіпейіл, ұстамды, іскер, нақты да кесімді талап қоятын бетінен танбаған Бәйкеннің шаруашылық, өндіріс мәселелерімен қатар, ұлттық тарих, мәдениет, әдебиет, өнер, әдет-ғұрып пен дәстүрге ерекше көңіл бөлетіндігін замандастары айтады. Қарағандыда жұмыс істеген жылдары Бәйкен Әшімұлы одақтық дәрежедегі басшыларды, шетелдік ресми адамдарды, республикамыздың биіктерін қабылдап, олардың әркайсысымен өз дәрежесінде ақыл-кеңес құрып, тиісінше ілтипат көрсетіп, өзінің де кісілік, біліктілік деңгейін, сыпайылығын, азаматтығын көрсете білген.

Бәйкен Әшімұлымен қатар қызмет етіп, ол кісімен үзеңгілес болған, бүгінде арамызда аман-сау жүрген ел ағалары, құрметті ақсақалдар – яғни бұрынғы облыстық атқару комитеті төрағасының орынбасары Тиышбек Ақанұлы Ақанов, облыстық партия комитетінің екінші хатшысы Сұлтан Қапарұлы Досмағамбетов, облыстық қоғамдық комитетінің төрағасы Мәлік Имашұлы Имашевтер өз еңбектерінде, кітаптарында, мақалаларында, әңгіме, сұхбаттарында жас ұрпаққа Бәйкен Әшімұлының өткен еңбегі, жеткен жетістігі, шыққан биігі, өнегелі өмірі туралы айтып отырады. «Ұрпақтар жалғастығын үзбей келе жатқан, ұлтымыздың ұлы қасиет-

терін бойларында сақтаған қарияларымызға деген құрмет пен қамқорлық ешқашан толастамауы қажет». Елбасымыздың осы сөзін басшылыққа ала отырып, біз ағалардың, әкелердің, аталардың ерлік еңбегін ешуақытта ұмытпаймыз, оларға әрқашан сый-құрметіміз дайын. Біздің аймақта жемісті қызмет етіп, жақсы бастамалардың басы-қасында болып, өнегелі із қалдырған құрметті Бәйкен Әшімұлы Әшімовтің жарқын бейнесі қарағандылықтар жүрегінен ұзақ орын алады.

Кәкімбек САДЫКОВ

А АҚ АҚА

р ә а ары

деген ек н дан ш ан мар йя ір амаша рубай да.
аза ы р р асы ы, де е п ан е
т ы қад рме д т аса көрн м м к ж е к -
ғам кайра к і, н с к д к і, т у азақ
а ны ы д жы дары а быз аксақ а аныц тан»
орде е не болған к м нг р Б йк н мо ағамызды ес-
ке алғанда осынау дана өздер ой а орала і а ға айы
а ы азама ы о са ш аска арағанда д н ед н оз аны
ел н не р ым а каза а айн і а, рлым оның м
к ұ ына су, ж р аккa ұ ындыра тұ у б д а-
рыз. л кай сатысында кай м з л де ж р де,
жел отер ж л корген жок, ко регн і н
қадамын р н ойла і ж а ка а астарын» таба
б д о ы жо а д сым ар» д д онады, доск ад
ан на ка ал а б н парасат б нен ещ ашан
с ей і ры аз дам і де ен ла а ы
ұс анымы .
Б ык ы а а ы д сп ір жаска да олмай жаты
с б к н о і р ды. м д н с та-

лай сырын ертс ұғынды. Әкелеріміз, аталарымыз айтқандай, оның әкесі Жақыпұлы Әшім ер азамат, қажырлы жігіт, сегіз қырлы, бір сырлы атанған белгілі өнерпаз кісі екен. Өзі әнші, домбырашы, ақындықтан да құр емес, күреске түссе, жамбасы жерге тимеген балуан Әшім атанып, бәйгеден сәйгүлігі де озып жүріпті. Әне, сол себепті Әшімді ел Ақан серінің шәкірті атап, өңірдің өрен жүйрігі санапты. Ақаннан кейінгі өзі алдына жан салмас болса, Құлагерден кейінгі алдына мал салмас жүйрік Әшімде деп Есіл-Көкше, Айыртау-Сырымбет аймағы Әшім Жақыпұлын ардақтап, атын аңызға айналдырыпты.

1917 жылы 10-тамызда туған Бәйкен Әшімұлының кіндік қаны тамған жері бұрынғы Көкшетау облысына қарасты Айыртау ауданында болса, бұл күнде ол ауылы да, ауданы да Солтүстік Қазақстан облысындағы Габит Мүсірепов ауданына жатады. Жақын ақсақал кошпенді ауылдың ортан қолды дәрежесі бар беделді де ауқаттысы саналса, Кеңес өкіметінің «ұр да жық» белсенділері «байдың әулеті» атап, ол жамандықтарының қырсығына Бәйкенді де ұрындырмай қоймады. Өмірінің алғашқы кезеңдерінде «байдың баласы» деген атақты дүшпандары қолденең тартып, үрейді алғандары соншалық, ата жұртындағы Шабақбай ауылының қасындағы Әшім атай жатқан зиратты «Тың игеру» кезіндегі егісті алқан басып кетінті. Бұл сорақылықты Бәйкен ағайдың 80-жасқа толғандағы елге сапарында өз көзіммен көрдім. Ақ қайыңдар сыңсыған қалың ағаштың баурындағы кең алқаптағы егінді қақ жарып, жолдан шамасы екі шақырымдай зиратқа жол тартып, айналасын жаңа ғана қоршап бекітіп, белгі орнатқан Еркін Нұржанұлы Әуелбеков екен.

Ол кезде Ерекең «фермер» атанып, өз ауылын іскерлік қамқорлығына алдырып, мектебін, бала бақшасын жөндеттіріп, балаларға кино көретін жағдай жасапты. Еркін ағай қайтыс болғанда, күні бұрын айтқан өтінішімен Алматыдан туған ауылына апарып қойдық, күн үскірік аяз болса да, мектен балаларының қосылып жылап «Еркін ата»-лап өксігендерін көргенде сай сүйегім сырқырағаны естен кетнес ғажап көрініс. Сол секілді тебіренісі мол мезет Әшім-ата әулетінің зиратын көргенде туып еді. Бір ғажабы зираттың бар белгілерін, құлпытастарын жойып жіберсе де, кезінде ка-

системі қоршау ретінде үйілген нар боксе ақ тастарға «целинниктердің» тракторларының азуы батпапты, айналасы жыртылғанда, дәл ортасындағы ақ тастардың әдемі үймелері келеде жатқан ақ боталардай аман қалыпты. Көп ақ тастардың дәл ортасында жалғыз қайын жаратқанның өзі қорған қалғандай күміс бойы, жасыл жапырағы жайқалып өсіп тұрды. Бұл да бірде қазақ ағам айтқандай: «тас балқытар жақсы ырымдай көрінді», «жақсының өзі өлсе де, ізі өлмейді» деген ғалы сөз де дәлме-дәл келіп тұр. Кезінде бұл жағдайды біліп жүрсе де Бәйкен ағай мінезінің тау қозғалса да қозғалмас беріктігіне салып, шыдамдылық еткені қандай мықтылық десеңші. Он төрт жыл Қазақ Республикасының Үкіметін басқарып жүрсе де, баяғы «байдың баласы» деген лақапқа сескеніп жүрді, бірақ бір жақсылық болардай сеніп жүрді. Сол жердегі екіс алқабын жарып өткен жолға қарсы ағаштың бауырында отырып моллалар діни рәсім жолымен ұзақ-ұзақ аят оқыды, жалғыз емес бес молла қатарынан оқып, енді бәріміз тұра бергенде, Бәйкен ағай қажы ақсақалға қарап; «Молдеке, тағы да бір оқып жіберіңізші» – деп іші-бауыры елжіреп толқығанын білдірді. Бәріміз де көздің жасын сүрткеніміз есімде. Бұл-дағы қазағымның тәуелсіздікке жетіп, есін жинай бастаған бір кезеңнің айқын белгісі ғой. «Аштықты ұмытпасаң ток боласың» дегендей естен мәңгі кетпес көріністер ғой. Ата-бабаларының алдында бір үлкен парызы ақталды. Шыдамдылық деген ұлы мінездің Бәйкен ағамызға біткен шексіз байлық екеніне екі көзім жете түсті. Қаншама жылдар өтсе де, «ешпен кеш» дегендей көкірегіне батып жүрген ауыр жүк еріп түсіп, бойы жеңілдегендей көрінді. Бәріміз бір-бір күрсіндік. Бақыт жеңгей Еркін ағаға рахмет айтып күндыз бөрік, жағалы шапан жапты.

Жас Бәйкен «жалаң қабат тірліктің» өзіне қажет астарын есі кіргелі ойлай бастады. «Аша тұяқ қалмасын» деп қазақтың ең соңғы малын алған колхоздастырудың ореспел зомбылығын көрді. «Қордалы қоныс, ордалы үйлерін» тастатып, үйыған сүгтей тыныш отырған ауылын Ақмолда деген ауылға шұғыл көшіргендегі елдің зары жүрегіне ошпес белгі салды. Ал, 1931–1932 жылдарғы ашаршылықта есі әбден кірді, болашақты ойлайтын күн де туды. Асыл анасы Сақын баласына: «Қалқам, ендігі тірлік қалада, қалаға жетіп

болашағынды ойла», деп Көкшетауға аттандырыпты. Балалар үйінің директоры, ағайыны Есбай Сүлейменовке жет деп ақыл айтыпты. Жүз слу шақырым жаяулап-жалпылап, ілесіп-қабысып, кіреспілерге жабысып, аштықтың неше түрлі адам түршігер түрлерін көріп Есбай ағайдың үйіне Көкшетауға аман жетіпті. Біле білсек, зар заманның қазаққа деген ең ауыр апатын көрген бұл сапары Бәйкен ағайдың өмірінде естен кетпес ауыр жол еді. Арып-ашығанын, жүдеп-шаршағанын көрген жан біледі, ал жүрегінің сыздағанын ешкімге білдірмей, ойлы көздерін жаутаң еткізіп жүре берді. Бұл да шыдамдылықтың ең үлкен сабағы болды.

Есбай ағай Бәйкенге туралап адресін айтып Қызылжарға поезбен аттандырыпты. Ойтеуір барар жері, басар тауы белгілі болып, Әбулайыс Жұмабаев деген ағаларының үйіне аман-есен барды, болашақты ойлатар бір белеске жетті. Қызылжар Бәйкен үшін құтты қала, ойткені ФЗУ атты мектептегі жағдай: екі сағат оқытып, төрт сағат паровоз жөндейтін жұмыска салады екен. Әбекеннің жәрдемімен осы оқуға ілікті. Тәулігіне 800 грамм нан, бір рет ыстық ас, айына бір килограм кант беріп, кәсіби киімдерімен жабдықтайтыны қатты қуанғты, жатақханасы да бар екен. Араны ашылып, қаншама адамдарды тірідей жұтып жатқан жалмауыз аштықты көріп келген Бәйкен үшін бұл жағдай тәуба дерлік құты болды. Екі жыл істеген осы жұмыс Бәйкенге үлкен өмір мектебі іспеттес пайдасын берді. Орыс тілін мүкият үйреніп алды, қала өмірінде көз салып, көңіл тоярлық не бар, бәрін көріп, білім алуға тырысты. Оқуды да жақсы оқып, байсалды тәртібімен көп орыстың балаларының арасында тіл табысып, ақылдылық танытты. Екі жылдан кейін Солтүстік Қазақстан облысындағы Ленин ауданында қанат жайған ауыл шаруашылық техникумына оқуға түсті. Оқуға зерек, мінезге бай Бәйкен ел көзіне тез түсті, оқуды бітірер-бітірместе аудандық комсомол комитетіне бөлім меңгерушісі болып сайланды, астына велосипед тиді.

Ол кезде Комсомол келді деп естісе бүкіл ауыл дүрліге дайындалатын. Біріншіден, қора-қопсының маңындағы көкыр-сөкырды күртатын, екіншіден, үйдің ішін тазалап, шаңтозаңын күртып, мұнтаздай жайнатып қоятын. Үшіншіден, балалардың тазалығын тексереді деп жуындырып, тап-таза киіндіретін. Бұл жұмыс та осал емес, абыройлы жұмыс еді.

Өзге «комсомолдай» емес Бәйкен-комсомол елге тиышты болып, корген-білгенін жастарға жеткізуге тырысыпты. Ұғымтал жас Бәйкен техникумда ауыл шаруашылығының теориялық негізін барынша түсініп, іс жүзіндегі омірге керегін аспай-саспай коріп, жақсы игеріпті. Ол кездегі техникумды бітіру дегеніңіз бұл кездегі институтты бітіргеніңдей бағаланатын. Техникумдардың бір жақсысы теориясы мен практикасы қатар игерілегін. Б. Әшімовтің ауыл шаруашылық саласындағы үлкен маман болуына бұл техникум үлкен әсер етті, осы мамандықты толығырақ игеру жолында жоғары білімге де жеткізді. Сол кезде міндетті әскерге алынды, 1941 маусым айында әскери борышын отеп елге келді, торт күннен кейін Ұлы Отан соғысының қаһарлы шеруі басталды. Шыдамасқа не шара, тағы да әскерге аттану керек, бұл жолы жай әскер емес, ажал оғы жауған қан майданды жорығы бар әскерге аттанды. Солтүстік-Батыс, Бірінші Белоруссия майдандарында отаншыл ерлігін танытын, Смоленск қаласын босатуға қатысты. Варшаваны босатудағы шабуылда катты жараланып, үшінші дәрежелі мүгедек болып 1945-жылы елге оралды. «Қызыл жұлдыз», екі рет «Отан соғысы» ордендерімен, «Польшаның «Красный крест» орденімен және Сталин қол қойған марапат куәлігімен, бірнеше медальдармен марапатталды.

Мен Бәйкен ағайды тым жас кезімнен білетінмін. Біз Айыртау ауданының орталығы Саумалколде (Володаровка) тұрдық. Міндетті әскерден оралғанда қасындағы Мағауия Хасенбаев, Рахмалы Биғожин, Мұсахан Қанапиянов, Сейілхан Айдарбеков секілді достары қуаныш болісін, біздің атайға сәлем бере келгендерін коріп едім. Қонақтар кеткеннен кейін шешем әкеме: «Сен осы жас жігіттерге үйірсің, бәрін бірдей коресің, бірақ та, ішінде бүйрегің бұрып тұратыны кім?» – деді. Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасының алғашқы Жоғарғы Кеңесінің алғашқы депутаты, аудандық атқару комитеті төрағасының орынбасары менің әкем Салықов Айтахметті ол кезде ел катты сыйлайтын, солардың кейбірі осы жігіттер шығар. Жігіттердің бәріне де жақсы сипаттама берді де, «маған Бәйкеннің жүрісі ұнайды» – деді. Ертеңіне оқуға дайындалып жүріп далаға шықсам, Бәйкен ағай кетіп бара жатыр екен. «Жүрісі ұнайды» – де-

ген экемнің сөзі есіме түсіп жүрісіне қарай қалдым. Әлем киінген, әр қадамын ойлап басқандай сыпайы басып, кетіп бара жатқан ақсары жігіттің «жүрісін» ұқпақпын. Әпкем Ермек шайға шақырды, қолымды бір-ақ сермедім, шешем «Әкем жұмысына асығып отыр ғой, кел, шайыңды ішіп» – деп бұйырғанда томсырайып, үнемей суық көзіммен бір қарап, қолымды сілтедім. Шешем «Әй, отағасы, ана балаң жыңдаып кетіпті, мешіпп тұр» – деді. Ол кісі шошып кеткендей, маған келді де «Не боп қалды, неге қамағына кілмейсің?» дегенде: «Тұра тұр, Бәйкен ағай кетіп бара жатыр, сен оның жүрісі ұнайды деп едің ғой, сол жүрісіне қарап тұрмын» – деп тына қалдым. Әкем бетімнен бір сүйді де, «қарап болған соң тез кел, оқуынан қаласың ғой» – деді.

Міне, осындай қыршын жас кезімнен білетін Бәйкен ағайды көптен көре алмай жүріп, Жезқазғанда шахтаның бастығы кезінде бір кездім. Ол кісінің облыстық атқару комитетінің төрағасы кезі. Үлкен жиналыстың арасындағы үнділеге барып сәлем бергім келіп, ұялдым. Ол кісінің маңайы толған бастықтар болатын. Кейін Жезқазған қалалық партия комитетінің бірінші хатшысы болған кезінде бір қалалық шаруаның қажетімен бардым, сәлем бердім, мұқтажымды айтып, әкелген қағазымды ұсынды. Ол кісі ақырын ғана күлімсіреп үнсіз қарап отырды да, мен тоқтағаннан кейін сөз бастап кетті. «Жолдас хатшы, шаруаң ауыр емес, шешіп беремін. Бірақ шешілмейтін бір мәселе бар – сен Салыков Айтахметтің баласы екенсің, үйдегі жеңгеңді сағанөкпелі, ол қаяғын дайындап отыр әне, содан құтылуды ойлаң» – деп, келген мәселем жөнінде әңгіме қозғап кетті. Сөйтіп отырғанда, «ВЧ» телефоны шырылдаған соң Хасан Шаяхметұлы Бектұрғановпен сөйлесті. Хасекен бидайдың планы орындалды деп рапорт берген кезде куаныпақ болды-ау, дейміз. Бәйкен ағай оған қосыла қуана жөнелген жоқ. «Планды орындағаның әбден дұрыс, құтты болсын, жылда орындап жүрсің ғой, бірақ қыс ортасында Қонаевқа айтып, комбикорм сұрайтының бар, биыл ол болмайды. Бау, жігіттер, өз мал-жанарының қамын ойлаңдар. Жарайды, аман бол!» – деп телефонды ақырын қоя салды. Бәйкен ағай біздің үйдің, ауылдың, ауданның ахуалын сұрап, бірсыпыра әңгімелесті. Одан кейін ресми жиналыстарда кездесіп жүрдік, әмдіес те болдық, бірақ саясат жөнінде, қызмет жөнінде әңгімеге кіріспеуші едік.

Мәскеуде Орталық партия комитетінде инспектор қызметін атқарып жүрген кезімде кездесін жүрдік, Бәйкен ағайды бастықтарым өте қатты сыйлайтын. Бір күні тікелей бастығым Иван Васильевич Капитонов оңаша әңгіме үстінде: «Кеше теледидардан жерлесіңіз Әшімов сойледі ғой, естідіңіз бе?» — деп бастап, ЦК-ның хатшысы Қазақстан Үкіметі басшысының сөзіне кең тоқталып, баға берді. Бірде, Қазақстан Орталық партия комитетінің екінші хатшысы Коркин Александр Гаврилович кабинетіме келіп, әдеттегідей елдің хабарын айтты да, «Бюроның шешімі бойынша айтып отырмын, Сіздер жайлы жазылған «анонимканың» авторы табылды, қоңіліңізге ештеңе ала көрмеңіз, автор мойындап жазасын тартты. Біріншіден, хатта: «Әшімов маған Еңбек ері атағын Косыгин бергізді» деген жаланы жазыпты. Әрине, Косыгиннің қатысы бар шығар, бірақ ұсынушы Қонаев, бекітуші Брежнев емес пе? Екіншіден, «Әшімов айтты» деген сөзді Жақыпов пен Салықов та бір үйде қонақта отырғанда әңгіме етіпті, делінген екен. Сізге тиісней-ақ, Жамбыл облысының жаңа болған бірінші хатшысы Жақыповтан сұрағанымызда ол кісі: «Кәкімбек Салықовты сырттан ғана білемін, қонақта бірге болмақ түгіл, кездеспеген, таныспаған адамдармыз», деп анығын айтты, сондықтан сізді қозғамадық. Хаттың соққысы бюро мүшесі Әшімовке арналғандықтан, хат иесін таптырдым. Ол кісі республикадағы өте белгілі адам болын шықты. Қай жерде, қай машинистка басып бергеніне шейін тексерушілер мұқият анықтапты. Бюрода қаралып, өтірікшіні қатты жазаладық, Әшімовке барып кешірім сұрапты. Бәйкен Әшімович кең адам ғой, «жағымпаздықтың нағыз ашық түрі емес пе, Димаш Ахметович түсінетін адам, оған сенемін, сондықтан жария етпей-ақ қояйық», деді. Біз бюрода қарап, соған тоқтадық.

Қонаев пен Әшімов бірін-бірі қолдап, бірін-бірі сыйлап келе жатқан азаматтар ғой, сол сыйластықтарының арқасында халық шаруашылығының қай саласынан болсын республика алда келеді деген пікірді екеуара қолдадық. Бірақ, әлгі сияқты «тілсіз жаулар» тоқтаған жоқ, осынау биік орынға үнсіз таласушылар да болды. Бар қазақты үшке болу де өрбіді. Құдай оңдап, Бәйкен Әшімов Қонаевтың сенімін адал ақтады. Парасаттылықтың өресін биік сақтап, осек-аян

жүргізіп Қонаевпен арасын ашпақшыларды әшкерелей жүріп, үлкен ақылдылықпен шыдап бақты. Бұл да асыл азаматтың кең мінезіне біткен шыдамдылықтың бергені. Көрегендік, байыптылық, ұстамдылық, өзіне сенім деген тамаша қасиеттер өзінің адалдығын, тазалығын, жүктелген іске беріктігін айғақтады.

Бәйкеннің шыдамдылығы әлжуаз төзімділік емес, нағыз мықтылықтан туған биік өрелі шыдамдылық. Бұл шыдамдылық Көкшетау, Қарағанды, Талдықорған облыстарында алған үлкен тәжірибенің шыдамдылығы. Әр қадамына халқы сенген кемеңгерліктің шыдамдылығы. «Жалаңқабат тірліктің астарын» таба біліп, тірлікте өзі сенген асыл мінездің шыдамдылығы.

Бәйкен ағай туралы ол кісі 85 жасқа келгенде Алматыдағы Абай атындағы Опера театрында үлкен салтанатты жиында баяндамашы болып едім, айтарымның үлкенін сонда айттым. Бәйкен аға бұл дүниеден аттанып кеткелі ой түйгенім – ол кісінің шарболаттай қорған болған мінезі шыдамдылық деп білдім. Қысқасы: өмірдің от пен суығына, дауылы мен желіне, зорлығы мен зомбылығына, арамдық пен айлакерлігіне шыдай біліп, «Қасым салған қасқа жол, Есім салған ескі жол» демекші «Бәйкен салған жаңа жолдың» иесі, Социалистік Еңбек Ері атанған ардагер ақсақал еді. Сол 85-ке келген жиындағы баяндамада «ендігі жерде Бәйкен ағайды елдің «Абыз ақсақалы» атайық, - деп ұсыныс енгізіп едім, айтқаным келді. Шынында да. Димаш Ахметұлы ағамыз бақиға аттанып кеткеннен кейінгі жерде үзеңгілес әріптесі, сенімді серігі Бәйкен Әшімұлы қалды. Қазақ елінің қай түпкіріне барсам да, үлкенді-кішілері Бәйкеннің атын ардақтап отыратынын кордім. Соңғы жылдары, яғни сексеннен асып тоқсан үшке аяқ басқанша Бәйкен Әшімов Қазақстанның ең үлкен Абыз ақсақалы деген асыл атты атқарып өтті. Оған ел сенімі қуат берді, Президентіміз Нұрсұлтан Назарбаевтың арқау етіп, өте қадірменді дәрежеде сыйлағаны қажымас күш берді. Әлі де көп жасар еді-ау, кенеттен келген себеп арамыздан алып кетті. Көз алдымыздан үлкен бір заманның соңғы есігі жабылып, бір дәуір өткендей болды. Бәйкенді соңғы сапарға аттандыру рәсімі де өте биік дәрежеде өтті.

Бұл естелік сөзімдегі негізгі мақсат – жетім қалған баланың аштықты жеңіп, тұрмыстың талай таршылығына ко-

нып, Ұлы Отан соғысының қиын-қыстау күндерін басынан кешіріп, ұлы Жеңіспен елге оралған майдангердің бүкіл қазақ сыйлаған Үкімет басшысы, ал зейнетке шыққанда Абыз ақсақал атанғанының негізгі тірегі шыдамдылық демекпін. Ерен еңбекқорлығы, қажымас қайрат, үзілмес асыл арман жолына бастаған адалдық пен тазалық, ақыл мен парасат берген шыдамдылық деп отырмын.

Бәйкен ағайдың қажымас шыдамдылығы жетпеген жері – жалғыз жан жары Бақыт жеңгейден айырылған азалы күндерде амалсыз туды. Бақыт жеңгей ауыр науқастанып, реанимацияда жатқанда тоқсан үшке қараған абыз ақсақал сол емхананың ішінен орын алып, ауыр халде жатқан жан серігіне бес айдай күнде барып тұрды. Сонын өзі шыдамдылықтың ең зор үлгісі емес пе? Ондайда бір корудің өзі-ақ мықты жүректі жараламай ма? Израильде күшті емшілік орталық бар дегенге, онда да қызы Раузамен бірге жіберіп, өзі үйде тілек тілеп отырды. Амал нешік, қайырымсыз ажал ысанасынан қайтпады. Үш пайғамбардың қадам басқан елінде Бақыт жеңгей бақиға аттанды. Алматыға ардақты жан жарының, шаңырағының құты, балаларының анасы, өзінің бабын тауып ұзақ жасқа жетелеп отырған құдай берген періштесіндей серігінің мәйіті келді. Тан осындай ауырлыққа тоқсаннан асқан Бәйкен түгіл, қандай адам болса да шыдай алмас еді. 2010 жылдың 1-ақпанында түс ауар мезгілде Бәйкен ағай қатты ауырып жатқан маған телефон соқты, даусы мықты, сөзі ширақ еді, бірақ сол күні түн ортасында қатты қысылып, емханаға жеткізілпіті, 5-ақпанда қайтыс болыпты. Асыл ағаның бойына Жаратқан соңғы күш беріп, қоштасқандай сөйлесуі екен той.

«Мықты еді, түсті тағдыр шалғысына,
Жетті ажал, Бақыт атты жан құсына.
Қырық күн өтпей жатып оқыс кетті,
Шыдамай жан жарының қайғысына» –

деп жазған екенмін бақылдық өлеңімде. Ақиқаты да сол той. «Тірліктің жалаң қабат» астарын талай талмауыр кезеңдерде елге аныз болардай етіп таба білді, бірақ Бақыт жеңгейден қалып, өмір сүрудің жолына шыдамдылығы жетпеді, ол де-

генімiз асыл жарына деген кимастығы, онсыз жерде бұл ғаламға симастығы деп ұктық. «Бақытым – менің бақытым» деуші еді, бақида шырағы жанып, пейіштен орын бұйырсын. Бақытымен бақытты болсын. Асыл рухы жер бетінде еркін шарлап мәңгілікке жетсін.

Қамзабай БОКЕТОВ,
еңбек ардагері

ҚАЙРАН БӘКЕҢДЕР

Ақыл ісі қартая білу деген,
Асыл кісі қарттығы білінбеген.
Бәйкен, Бақыт өмірде сондай еді,
Қашан көрсең жайдары күлімдеген

К. САЛЫҚОВ

Бәкеңдер деп отырғаным Бәйкен Әшімұлы мен Бақыт Әсеткызы Әшімовтер. Халықтың құрметіне бөленген адамдар еді. Бұлар өздерінің адамгершілігі, кішіпейілділігі, инабаттылығымен халықтың қалаулысы болып, 64 жыл бірге өмір сүрін, бірінен соң бірі о дүниелік болып кетті. Есіме жиі түсіп, көз алдымда екеуі жарасып тұрады. Өзім о дүниелік болғанша солай болатын да шығар.

Бәйкен ағамызды менің бірінші кездестіруім 1947 жылдың жазғытұрым мезгілі еді. Нағашым Қасым Ақжігітов, совпартшколда оқып жүрген жерінде, Ленинградта блокадада қалып, Ұлы Отан соғысына басынан аяғына дейін қатысып, 1946 жылы елге оралды да Кокшетау облысы Айыртау аудандық атқару комитеті төрағасының бірінші орынбасары болып қызмет істеп жүргенінде, көп ұзамай, 1947 жылы қайтыс болды. Ол кезде қазіргідей байланыс жоқ қой, бізге хабар кешігіп келді. Тұрған жерімiздің арасы тоқсанжүз шақырымдай, бірақ Кокшетау, Солтүстік Қазақстан болып екі облысқа қарайтын. Біз анамыз екеуміз барсақ, жерлеп қойыпты. Топырақ салуға үлгере алмадық. Жетісін беруге дайындалып жатыр екен, біз жетісін тостық.

Сол үйдің шаруасына мүкият араласып, жетісіне дайындықты ұйымдастырып, өте сымбатты, байыппен сөйлейтін, офицерше киінген, омырауына орден, медальдар таққан бір жігіт бәрін басқарып жүрді. Сұрағанымызда, отырғандар «бұл жігіттің аты Бәйкен, осы жердің тумасы, аудандық атқару комитетінің жауапты хатшысы» деп таныстырды. Бұл менің Бәйкен ағамызды бірінші рет көруім. Екінші көруім 1961 жылдың алғашқы айларында, белгілі Теміртау оқиғасынан кейін облысымыздың бірталай басшы қызметкерлері орындарынан босатылып, олардың орындарына жаңадан адамдар тағайындалып жатқан кез. Облыстық атқару комитетінің торағасы болып Бәйкен Ошимов сайланды. Көкшетау облыстық партия комитетінің екінші хатшылық қызметінен келді деп газеттерден оқыдық. Ол кісіні көргенім есімде жоқ. Қалада көп болып жататын мәжілістердің біріне қатысып отырғанымда, мәжілісті Бәйкен ағамыз басқарып, сөз сөйледі. Қарап отырсам таныс адам, бірақ қайда, қашан көргенім есімде жоқ. Үйге келіп әдеттегідей шешеме айтсам, есіме түсірді. Шешеміз есіне көп сақтайтын адам еді.

Ол жылдары мен облыстық атқару комитетінің бір бөлім басшысының бірінші орынбасары болып қызмет атқаратынмын. Бастығым мордва ұлтының перзенті еді, мені ұнатпай, жұмыс істетпей қойды. Әбден мазам кеткесін «елдің адамы той, бір жәрдем берер» деген ойға келіп, Бәкеннің қабылдауына тілеп бардым. Бәкен мені тыңдап алып, біраз үндемей отырып берген жауабы: «Өздерің ілейтін терінің пұшпағы той, қызметінді істей бер, жұмысына тыңғылықты бол». Мен айтарға сөз таппай, қоштасып шығып кеттім. Бірақ түсінгенім: барғаным ескерусіз қалмағаны, бастығымның маған көзқарасының өзгергені. Бірде болмесіне шақырып алып, шаруашылық мәселелерін ақылдасқан болып, масайрап күліп, «мен қателесіп жүр екем, кешіріңіз, жұмысымызды жақсылап атқарайық» деді.

Көп ұзамай мені жоғарылатып, облыстық бір мекеменің бастығы етіп тағайындап жіберді. Ал Бәкен 1970 жылдың наурызында Республика Министрлер Кеңесінің Торағасы болып сайланды. Бәкен үкімет басына келгесін, көп кешікпей бір күні мені облатком торағасының орынбасары В.И. Язев шақырды. Барсам, жол құрылысында істейтін басшы адам-

дар жиналып қалыпты. Мен жондеу-құрылыс тресінің басқарушысымын, қарамағымызда жол құрылысын жүргізетін мекеме де бар. В.И. Язев жиналысты бастап, «вот нам повезло» деді. Сондағы айтқаны: Бәйкен Ошімовтің үкімет басына келгені өте жақсы болды, жол құрылысына республика бюджетінен біраз қаражат болдырып. Қарағанды–Теміртау жолын жондендер, деп нұсқау берді, облыстық аткару комитетінің отырысында қаулы еттік: жаңа қаланың шетінен яғни Ленин көмір тресі маныпан бастап, Теміртауға дейін түзу жол саламыз, соны істеуге барыңыз де кірісіңіздер, өйткені бұл құрылысты созуға болмайды, жылдың аяғына дейін болинген қаржыны игеруміз керек дегенге сайды.

Белгіленген мезгілде жұмыс басталды. Өз арамызда «Ашимовская дорога» деген айдар тағылып, материал, не тағы басқа бірдеңе жетіспесе «Ошимовтің жолына керек» десек болды, лауазымды адамдар сөзге келмей тауып береді. Сол жолмен қазір күн-түн машиналар ағылып жатады. Әрине, қазір біраз жондеуден өткен, кеңейтілген.

Бәкеңнің үкімет басындағы кезі, Қарағандыға іс сапармен келіп жүреді. Евней ағам академик болып сайланған жылы, қасында геология министрі Шахмардан Есенов бар, екеуі кешке, қызметтен кейін Евнейдің үйіне келіп күттықтап, шайға карады. Қастарында Н.Ә. Төленов – қаламыздың мэрі бар. Көп отырмай, шығар кезде Бәкең үйдің ішіне көз салып, жаңалай карады да, өзінің әдеттегі байсалды үнімен: «Осы калада академиктер көп-ау» деді. Оны айтып тұрғаны, Евней бірінші қабатта, үш бөлмелі тарлау пәтерде тұратын. Жұмыс үстелі өзінің жатын бөлмесінде. Нариман Оспанұлы ондай әңгімені тез ұғып, ар жағын тез сезетін азамат еді ғой. Кешікпей корші пәтердің кабырғалас бір бөлмесін босатып, Евнейдің пәтеріне қосып, жұмыс бөлмесін жасап берді. Жақсының шарапаты деген осы ғой.

Жылдар зымыран өтіп жатты. Бәкеңмен 1999 жылдың желтоқсан айына дейін кезікпедім. Ардақты ағайым Евней Бөкетовтің еңбектерін есте қалдырамын деп жүріп, республикалық Үкіметтің қаулысында «Алматыда тұрған үйінің қабырғасына мемориалдық тақта орнатылсын» деп көрсетілгеніне сүйеніп, ешкім қозғала коймағасын, сол тақтаны Қарағандыда дайындатып, 1999 жылдың жиырма екінші жел-

тоқсан күні орнататын болып, алып бардым. Ондағы барлық дайындықты ұйымдастырып жүрген немере ініміз Сұраған Ерденов еді. Тақтаның ашылатын мерзіміне он бес минут қалған кезде Бәйкен Әшімов бәйбішесі Бақыт Әсеткызымен келіп машинадан түсіп жатты, қасында бір сымбатты, орта бойлы жігіт бар. Ол Оңдасын деген ұлы, үлкен ғалым, Ұлттық академияның корреспондент-мүшесі, техника ғылымының докторы, К. Сәтнаев атындағы ұлттық техникалық университеттің проректоры екен. Бақыт жеңгеміз келіп құшақтап, бетімнен сүйіп, жақсы тілектерін айтты. Ішімнен ризамын, сондай лауазымды адамдардың ілтинатына.

Меморналдық тақта ашылған салтанатты митингіге қатысқан Бәкең қоңіліндегісін білдірді, Евнейді еске алып, маған ризашылығын айтып сөз сойледі. Сол жолы өзінің ғұмырбаяндық кітабын сыйлады. Үйге келгесін түгел оқып шыққанымда бір-ақ білдім, өмірінің балалық шағы өте қиыншылықта өткенін, әкесінің ерте о дүниелік болып, алты айлығында жетім қалғанын, шешесі Сақыпты сол кездегі қазақ салтымен қайнысы Қабдоллаға отастырып, үй қылғанын, тұрмыстары жап-жақсы болып күндерін көргенін, Бәкең мектеп көріп, сауатын аша бастаған кезде елімізді басқаруға халық «кужақ» атан кеткен Голощекин келіп, Қазақстанда кіші қараша революциясын жасаймын деп халықтың мал-мүлкін тәркілен тартып алып, халықтың басына ауыр күндер туып, ашаршылық басталғанын.

Одан әрі – бір күні Қабдолла ағатайының «қарағым Бәйкен, мұнда сен бітіретін шаруа қалмады. Біз Құдайдың басқа салғанын көрерміз. Ең болмаса сен өлмес қамыңды ойла. Ебін тауып қалаға жет. Сол жақтан бір көрек табарсың. Енді бұл жерде отыра берме» дегенін. Жақсы көретін әкесіндей ағатайының тілін алып (алмауға амал да жоқ) жолға жиналғанын (бірақ жиналатын түгі де жоқ), шешесі киімдерін жамап-жасқап, үйдегі бар құрт-ірімшікті, қалған-құтқан тамақты мектепке барғанда кітап, дәптерлерін салын жүретін дорбасына жинап салып, ертеңіне Құдайдан амандығын тілен аттандырғанын, «өлмегенге олі балық», қалаға келген соң ағатайының жазып берген адресімен ізден Еспай деген үш-торт атадан қосылатын туысының үйін тауып, екі-үш күн қонғаннан кейін ол ағасы: «мұнда қолайлы ештеңе та-

былмады, ертең поныза отырғызып жіберемін. Қызылжарға бар, сонда темір жол бойында мендей бір туысың бар, сол бірдеңе тауып берер» дегенін, Қызылжарға келіп, кормеген, білмейтін туысының үйін тауып алғанын, сол ағасының жәрдемімен темір жолға жұмыскерлер дайындайтын үш жылдық училищеге түскенін, оны бітірісімен оқуын ауыл шаруашылық техникумында жалғастырғанын, одан кейін екі рет әскер қатарына шақырылып, соңғысында талай-талай қанды қырғынға қатысқанын, лайықты марапатталғанын. Содан кейінгі ғұмырын.

1961 жылдың ақпан айында Бәкең біздің Қарағандыға келіп, облаткомның төрағасы болып сайланғанын жоғарыда айттым. Толық жеті жыл қызмет аткарды. Хрущёвтың алайтүлей көп реформасына тап болып, еліміздің әрбір облысында екі обком, екі облатком құрылған кезде екі жылдай Қарағандының селолық обком партиясының бірінші хатшысы ретінде де халыкка өте сыйлы, қадірлі болды. Обкомдар біріккенде қайтадан бұрынғы қызметіне оралды. Содан қайта ашылған Талдықорған облысына кететін болды. Бұл туралы Бәкең: «Ашығын айтсам, менің Қарағанды облысынан кеткім келмен еді. Оның себебі облыстың еңбекке жарамды халқы негізінен жұмысшы ұжымдарында шоғырланған. Мұнда зиялы қауым да бар. Олардың көбі техникалық интеллигенция. Сондықтан да болар, мұндағы ахуалда іскерлік әуен басым. Рухани ауасы таза, көлденең келеңсіздіктерден ада», – деп ағынан жарылады кітабында.

Бәкең Талдықорғанға кетерінде, Евней үйіне шақырып дәм берді. Көрші тұратын белгілі ғалым, қоғам қайраткері Әлімхан Ермековті қосты. Әңгімелесіп отырғанда Бәкең Әлекеңе: «Әлеке, мені басқа жұмысқа шақырын жатыр. Сіз соған менің барғаныма қалай қарайсыз?» дегенде, Әлекең: «Қарағым бар, шақырып тұрғанда қалмау керек. Мына бізді ешкім шақырмайды», – деді. «Кейіннен ол кісінің осы бір сөзі ішімді қатты жылытты. Ақыры, сол санардан үкімет басына келуіме дейін жол ашылды», – деп есіне алады Бәкең.

Көп жылғы қажырлы, адал еңбегі лайықты бағаланды. Соғыс жылдарында төрт орден, бірнеше медальдармен марапатталды. Тыныштық өмірдегі еңбектері төрт Ленин, басқа да бірнеше ордендермен бағаланды.

Бәкеңмен бірінші рет ұзақ әңгімелескенім Евней ағамның Алматыда тұрған үйінің қабырғасына ескерткіш тақта орнатылғаннан кейін Сұраған інімiз үйіне шақырғанда Бақыт келінімiздің (Сұрағанның жұбайы) мол дастарқанынан шай ішіп отырғанда. Әрине мұндайда бас қосқан себебіміз әңгіме болады ғой. Белгілі ақын, қоғам қайраткері Кәкімбек Салыков та бірге болған.

Сондағы Евнейді еске алып отырғандағы бір әңгімесі, қысқартып айтқанда: «Евнейдің соңына түсіп жүрген жалакорлардың өсектері бос әңгіме, оны қойдыру керек деп Димекеңе (Қонаевқа) талай айтып жүрдім. Бірақ ол кісі жарайды дейді де, артынан төңірегінің бекер сөзіне еріп кете береді» – деді байыпты үнімен.

«Сол жылдарының бірінде Нұртас Оңдасыновпен «Барвиха» санаторийында демалдық. Сонда Нұрекеңе: өзіңіз үкімет басшысы болған жылдары Қонаев он жылдай орынбасар болып, тәрбиеңізді көрді емес пе? Ол кісіге бұл жағдайды айтпадыңыз ба? – дегенімде Нұрекең ренжіп: айтуын айттым-ау, бірақ қолдау таба алмадым, – деді».

Бұл әңгімені Бәкең өмірбаян кітабында да жазыпты. Бұл адамдардың адам баласына қамқоршылықтарына таң қалып, риза боласың.

Бәкеңдер мені зор сыйлады, себебін білмеймін. 2004 жылы күз айының бірінде белгілі ғалым, академик, экономика ғылымының докторы Қошанов Аманжол 70 жасқа толған торқалы тойына шақырып, бәйбішеміз екеуміз бардық. Тойда бір үстел басына жайғасып жатыр едік, Бәкең көріп, даяшылардың біреуін жұмсан, бәйбішеміз екеумізді қасына шақырып, бірге отырғызды. Той аяқталар кезде екі Бәкең сыбырласып әңгімелесіп отырғандары байқалды. Содан кейін Бәйкен ағам маған қарап, сыбырлап, «мұнда қанша боласыздар, деп сұрады. Ертең жүреміз, қайтар билетімізді ала келгеміз дедім. Тағы да екеуі сыбырласты да, маған «Қамзеке, билеттеріңізді қайтартайық, ертең біздің үйдеп дәм татыңыздар», арғы күні жүрерсіздер», деді байсалды үнмен. Сондай құрметтейтін кісі отініп тұрғасын, айтқанына көндік. Ертеңіне үйлерінен қонақасы ішіп, ұзақ әңгімелесіп, оқаланған барқыт шапан, қалпағымен кипі, Бикен бәйбішем де сыйлық алып қайтқанымыз бар. Кейін Бәкеңдердің отасқандарына 60 жыл, Бәйкен ағамыздың 90 жас толған тойларына қатыстым.

Бақыт жеңгемізді, жеңеше деуші едік. Құс патшасы аккудай болып, бірінен-бір қалғылары келмей, араларына 19-ак күн салып о дүниелік болып кете барды. Қайран Бәкеңдер! Бір өкінішім, барып қолыммен топырақ сала алмадым, денсаулық төмендеп кетіп.

Зейнолла МОЛДАХМЕТОВ,
академик Национальной академии наук,
заслуженный деятель науки и техники
Республики Казахстан

АКСАКАЛ НАЦИИ

Есть люди, которые своим обликом, характером, поведением как в обществе, так и в узком кругу, своими деяниями и мыслями как бы олицетворяют лучшие качества нации.

В настоящее время, когда народ республики проявляет колоссальную выдержку, терпение и мудрость, пытается не только выжить в условиях мирового кризиса, но и не останавливаться в своем развитии, волей-неволей вспоминаешь об отдельных Личностях, Деятелях, которые в прошлом, испытав в жизни немало трудностей, были жизнестойкими и не сломились. А, достигнув высшей власти в республике, не зарвались в своей вседозволенности, а жили и работали во благо своего народа.

... Таким человеком являлся Ашимов Байкен Ашимович, человек-эпоха, легендарная личность, первоцелинник и фронтовик. Любимец народа, сумевший сохранить в себе такие человеческие качества, как: достоинство, степенность, мудрость, порядочность честного политика, его деловитость и железная выдержка, не исключая и человеческих слабостей (как и свойственно человеку), украшают эту благородную личность, снискавшего в народе звание «Аксакал нации».

Выдающийся государственный, общественно-политический деятель, Герой Социалистического Труда Байкен Ашимович Ашимов, обладатель 4-х орденов Ленина, Октябрьской Революции, двух орденов Трудового Красного Знамени, ордена Монгольской Народной Республики, ордена «Вертути Ми-

литари» (Польша), ордена «Отан» РК и множества медалей, Почетный гражданин г. Кокшетау и Северо-Казахстанской области, является на сегодня как для старшего, так и младшего поколений республики примером и совестью нации.

За свою долгую и продолжительную жизнь он работал на различных привилегированных партийно-хозяйственно-общественных постах республики, и об этом написано достаточно.

В Карагандинской области, в крупном промышленно-экономическом центре СССР, он семь лет проработал Председателем облисполкома. И за время своей партийно-хозяйственной деятельности, он снискал глубокое уважение среди населения области и внес большую ленту в развитие социально-экономического положения в регионе. В те годы он способствовал многим молодым дарованиям в восхождении на очередную ступеньку пьедестала карьеры.

В частности, мне известно его уважительное отношение к известному государственному и общественному деятелю, поэту нашей многонациональной республики Какимбеку Салыкову. Его украшала порядочность, внутренняя культура, воспитанность, интеллигентность, уважение к памяти тех, с кем ему приходилось трудиться. Тому пример тот факт, когда, несмотря на свой преклонный возраст, наряду с академиками и государственными деятелями Республики Казахстан, он пришел в Дом ученых НАН РК, чтобы проводить в последний путь своего старшего товарища, Народного Комиссара просвещения, при котором была ликвидирована безграмотность населения Республики, Секретаря ЦК Компартии Казахстана по идеологии и пропаганде Абдыкалыкова Мухамеджана, способствовавшего в те сложные послевоенные годы открытию Академии Наук Казахской ССР.

В годы его работы Председателем Совета Министров Казахской ССР, для решения многих хозяйственных вопросов ему, как главе Правительства, приходилось выбивать дополнительные субвенции из союзного бюджета.

Байкена Ашимовича в Кремле уважали и ему удавалось добиваться выделения немалых финансовых средств. Он летал в Москву утверждать планы отраслей, областей, отстоять интересы республики, проводил напряженные дни в союзных

министерствах и ведомствах, всемогущем Госплане, Совмине. Он всегда чувствовал поддержку своего коллеги, союзного Премьера А.Косыгина. Его теплые отношения с руководителями былого СССР Л.Брежневым и А.Косыгиным давали Казахстану «зеленый свет» в решении многих государственных вопросов.

Говорят, он отчитывался на заседании Правительства Союза по итогам года за 15 минут, и по окончании доклада редко у кого из членов Правительства СССР оставались к нему вопросы.

Работать с ним и под его руководством было не только благом, но и высочайшей ответственностью. Перед рассмотрением в ЦК Компартии Казахстана жизненно-важных вопросов государства Д.А. Кунаев в первую очередь спрашивал: «Согласован ли данный вопрос в Совете Министров республики?».

Удивительно интересные, насыщенные событиями 60 с лишним лет рядом с ним была его любимая супруга Бахыт Асетовна, это прекрасная, умная женщина, преподаватель математики. Она разделила с ним все тяготы трудных лет. Мудрая мать, хлебосольная хозяйка, душевно-тонкая натура вырастила троих детей, внуков и правнуков. Сын Ундасын Ашимов, на сегодня известный в стране ученый-ректор Северо-Казахстанского университета, доктор технических наук, профессор, академик НАН РК, является достойным продолжателем дел своего отца, дочери – Нейлюфар и Рауза – также занимаются наукой и у всех имеются благополучные семьи. В этом счастливом и теплом доме всегда было многолюдно, когда бы мы ни приезжали. К Байкену Ашимовичу шли за советом, пожелать добра – здоровья и просто низко поклониться. К нему шли, чтобы получить «бата» – благословение.

Этот легендарный человек всегда оставался подлинным гражданином своей страны, человеком редких качеств, которые и выдвинули его в лидеры своего времени. Ответственный, глубоко порядочный, совестливый, человечный и добрый, Байкен Ашимович служил своему народу и своей стране, радовался достижениям республики, страдал, когда родина переживала сложные социально-экономические кризисные периоды.

Эти строки я пишу с болью в душе в память о видном государственном деятеле, внесшем крупную лепту в развитие экономики и культуры, науки и образования своей страны, в улучшение социального благополучия общества Байкене Ашимовиче, нашем старшем брате наставнике, с которым у меня сложились уважительно теплые отношения и остающегося в моей памяти примером для подражания и выполнения своего гражданского долга.

Рустем КАЙДАРОВ,
Әділет генерал-майоры, «Қазақстан Генералдар кеңесінің» төрағасы

ЖЕРДЕ ІЗІН ҚАЛДЫРҒАН

Ер жігітке жарасар
Қолына алған найзасы.
Ер жігітке жарасар
Халқына тиген пайдасы, –

деп кеткен екен әйгілі Бұқар Жырау.

Осы бір нақыл сөздерді Бәйкен Әшімұлы саналы өмірінде ту етіп ұстап өткен асыл азамат еді десем, қателеспеспін.

Еңбек жолы Қазақстан тарихына алтын әріппен жазылып қалған беттердің бірі болып саналатын осы ардақты тұлға туралы аздаған естелік жазуды өзіме көрсетілген үлкен құрмет, жауапты міндет деп есептедім.

Бәйкен Әшімұлының өмір өткелдері, атқарған қызметтері көзі ашық, көңілі ақ жұртшылыққа кеннен белгілі ғой. «Атақ, даңқ – бик жартас іспетті, оған қалықтап ұшқан қыран да шығады, жорғалап, жылжып жылан да шығады» деген сөз бар ғой.

Ал біздің заманның шындығына келсек, қызмет көрпе құлық-сұмдықпен, ағайын-туыскандықпен, сыбайлас жемқорлықпен шығып жатқандар да кездеседі. Ал Бәйкен ағамыздың осу жолында бірде-бір баспалдақты аттап кетпегенін көреміз. Адал еңбегімен Ер атанудың үлкен үлгісі.

Бәйкен Әшімұлы қандай қызметте істемесін жемісті еңбегімен, әділетті шешімдерімен әріптестеріне жағымды пікір, жарқын із қалдырып отырды. Данышпан халқымыз «жер басканға мәз болма, жерде ізін қалмаса» деп қалай тамаша айтқан. Ағамыз адал еңбегімен бабаларымыздың осы қатал талабына да нақтылы жауап беріп кетті емес пе!

1968–70 жылдары Талдықорған облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы болған кездері облыстың көптеген аудандарына шекарша шектес деген статусты Үкіметпен айтысып-тартысып жүріп алып берді. Бұл статус, арнайы жеңілдіктері болғандықтан, аудандардың экономикалық-әлеуметтік жағдайын жақсартуға көп себін тигізді. Облыс жұртшылығы басшының осы еңбегін жоғары бағалап, бүгінге дейін рахметтерін жаудырып жатады.

Халқымыздың «бөік төбеге шыксаң – көзің ашылар, жаксы адаммен сөйлессен – көңілің ашылар» деген нақыл сөздері де бүгін ойыма оралып отыр. Бәйкен Әшімұлымен тікелей қызметтес болмағанмен, кейінгі жылдары қарым-қатынаста болып, алды-артын, заман ауқымын терең қамтитын мазмұнды әңгімелеріне куә болғаным үшін тағдырыма ризамын.

Осындай бір әңгіме үстінде сөз жемқорлық айналасында өрбіді.

– Жемқорлық деген дүние жүзіне жайылып кеткен дерт қой, – деді асықпай сөйлейтін ағамыз. – Онымен күрестің түрлері де аз емес. Сол күрестердің бастысының бірі, менің ойымша, қабылданған заңдардың, шешімін тапқан қаулылар мен бұйрықтардың мүлтіксіз орындалуын қадағалау болар, – деді де өзі де аз сөйлеп, нақты тұжырымды ұнататын Бәйкен Әшімұлы бір ой тереңіне сүңгіп кеткендей болды.

– Бәйкен Әшімұлы, – дедім бір кездесу үстінде көңілінің көтеріңкі екенін байқап қалып, – ренжімесеңіз сізге бір сұрақ қояйын деп едім?

– Қоя гой.

– Ел арасында мынадай бір әңгіме бар. Осы Байкен Әшімұлы қуанышта болсын, ренжісте болсын дастарқан үстінде пленум, не бюро мәжілісінде отырғандай тіп-тік отырады дейтін. Әрине, бұл сын емес, қайта таңырқау болар менімше, – дедім.

– Біріншіден, үйренген әдет болар, – деп сөзін бастады Бәйкен аға. – Айталық, Сізді сыйлап төрге (жиналыстың «төрі» – Президиум ғой) отырғызды делік. Ал, Сіз болсаңыз жан-жағыңыздағы адамдармен сөйлесіп, өз алдыңа мәз болып отырсаңыз, ол сонда отырған халықты сыйламағаныңыздың, менсінбегеніңіздің бір белгісі емес пе? – Ел ағасының бұл пікірімен келіспеу киын еді. Жалпы, жиналыстарда болсын, дастаркан басында болсын, адамдардың өзін-өзі дұрыс ұстай білуін мен сол кісінің әдептілігіне, тәрбиелілігіне, керек десең, тәртіптілігіне байланысты дер едім.

Бәйкен Әшімұлының казіргі жастар жөніндегі пікірлері де тыңдаушыларын ойландырып тастайтын.

– «Жастарымыз бұзылып кетіпті» деген пікірді бұл күндерде жиі естимін, – дейтін Бәйкен аға. – Әрине, уакыт, өмір шындығы қашанда болмасын өз ыкпалын қоғамға тигізеді ғой. Ал менің өз басым жастарға ауыр кінә арта беруден аулакпын. Жастықтың алып-қашпа мінездерін, ак пен каранын арасын, қызбалыкка салынып, анғармай калатын кездерін дұрыс түсініп, какпалап, дұрыс жолға салып отыру біздің, аға буынның міндеті емес пе? Казакта «ақсақалы жок ауылдың, жастары болар диуана» деген де пакыл бар. Сондыктан да жастарымыз «бұзылып барады», «бұзылып барады» деп айкайлай бермей, аға буын өз кемшіліктерінде де сын көзімен карап, тәрбие мәселесіне білек сыбанып араласуы кажет.

Ел басқарудың жауапты да, құрметті де казанында кайнап жүрген Бәйкен Әшімұлы отбасы, бала тәрбиесі, жар сыйлау секілді мәселелерде де көпшілікке үлгі еді. Бір көрген кісіге кабағы катаңдау көрінгенімен, Бәкен нәзік жанды, жылы жүректі адам еді. Ол кісінің балаларына, немерелеріне, өмірлік жары Бакыт апамызға деген ыстык махаббаты ерекше болатын.

Бакыт апамыз, тағдырдың жазуы шығар, шетелде дүние салды. Мәйітті ұшакпен елге таңға жакын жеткізеді. «Аэропортка барғанша бірер сағат демалып алсаңызшы, аға», – дедім.

– Рүстем шырағым-ау, бүгін менің көзіме ұйкы ұялар дейсің бе, кайта сакал-мұртымды алып, Бакытымды лайыкты карсы алуға дайындалуым керек емес пе?

Міне, ескірмейтін махаббат деген осы екен-ау!

Бәйкен Әшімұлы «Малым жанымның садағасы, жаным арымның садағасы», – деп дүниеден өткен ұлы Азамат еді. «Еліміздің сырты жаудан, іші даудан аман болсын!» – деп жар құлағы жастыққа тимей өмірден өткен ардакты анаға жаткан жерің жарық болғай, жаның жәннатта болғай, балаларына, немерелеріне өзіңіз жасай алмай кеткен жасыңызды берсін деп тілеймін.

Сізге қойылатын ең үлкен ескерткіш – еліңіздің амандығы, жұртыңыздың тыныштығы болсын!

Қуаныш СҰЛТАНОВ,
сенатор

ПАРАСАТ БИІГІ

Еліміздің ардакты ардагері, көрнекті мемлекет, қоғам қайраткері, Абыз Ата атанған Бәйкен Әшімұлы Әшімов 2010 жылдың – барыс жылының басында 93 жасына қараған шағында бұл дүниеден көшті. Ел күйзелді, көп адам қайғыға ортақтасты. Ғасырға жуық өмір сүрген Бәйкен Ағамыздың шын мәнінде қоғамдағы орны бөлек еді. Бәйкен ағамен бірге бір дәуір көшкендей әсерде қалдық. Өткен өмірдің көзі, әртүрлі қоғамдық құбылыс, өзгерістердің куәсі болған, жай куәсі болып қана қоймай, қоғам дамуына өзіндік еңбек сіңіріп, қайраткерлік қызмет атқарған сирек тұлға.

Бәйкен Әшімұлы халқымыздың біртуар ұлы перзенттерінің бірі – Димұхамед Ахметұлы Қонаевтың қызметтес әріптесі, он қол жағындағы сенімді көмекшісі, ел басқару ісіндегі үзеңгілес серігі болған адам. Димұхамед Ахметұлы республиканың бірінші басшысы болған ұзақ жылдарда сол кісінің сенім көрсетіп, қолдауымен республика Үкіметін абыроймен басқарған. Кеңес Одағының, Коммунистік партияның, Мәскеудегі Орталық биліктің үстемдігі тұсында екеуі ақылдасып, ынтымақтасып, Орталық жүргізетін саясаттың республика мүддесіне қайшы келмеуіне, республиканың өсіп, өркендеуіне, экономикасының қуатының, білім, ғылым, мә-

дениетінің өсуіне тікелей жағдай туғызып, мәселелерін шешіп еңбек еткендері халықтың жадында.

Бәйкен ағамыз соңау 1917 жылы қазан төңкерісінің қарсаңында дүниеге келіп, екі қоғамдық құрылысты басынан өткізген, жас кезінде жетімдіктің де, жоқшылықтың да ащы дәмін татып, ширығып, шынығып шымыр өскен адам. Ол кісінің мінезінің табандылығы бала кезінде-ақ байқалып, Айыртау ауданынан Қызылжар (Петропавловск) қаласына 13-14 жасында өзінің жолын өзі тауып, жұмысшылар дайындайтын кәсіптік училищеге өзі ізденіп барып, оқуға түсіп, содан жұмысшы мамандығын алып, еңбекке араласып, жолын тауып кеткен азамат.

Ұлы Отан соғысының отты жылдарын алғашқы жылынан соңғы уақытына дейін белуарынан кешіп, қан майданда жарақат алып та жаны аман қалып, елге аман оралған, бейбіт өмірдің жасампаздығына мейлінше араласып, өмір сұру бақытына ие болған Бәйкен ағамыз өзі оқта-текте «Соғыстан аман келдік қой. Соның өзі үлкен бақыт. Қаншама адам келмей қалды», – деп өмірдің құндылығын есіне түсіріп қоятын.

Бәйкен ағамыздың Ұлы Отан соғысынан кейінгі өмірі еліміздің өсуімен тікелей байланысты. Ауыл шаруашылығы мамандығын жоғарғы оқу дәрежесінде тамамдап, қоғамдықсаяси жұмысқа белсене араласып, Солтүстік Қазақстан, Көкшетау облыстарының аудандарында, облыстық атқару билігін, облыстық партия ұйымын басқаруда нәтижелі еңбек етті. Осыдан кейін Қарағанды облыстық селолық партия ұйымының басшысы, облыстық атқару комитетінің торағасы қызметтерін абыроймен атқарды.

1967 жылы желтоқсан айында Талдықорған облысы қайтадан құрылып, шаңырақ көтергенде оның бірінші басшылығына Дінмұхамед Ахметұлы ен дайын адам, жинақы, ұтқыр ұйымдастырушы, саликалы, әділ басшы деп тікелей Бәйкен Әшімұлын таңдады. Жас облыстың етек-жеңін қапысыз үйлестіріп, елдің көңілін ескеріп, экономикасын, әлеуметтік тұрмысын көтеріп, облыстың әр саласында қызмет атқарып жүрген мамандардың өсіп, қайраткерлігінің ашылуына оңтайлы жағдай туғызды. Қысқа мерзімде ел арасында облыстың партия комитетінің бірінші хатшысы тура-

лы жақсы шкір қалыптасты. Облыстың қайтадан құрылып, республикада өзінің орнын айшықтауы бар, жаңа басшылықтың салмақты ұйымдастырушылығы бар – қоғам жақсы іске жұмылып, елдің еңсесі көтерілген әсерлі кезең болды сол жылдар.

Сондай көтерілумен қатар басшылықтың қабілеті мен мүмкіндігі табиғаттың да үлкен сынына түсті. Тегінде Жетісу өңірі ежелден «жер жәннаты» деген теңеуге ие, ені жайсаң, жері шұрайлы, ауасы жұмсақ кеңістікке жатады. Алайда солай бола тұра оқта-текте табиғаттың қатаң сілкінісі де болып тұратын өлке.

Бәйкен Әшімұлы басқарған 1968-1969 жылдардың қысы өте қатты болды. Көшеков қариялардың және ауа райын бақылаушы құзырлы орындардың тұжырымдауы бойынша жиырма жылға жуық бұл арада мұндай қыс болмаған көрінеді. Облыстың барлық жеріне, тіпті қар азырақ түсетін оңтүстік аудандарының «жылы пұшпақтарына» да қалың қар жауды. Қар бір жауып қоймады. Үсті-үстіне үймелеп жауа берді. Аяз күрсеуі тарыла берді. Қыс ерте түсіп, ұзаққа созылды. 68-ші жылдың қазан айынан бастап қар қалыңдап, қыс наурыз айының соңына дейін «қабырғасы сөгілмей» қасарысып жатты. Тебінде жүретін жылқы, өріске шығатын ірі қара, қой қорадан шыға алмай қалды. Мал қораларына жолдар жабылып, қатынас үзілді. Тіпті қоралар түбіндегі жемшөп таусылып, көптеген жерде төбесі көрініп тұрған шөп маяларынан, қосна жем қоймаларынан қорға жем жеткізетін күш, техниканың қалың кардан өтуге шамасы болмай қалды. Осының салдарынан малдың қырылуына жол берілді. Осындай қыстың салдарынан мал толдету науқаны да күйзеліске ұшырап, жаңа, жас толдың де өсімі күтілген межеден төмен болды. Қыстан қысылған малшылардың да әл-ауқаты, тұрмыс тіршілігі төмендеп, қиналыс көрді. Ол кезде бұрынғы социалистік жүйе тәртібі бойынша бүкіл мал атаулы мемлекеттің меншігінде, сондықтан оған тікелей жауап беретін адамдар – шаруашылық басшылары, мамандар, атқарушы билік, партия ұйымдары, сол құрылымдардың басшылығындағы лауазымды қызметкерлер болатын.

Сондықтан сол заманның бір көрінісі – әсіресе осындай бір апатты жағдаяндардан кейін оның себеп-салдарларын

егжей-тегжейлі талдап, сарапқап, тиісті партия, кеңес құрылымдарында талқылау өткізіп, көптеген лауазымды қызметкерлерге әртүрлі дәрежеде сөгіс берілгін, қызметтен босатылып, кейбіреулері құқық қорғау, әкімшілік тарапынан да жауапқа тартылып жататын. Әрине, жоғарыдағыдай қыстан кейін, көптеген адамдар көктем шыға ешқандай шаруашылық, аудан, облыс басшыларын сілкілеу басталатын шығар деп күтіп жүрді. Көп ұзамай, мал қыстату қорытындыларына арналған облыстық партия комитетінің бюросы да шақырылды. Алайда, Бюро үстінде күдікпен күтілгендей ешкімді кінәлап, жерден алып, жерге салу, көзін шұқып, ашы сөз айту, ақырып, жекіру, көкпар лоқы жасап, жазалаумен қорқыту мүлде болмады. Керісінше, сабыр мен салқалы ақылға, іскерлік пен ұйымшылдыққа, қоғам, мемлекет алдындағы жауапкершілік пен қиындықтан шығарар жол тапқыштыққа бағытталған келелі, келісті әңгіме болды. Аудан басшыларының қыс сабағынан шығарған қорытындылары мен жаңа іс әрекеттері жөнінде мағлұматтар тыңдалды. Алдағы жоспарлар назарға алынды. Жиында қатынасқан жауапты қызметкерлердің дәлелдемелері мен ұсыныстары, келелі пікірлері тыңдалды. Бар мүмкіндік пен күшті жұмылдырып, дағдарыстан шығу жолдары ақылдасылды. Бюро мәжілісін қорытындылай келе облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы Бәйкен Әшімұлы Әшімов:

— Табиғат бізді қатаң сынға алды. Мұндай қыс тек мал шаруашылығында ғана емес, жалпы біздің бүкіл әлеуметтік тұрмысымыздағы, біздің ұйымдастыру жұмысымыздағы кемшіліктерді барынша жалаңаштап, көрсетіп берді. Бүкіл облыс үшін, әсіресе, партия, кеңес басшылығындағы жауапты қызметкерлер үшін үлкен сабақ болуы тиіс. Осы сабақтан қандай қорытынды шығара аламыз? Енді мәселе сонда. Біз қазір бір-бірімізді тұқыртып, табалап жатқаннан еш нәрсе өнбейді. Барлықтарыңыз өз аудандарыңыздағы жағдайды қарағанда да ақылға, сабырға салыңыздар. Мамандардан дұрыстап талап ету кажет, бірақ оларды қудалап, берекесін алмаңыздар, қайта адал еңбек етуге жұмылдырыңыздар, сенімнің бағасын қадірлей білсін. Малшылардың, ел-жұрттың тұрмысына, бар-жоғына, қас қабағына, көңіл күйіне баса назар аударыңыздар. Бұдан да зор қиындықтар болуы мүм-

кін. Алды-артқарыңызды қамтып, барлық жағдайға да қамсыз болмаңыздар, — деп жиынға қатысқан басшыларды парасаттылық бинтіне шақырды. Бюро қаулысы да осы мазмұнда қабылданды. Ешкімге ешқандай сөгіс берілген жоқ. Ешкім жауапқа тартылып, қызметтен босатылған жоқ. Бюро деген ол кезде партия ұйымының жұмысшы органы, жоспарлы түрде айына екі рет, ал қажет болған жағдайда күнара да өте береті. Елдің принципінің мүддесінде, жоғарғы орындардың тапсырмаларын орындау мақсатында обкомның бірінші хатшысы талай бюро, жиын, мәжіліс өткізген болар. Бірақ, Талдықорған өңірінде жұртшылық жадында сол 1969 жылдың көктемінде Бәйкен Әшімұлының өткізген Бюро мәжілісі мен қорытынды, қысқа, бірақ тайға таңба басқандай тұжырымды сөзі қалды. Сол ибратты сөз талай басшы қызметте жүрген азаматтарға үлгі, өнеге, сабақ болды. Олар ол туралы айтып қана қойған жоқ, қоншысы сондай парасаттылықтан үйреніп, өз жұмысында тәсіл ретінде қолдана да білді. Мұндай жағдайды «парасаттан шапағат» десе боларлық. Осындай парасатты тәсілдің нәтижесі қорқытып, қырып-жойып өткізген саясаттан әлдеқайда тиімді екендігі де дәлелденді. Басшы қызметкерлердің адамгершілігі, саяси мәдениеті өсті. Ел алдында басқару жүйесінің беделі де арта түсті.

Өзімз де осындай интелектуалдық дүниетаным ықпалымен өмірге араластық. Мен ол кезде Талдықорған облысының Панфилов аудандық комсомол комитетінің ұйымдастыру бөлімінің меңгерушісі едім. Аудандық есеп беру, сайлау конференциясында аудан жастары маған орасан сенім көрсетіп, аудандық комсомол комитетінің бірінші хатшысы етіп сайлады. Партияның бекіткен тәртібі бойынша аудан жастарының бірінші білігіне міндетті түрде партия мүшесі, әрі облыстық партия комитетінің бюросы келісім берген жағдайда сайланады. Жаңада ғана партия мүшелігіне қабылданған едім. Конференция үстінде аудандық партия комитетінің бірінші хатшысы Шаймұхамбет Сәпиев меніменқыска әңгімелесіп, сенім көрсететінін, жастар ұсынысын қолдайтынын айтты. Делегаттар бірауыздан сайлағаннан соң Шәкен:

— Енді сен облыстық партия комитетіне, облыстың бірінші хатшысы Бәйкен Әшімовпен кездесуге барасың, әзір бол! — деп ескертті.

Бұрын мұндай дәрежеде лауазымды адамдардың алдына барып, есігін ашып көрген емеспін. Жүрегім лүпілдеп, «не сұрар екен, жауап бере алмай қалсам не істермін?» деп мазасызданып, қобалжып-ақ бардым. Үлкен кабинетке сәлем беріп кіргенде, алғашқы сәтте Бәйкен Әшімұлы суық қабақ, сұсты болып көрінді. Сәлемнен кейін қоңыр даусыпен:

– Отыр, қарағым, – деп орын көрсеткенде ғана, іштей өзімді өзім қолға алғандай болдым. Әскерде қайда болғанымды, оқуымды сұрады. Жауабымды беріп, бойымды жинадым.

– Жастар өздері сенім көрсеткен екен. Панфилов – облыста үлкен аудан. Сол сенімді ақта. Жақсы істе. Жақсы жүр. Біз қолдаймыз, – деп қысқа қайырып, шығарып салды. Кіргенімнен шыққаным тез болғандай, қанаттанып кете бардым. Бәйкен Әшімұлымен алғашқы кездесуім осы.

Арада тоғыз жыл өткен соң 1978 жылдың ақпанында тағдыр жазып, Дінмұхамед Ахметұлының қолдап, зор сенім көрсетуімен Бәйкен Әшімұлы Қазақ КСР-ы Министрлер Кеңесінің Төрағасы болып қызмет атқарып жүрген тұста мен Қазақстан комсомолы Орталық комитетінің бірінші хатшысы болып сайландым. Бәйкен Әшімұлымен қызмет бабында жиі кездесіп тұрдық. Қарым-қатынасымыз тек ресми ғана болатын. Бірақ, Бәйкен Әшімұлы әркез жылы амандасып, жастар өміріне мүқият деп қойып жүретін. Ол жылдарда комсомолдың еңбек, өндіріс, өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы саласында бастамашылдығы көп болатын. Солардың сапында әсіресе жас жұмысшылар дайындау, оларға кәсіптік-техникалық білім беру оқу орындарының тұрмыс жағдайы, екпінді құрылыстардағы жас жұмысшылардың әлеуметтік жағдайы, студенттік құрылыс отрядтарының еңбек семестрі, ауылдарға жоғары оқу орнын бітіріп, жұмысқа баратын жас мұғалімдер, дәрігерлер, басқа толып жатқан мамандық иелерінің ауылға барғанда білік, шаруашылық басшылары тарапынан жасалуға тиісті қамқорлықтары жөнінен қолдау сұрап, көмек сұрап, кейбір жағдайларда қаржылай көмек сұрап, Бәйкен Әшімұлының алдына жиі баратынмын. Төрағаға қай мәселеде де уақыт тауып қабылдайтын. Әңгімемді, мәселемді үнемей отырып, зейін қойып тыңдайтын. Ешқашан бетімді

қайтарып көрген емес. Тіпті кейбір бірден шешуге мүмкіндігі жоқ мәселелерді:

– Қағазыңды қалдырып кет, – деп алып, бір орынбасарына, немесе басқа лауазымды қызметкерлерге тапсырма беретін. Сол жылдары Министрлер Кеңесімен бірлесіп Қазақстан комсомолы Орталық Комитетінің жастар тұрмысына, еңбегіне, оқуына, мәдениетіне байланысты арнайы қаулы қабылдау да осы Бәйкен Әшімұлының торағалық тұсында тұрақталып, қалыптасты. Комсомол Орталық Комитетінің министрлермен қарым-қатынасы тең дәрежеде, өте тығыз болатын. Одан үтылған ешкім жоқ. Жастардың көп мәселесі шешілп, шешімін тауып жататын.

Бәйкен Әшімұлымен қызметтес болған адамның қайқайсысы да ол кісінің аса білгірлігін, тиянақты іскерлігін, артық сөйлемейтіндігін, есте сақтау, бақылау қабілеттерінің аса күштілігін басымдықпен айтар еді. Сондай-ақ ол кісі басқару аппаратындағы әділдікті, адалдықты, мәдениеттілікті, жауапкершілікті, тазалықты мейлінше сақтаған шынайы, үлгілі мемлекеттік тұлға.

Бәйкен Әшімұлының мемлекеттік қызметі Қазақстан экономикасы мен халықтың әлеуметтік тұрмысының қарқынды өсіп, рухани жетістіктерге қол жеткізген көтеріңкі кезеңімен тікелей байланысты. Республиканың сол кездегі Одақ көлемінде лайықты орынға шығуына айрықша еңбек сіңіре алған сирек тұлғаның бірі. Ол кісі тек республика көлемінде ғана емес, Одақтық дәрежеде айрықша беделге ие болған адам. Одақтық Үкімет Бәйкен Әшімұлының ұсыныс, пікірлерімен санасып отыратын. Сол кездегі Кеңес Одағы Министрлер Кеңесінің Торағасы А.Н. Косыгиннің Бәйкен Әшімұлына жоғары баға беріп, сыйласып, қадырлесіп өткені белгілі. Кезінде Социалистік Еңбек Ері атағы берілуі де сол кездегі одақтас республикалар Министрлер Кеңесі торағаларының ішінде жалғыз біздің Бәйкен Әшімұлының үлесіне тиген бақыт еді.

Көп лауазымды қызметкерлерден Бәйкен Әшімұлының тағы бір ерекшелігі – ол кісінің адами бейнесінің ардақтылығында, жарқындығында. Әсіресе, жасы келіп, еңбек зейнетіне шыққаннан кейін ел арасында көрген құрмет, көшеметі. Қызметте тұрғанда әркім-ақ қадірлі. Бәйкен ағамыз қызметтен кеткен соң, жасы үлкейген сайын ел арасындағы абыройы көтерілді. Оның басты себебі – лауазымды, жауап-

ты қызметтерде жүргенде адал, әділ қызмет еткендігі, ешкімге ешкандай қиянат жасамағандығы дер едім.

Бәйкен Аға өзінің қоғамдағы орнына кіршік, кіроін түсірмеді. Қай кезде де – ресми жиындар болсын, ит жақсы жиылған жарылқапты той болсын – орынды сөйледі. Сөзінен, жүрісінен жаңылмады. Теріс істі құптамады, он іске, оң ниетке батасын берді. Ел ықыласының төрінде жүрді. Төмендемеді. Тек қана тоқсаннан асып, ұзақ жасағандығынан емес, ақылдылығынан, білімділігінен, әділ түйінге бейімділігінен, байыпты мінез, ұстамдылығынан – ел, жұрт арасында Абыз Аға атанды. Қазақтың қазыналы қариялары қатарын құрай алды.

Бәйкен Аға Бақыт Әсеткызы апамыз екеуі қол ұстасып, еліне қызмет етіп, ұл өсіріп, қыз өсіріп, немерелерінің өскенін көріп, 63 жыл бірге тамаша өмір сүріп, тың жүріп, күтпеген жерден шұғыл бұрылып, дәл бір келіскендей, және соны өздері үйлестіргендей бірінің артынан бірі мәңгілік сапарға бет түзеп, елімен қоштасып кете барды. Әрине, әрбір адамның мына жарық дүниеден көшуі – қайғы, қасірет. Әйтсе де Бәйкен Ағамыз бен Бақыт апамыздың өмір сүруі де, өмірден көшуі де әрбір саналы адам армандайтындай құбылыс. Бәрімізгін көз алдымызда жарқын бейнесі, жадымызда ағалық мейірі, қыруар еңбегі, үлгілі мінез-құлқы қалды. Елде ол кісінің күйған қорғасындай қайратты тұлғасы қалды.

Зылиха ТАМИЫБАЕВА,
Социалистік Еңбек Ері
«Еңбекші» ЖШС-нің торайымы

ТҰҒЫРЫ БИІК ТҰЛҒА

Жақсылар жақсымын деп айта алмайды,
Жамандар жақсымын деп аңқайлайды.
Жүрген соң, бауырында күнде көріп,
Таулардың биіктігі байқалмайды.

деп Мұқағали ақын жырлағандай, шынында да жалынан бірде ұстатып, бірде ұстатпай өмір деген де жүйткіп өте шығады екен. Уақыт деген неткен жылдам десеңші. Кеше ғана алға

асыккан бұлақтай ақылын айтып арамызда жүрген тұлғалы азаматтардың өмірден өтті дегенін естігенде сенгім келмейді. Өйткені, өзінің бүкіл саналы ғұмырын елінің жарқын болашағына арнаған жан кім үшін болса да қымбат. Мен үшін сондай қымбат жанның бірі – Бәйкен Әшімұлы.

Ол кісімен алғашқы таныстығым 1968 жылы басталған болатын. Бәйкен аға жаңа құрылып жатқан Талдықорған облысының ұйымдастыру комитетінің бастығы болып келген еді. Іс-сапармен Гвардия ауданының Шоқан колхозына келгенде, мен осы ауданның Шанханай ауылдық кеңесінің торағасы едім. Ағаны алғаш көргеннен-ақ көкеймнен орын алған ол кісінің жылы жүзі, өр тұлғасы, жылдар өткенімен, ешуақытта аласарған емес. Қанта уақыт өткен сайын ғұлғалана түскен болмысынан бөлек азаматтық пен үлкен адамгершілікті аңғару кімге болмасын қиындық тұғызбайтыны анық.

«Адамның басшысы – ақыл, шолынышысы – ой, жетекшісі – талап, жолдасы – кәсіп, қорғаны – сабыр, қорғаушысы – мінез» – дегендей, сарабдал саясаткер, білікті басшы, адал азамат бола білген Бәйкен ағаның бойынан осы қасиеттің бәрі табылады десем, артық айтпағандық болар. Қай жерде, қандай қызмет атқарса да, әр ісін ақылымен салмақтап, ойымен өлшеп, сабырмен атқарған оның беделі әрдайым биік, абыройы асқақ болды. Өйткені, ол барлық ісін ел игілігіне арнап, солардың жақсы да жарқын өмір сүруіне бағыттады. Соның айқын бір дәлелі – бүгінгі аудан орталығында орналасқан Бигайша Құндақбаева атындағы мектеп пен мәдениет үйінің іргетасының қалануы. Бәйкен Әшімұлы алдына келген адамға ізет көрсетіп, үлкен ықыласпен тыңдай білетін, мүмкіндігі болғанша жедел шешімін табатын байыпты басшы еді той. Сондықтан да өтініштерімді ешуақытта аяусыз қалдырған емес. Соның бірі – жоғарыда айтылған мектеп мәселесі болса, енді бірі – жер мәселесі. Бәйкен Әшімұлы облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы болып тұрған кезде, мен облыстық партия комитетінің мүшесі ретінде жиындарға жиі қатысып тұратынмын. Сондайда үнемі жақын адамдардай аман-саулық сұрасқан соң, әңгімемізді ел жайына ойысатын. Қандай да болмасын іргелі істердің шешімін өз бақылауында ұстап отыратын ел ағасы үнемі ел-жұртына сүйісу бола білді. Қамыққанға демеу, сүрінгенге тіреу болу-

ды басты парызы санады. Адамға деген қайырымы мен мейірімі шексіз еді.

Бір жарым жылдан кейін Министрлер Кеңесінің төрағасы қызметіне ауысты. Сондай үлкен лауазымы болса да, басшы ретінде де, аға ретінде де менің жағдайыма алаңдаушылық танытып, ісімнің алға басуына үнемі тілеулес болып жүретін Бәйкен Әшімұлы әр істі ретімен, орнымен жоспарлап, қажет жерінде өтімді ақылын айтудан жалықпағын жан. Бірде кабинетіне кіріп, жайылымдық жер сұрағанымда: «Бар жерді ұқсатып, игергендерің жөн, қалғанын содан соң көрерміз», деп шығырып салғанда, орынсыздау талап қойғаным үшін әрі ыңғайсыздандым, әрі қамыс басып жатқан ауыл маңын ретке келтіру керек екенін түсініп, іштей ағалық қамқорлығына риза болдым.

Ғибратты ғұмырында талай жанға үлгі-өнеге боларлық өшпес із қалдырған Бәйкен ағаның өскен ортасында, араласқан дос-жарандары мен әріптестерінің өмірінде өзіндік орны бар. Аттай тулап, желдей зулап өткен ғасырға жуық ғұмырында жұдырықтай жүрегінен ел-жұртына ойып орын берген азаматтың атына қандай жақсы сөз айтсақ та жарасымды. Өйткені, өзінің азаматтық тұлғасын өз іс-әрекетімен сомдаған Бәйкен ағаның есімі қазақ баласы үшін әрқашан ерекше ілтипат, зор құрметпен аталады. Ол кісінің есімі — Димаш ағамен қатар аталатын егіз есім. Екеуі тізе қосып, елімізді басқарған жылдар Қазақстан тарихындағы жұлдызды жылдар деп білемін. Өйткені олар өздерінің қарым-қабілеті мен білім-біліктілігін, бедел-абыройын елімізділ өсіп-өркендеуі мен көгеріп-көктеуіне жұмсады. Бәйкен Әшімұлын Коммунистік партияның Орталық комитеті, Министрлер Кеңесінің төрағасы Косыгиннің өте жоғары бағалан, ерекше құрметтейтінін сезетінбіз. Сол сыйластықты Бәйкен аға экономикамызды дамытуға тиімді пайдалана білді. Көптеген өнеркәсіп орындарының ашылуына ықпал етті. Мұның бәрі — маңдай термен жиналған абырой-атақтың белгісі. Оны жинау үшін де, ұстап тұру үшін де үлкен төзім қажет десек, биік белестерді бағындырып, асқақ асуларды алған Бәйкен ағаның қайрат пен жігер, төзім мен сабырдың иесі екеніне ешкімнің күмәні болмаса керек. Бұл өмірге келіп, мәнді де мағыналы ғұмыр кешкен адамның өзі өмірден өзса да, істе-

ген ісі, айтқан өсиеттері, мінез-құлқы тіршілікте араласқан адамдардың ойында, еске алған сәттерде жадында қалатыны ақиқат. Сондайда еріксіз ойға оралатын әңгіменің бірі – ақылы асқан ағаның әйел затына деген ерекше құрметінің белгісі болып саналатын істері. Мәскеуге XXIY съезге делегат болып бардық. Сонда Бәйкен Өшімұлы ауыл шаруашылығы министріне:

– Михаил Григорьевич, Зылиха Тамшыбаеваны білесіз бе? – деді

– А как же, совхоз директорларының ішіндегі жалғыз казак әйелі, – деді министр.

– Ендеше еңбеккер казак қызына Газ-24 автоколігін бергеніңіз жөн ғой-деді. Министр:

– Облыс басшылары алып болған жок кой, – деп еді Бәйкен Өшімұлы:

– Ничего, – деді де, – Ер азаматтармен нык тірестіріп қатар тұрған қайратты казак қызына бұл колік лайық, – дегені әлі есімде. Бұл – еңбекті бағалағаны болса керек. Үшторт айдан кейін айтқанын өткізе алатын Бәйкен ағаның тапсырмасы орындалып, кара «Волга» автоколігін міндім. Оған аудан басшылары қызыға қарап, кейде сұрап мінетін де болды. Соны сезіп қойған сол кездегі Киров аудандық партия коммитетінің бірінші хатшысы Тұрсын Махметов бюро мүшелеріне: «Бұдан былай кара «Волгаға» Тамшыбаевадан басқа ешкім отырмасын. Республика үкіметі басшысының әйел адам деп сыйлап берген колігіне қалай шалқайып отырасыңдар, ұят болады», – деген соң машинаға тыныштық тиген болатын.

Әр істің тереңіне барлап, себебі мен салдарын саралай білетін парасатты басшы облыстарды, аудандарды жиі аралап, олардың жай-жапсарын бақылап, халықтың жағдайынан хабардар болып отыруды әдетіне айналдырған. Сондай бір кезекті іс-сапар кезінде біздің ауылға да келіп, егіс алқабын аралап, аз уақыттың ішінде енген өзгерістерге ризашылық сезімін білдірген еді. Шаруаны кәсіби тұрғыдан бағалай білетін ағаның бір ауыз «жақсы» деген жылы сөзін есту бізге қанат бітіріп, жұмысқа тың серпіліспен, ерекше қарқынмен кірісуге ұмтылдыратын. Сондай ұмтылыстың нәтижесінде толайым табыстарға қол жеткізген сәттеріміз аз болған жок.

Еңбек жолымда Бәйкен ағаның ағалық қамқорлығын жиі көріп, таңдымды сөздерін көп естідім. Өзіме жақын тартып, ағайын-туыстай сыйластым. Сондай бір сыйластықтың белгісі ретінде Алматыдағы «Қазақконцертте» өткен ағаның 80 жылдық мерей тойында қазақы дәстүрмен ыңғына шапан жауып, елге келгенде мінетін ат-тұрманы дайын тұрғанын айттым.

Кейін телефонмен хабарласып:

– Атыңызды қашан апарып берейін, – десем, жұбайы Бақыт апай: – Ой, қарағым-ай, жүрттың берген жылқысын ала берсек, коп табын болмай ма, коя кой, – деді.

– Аға! Айтылған сөз, аталған сыйлық өз иесінікі. Менің тойға бергенім асып-тасқандық емес, өзім деген адамдарға арнаған сый-құрметім, арамызда жорға жүрсін дегенім, – деп ақыры болмай жылқыны жақсылап байлап, апарып бердім. «Жақсыменен өткізген жарты сағат жаманның өтіп кеткен өміріндей» дегендей, Бәйкен ағай мен Бақыт әтемен әңгімемізі жарасып, аз ғана уақыттың ішінде өзіме рухани қуат алып, ерекше әсерге бөленіп қайттым.

Бәйкен ага мен Бақыт апайдың жарты ғасырдан астам жұпташкан өмірі – талай отбасы мұрат тұтар өнегелі өмір деуге болады. Екеуі өмір айдынында жұбын жазбайтын қос аккудай мәңгі бірге жүзіп өтті. Бақыт апайдың қайнылы қазасы жанына қатты батқан Бәйкен ага жиырма күннен кейін, сынарсыз өмір сүре алмайтын аккудай өмірден өтті. Екеуінің шынайы сүйіспеншілік пен сыйластыққа негізделген саналы ғұмыры махаббат дастанына арқау болатын үлкен оқиғаға ланық.

Иманды жүз қандай сүйкімді, рухани бай адам қандай кемел. Осы екеуінің үйлесімі бар адам жан-жағындағыларға ынапаған шашып, шуағын төгіп тұрады десек, иманжүзді, ақыл-парасатқа бай Бәйкен ағаның әрбір ісі мен сөзі бірлікте болып, жарысымын тауып тұратын. Былтыр Оқжетпес санаториясында ағамен кездесіп, бұлақ суындай таза да мөлдір, алдаспандай өткір де ұшқыр ойларынан сусындап, біраз жайлар тоңірегінде сырласканымды әсте ұмыта қоймаспын. Қазақ дәстүрі бойынша дәмге шақырғанымда жасы ұлғайып, қартық шақ байқалып тұрса да, өзін сол баяғы мемлекет

қызметінде жүргендей байсалды, сергек ұстап, Жетісу өңірі туралы сүйіспеншілікпен толғана айтып еді:

— Талдықорған өлкесін ата-бабаларымыз Жетісудың жерұйығы деп бекер айтпаған ғой. Тамылжыған табиғаты неткен бай. Көгерін өскен бақтары мен жасыл желектеріне көзім тоймаушы еді. Тауы мен даласы, суы мен көлі біте қайнасқан қасиетті де киелі мекен. Әсіресе, Алатаудың мұзарт шыңдарынан бастау алып, Балқашқа қарай жарыса ағатын Коксу, Қаратал, Ақсу, Тентек, Лепсі өзендерінің ағысы қандай... Оның жанында айдынында тайдай тулап, сумен ойнап, күнмен шағылысқан алтын балықтары бар Алакөлдің орны бір тобе. Егіс даласы, кант қызылшасы алқабы жеке дара бір әңгіме. Емдік шипасы аңызға айналған, таусылмайтын қасиетті бұлақтары мен табиғи арасандар Алланың өзі үйштогін берген сыйы дерсің. Шыны керек, мемлекеттің ірі қызметіне де осы жер жәннаты Жетісу өлкесінен көтеріліп келгенімді әрдайым қуана еске аламын. Талдықорған өңірінің өзің сияқты оршіл де қарапайым, адал азаматтарына да ризамын, – деген асыл сөздері әлі да жадымда жаңғырып тұрады.

Эрик ГУКАСОВ,
бывший заместитель Председателя
Совета Министров КазССР

ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО КРАСИВАЯ ЖИЗНЬ

Ашимова Байкена Ашимовича можно с полным правом назвать легендой Казахстана.

Родившись в год совершения Октябрьской Социалистической революции и создания советской власти, он прошел с этой властью все ее взлеты и падения, он защищал ее, и, вместе с ней свой народ в двух войнах, отдав им почти пять лет своей жизни. Он был непосредственным, активным участником освоения целинных земель Казахстана в Кокшетауской области, создания казахстанской металлургии в Карагандинской области. Он четырнадцать лет возглавлял Прави-

тельство нашей Республики и всегда был на высоте своего положения

К 60-летнему юбилею Б.А. Ашимову было присвоено звание Героя Социалистического труда. Это явилось исключительным фактом. Я не знаю никакого другого председателя Правительства Союзной республики, кто бы был удостоен этого звания. Он был награжден многими орденами и медалями, в том числе воинскими, и среди них четырьмя орденами Ленина - высшим орденом СССР, а также орденом Отан – высшим орденом государства Казахстана.

Будучи начальником Главриссовхозстроя, а затем и заместителем Председателя Правительства Казахстана, я всегда восхищался кругозором Байкена Ашимовича, объемом знаний и умением не повышая голоса вести любое совещание, к которым он всегда тщательно готовился. Даже самые сложные вопросы проводил коротко и четко, и присутствующим всегда было все ясно по существу вопроса.

В то время Советское руководство взяло курс на реализацию программы по мелиорации земель, наиболее сложной, дорогостоящей и трудоемкой из всех программ, которые реализовывались в тот период в целях подъема сельского хозяйства. Байкен Ашимович очень много времени и внимания уделял реализации этой программы в Казахстане.

Будучи уже его заместителем, и имея большой опыт руководства крупными строительными и сельскохозяйственными предприятиями, я продолжал учиться у Байкена Ашимовича искусству проведения совещаний. Я не оговорился, когда назвал это умение «искусством», потому, что, до него я встречал десятки руководителей такого же или более высокого ранга, которые в этом смысле ему и в подметки не годились.

Как известно, во времена Советского Союза Казахстан был одной из пятнадцати союзных республик, правда одной из крупнейших. В принятой же централизованной системе материального, финансового и даже продовольственного обеспечения в Советском Союзе, роль Совета Министров республики в жизнеобеспечении ее граждан была огромной.

В этой связи понятна роль, которую выполнял, и, ответственность, которую нес Байкен Ашимович на протяжении почти пятнадцати лет. У него был свой метод организации работы. Каждый год, когда наступало время формировать бюджет и обеспечивать его необходимыми материальными и финансовыми ресурсами, он не посылал в Москву соответствующих министров самостоятельно, как это делали все союзные республики, а формировал из них рабочую группу, возглавлял ее сам, и, таким десантом отправлялся в Москву решать указанные вопросы.

Работал в Госплане, Госснабе, Минфине, Минторге и других союзных органах. Он не гнушался, если надо было, работал с рядовыми клерками, но всегда добивался определенного результата.

Будучи очень компетентным человеком, он всегда достойно представлял нашу Республику в ЦК КПСС, Совете Министров СССР и других союзных органах.

Как известно, в Советском Союзе была дефицитная экономика, почему это было, я не буду писать, об этом написано немало, скажу лишь, что это явилось одной из основных причин перехода на рыночную экономику, и, как следствие одной из причин – развала Советского Союза. В этих условиях дефицита всего и вся, деятельность Байкена Ашимовича на посту председателя Совета Министров Казахстана, его умение работать с союзными органами, была очень плодотворной. В результате, граждане Казахстана жили относительно лучше граждан других союзных республик. Мы располагали большими материальными ресурсами, в обеспечении продовольствием мы уступали только Москве и Ленинграду.

У Байкена Ашимовича был абсолютно ясный прагматичный ум. Он никогда не фантазировал, не выдавал желаемое за действительное, в докладах и выступлениях не приукрашивал ситуацию, как это делали многие его коллеги.

Говорят, он отчитывался на заседании Правительства Союза по итогам года в течение 15-ти минут, и по окончании доклада редко у кого из членов президиума Совета Минис-

тров СССР оставались к нему вопросы. А.Н.Косыгин, председатель Правительства СССР, очень тепло к нему относился и ставил его в пример другим его коллегам

Я был его заместителем в течение семи лет. Работалось с Ашимовым легко. Бывало, рассматривались и решались очень крупные вопросы, прямо скажем судьбоносные для нашей Республики, и всегда все решалось без всякого напряжения, а потому, как правило, успешно.

Последний пост, который он занимал в Казахстане был Председатель Президиума Верховного Совета Казахской ССР. А на посту председателя Совета Министров его заменил Н.А. Назарбаев, вот уже без малого 20 лет возглавляющий наше государство.

На пенсию Байкен Ашимович вышел в шестьдесят восемь лет, сделав очень много для нашей республики и нашего народа. И, после этого, если не считать советов, за которыми к нему обращались руководители областей и городов Казахстана, на государственной службе больше не служил.

Надо сказать, что находясь на пенсии, он вел очень активный образ жизни. Постоянно участвовал в Алматинских городских, областных, общественных и праздничных мероприятиях, поддерживал тесные контакты с товарищами и сослуживцами, а также не пропускал ни одно республиканское мероприятие, куда его неизменно приглашали.

В последние годы его жизни, когда я встречался с Байкеном Ашимовичем, а это происходило довольно часто, от общения с ним у меня всегда поднималось настроение, настолько он был умным и интересным собеседником.

Можно сказать, что он прожил исключительно красивую жизнь, до последних дней своей жизни сохранил абсолютную ясность ума, и, ушел, практически не болея, никого не напрягая, на двадцатый день после смерти своей супруги и друга Бахыт Асетовны, с которой он прожил всю жизнь, похоронив ее лично и отдав все памятные почести.

Он оставил потомкам светлую память о себе и правила, как надо жить, чтобы искренне уважали все, кто тебя когда-либо знал, или даже хотя-бы один раз столкнулся.

С. ДЖИЕНБАЕВ,
бывший заместитель
Председателя Совмина КазССР

И РАБОТАЛИ, И ДРУЖИЛИ

Впервые я встретился и познакомился с Байкен Ашимовичем и Бахыт Асетовной на курорте Кавказских Минеральных вод в Ессентуках в 1966 году в июле месяце. В санатории, куда я приехал, отдыхали Председатель Совета Министров КазССР Масимхан Бейсебаевич Бейсебаев с женой Зоей Михайловной, А.Закарин – ректор КазГУ с женой, прокурор Республики У.Сеитов, Ибрагимова Раиса Идиятулловна – жена Министра легкой промышленности КазССР и Байкен Ашимович с Бахыт Асетовной. Байкен Ашимович тогда работал в г.Караганде председателем Карагандинского облисполкома. Заочно я, конечно, знал Байкена Ашимовича, но лично мы не были знакомы, хотя я в то время работал Министром торговли, но случай встретиться не представился. На курорте люди быстро знакомятся и сближаются, так произошло и с нами, тем более мы все из одной республики, даже из одного города, кроме Байкена Ашимовича и Бахыт Асетовны. Все в то время молодые, мне тогда только исполнилось 45 лет, а Байкену Ашимовичу не было и 50 лет. Мы все быстро сдружились и весь отпуск провели вместе. Условия в санатории были отличные, в свободное от процедур время ездили на экскурсии, знакомились с достопримечательностями Кавказа, побывали на Эльбрусе, Карачаево-Черкесске, на курортах Кисловодска, Железноводска, в Пятигорске, посетили дом-музей М. Лермонтова. Катались на канатной дороге, у нас в Алматы, тогда еще не было канатной дороги, ходили в кино, на концерты и замечательно провели отпуск.

В марте месяце 1970 года по представлению Д.А. Кунаева Байкен Ашимович был назначен Указом Президиума Верховного Совета КазССР Председателем Совета Министров КазССР. С этого момента я, как Министр торговли, начал работать под руководством Байкена Ашимовича, докладывал о работе торговых органов, присутствовал на заседаниях Совета Министров, проводимых Председателем Совета Ми-

нистров, курортное знакомство переросло в сотрудничество по службе. Не прошло и четырех месяцев с того момента, когда Байкен Ашимович стал Председателем Совета Министров, совершенно неожиданно для меня Указом Президиума Верховного Совета КазССР от 20 июня 1970 года я был назначен по представлению Байкена Ашимовича заместителем Председателя Совета Министров КазССР. Я не знаю - это была инициатива самого Байкена Ашимовича или Д.А.Кунаева, с которым я жил по соседству с 1967 года сначала в доме на углу улиц Кирова и Коммунистической 107, а с 1969 года на одной площадке в доме на улице Тулебаева 119.

Теперь уже я работал под непосредственным руководством Байкена Ашимовича. Байкен Ашимович на посту Председателя Совета Министров КазССР сменил М. Бейсебаева, работавшего до этого пять лет председателем Совета Министров КазССР. Со дня создания нашей республики с 1920 года Байкен Ашимович стал 14-ым Премьер-министром и 14 лет проработал на этой должности. Байкен Ашимович придя на должность Председателя не стал менять прежнее правительство, продолжил работу с прежним составом правительства, некоторые изменения произошли лишь в 1975 году.

В июле 1975 года первая сессия Верховного Совета Казахской ССР девятого созыва утвердил новый состав Правительства, одобренный ЦК Компартии Казахстана, поддержанный партийной группой и Советом Старейшин Верховного Совета. Председателем Совета Министров КазССР был вновь назначен Байкен Ашимович, первыми заместителями Слажнев И.Г., Смирнов С.А.; заместителями Башмаков Е.Ф., Билялов К. и я, председателем Госплана и заместителем Председателя Совета Министров был назначен Такежанов С.Т.

С этим составом правительства Байкен Ашимович проработал до 1980 года. 29 марта 1980 года вновь состоялось заседание Верховного Совета КазССР на котором было принято постановление «Об образовании Совета Министров Казахской ССР». Правительство было утверждено в следующем составе: Председателем Совета Министров КазССР вновь был назначен Байкен Ашимович. Первым заместителем был назначен Гребенюк В.А., заместителями были назначены я, Гуксов Э.Х., Жанибеков Ш.Ж, Кобжасаров К.Д., Карбовский Э.С.;

председателем Госплана — заместителем Председателя Совета Министров Такежанов С.Т.. Постановление об образовании правительства подписали Председатель Президиума Верховного Совета КазССР Имашев С. и секретарь Президиума Абаева Н. Состав Совета Министров по сравнению с прежним изрядно изменился — Смирнов перешел на другую работу, ушли из жизни Слажнев, Билялов, пошли на повышение Башмаков, Кубашев. Меня избрали кандидатом в члены бюро ЦК Компартии Казахстана и наградили орденом Дружбы Народов.

Первомайская демонстрация в том году прошла на Новой площади у нового дома ЦК, теперь эта площадь называется Площадью Республики. После демонстрации нас пригласили в гости на дачу Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна. В гостях были Димаш Ахметович и Зухра Шариповна Кунаевы, Аскар Кунаев с женой, Аухадиев, Кисанов и я с женами. В августе 1980 года наша Республика праздновала 60-летие со дня образования Казахской ССР. На празднование 60-летия Казахстана приехал Генеральный секретарь ЦК КПСС Л.И. Брежнев. Казахстану было чем гордиться в день своего 60-летия. Только за последнюю четверть века в Казахстане появились такие новые города и промышленные центры, как Темиртау, Экибастуз, Шахтинск, Кентау, Рудный, Лисаковск, Шевченко, Ермак, Аркалык, Каратау, Серебрянск и многие другие. А сколько было построено новых промышленных предприятий, создано на целинных землях новых совхозов, элеваторов, хлебоприемных пунктов, тысячи школ. Возросла роль науки, возросла спортивная база республики, увеличилось число зрелищных учреждений. Во всем этом огромная роль принадлежит Центральному Комитету Компартии, Правительству Казахстана и лично Д.А. Кунаеву и Б.А. Ашимову. Благодаря им и под их руководством только в Алматы были построены колхозный рынок, вторая очередь ЦУМа, ресторан «Аул» на Коктобе, рестораны «Жулдыз», «Алматы», «Самал», «Джайлау», магазины «Тулпар», «Ткани», «Рахат», «Юбилейный», «Дары природы», «Океан», «Детский Мир» и т.д. Были построены хлопчатобумажный комбинат, Капчагайский фарфоровый завод, кондитерская фабрика, студенческий городок «КазГУград», помещения «Казконцерта», Цирк, Дворец пионеров, Дво-

рец бракосочетания и баня «Арасан» – строительство которой доставило много хлопот Димаш Ахметовичу и Байкену Ашимовичу, но они зато заслужили огромную благодарность жителей Алматы и гостей Южной столицы.

В канун празднования 60-летия Казахстана в Алматы закончилось строительство Казахского Академического драматического театра имени М. Ауэзова, хотя помещение еще не было сдано в эксплуатацию, Димаш Ахметович пожелал, чтоб прием для гостей, приехавших на празднование 60-летия Казахстана, был организован в этом театре. Десятки людей трудились над организацией приема и в назначенный час все приглашенные члены делегации во главе с Л.И. Брежневым, Д.А. Кунаевым и Б.А. Ашимовым приехали на прием, осмотрели помещение театра, зал приема и дали высокую оценку организации приема.

В феврале 1980 года в городе Москве состоялся XXVI съезд КПСС. Д.А. Кунаев, Б.А. Ашимов, К.М. Аухадиев, О.С. Мирошхин, С.Н. Имашев, я и другие члены делегации приняли участие в работе съезда. Д.А. Кунаев, Б.А. Ашимов, К.М. Аухадиев были избраны в президиум съезда. В том году 22 июля исполнилось мне 60 лет, свой юбилей я отметил в 6-ой резиденции Совета Министров на территории дома отдыха Совмина № 1. На моем юбилее были Д.А. Кунаев, Н.А. Назарбаев, А.А. Аскаров, К.М. Аухадиев, командующий средне-азиатским военным округом Язов, А.М. Кунаев с женами и конечно мой председатель Байкен Ашимович с Бахыт Асетовной и другие. 22 февраля 1984 года неожиданно скончался Саттар Нурмашевич Имашев – Председатель Президиума Верховного Совета Казахской ССР. Через месяц после смерти С.М. Имашева состоялось внеочередное заседание Верховного Совета КазССР. На повестке дня сессии, кроме, прочих вопросов, стояли вопросы об избрании Председателя Президиума Верховного Совета КазССР и Председателя Совета Министров КазССР. Уже из повестки дня было ясно, что в руководстве Совета Министров произойдут изменения. Так и получилось. По предложению Д.А. Кунаева единогласно Председателем Президиума Верховного Совета КазССР был избран Байкен Ашимович Ашимов, а его место Председателя Совмина занял Н.А. Назарбаев. С это-

го момента закончилась наша совместная 14-летняя служба с Байкеном Ашимовичем в аппарате Совета Министров КазССР. 22 июля 1984 года мне исполнилось 63 года, в то время мужчины уходили на пенсию в 60 лет. В возрасте 60 лет в свое время ушли на пенсию зампреды Симаков, Зорин, Слажнев, Вартанян, министры и члены правительства, я понимал, что пришло и мое время. Взвесив все за и против решил подать заявление об уходе на пенсию по собственному желанию. 12 июля Н.А. Назарбаев созвал расширенное заседание Совета Министров и поблагодарив за добросовестный труд на посту заместителя Председателя Совета Министров объявил об освобождении меня от обязанностей заместителя Председателя Совета Министров согласно поданному заявлению. На другой день напечатали в газетах и передали по радио хронику об освобождении меня от должности заместителя Председателя Совета Министров по собственному желанию. После ухода на пенсию я продолжил работу в Центральном обществе охраны памятников истории и культуры, но уже без Байкена Ашимовича. Байкен Ашимович ушел на пенсию в 1985 году в возрасте 68 лет. После ухода на пенсию мы стали общаться еще больше. Этому способствовало то обстоятельство, что после отъезда генерала армии Ляшенко в город Москву в пятикомнатную квартиру в третьем подъезде на втором этаже по приглашению Димаша Ахметовича заняла семья Байкен Ашимовича и Бахыт Асетовны с детьми. Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна в 1996 году отметили 50-летие совместной жизни, мы были гостями на их золотой свадьбе. Сколько было высказано добрых слов и пожеланий этим замечательным людям, прожившим в любви и согласии столько лет и воспитавших троих замечательных детей – двух дочерей и сына. Бахыт Асетовна и Байкен Ашимович помогали детям вырастить их детей: Лауру, Алуу, Лейлу, Айгерим, Азата и Адиля, и наслаждались обществом правнуков. Все внучки и внуки выросли у нас на глазах, играли с нашими внуками. Бахыт Асетовна будучи ласковой, внимательной матерью и бабушкой, прабабушкой дала им прекрасное воспитание и вселила в них любовь и уважение к старшим, к родителям и друг к другу, поэтому все дети и внуки живут дружно, постоянно общаются меж-

ду собой и помогают друг другу. Я много лет живя в одном дворе с ними никогда не слышал, чтобы старшие повышали голос на детей или чтобы сами дети и внуки неуважительно относились друг к другу. Не только Бахыт Асетовна, педагог по образованию, занималась детьми, но и Байкен Ашимович, занимая такую высокую должность, постоянно уделял внимание детям и внукам, старался во время каникул детей вместе с ними ездить на отдых. Зухра Шариповна — жена Д.А. Кунаева, когда поехала на теплоходе в Волгоград вместе с Бахыт Асетовной, в поездку взяла и их детей. Когда Нэйлюфар ждала ребенка она передавала ей свои замечательные соленые помидоры, которые она одна умела так искусно солить. Она обожала Бахыт Асетовну, постоянно интересовалась ее здоровьем, если Бахыт Асетовна болела на даче, она брала мою жену с собой и они ездили к ней на дачу, чтобы проведать Бахыт Асетовну. Бахыт Асетовна у нас у всех вызывала уважение, была умная, начитанная. Когда ей в гостях предоставляли слово, мы говорили, что ей давно пора занять место заведующего ЦК по пропаганде и агитации, а она в ответ смущенно улыбалась. Ни один праздник не проходил у нас без Байкена Ашимовича и Бахыт Асетовны. Встреча нового года совпадал с днем рождения Зухры Шариповны, поэтому новый год мы всегда встречали у Зухры Шариповны. Обычно собирались: Ашимов, Аскаров, Назарбаев, Аухадиев, Кисанов, Аскар Кунаев и я с женами. Праздники тоже всегда встречали вместе, здесь уже не обязательно у Димаша Ахметовича, когда кто приглашал. Бахыт Асетовна обычно приглашала перед отъездом на отдых, у Байкена Ашимовича была привычка прощаясь с детьми, говорить: «За хозяйством остается Ундасын», он особо почитал своего сына — свою копию. Ундасын как две капли воды похож на Байкена Ашимовича и не только внешне, даже манерами держаться, говорить, ходить. Как в этом доме любили принимать гостей! Бахыт Асетовна каждому гостю уделяла особое внимание и от этого каждый из нас считал, что больше других близок к этой удивительной семье. Частенько по выходным все вместе выезжали за город — на природу. Помню по приглашению начальника ХОЗУ Совмина М.Е. Бабкина ездили в совхоз им. Панфилова, выезжали в хозяйство Багталханова

в Илиский район Алматинской области, на Капчагай, зимой побывали в хозяйстве Сазонова – директора совхоза, катались на тройках, с нами был командующий военного округа Лященко с женой. Трижды Д.А.Кунаев, Б.А.Ашимов и я – все с женами отдыхали в подмосковном санатории Барвиха. В 1971 году в октябре месяце Димаш Ахметович, Зухра Шариповна, Байкен Ашимович, Бахыт Асетовна и я с женой отдыхали в Чехословакии в Карловых Варах в правительственном санатории. В поездке нас сопровождал зав.сектором партотдела ЦК КПСС, куратор по Казахстану Бурков. За нами прикрепили две машины «Чайка» и в одной машине женщины, в другой – мужчины. После обеда ездили на экскурсии по Чехословакии. Первый секретарь ЦК Компартии Чехословакии Густав Гусак пригласил нас на охоту.

Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна были нашими дорогими гостями на свадьбах наших детей и даже внуков. Мы тоже были у них на свадьбе Раузы (она вышла замуж раньше) и на свадьбе Нейлюфар и Марата и их дочери Лейлы. Кроме того, вместе бывали и на днях рождения друзей, вместе праздновали юбилеи и другие значимые для нас даты. Вместе приняли участие на юбилеях наших друзей и других близких людей. В 1982 году отметили 70-летие Димаш Ахметовича и награждение его третей золотой звездой Героя Соцтруда. Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна принимали участие в моих юбилеях посвященных 60,70,75,80,85-летий. В 2002 году общественность города Алматы широко и торжественно отметила 85-летие Байкена Ашимовича, Героя Социалистического Труда, видного государственного и общественного деятеля. Торжества прошли в Театре оперы и балета. Поступило множество поздравительных телеграмм: от Президента РК Назарбаева Н.А., от Правительства, из областей, министерств и ведомств, в которых были отмечены огромные заслуги Байкена Ашимовича в развитии экономики, науки и культуры Республики Казахстан. После торжественной части состоялся торжественный ужин в честь юбиляра в доме приемов, на который были приглашены соратники по работе, друзья, родственники, в том числе и я с женой. 90-летие Байкена Ашимовича по инициативе Президента РК Назарбаева отметили в столице нашей Республики в г. Астане с участием руководителей республики и широкой общественности.

Было множество других торжеств участниками которых были Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна, они пользовались большим уважением, приглашений в гости было не счесть, бывали случаи когда приглашали в два-три места в один день и Байкен Ашимович старался никого не обидеть, по возможности старался бывать у всех, кто приглашал.

Все эти приглашения в гости Байкена Ашимовича являются выражением признательности за его заслуги на посту Председателя Совета Министров и Президиума Верховного Совета.

Успехи, которые достигла наша республика за время председательства Байкена Ашимовича стали возможными в результате того, что его окружали талантливые, умные, деловые, инициативные, преданные делу, видные государственные деятели: Слажнев, Вартанян, Кубашев, Гукасов, Такежанов, Ш. Жанибеков, Гребенюк, Башмаков, Кобжасаров. Все они были высококвалифицированными специалистами своих отраслей и все силы и знания отдавали работе, делу служения народу.

Я счастлив тем, что долгие годы трудился рядом с такими людьми и под руководства Б.Ашимова — вдумчивого, внимательного, одновременно требовательного, инициативного и прекрасного организатора, руководителя. Это был самый достойный, самый лучший председатель Совета Министров нашей республики. Председатель Совета Министров СССР К.Н.Косыгин на одном из совещаний сказал: «если бы все председатели Совмина республики работали как Ашимов, я бы был спокоен» — это самая высокая оценка, и ему вполне заслуженно было присвоено высокое звание Героя Социалистического труда.

ЖАНЫБЕКОВ Ш.Ж.,
бывший заместитель Председателя
Совмина КазССР

СЫН НАШЕГО НАРОДА

Байкен Ашимович Ашимов, будучи человеком разносторонних дарований и одним из выдающихся государственных

деятелей Казахстана, оставил о себе добрые воспоминания и заметный след на казахской земле.

Появившись на свет в самый канун Октябрьской революции, он ещё в детском возрасте пережил тяжелые времена, выпавшие на долю нашего народа из-за грубых и нелепых левацких перегибов, допущенных в первый период советской власти. Рано приобщился к физическому труду, а затем умело воспользовался появившимися возможностями для учебы и получения необходимых знаний.

В 1941 году, когда германские фашисты напали на нашу Родину, он встал в ряды её защитников и с честью выполнил свой гражданский долг. После победоносного завершения Отечественной войны, он, как и многие другие фронтовики, влился в ряды тружеников села, стремившихся вывести колхозы и совхозы из трудного положения, в котором они оказались в результате войны, улучшить условия жизни своих земляков. Находясь на ответственной работе в районах, он приобрел необходимый опыт организации сельскохозяйственного производства и массово-политической работы среди населения. Это позволило ему уверенно продвигаться вверх по служебной лестнице. Уже в середине 50-ых годов прошлого века он был выдвинут вторым секретарем Кокшетауского обкома партии. В начале 60-ых годов его перебросили в Караганду, крупный промышленный центр республики, на должность председателя исполкома областного Совета депутатов трудящихся.

Я с Байкеном Ашимовичем познакомился в 1970 году на бюро ЦК Компартии Казахстана. Как первый секретарь Талды-Курганского обкома, он докладывал о ходе выполнения некоторых поручений руководства республики в своей области, а я, будучи первым секретарём Костанайского горкома, отчитывался за работу городской партийной организации. Обсуждение наших докладов прошло спокойно, в деловой атмосфере и они были оценены положительно. В перерыве мы подошли к секретарю ЦК Севрюкову В.К., ведавшему организационными вопросами, и попросили отпустить нас. Но он порекомендовал нам побыть до конца заседания, а обращаясь ко мне заявил, что будет полезно внимательно присмотреться к стилю и методам работы бюро, где реша-

ются самые сложные вопросы жизни республики. После небольшого обмена мнениями мы сели рядом, а когда повестка дня заседания была исчерпана, перед расставанием крепко пожали друг другу руки.

Через небольшой промежуток времени после этих событий было объявлено, что Байкен Ашимович назначен Председателем Совета Министров Казахской ССР и избран членом бюро ЦК КП Казахстана. В этой весьма ответственной должности он находился около 14 лет, больше, чем кто-либо из его предшественников.

В эти годы он напряженно и плодотворно трудился над решением крупных народно-хозяйственных задач, мобилизуя на это наши министерства и ведомства, облисполкомы и всю общественность.

Обязан особенно подчеркнуть, что он, обладая самыми добрыми человеческими качествами и большим жизненным опытом, сумел стать одним из близких соратников Динмухамеда Ахмедовича Кунаева, возглавлявшего Центральный Комитет Компартии Казахстана, который был наделен очень высокими полномочиями и задавал тон всей нашей жизни. Полное взаимопонимание и доверительные отношения, сложившиеся между ними способствовали быстрому росту экономического и научно-технического потенциала страны. Общеизвестно, что Димаш Ахмедович и Байкен Ашимович пользовались среди наших людей большим уважением и непререкаемым авторитетом, как государственные деятели, ставившие интересы своего народа и страны превыше всего на этом свете.

В мае 1976 года меня срочно пригласили в Алматы и назначили заместителем Председателя Совета Министров, освободив от должности второго секретаря Костанайского обкома партии. Байкен Ашимович встретил меня как хорошего знакомого, представив аппарату новым куратором Министерств просвещения, высшего и среднего образования, культуры, здравоохранения и социального обеспечения, ряда государственных комитетов, творческих союзов и общественных организаций. Он посоветовал мне прежде чем приступить к активной работе, ближе познакомиться с руководящими кадрами, с которыми придется постоянно сотрудничать, тщательно вникнуть в суть крупных проблем, над

решением которых они трудятся. Это, безусловно, помогло мне быстрее освоиться с новыми обязанностями. Я благодарен Байкену Ашимовичу за оказанное мне доверие в течении восьми лет быть одним из его помощников.

В процессе работы под непосредственным руководством своего наставника, я понял, что Байкен Ашимович обладает феноменальной памятью и обширным кругозором, поддерживает тесную связь с руководителями областей. Он всегда был в курсе происходящих событий и старался держать на особом контроле работу крупных народно-хозяйственных комплексов, постоянно интересовался состоянием культурно-бытового строительства, продовольственного снабжения и коммунально-бытового обслуживания населения на местах.

На заседаниях Совета Министров регулярно рассматривались самые неотложные проблемы того времени. Они проходили в деловой атмосфере, руководителям министерств и ведомств, местных советов предоставлялась возможность откровенно высказать свои мнения по вопросам, стоящим на повестке дня и внести свои предложения. Обобщая итоги обсуждения, Байкен Ашимович по каждому вопросу давал четкие указания, предусматривающие безусловное выполнение народно-хозяйственного плана, удовлетворение всесторонних запросов населения и укрепления правопорядка.

По натуре он был человеком уравновешенным, никогда не повышал своего голоса в разговоре с подчиненными, но тщательно контролировал свои поручения, приучая нас к строгой дисциплине и исполнительности. Он призывал руководящие кадры экономно расходовать государственные материальные ресурсы и финансы, не ущемляя при этом законных интересов трудящихся. Особое внимание управленческого персонала обращалось на необходимость своевременного и объективного рассмотрения писем наших граждан.

Байкен Ашимович много времени проводил в рабочих поездках по областям, особенно в период весеннего сева, уборки урожая и хлебозаготовок, мобилизуя все наши возможности для своевременного и качественного проведения этих работ с тем, чтобы порадовать страну очередным казахстанским миллиардом пудов хлеба. При этом находил время для того, чтобы посетить крупные предприятия, ознакомить-

ся с состоянием учебы и отдыха детей, условиями жизни и охраны здоровья городских и сельских жителей.

Байкен Ашимович уделял особое внимание застройке и благоустройству города Алматы, столицы нашей республики того времени. Он имеет прямое отношение к возникновению в нем новых театров, музеев, гостиниц, учебных и лечебно-оздоровительных заведений, спортивных комплексов, коммунальных предприятий и торговых заведений. Ныне мы гордимся этим городом, самым крупным среди своих собратьев, уникальным в наших условиях финансово-экономическим и культурным центром.

В советскую эпоху очень сложной была проблема обоснования необходимости строительства того или иного уникального объекта и включения его в народно-хозяйственный план. Эти вопросы решались в Москве и все хлопоты о них ложились на плечи Председателя нашего Совмина. После включения объекта в план и открытия финансирования все остальное, как говорится, было делом техники.

В Госплане, Минфине и других союзных ведомствах знали, что Председатель Совета Министров Союза ССР А.Н. Косыгин высоко ценит порядочность и компетентность Байкена Ашимовича, считая его одним из заботливых руководителей, умело отстаивающих интересы своей республики. Я полагаю, что это обстоятельство прямо способствовало положительному решению в этих инстанциях наших предложений и просьб. Должен отметить, что республике в те времена выделялись огромные капиталовложения. Коллективам наших министерств, занимавшихся строительством в городах и селах, для их освоения приходилось работать очень напряженно.

В августе 1977 года Байкену Ашимовичу исполнилось 60 лет и, в связи с этим, ему за большие заслугам в хозяйственном и культурном строительстве было присвоено звание Героя Социалистического Труда. В Советском Союзе это был первый случай, когда советский работник республиканского масштаба удостаивался такой высокой почести. В связи с этим члены бюро ЦК КП Казахстана и Правительство республики собралось в одном из престижных домов отдыха, предназначенном для размещения самых высоких гостей из Москвы. Димаш Ахмедович Кунаев, Председатель Пре-

видиума Верховного Совета Сабыр Билялович Ниязбекоа и другие наши руководители тепло поздравили Байкена Ашимовича с его юбилеем и присвоением высокого звания. Все участники торжества высказали ему самые добрые пожелания – крепкого здоровья, благополучия его семье и дальнейшей плодотворной деятельности. В этот день я впервые увидел своих руководителей раскованными, от их сияющих улыбок веяло радостью и добросердечностью, способствовавших повышению праздничного настроения у всех участников застолья.

На этой встрече я впервые познакомился с Бахыт Асетовной, супругой юбиляра. В период чествования Байкена Ашимовича она держалась достойно, с признательностью воспринимала все лестные слова, звучавшие в их адрес. В дальнейшем я убедился, что эта обаятельная и интеллигентная дама очень дорожит репутацией своего мужа, создавая ему самые благоприятные условия для успешного выполнения очень почетных, но весьма сложных его служебных обязанностей.

Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна в мире и согласии прожили более 60 лет, вырастили сына и двух дочерей. Они познали радость общения дедушки и бабушки со своими любимыми внуками, семейного уюта, повседневных дружественных контактов с родными, земляками и бывшими сослуживцами.

После выхода Байкен Ашимовича на пенсию они активно участвовали на городских общественно-политических мероприятиях, встречах ветеранов войны, семейных торжествах. При этом эти уважаемые люди всегда находились в центре внимания публики. Выступая перед собравшимися Байкен Ашимович находил самые мудрые слова напутствия для представителей молодого поколения, которые в будущем должны принять на себя ответственность за судьбу страны и его народа.

Общеизвестно, что ветераны войны и труда, посвятившие всю свою сознательную жизнь интересам своей страны, очень внимательно следят за ходом созидательной работы в новых условиях, когда Казахстан восстановил свой государственный суверенитет. Достигнутые Республикой успехи

радуют их, а отдельные просчеты огорчают. Но они твердо уверенны в том, что в недалеком будущем страна обязательно преодолеет имеющиеся сложности на своем пути и войдет в число развитых стран мира.

Наступил 2007 год, прошел слух, что 90-летие нашего старосты будет отмечаться в городе Астана. У его алматинских соратников было большое желание побывать на этих юбилейных торжествах. В один прекрасный день, когда мы размышляли над тем, как туда попасть, руководители города собрали нас, усадили в специальный вагон и отправили в столицу. Там в оперном театре имени Куляш Байсеитовой состоялось торжественное заседание с участием Президента страны Нурсултана Абишевича Назарбаева, который тепло и сердечно приветствовал нашего славного юбиляра, высказал ему самые теплые пожелания. Он собственноручно прикрепил на лацкан пиджака Байкена Ашимовича высокую награду Родины – орден «Отан», набросил на его плечи по старинному казахскому обычаю роскошный национальный чапан. В своем ответном слове виновник торжества поблагодарил Президента за высокую оценку его труда и заявил о своей полной поддержке проводимого им курса на дальнейшее развитие экономики и культуры, укрепление дружбы между народами, повышение международного авторитета Казахстана. Все мы, сопровождавшие Байкена Ашимовича алматинцы, чувствовали себя превосходно. Участники заседания с большим удовольствием слушали речи Президента страны и дорогого юбиляра, выступления самых знаменитых артистов. Правительственный прием, устроенный в его честь, вел председатель Сената Касым-Жомарт Токаев.

Я признаюсь, что в Астану мы ехали тихо, размышляя над тем, как пройдет чествование одного из самых видных представителей советского периода. На обратном пути, вдохновленные великолепной организацией этих торжеств, мы собрались в вагоне-ресторане, обменивались своими мнениями о пребывании в столице, хором пели народные песни, рассказывали различные занятные истории. Дирижировал всем этим веселым времяпровождением академик Еренгайып Шайхутдинов, председатель городского Совета ветеранов.

гордимся им, мы учились у него, обожали его и. пока живы, будем помнить его.

Благодаря присущей Ьайкену Ашимовичу большой работоспособности. выдержке, умению работать с людьми, он находил решение самых сложных, многократно возросших проблем, направленных на реализацию текущих и стратег и-чсских задач по освоению целины.

За большой трудовой вклад в тот период он был награжден орденом Ленина и переведен председателем Карагандинского облисполкома. Работая здесь, он показал себя крупным организатором, компетентным руководителем. Байкен Ашимович предметно занялся строительством жилья, школ, учреждений культуры, много внимания уделял общению с населением. Он многое сделал для экономического роста крупнейшего индустриального региона республики.

Мосле семи лет плодотворного труда в Карагандинской области он был избран первым секретарем Талдыкорганского обкома Компартии Казахстана. Коллеги, которые долгие юлы работали вместе, помнят его высочайший профессионализм, компетентность, умение работать с людьми, бережно относиться к кадрам.

Байкен Ашимович стал одним из авторитетнейших руководителей республики и эти его качества не остались незамеченными. он был назначен Председателем Совета Министров КазССР.

Мы знаем, из всех праздников он особенно почитал и ждал 9 мая День Победы. И это было нс случайно, ведь он прошагал дорогами войны с 1941 по 1945 годы. К сожалению. он не дожил до 65 годовщины этого Великого праздника. В то же время, он редко рассказывал и мало кто знал, что он участвовал в освобождении Украины, Белоруссии и Польши, неоднократно получал за свои подвиги благодарности Верховного Главнокомандующего, неоднократно награжден орденами и медалями, а также польским орденом «Виртути Милитари». Я думаю, в тяжелейшие годы войны он научился неимоверному самообладанию, выдержке, умению находить решение проблем в самых сложных обстоятельствах.

Мне посчастливилось общаться и лучше узнать его в пору, когда он трудился Председателем Совета Министров КазССР. Работая в течение шести лет министром соцнально-

го обеспечения КазССР. я наблюдала как он проводил заседания Президиума Совета Министров республики. Ьайкен Ашимович никогда не повышал голос, был абсолютно спокоен, сдержан, немногословен. Рассматривая тот или иной вопрос, Ьайкен Ашимович «расщелкивал» его со всех сто-

совой информации, на телевидении, одобряя политику Президента. Л когда столица переезжала в Астану, он дал свое напутствие-бата.

Байксн Ашимович с особым достоинством выполнял роль отца, деда. мужа. Надо было видеть, как трогательно и нежно он относился к Ьахыт Асетовне, своим детям, внукам и правнукам. Все мы, кто в последние годы общались с этой удивительной семьей, поистине гордились ими, обожали. учились искусе Іву общения.

Вспоминая Байксна Лшнмовича, невозможно не сказать о Ьахыт Асетовне, его верной супруге сподвижнице, соратнице, доброй матери его детей. История казахской степи знает немало женщин-матерей, чьи имена стали легендой, символом мудрости, величия духа, высокою таланта, душевной гцедросш и милосердия. «Домалак Ана», «Айша БибЬ>, «Каркабат», «Бопай», «Айганым», «Сара» известны нам своей мудростью, талантами, незабываемыми делами во благо людей.

Имя Ьахыт Асетовны без преувеличения можно поставить в одном ряду с этими женщинами. Она была мудра, образована, бла1ородна, интеллигентна. Более сорока лет Бахы г Асетовна проработала педагогом в школе. Ее обожали и родители, и ученики. Заметив чью-либо бестактность, некорректность в поведении. Бахы г Асетовна никогда резко не осуждала, лишь с сожалением замечала: « 11е надо на нее или на нею обижаться, это происходит от недостатка оспитания»и

Димекен бойынан, ірі тұлғалы болса, Бәйкен ағамыздың бітімі құрылған күйгандай сом денелі болатын. Сөздері де екшеп алғандай нық, салмақты болып келетін. Көпірме көп сөзінен бір мәйек таба алмайтын басшылар әр заманда да болатын, ал бұл кісі көп сөйлемейтін, бірақ айтылған әрбір сөзі мрдің оғындай нысанасын дәл тауып жататын. Парасатты ойының түйінін бірер ауыз сөзбен беретін көсемдігін Димекен де бағалаған екен.

Ағамыздың басқарушылық қызметі елімізде техникамен қайта жарақтандыру, электрлендіру, механика саласын дамыту және өндірісті автоматтандыру жұмыстарын қолға алумен тұспа-тұс келді. Түрлі ауыр және жеңіл өнеркәсіп салалары қарқын алды. Бұл талап құрылыс саласына деген талапты сан жағынан да, сапа жағынан да қарқындата түсті. Осы екі ағамыздың басшылық еткен жылдары еліміздегі көптеген қалалар жаңғыртылып, жаңа қалалар бас көтерді. Рудный, Арқалық, Кентау, Қаратау, Степногорск, Зырян, Ақтау сияқты өнеркәсіптік қалалар қарқындап өсті. Кенес Одағы бойынша сол жылдары Қазақстанда қала салу деңгейі жоғары болды. XXV съезде Одақ бойынша ең жақсы 4-5 қаланың ішінде Алматының аты аталғанына біз шынайы қуанған едік.

Сол жылдары біздің институт құрылыс саласының алдыңғы қатарында жүрген кәсіпорындардың бірі болатын. Күрделі, жауапты жұмыстарды біздің мекемеге тапсыратын. Ірі-ірі жобалардың арасында БАМ, КСРО-ның Мәскеу, Сочи сияқты қалаларындағы жобалар болды. Көптеген облыс орталықтарының қала кешендерін салуға араластық. Өскемен, Қарағанды, Гурьев, Талдықорған, Целиноград қалаларында ірі-ірі жобаларымызды жүзеге асырдық. Алматы қаласында да маңызды объектілерді салудағы еңбегіміздің жемістері «Қазақстан» қонақ үйі, «Алатау» шипажайы, қазіргі Республика сарайынан көруге болады.

Аса ірі жобаларды жасау, оларды іске асыру кезінде оларды анықтап, шешім қабылдауда Димекен мен Бәйкен ағаларымыз өздері басшылық жасап жүретін. Кейбір жобалардың қайта-қайта қаралатын кездері де болды. Күрделі объектілерді салуда осы екі басшы тұлға әрбір іс-әрекетті ой електерінен өткізіп, елеп-екшеп барып қабылдайтын, сол істің аяғына дейін бақылап, жан-жақты көмек көрсетіп отыратын. Әсіресе қаражат болу жағынан Бәйкен ағамыз өзінің біліктілігін танытып отыратын.

80-жылдардың бас кезінен-ақ Конаев та, Әшімов те өздерінің көп ұзамай басшылық қызметтен шеттетілетінін білді. Сол кездерде осы екі ұлы тұлға үшін көкейкесті болып жүрген бір ірі шаруа – Мемлекеттік мұражай салу мәселесі болатын. Жарты ғасырдан астам уақыт бойы қазіргі 28 панфиловшылар саябағында орналасқан Әулие-Вознесенский кафедралдық шіркеуінде мемлекеттік мұражайдың орналасуы қазақ біткенің бетіне шіркеу болып жүргені баршаға аян еді. Бұның қазақ наным-сеніміне жат богде дінінің орталығы болғаны бір жағынан, екінші жағынан осыншама жылдар бойы жиналған экспонаттар тар ғимаратқа сыймай жатты. Соның салдарынан мұражай экспонаттары әр корда сақталып, бастары бірікпей, берекесі кете бастады. Басшылықтан кетерлерін білген ағаларымыздың өкімет билігіндегі соңғы мүмкіндіктерін пайдаланып, бар ынтасын токкендері де осы Мемлекеттік мұражайды қалайда халыққа салып беру болды. Алайда сол заманның сөкпақ жолдары мен қыспақ саясаты бұл жұмыска аз бөгеуіл болған жоқ.

Мұндай мұражай салу үшін Мәскеудің арнайы рұқсаты талап етілетін. Оған жұмсалатын қаражат тәптіштеліп есептелетін. Ірі құрылыс объектілерін, мысалы, спорт кешендерін, мұражайларды, мәдени ошақтар ғимараттарын салғанда, дүние жүзінің тәжірибесінде металды пайдалану аса тиімді болып саналатын. Ал бізде құрылыска металды, соның ішінде әсіресе алюминийді қолдану оңай шешілетін мәселе емес еді. Оң шешім алу үшін Мәскеуге том-томдап негіздемелер жазып, сол құрылыс үшін металды пайдаланудың артықшылықтары мен тиімділігін дәлелдеу керек еді. Соның өзінде де елдің қорғаныс жағдайы бірінші кезекте тұрған сол кездері металл құрылыста пайдалануға көп жұмсалмайтын, сол себепті талай жобалар кері қайтарылып жататын. Алайда біздің екі ағамыздың табандылығы мен қайсарлығының арқасында мұражай салынып, халық игілігі үшін бір жақсы іс істелген болатын.

Ленин мұражайын салу жыл сайын жоспарда тұратын, өйткені Кеңес өкіметі билік жүргізген республикалардың астаналарында міндетті түрде Ленин мұражайы болуы керек еді. Алайда Мемлекеттік мұражай да кезек күттірмейтін болды. Екі мұражайдың жобасы қатар жасалды. Алдын ала келісілген шешім бойынша екі мұражай да Алматы қаласының көрнекті көшелерінің бірі Фурманов көшесінің бойында бірі күн-

шығыс жағынан, екіншісі батыс жағынан бір-бірінен 400-500 метрдей арақашықтықта орналасуы керек болатын.

Мемлекеттік мұражай жобасын біздің институт әзірледі. Ұжымымыздың қарқынды еңбегінің нәтижесінде Мемлекеттік мұражайдың жобасын жасап болған кезде, Ленин мұражайының жобасы әлі дайын еместігі белгілі болды. Ал сол кездегі ұстаным бойынша Ленин мұражайынан бұрын Мемлекеттік мұражайды салу саяси және мемлекеттік тәртіпті бұзу болып табылатын. Мұражайлар жайындағы түртпек әңгімелер Мәскеуге де жетіп, кісінсіз әңгімелердің шеті көріне бастады.

Осы мұражайлар туралы әрістеп бара жатқан даулы әңгімені одан әрі ушықтырмай, жігін жаттыру үшін екі жобаны біріктіріп «Мұражайлар кешені» деп, екеуін бірге бастап жіберейік деген пікірлер де айтылды. Бұған Бәйкен ағамыз өзінің қарсылығын білдірді. «Біріншіден, – деді ағамыз, – Ленин мұражайы жобасының дайындығы шамалы, екіншіден, көсемге арналған бұл жоба партия жарнасынан (взносынан) салынуы тиіс, ал Мемлекеттік мұражайға мемлекет қаражаты болініп отыр. Партия жарнасы КОКП ОК-інің құзырында, оны Қазақ КСР Министрлер кеңесінің шешімімен Мемлекеттік мұражайға бөлінген қаражатқа қосуға болмайды. 1985 жылға жасалған жоспарда Мемлекеттік мұражай жобасы енгізілген, сондықтан оны тездетіп, құрылысын алаңсыз бастай бастау беру керек» деп түйіндеді.

Дана басшыларымыз бен оларды қолдаушылардың арқасында іс насырға шаппады. Димекең мен Бәйкен ағаларымыз бастаған үлкен істің түйткілі шешілді, халқының рухани байлығының қамын ойлаған көсемдік нартәуекелімен Мемлекеттік мұражайды бастауға шешім қабылданды. Сойтіп бүгін бір мемлекеттің тарихын дәріптейтін ғимараты бас-аяғы бір жарым-екі жыл ішінде салынып, пайдалануға берілді.

Қиыны кеткен іс болды ма әлде болмайтын іске дауа жоқтық па, әйтеуір Қазақстанда сол Ленин мұражайы салынбады. Құрылысы басталды да, кейін ол ел Президентінің резиденциясына айналды. Одақтас республикалардың ішінде Кеңес үкіметі кезінде көсемнің мұражайы болмаған біздің ел тұна шығар.

Бәйкен ағамыз – зейнетке шыққаннан кейін де халықпен етепе араласып, ел билігінде болған кездегі беделін, абыройын жоғалтпаған санаулы басшылардың бірі. Қазақта «Ұрыспай айрылысқан ұялмай көріседі» деген сөз бар, мінберлерден құлаш-құлаш баяндамалар жасап, ауызбен жақсылықтарды үйіп-төккен кейбір басшылардың тұғырдан түскеннен кейін италмас күйде болатындары бар. Ал Бәйкен ағамыз Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің торағасы қызметін 14 жыл абыроймен атқарып, сол парасатты, зиялы қалпында халқымен қауышып, ақылғой қарт, қамқор азамат бола білді. Ең бір қуантарлық жайт – ол кісі Қазақстанның тәуелсіздігін көрді, өзі жолын ашқан қазіргі Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлына батасын беріп халықты тебірентті. Бата демекші, той-жиындарда ақсақал ретінде ағамыз бата беретін, оны «Балапандарымыз аман болсын!» деп түйіндейтін. Арамыздан кеткеніне көп болмаса да, ұрпақты аялайтын сол бір жылы тілек жетіспей жүр. «Тау толағай көрінер тасы кетсе» деп Шал ақын осындайда айтқан шығар...

Жұбайы Бақыт Әсетқызы да өте бір жайдары, дастарқаны берекелі адам болатын. Отбасының үйтқысын келтіріп, Бәйкен ағамыздың тілеушісі, досы, мұңдас-сырласы бола білді. Ердің құнын сезетін, батырдың басын бағалай білетін қазақ әйелінің айқын үлгісін осы Бақыт апамыздан көрдік. Ол Бәйкен ағамызды соғыстан күтіп алып, содан кейінгі ғұмырында жазылмас жүп болып өткен. Олар өз өмірлерінің өнегесін ұл-қыздарына беріп кетті. Баланың үлкені Нәйлюфар – инженер-экономист, ғылым кандидаты, одан кейінгі ұлы Оңдасын – техника ғылымының докторы, академик, Солтүстік Қазақстан университетінің ректоры, кенжелері Рауза – математика ғылымының кандидаты. Балаларына лайықты тәрбие беріп, қамқор ана, үлгілі әке болған осы жандардың немерелері де ата-әже мейіріне қаныққан. Ағамыз балаларына «Аналарың – менің досым, тірегім» деп айтын отырады екен. «Жақсы әйел күйеуінің нұрын тасытады» дейді, үйдегісінен түздегісі көп жұмысбасты адамның қамын жасап, балаларын тәрбиелеудегі ауыртпалықтың көбін бір өзі арқалаған Бақыт апамыз ағамыздың мәртебесін ұл-қыздарымен одан әрі тасытты.

Жаңадан отау болып, шаңырақ көтерген жастарға «Ақ сақалды, сары тісті болғанша бірге болыңдар» деп бата береді.

Осы тілек жарты ғасырдан артық бірін-бірі ардақтап өткен осы екі асыл жан үшін қабыл болғандай! Тіпті «Жұптарың жазылмасын!» деген жақсылардың ниеті де айна-қатесіз келгенін қарамайсыз ба! Араларына жиырма шақты күн салып екеуі бірінің ізінен бірі алыс сапарға аттанды.

Иә, бір өзі бір ғасырдың белгісіндей болған Бәйкен ағамыз да өтті бұл өмірден...

М.А. НҰРИЕВ,
Абай атындағы ҚазҰПУ-нің
Жаңа технологиялар және білім беру мазмұнын
Ғылыми-зерттеу институтының директоры,
ҚР Жоғары мектебінің еңбек сіңірген қызметкері,
профессор

САҒЫНЫШ

«Адам бір көшкен керуен, құрамыз аз күн серуен, көш тартып мына өмірдің, асармыз бір күн белінен», – демекші, қазақ қимасын еске алғанда өзін осылай бір жұбатқан ғой. Бүгін біздің сол асқақтаған қыранға балаған, аспан тіреген қиянға теңеген, өмірді серуенге емес, керуенге теңеп, халықтың бар игілігіне күшін салатын саусақпен санарлық біртуар азаматтарымыздың арамыздан алыстап кетіп бара жатқаны өкініштіақ. Амал жоқ көнесің. Әр дәуірдің рухын тасытып, мерейін асырып, рухын көтеретін Төле, Қазыбек, Әйтекедей, Абылайдай, Мұхтардай, Д.Қонаевтай толағай тұлғалары, елінің майталман қасқалары болады. Сондай шегсіз де шексіз уақыт кеңістігінде халықтың мұңын мұңдап, жоғын жоқтаған, ел қамын жеген ерен тұлғалар байсалды мағына мен жалғаны жоқ, алып-қоспасыз ақиқат болын дара кісілік келбетімен, бейнесімен көзден тасаланып кете бастағанына амалсыз мойын ұсынасың. Тағдыр шіркінге дауа бар ма?! Өзіндік сара жолымен қолтаңбасын қалдырған сондай абзал азаматтардың бірі де бірегейі Бәйкен Әшімов десек артық айтқандық емес. Нағыз ер тұлғалы, зерек ойлы, шын мәнінде талантты, таланты, шыншыл, өте білімді, алғыр, табанды, адамгершілік қасиеттерге бай, аса беделді абыз ақсақал ретінде арамыздан торқалы тоқсаннан асын барып бұл

нанымен қош айтысты. Кесек тұлғалы алыптар тобындағы, қырандар шоғырындағы жан-тын.

Бәйкен Әшімұлының өмірі аскақ мұратқа, рухани ерліктерге бағытталып құрылғандай. Есімі алтын әріптермен халықтың тарихында жазылуға тиісті оның өнегелі өмірі мен қажырлы еңбегін халқы ешқашан ұмытпайды. Өзі мал баққан жартылай көшпелі қазақ ауылында, орташа ауқаты бар Жақып баласы Әшім деген кісінің отбасында дүниеге келген ол, Ақмола облысы, Рузаев ауданы, Шабақбай ауылының мәртебесін бикке көтеріп, ел сенімін ақтады. Аузымен күс пістеген Құлагерлей өрлеп, істеріне мін де, сын да келтіртпей, абырой-беделіне кіршік түсіргізбей шебер басшы бола білді. Ұрпағының жарқын болашағы үшін іздене, қиялдана отырып, жылт еткен жақсы ойдың жетегінен қалмай, қайсарлығының, жүзеге асыра алатын жаңалыққа құштарлығының арқасында елді индустрияландыру ісі мен қарқынды дамуына көп үлес қосқан жан еді. Қарапайым шаруа отбасынан шыққан Бәйкен Әшімұлы өмірдің жусан дәмі татыған кермек дәмін де татып көрді. Әр түрлі жылдарда Петропавл теміржол фабрика-зауыт училищесін, Солтүстік Қазақстан облысындағы Ленин агрономдық-зоотехникалық ауыл шаруашылығы техникумын, Ленинград зоология-фитопатология институтын, сондай-ақ СОКП Орталық Комитеті жанындағы Жоғары партия мектебін бітірді. Қызыл Армия қатарында да болды. Солтүстік-Батыс, Батыс, І-Белорус майданында соғысқа қатысып, Варшава үшін шайқасты, екі рет ауыр жарақат та алып, мүгедек болып қайтты. Қабырғаны қаныстырар ғаламат шығын мен шексіз қайғы-қасірет алып келген сол соғыстың бел ортасында жүріп тағдырдың қаһарлы сындарын да бастан кешірді. Ауыл шаруашылығын ұжымдастыру кезінде жүргізілген ауыр зардаптарды да көрді. Ең нәрсеге мойынсұнбай өзінің табандылығы арқасында бик жетістіктерге жете білді. Осындай өмір сындарынан сүрінбей өткен жолы жастарға көп тәрбие болмақ.

Соғыстан кейінгі жылдары қарапайымнан бастаған еңбек жолы әр түрлі жауапты қызметтерге дейін көтеріліп, жалғасын тапты. 1970 жылдан 1984 жылға дейін 14 жыл бойы республика Министрлер Кеңесінің төрағасы болып та еңбек етті. Бұл оның жергілікті мамандарды неғұрлым ірге бекіттірмеу саясатын ұстанған кеңестік заманда үлкен қайраткерлікке

жеткенінің белгісі еді. Оның дәлелі – одақтас республикалар үкіметтерін басқарған азаматтар ішінде жалғыз Бәйкен Әшімұлына Социалистік Еңбек Ері атағының берілуі. Бұл кезең Қазақстанның нағыз өркендеп, өсу жылдары болды.

Ол Кокшетау облысында шаруашылық басқарудағы іскерлігімен, тәжірибелілігімен көрінсе, Қарағанды облысы атқару комитетінің төрағасы қызметінде жүргенде өзін ірі өндіріс ұйымдастырушысы ретінде жан-жақты таныта білді. Мұнда көмір бассейні, металлургия, химия, машина жасау, жеңіл және тамақ өнеркәсібі, қуатты энергетика және құрылыс базасы, ғылым, білім, мәдениеттің дамуына бар күшін салды. Сол кездегі жанашыр ұлт тұлғаларымен қатар еңбек ете жүрш, көптеген игі істердің басы-қасында болды.

Бәйкен Әшімұлының басшылығымен республика кәсіпорындарын техникамен қайта жарақтандыру, электрлендіру, механикаландыру және өндірісті автоматтандыру тәрізді істер белсенді жүргізілді. Өнеркәсіп саласы, көлік, энергетика, жеңіл өнеркәсіп, машина жасау және химия салалары шапшаң дамытылып, енді ғана нық тұрып келе жатқан Қазақстанның экономикалық әлуеті барынша арта түсті. Қала мен ауылдағы халықтың тұрмысын тереңнен зерттей отырып, әл-ауқатының артуына тиісті қамқорлығын жасап, соның желісімен артындағы басқа қызметкерлерге жақсы үлгі көрсетті.

Кеңес өкіметі кезінен Қазақстан тәуелсіздік алғанға дейінгі уақыт аралығында елі үшін аянбай, емірене қызмет еткен халқымыздың ардақты ұлдарымен бірлесе, атап айтар болсақ Д.А. Қонаевпен, бертінде Н.Ә. Назарбаевпен бірге, ел экономикасының серпінді дамуына жағдай туғызды. Брежнев, Косыгин, Байбаков сынды Кеңес қайраткерлерімен терезесін тең ұстап, тең сөйлесті.

Терең білімді, өте білікті басшы бола білген Бәйкен Әшімұлы қандай саланы басқармасын, қандай істі қолға алмасын оның ақырына жетпей, нәтижесін шығармайынша тоқтамайтын. Мұндай қасиеттері оның ұйымдастыру қабілеті мен қайраткерлігін өзгелерден ерекшелейтін белгісі сипаттас болып табылатын. Қанша адаммен қызметтес, талайлармен жүздесіп, дәмдес-тұздас болсам да, солармен кездесулер дәл Бәйкен Әшімовтей менің өміріме жарқын сәттерді, өшпес ес-

теліктерді сала алмапты. Әрбір сөзді бағамдай, байыптай білетін, екінің біріне ашылып сөйлей бермейтін еді. Өте сыпайы жан болатын. Жүзіне үңілсең, өмірден көргені мен түйгені көп, жүрегі кең, көңілі кіршіксіз таза екенін бірден байқайтынсың. Өте кішіпейіл, адамгерңіліг мол болатын. Сондайда қазақтың «Ұлық болсаң кішік бол» деген сөзі есіне түседі.

Бәкеңнің ел көзіне алдымен шалынатыны кесек мінезі мен ойының да, бойының да бірдей үндескен нарлығы, алғырлығы, келісті тұлғасы мен кескін-келбеті, бауырмалдығы, мейірбандылығы, парасаттылығы, кісілігі, қайсарлығы, жан сұлулығы. Жиналыста, отырыстарда, қай жерде болмасын еңсесін тік, денесін пық ұстайтын. Бұл оның сөз тұңғиығына терең бойлай мән беретіндігінің, қадірін түсіне, ойлана білетіндігінің көрінісі. Қалжыңы өте нәзік еді. Жұмыстан қол тимей, көптен көріспесек, «Роза-ау, сенің атыңды ұмытып барамыз ғой» деп жай ғана астармен шайыңды сағындық қой дегенін, жұмысбасты болып араласпай бара жатқанымызды ақырын ғана осылай білдіруші еді. Мені өзінің туған інісіндей, Розаны қарындасындай көрді, өзіне етене жақын тартты.

Бәйкен Әшімұлының кемеңгерлігі мен кереметтігі сонда, алдыңғы Кеңестік дәуірдің өр тұлғалы, тұрпатты қайраткері ғана болып қоймай, тәуелсіздіктің тұғырын қаласқан тілекшісі болып көзге ілінген жанашыры еді. Жүрген жерінде тек гүл бітіп, басшы болған жерлерде сонынан тек жақсылық өрнектері қалып отыратын. Жұртшылық жадында әрдайым үлкенге іні, кішіге аға бола білген пайымды азамат ретінде, сындарлы сәттерде әрдайым байсалды пікірін білдіріп отыратын ақылман абыз ақсақал ретінде сақталмақ.

Жұбайы Бақыт Әсетқызы екеуі ұзақ та ұлағатты ғұмыр кешіп, ұл мен қызды тәрбиелел, артына мол мұрасын қалдырды. Ұлтымыздың ұлағатты, қадірлі ақсақалы ретінде өмірінің соңына дейін бар көрген-білгенін жастарға айтуға, ақылкеңесін беруге еш жалыккан емес. Күні кеше ғана Бақыт жеңгеміздің қазасында ешнәрседен сыр бермей, қорғасындай қатайып, үн-түнсіз сұрғылт жүзімен сабыр сақтап отырған қалпы әлі көз алдымызда. Бәрімізді көкейімізде «Шіркін-ай, нар десе нар-ау. Мұндайды, нар да көтере алмас» деген ойлар түрды. Соңғы күндері «Енді Бақытым жоқ қой. Ойпыр-

май, Бақытсыз күнім қалай болады?» деген сөздерді жиірек айтатын. Көп кешікпей өзінің бұл өмірмен қош айтысатынын болжалдап айтса да, не сезсе де, аузынан ел-жұрт аман болсын, кейінгі жас өскелең ұрпақ аман болсын дегенді жиі айтатын. Амал не, дүние өзінің кемшілігі бір ұлынан, аяулы қызынан айрылып, күйреніп қала берді...

Жәнібек КӘРІБЖАНОВ

АЛАШТЫҢ АРДА ТҰҒАН АҚСАҚАЛЫ

Алты айлығында әкеден айырылып,
Он бесінде аштықтан қашып,
Жиырма бесінде майданда қан кешіп,
Отызында орда бұзып, қырығында қамал алып,
Пайғамбар жасынан асқанша ел білеп, заманның лебі қайдан сокса да ЕЛІНІҢ тілеуін тілеп, абызына айналған БӘЙКЕН ӘШІМҰЛЫ жайында айту қандай қиын, қандай қуанышты!

Қиын болатыны:

Басшылық қызметтерде жүргенде еліміздің өркендеуіне, жеріміздің гүлденуіне барын салып, үлкен істер тындырды. Басшы бола алатынын, басқара алатынын дәлелдеді.

Қиналғанға қол ұшын созды, алдына келгенге – ақыл берді, артынан ергенге – жол көрсетті. Әділдіктің үстемдік құруына себепкер болды.

Орнынан түскеннен кейін де, зейнетке шыққаннан соң да сол баяғы мінезін, іріліғін, кесектігін жоғалтпай, өнегелі өмір сүрген азаматтықтың, отағасы болудың эталоны болған абзал аға жайында айтушылардың көп екені белгілі. Солардан асырып не айта алармын деп толқыдым.

Қуанышты болатыны:

Осындай адал, таза – пендешіліктен ада, кісілікті, адамгершілікті ту еткен, Қазақстанның одақ көлеміндегі ең озық, алғы шепті республика болып қалыптасуына көп еңбек сіңірген алаштың арда ұлымен замандас болғаным.

Қазақ елі үшін ұлан-ғайыр еңбек еткен, қай істі қолға алса да тыңғылықты болуына үлкен жүрекпен, жанашырлықпен,

жауапкершілікпен келетін сол тұлғаның ізбасары болып үзеңгілес жүргенім.

Республика экономикасының өркендеуіне айрықша үлес қосқан қайраткер, он төрт жыл қатарынан Үкімет басқарған, ұйымдастырушылық таланты қай іске жүрсе де жарқыраған көрінген, мемлекетке керемет кадрлар даярлаған білікті басшыны ұстаз тұтқаным.

Сүйгенін соғысқа шығарып салып, ұзақ жылдар бойы күтіп, ол аман-есен оралғанда бас қосқан, әулетіне керемет келін, аяулы жар, абзал ана болған ибалы да иманды Бақыт Әсеткызымен алпыс бес жылдан астам жұбайлық ғұмыр кешкен асыл жар, ардақты әке.

Оның шаңырағы – талайлар бата алатын қасиетті отбасы, сол парасатты отбасының несін өз отбасыма үлгі еткенім.

«Өмір – серуен, адам – көшкен керуен» деген сөз қазақ қимастарын бақиға шығарып саларда өз-өзін жұбатқаннан шыққан шығар. Өмірді тек қана серуен деп емес, елі мен жұртына, халқына, ұлтына аянбай еңбек ету деп түсінген, сол қағиданы тірлігінің Темірқазығы етіп ғұмыр кешкен, біртуарымыздың арамыздан мәңгілік кеткені таныстар мен атын білетіндерге ауыр қасірет екендігін түйсініп отырмыз. Өмірде мәңгілік ештеңе жоқ. Келеді, кетеді. Бірақ артында ошпестей із қалдыра алдың ба? Өмірдің бар мәні сонда. Бәйкен Әшімов халық алдындағы парызын аброймен өтеп кеткен жан. Сондықтан да оны ұрпақтар ұмытпайды.

Бәйкен аға соғыстан үш жыл бұрын әскери міндетін атқарған азамат та, Ұлы Отан соғысының басынан аяғына дейін қатысқан қаһарман жауынгер!

«Қазақ солдаты деген атқа дақ түсірмей, жанымызды да, қанымызды да аямай соғыстық. Соғыс кезіндегі бастан кешкенімізді айта берсе қайтейін», – дейді бір әңгімесінде батыр аға. Осы сөз-ақ, ол кісінің қандай қаһарман болса да, қарапайым екенінің дәлелі. Сталиннің атынан екі рет алғыс алуы, Қызыл Жұлдыз, Бірінші және Екінші дәрежелі Отан соғысы ордендерімен марапатталуы батырлығының айғағы.

Соғыстан кейін қырық жыл бойы партия, шаруашылық, мемлекеттік қызметтерді атқарды. Бірде егінжайда ел ортасында жүрсе, тағы бірде бригадирлер мен механизаторлардың

арасында жүретін. Күннің ыстық-суығы, жауын-шашынына қарамай егіс басында қонып қалатын кездері де болатын. Соның бәрі сонау отты соғыс жылдарында шыныққандықтың белгісі болатын.

Қалың бұқараның ортасынан шыққан жігіт алғашында шаруашылық басқарудағы іскерлігімен көрінсе, Қарағанды облысы атқару комитетінің төрағасы қызметінде өзін ірі өндіріс ұйымдас-тырушысы ретінде таныта білді. Ал, Талдықорған облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы болып істеген жылдар Бәйкен Әшімұлының бұдан да зор мемлекеттік қызметтің тізгінін ұстай алатындығын дәлелдеді.

Соның негізгісі – Көкшетау облысын басқарғаны болатын. Осы жерде жаңа кеңшарлар құрылып, тың игерудің романтикасы мен жаңа жерлерді игерудің қиындықтары қатар түсіп Бәйкен ағаны шыныктырып, жаңа биіктерге көтерді.

Ол кісінің өмірінде ең бірасқақ дәуренді шағы – Үкімет басшысы болған жылдары еді. Сол кездегі Қазақстанның Бірінші басшысы Дінмұхамед Қонаев екеуі елдің екі тіреуіндей болып, тізе қосып Қазақстанды көтерді. Дінмұхамед Ахметұлы – ұлы саясаткер, Бәйкен Әшімұлы – дарынды басшы болатын.

Бәйкен ағa Қазақстан Республикасы Министрлер Кеңесінің төрағасы болып қызмет атқарған 1970-1984 жылдар – Қазақстанның нағыз өркендеу, өсу жылдары болды. Қазақстан өзінің экономикалық қуаты жағынан Ресейден, Украинадан кейінгі үшінші орынды алатын. Алматы ол уақытта біздің астанамыз еді ғой. Сол жылдары Алматыда құрылыс саласы қарқынды дамыды. Алматының символы болған «Қазақстан» қонақ үйінен бастап, көптеген құрылыстардың салынуына, Алматымен бірге, жалпы, Қазақстанның көркейіп өсуіне, экономикасының қарыштап дамуына, мәдениетінің гүлденуіне Қазақстанның бірінші басшысы Димекең қаншалықты үлес қосқан болса, Бәйкен Әшімұлы да соншалықты еңбек етті. Бұл кезеңде өзінің іскерлігі мен қарымын Одақ көлемінде таныта білген ағамызға одақтас республика Үкімет басшыларының ішінде тұңғыш Социалистік Еңбек Ері атағы берілді. Төрт мәрте Ленин орденін алғанының өзі ол кісінің еңбегінің ұшан-теңіздігін көрсетеді.

Өте салмақты, тыңғылықты, көп сөйлемейтін, не айтса да, бас-аяғын екшеп, тұжырымдап, ақылға салып, қорытынды сөзін бір-ақ айтатын Бәйкен аға – өз заманының зиялы, елінің майталман маркаскасы еді. 14 жыл үкімет басқару оңай емес. «Елу жыл ел ағасы» атанған Димекеннің өзі ол кісіні қатты құрметтейтін. Диниухаммед Қонаев сияқты ол кісінің артында да байлық қалған жоқ, азаматтық тау тұлғасы қалды.

Бір шаранаа дүниеге келсе әулеті қуанады. Ал, ол өмірден өткенде елінің қабырғасы қайысын қайғыратын болса, ол ұлтының жоқшысы болғаны. Бәйкен аға сондай – елін ел ету жолында аянбай еңбек еткен басшы ретінде мәңгі сақталады. О кісі жайында айту, ол кісіні мақтау аз, ол кісімен мақтануымыз керек.

Әр дәуірдің айбынын тасытып, рухын көтеретін толағай тұлғалары болады. Бәйкен Әшімұлы сондай Толағай еді!

Ол кісі зейнетке шыққанда да елімізде болып жатқан жағдайларға араласып, Тәуелсіздіктің алғашқы күнінен Мемлекет Басшысының әр ісін қолдап отырды. Социалистік қоғамнан нарықтық қоғамға өтіп, заман лебі қалай сокса да бір қалыбын сақтап, елінің, жұртының тілеуін тіледі. Астана Ақмолаға ауыстырылғанда Бәйкен Әшімұлы өзінің үзеңгілес аксақалдарын жыйып алып бата берігізді.

«Нұрсұлтан Әбішұлы – мемлекет құрушы тұлға. Бұл сөз Мемлекет басшысы деген ұғымнан әлдеқайда бик сөз. Елбасымыз осы мемлекетті тек аяғынан тұрғызып, бойын тіктетіп, қадамын бастырып берсе де біз осындай киямет қайым істі бірінші бастаған адам ретінде разылық білдірген болар едік. Ал Нұрсұлтан тәуелсіздіктің алғашқы он жылының өзінде онымен шектелген жоқ. Әйтеуір жұрт қатарлы мемлекет құруды, әйтеуір ел қатарды жүруді ойлаған жоқ. Тарихта есесі кеткен халқының жұлдызын жоғарыдан жандыруды ойлады», – деп баға беріп отырды Бәйкен аға өзінің орнына Қазақстан Республикасы Министрлер Кеңесінің төрағасы қызметіне тағайындаған шәкірті Нұрсұлтан Назарбаев жайында.

Президент Қазақстан саяси элитасының көсемін 90-ға толған мерейтойымен құттықтап, өзі де пейілі кең, жүрегі ізгі, жаны жомарт, тілегі дархан Бәйкен Әшімұлын ұстазым деп бағалап, кеудесіне «Отан» ордені қадады.

Саясатта жүргендердің де саликалы ұстаз бола алатынын дәлелдеген де Бәйкен Әшімұлы. Шәкіртсіз ұстаз тұл дегендей үлгілі ұстаз ретінде Елбасының әр тірлігін барлап отыратынын байқадым. «Егемен Қазақстан» ғазетіне Сауытбек Абдырахманұлына берген бір сұхбатында «Нұрсұлтан Магниткада горновой бола жүріп, оттың ортасында шынығып шыққаны белгілі. Елбасымыз сонымен бірге сан түрлі адамдардың, сан түрлі ұлттардың басы тоғысқан елде жұмыс істеу арқылы да ерекше шынықты. Шығыс пен Батыстың дүнистанымын қатар сезініп тағы шынықты. Екі қоғам, екі жүйе оны заманның қорігіне салып тағы шынықтырды. Осының арқасында біз қазір бүкіл әлем білетін, алыс та, жақын да мойындайтын, санасатын, сыйлайтын басшыға не болып отырмыз», – деп шәкіртіне баға берді.

Осы жолдарды жазып отырып, Мемлекет басшысының Еуропа мен Америка Құрама Штаттарына жасаған сапарында, жаһандық саммитте Қазақстанды Бейбітшілік қошбасшысы деп таныта білгенін есіме алып, әлемдегі ең қуатты ел басшысының оң жағында тұрып түскен суреті көз алдыма келді.

Құдайға шүкір, Тәуелсіздік алғанымызға жиырма жылға жақындағанда сан ұлттың басы қосылған Қазақстан өз Президентінің сара саясаты нәтижесінде жер шарындағы ұлтаралық кикілжіңдер орнығуы мүмкін мекеннен сол сан ұлттың достығы жараскан, елінің берекесі артқан, экономикасы жақсы даму үстіндегі елге айналды. «Осыны Бәйкен Әшімұлы көргенде ғой!», – деп ойладым. Асыл ағаға деген бір сағыныш жүрегімде толқыды.

Ол кісінің «Мен әр таңнан Отанымның гүлдене беруін, халқымның бай да әл-ауқатты болуын тілен отырамын. Егер біз жерімізге не болып, халқымыздың әл-ауқатын көтеріп отырсақ, Қазақстан әлем алдында беделді де бай ел болады», – деп отыратыны еліне беріп кеткен батасындай болды.

Бәйкен Әшімұлы көптеген жағдайларда бүгінгі қоғамның жақсаруына да өзінің ақыл-кеңесімен, батасымен үлес қосқан, жақсы қартайған ақсақал болды. Қарттықтың басты сынағы – әдемі қартаю! Оның осы асыл қасиетін Елбасының өзі де айтып отырады.

Бәйкен Әшімұлы. Алматы, 1972 ж.

Ауыл шаруашылығы жұмыскерлерінің бас қосуы. Мәскеу, 1959 ж.

Қазақстан Компартиясының Орталық Комитетінің пленумы. Алматы, 1960.

Қазақстан Компартиясы съезінің делегаттары.
Алматы, 1961 ж.

Қарағанды техникалық резина бұйымдары зауытында.
1970 ж

Л.И. Брежневпен кездесу.
1972 ж.

Л.И. Брежневпен Медеуде.
Алматы, 1973 ж.

Ел басшыларының кездесуі.
Алматы.

Қазан төңкерісінің 53 жылдығы шеруінде.
7-қараша. 1970 ж.

Бәйкен Әшімұлы.
Алматы, 1975 ж.

Қазақ КСР Министрлер кеңесі төрағасының жұмыс кабинеті.

Байкен Ошімұлы мен Бакыт Әсеткызы.
Жениетін 30 жылдығы. 1975 ж.

Ошимовтер отбасы.
Алматы, 1985 ж.

Улы Оңдасын.
1970 ж.

Оңдасын, Ботагөз,
Айгерім. 1985 ж.

Нейлюфар, Лаура, Лэйла.
1985 ж.

Рауза, Алуа.

Бәйкен Әшімұлы мен Бакыт Әсеткызы.
Алматы, 1985 ж.

Немересі
Ләйла Сейдалина.
1985 ж.

Немересі
Әйгерім Әшімова.
1985 ж.

ҚР Қорғаныс
министрлігінде кездесу.
1998 ж.

80 жылдық мерейтойда.
1997 ж.

Гауһардың тойы.
2007 ж.

Айыртау ауданы әкімдігіндегі
кездесу.

М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан Мемлекеттік
университетінде. 2003 ж.

К.М. Аухадиевпен бірге.
2007 ж.

Б. Әшімұлы, К. Токаев, Б. Әсеткызы.
2007 ж.

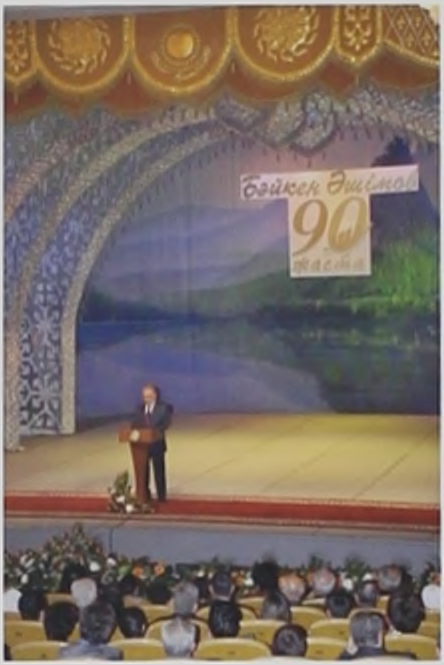

Н.Ә. Назарбаев 90 жаска толуымен құттықтауда.

Игі жақсылар бас қосқанда.

Бәйкен ағамен арамызда аға-инілік сыйластық бар еді. Кездескен жерде осыдан отыз-қырық жыл бұрын бірге қызмет істеген азаматтарды ұмытпай сұрап отырады. Отбасымды да ерекше бір ілтипатпен сұрай жөнеледі. Ол кісі біздің үлкен балалар түгілі немерелеріміздің атына дейін жатқа білетіні жанымды сүйсіндіретін. Осындай бір жылы кездесуде маған «Жәнібек, жарығым! Бұдан былай мені – Бәйкен ата, Бақыт Әеткызын – Бақыт әже деп атасаң болады», – дегені бар. Мен ардакты ағамның өмірінің жаңа бір сатыға көтерілгені деп сезіндім.

«Қайран ағам, Сіз маған ғана емес, күлді қазағыңызға АТА болып өмірден өттіңіз. Бақыт жеңешем бар баланың ӘЖЕСІ болды», – деп еске алып, қаламым тоқтап қалды.

Екеуінің мемлекетке сіңірген еңбегін айтпағанда бірге 65 жыл тату-тәтті өмір сүріп, үш перзент өсіріп, оншақты немере мен шөбере сүйіп өмірден қос аккудай бірге өткенінің өзі аңыз ғой. Олардың шаңырағы жұрт келіп бата алатын қасиетті шаңыраққа айналды.

Өмірлері ертегідегідей!

Он жеті жасында танысып, жігіті – етігімен қан кешіп, қызы – хатқа орап махаббатын жолдап, жауынгері келгеншe күтіп, соғыстан кейін қосылып, өмірдің ыстық-суығын бірге көріп, бір кезде бірінің өлімін екіншісі қимай, сынар аккудай соңынан кету ертек емей немене.

Сондай абзал ата-ананың перзенттері де ибалы да иманды болып өсті. Үлдары Оңдасын – Солтүстік Қазақстандағы Манаш Қозыбаев атындағы университеттің ректоры, қыздары – Нейлюфар мен Рауза ғылым жолында. Үшеуі үш шаңырақты ұстап өсіп-өніп отыр.

Алты айлығында әкеден айырылып, жетімдік пен бейнеттің тауқыметін тартса да, таудай талабы мен еңбекқорлығы, асқан парасаттылығы мен адамгершілігі Бәйкен Әшімұлын биік белестерге жеткелеп, елдің сүйіспеншілігіне бөлендірді. Туған елінідегі ең белгілі мемлекет және қоғам қайраткері болып, саясатта саңлақ шәкірттер қалдырып, махаббатта да Абай айтқан айнымайтын асыл адам қалпында өмірден өтті. Естелігімді бастарда аузыма «Алаштың арда туған аксақалы» деген тәнсу түсті.

Медеу СӘРСЕКЕ,
жазушы, МАИ академигі

«ЕҢБЕГІҢ КӨҢІЛІМДІ КОРКЕЙТТІ» ДЕП ЕДІ-АУ

2010 жылғы сәуірдің жаймашуақ күні еді, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры Оңдасын Бәйкенұлы Әшімов телефон соғып, есен-саулығымды сұраудан соң: «Медеу аға, әке-шешем сізді ерекше жақсы коруші еді, үлкенге ізеті мол ініміз... десіп, құрметпен қарағанын өзіңіз де білесіз. Ол кісілер туралы естелік кітап қамдап жатырмын, әке-шешеммен қарым-қатынасыңыз турасында жазып беруге қалайсыз?» – деген өтініш айтты. Қапелімде айтылған жүрекжарды тілекке ә дегенде не дерімді білмей, сәл бөгеліңкіреп: «Оңдасын бауыр, Бәйкен ағай мен Бақыт апай шынайы асылдар еді, жандары жаннатта болсын! Келін екеуін, өзге балалары да сол кісілердің жасын жасап, ата-анаңа ұқсаңдар! Ауруханада жатып, топырақ салуға бара алмай, хат жолдауға мәжбүр болдым... Ал, мына тілегіне жоқ дей алмаймын. Созылмалы сырқаттан әлі де айыққам жоқ, маған қанша уақыт бересің?» дегенімде, биязы мінезі, көңілді таба білетін жылы сөзі де әкесіне айнымай тартқан Оңдасын інім: «Бір ай мөлшерінде жолдасаңыз кеш болмайды, аға, тезірек сауығыңыз!..» – деді. «Олай десең университеттің электрон тұрағын факспен жібер, жадымда барды суырып корейін...» – дедім.

Іле-шала үйдегі факс-телефоныма университеттің E-mail тұрағы келіп түсті.

Тегінде, уәде – нарызыңды өтегендей асыл міндет, әсіресе өзіңнен кишіге берілген уәдеңді қалайда орындау шарт. Зер сала қарасам, уәделі естелікті отыра қалып, бірер күнде жазып тастауға болмайтынын аңғардым. Өйткені, тоқсан жастың шебінен сергек аттап, ерлі-зайыпты атанғанының алпыс жылын да тойлаған үлкен Әшімовтер отбасымен мен соңғы 15 жылда ғана араласып, дәмдес болыппын. Бәйкен ағай Көкшетауда, Қарағандыда, Талдықорғанда облыс басқарып, одан кейін де 14 жыл бойы Қазақстан үкіметін басқарғанда мен жеке басымның шаруасымен, нә шығармашылық жұмысыммен ол кі-

сінің алдына барған емеспін. Сөйтуге тіпті қажеттілік те болған емес. Ал, алдына барып мәселе қоймаған соң, не жайында жазасың? Жазсаң да сол мемлекеттік зор қызметіне қарадай сүйсініп, қайраткерлік бик болмысына тамсану, риясыз мадактау болмак...

Шынтуайтын айтканда, естелік атаулы кездесу мен сұхбаттас болудан, немесе ел мүддесі үшін бірге аткарған іскаракетінді еске түсіріп жаңғыртумен жазылады. Солай жазылған неше түрлі үлгілерді окып жүрміз: ұзағы да, кысқасы да бар; сөйтіп отырып өзін тек қана жаксы жағынан корсететін баяндаулар да жок емес...

Бәйкен ағаймен сирек болса да, аса ыкыласты өткен сұхбаттарды еске алып, сондай олкылыктан ада болмайтынымды ұктым. Бірак, сол кездесулердің өзіне тән ұлағаты да айкын корінді. Акыры, осы ойға женістік беріп, тәуекелге бел будым...

* * *

Бәйкен Әшімұлымен ең алғашқы кездесуім — 1995 жылғы наурыздың аяк шені.

Студент кезімде жете танып, үлкендік ұлағатын көрген сүйікті ұстазым, академик Ебіней Арыстанұлы Бокетовтің жетпіс жылдык мерейтойын карағандылыктар ұлан-асыр салтанатпен өткізді. Сол тойға Семейден мен де шакырылдым. Қытымыр кыстың зәрі сынбаған аязына карамастан жүргізушіні алып, Қарағандыға өз машинаммен жеттім. Ебекене арналған үлкен жиын шахтерлердің Мәдениет сарайында отті. Залда кем дегенде 5-6 жүз кісі бар. Көпшілігі ғалымның ежелгі таныстары, институттар мен Е. А. Бокетов атындағы университеттің окытушылары. Алыстан келген конактар күрметті төрге жайғастык: Бәйкен аға Бакыт жеңгеймен келіпті, ҰҒА-ның сол кездегі президенті Кенжеғали Сағадиев, К. И. Сәтбаевтың Халыкаралык корының президенті, белгілі акын Кәкімбек Салыков, осы облыстағы ғылыми институттар мен жоғары білім орындары басындағы қайраткер азаматтар... Мұндай баскосуларда мерейтой несіне көл-косір мадак сөздер кон айтылады, ғалымның ортамызда болмауы — есеп емес. Ал, Ебіней Арыстанұлы замандастары тарапынан жасалған түрліше киянаттан үш мәрте инфаркт бо-

лып, алпыс жаска да жете алмай өмірден ерте кеткен шерлі тұлға. Мінбеге шыққандар оның алып тұлғасын, жасап кеткен ғылымын, соңында қалған өлмес еңбектерін жеріне жеткізе айтып, біріп-бірі қайталап бақты. Сол пікір он мәрте қайталанып және жалпылама айтылса – жақсы сөздің қадірі қашын, әншейін бопсаға айналары мәлім. Сол жәйт әсіресе III... деген алматылық қонақ мінбеге шығып, өзін Ебіней Арыстанұлының рухына адал інісімін деп, қисынсыз бірдемелерді үстемелей айтып, ғалымның 50-ші жылдарда өзіне жолдаған хатын ұзақ оқығанда айқын сезілді. Мінбеге ұрымтал жерде, менің қасымда отырған ғалымның туған інісі Қамзабай Арыстанұлы кеңет: «Мына шіркінде ұят жоқ екен, айтын тұрғаны – шылғи өтірік. Ебінейдің кабіріне күлпытас сомдауға уәде етіп, мені бір жыл әуреле, ақыры соны жасамаған еді. Ойткені, о күнде ағамды ұлықтау – абырой-атағына зияны тиетін шатақ іс болатын... Енді міне, ахуал күрт өзгерген соң, ағамның рухына адал бола қалыпты. Қазір сөзге шыққанда бұл суайтқың өтірігін бетіне басып, аруақты қалай сатқанын әшкерелеймін...» – деп, орнында отыра алмай қозғалақтап, өзін-өзі мүжи бастады. «Қамзаеке, той сіздікі. Өз тойыңызды ұсақ өкпемен бұлдірмеңіз! Бұл бөспені тезге салып сірә да түзете алмайсыз, жаратылысы сондай...» – деп, Қамзекеңе басу айттым. Ол кісі іланымды уәжге тоқтады, мінбеге шыққанда сыпайы сойлеп, ағасының еңбегін, есімін құрметтеуін көпке рахмет білдірумен тынды.

Жиынның соңына таман, залдағы жұрт шаршаңқыраған мезетте маған да сөз тиді. Сондықтан да мен сөзімді шақтап айтуға пейілді болып:

– Қадірменді қарағандылықтар, мен – Ебіней Арыстанұлының жетектеуімен инженер-металлург және соның сирек металдар мамандығы бойынша диплом алған шәкіртіміз әрі ол кісі мені өзіне екінші кәсіп еткен әдебиет жолына да бастаушы болды. Сондықтан да мен тол әдебиетімізде қандайда бір ғабысым, сәтті еңбегім болса – сол үшін де сүйікті ұстазыма қарыздармын деп есептеймін... Алмақтың да салмағы болатынын білесіздер. Бүгінге тойға құр алақан келтем жоқ. «Ұстаз ұлағаты» деген шартты атаумен көлемі 110 бет шамасы естелік жазып әкелдім. Міне, сол қолымда тұр, – деп қолжазбаның екі данасы салынған қомақты папканы

залдағы көпке көрсеттім. – Бұл естеліктің «Академик Бөкетов не үшін қуаланды?» деген, мән-бағдары ауыр екінші атауы және бар. Шынайы айғақтармен баяндалған естелік-эссемде мен осы бір түйткілді сұраққа жауап бердім. Осы эссені жеке кітап етіп жариялауға залдағы көптен батыл біреу шығып, қаржы берсе – бір тиын қаламақы сұрамаймын, осы қазір қолына беремін. Осынау шағын кітабым қадірменді Ебіней Арыстанұлының абырой-атағын, бөлек рухын жұртқа танытуға қызмет етсін деген ізгі ниетпен сый ретінде ұсынамын... – деп, сөзімді түйгенімде маужыраң отырған залдағы көпшілік дүркірете қол соғып, қолдау білдірді.

Сәл-пәл кідіріп жұрттың тынышталуын тостым, сол сәтте алдыңғы қатарда отырған танымал әдебиетші Ә. Ә... (қазір ортамызда жоқ болған соң есімін атамай отырмын), неге сойткенін білмеймін: «Дұрыс айтасың, Медеужан. Бас, аяма, әкесін таныт Бөкетовті құртқан соғындылардың!..» – деп айқай салды. Ебіней Арыстанұлының өмірін қысқартқан, жоғары жаққа «домалақ арызды» түйдектеп айдаған жазғыштардың бірі әм ерекше белсендісі осы кісі екенін естігенмін. Ебекен оны осындай жымысқы қылығы үшін университеттен аластағанын күлді қарағандылықтар білетін-ді. Айтып-айтпай не керек, мен осы сәтте сүріндім. Әлгінде Қамзекеңе тоқтау айтқан уәжімді тарс ұмытып, ұстазымды мезгілінен бұрын жер жастандырған ащы шындық айтылмай, бәз-баяғы оңғақ сөзбен ауысқанына қынжылғаным анық, өзіме-өзім не бола алмай: «Ау, ағайын, бүгін біз Ебекеңдей асылды төбеге көтерген мадақ сөзді өте көп айттық. Соған да қуанышты мынау!.. Бірақ, біздің қауым ұлыларға ит қосып, балтырынан қан ағызған соғынды қылығынан қашан тыйылады? Ебіней Арыстанұлының ғұмыр жолын қысқартқан белсенді замандастары бүгін де осы залда қысылып-қымтырылмай еркін отыр...» – деп залға түйіле қарадым да мінбеден түстім.

Жұрт дүркірете қол соқты. Оны мен елегем жоқ. Басым зеңіп, көз алдым қарауытып мәңгу бір күйге тап болдым. Қамзекен қолымды қысып, бауырына тарта құшақтап: «Ойпырмай, Медеу-жан, оңдырмадың. Даусың да ащы екен, кейбіреудің төбесінен қойып қалғандай періп өттің. Рахмет!..» – деп тағы бірдемелерді құлағыма сыбырлады. «Сірә, бүлдірдім білем, ұят болды...» – деп жиналыстың соңын тос-

пай демалатын бөлмеге шығып кеттім, онда да пайыздамай, өзім тоқтаған, құрметті қонақтар орналасқан облаткомның резиденциясына жөнеп бердім.

Бір уақытта университеттің жүзтаныс мұғалімі іздеп келіп, ғалымның қосағы Зұбайда жеңгейдің дәмге шақыратынын хабарлады. Сөйтсем, алыстан келген қонақтарға арналған түскі ас Ебекеннің өз шаңырағында екен. Ебекең барда талай мәрте дәм ішкен екі қабат үйіне келсем, зал бөлмесі толған қонақ, жиын төрінде отырған жайсаңдар... Тіпті тізе бүгер орын жоқ. Бірақ, кешелі-бүгінде қонақ құту қамында жүрген, Ебекең атындағы ҚарМУ-дың ректоры Жамбыл Сәулебекұлы өз орнын маған ұсынды. Бір жұтым сусын ішіп, бірер рет ет асап та үлгермедім, төрде отырған Бәйкен аға орнынан тұрып, кезексіз сөз сұрады.

– Ағайын, ұлы Қанекең туралы еңбегін білсем де, мен бүгінге дейін Медеу ініммен кездеспеген едім. Медеу қарағым, бүгінгі қату сөзің ерекше әсерлі болды. Залдағы жұрттың саған соншама қошамет көрсеткені де тегін емес. Қысқасы, мен мына тосты Медеу үшін, мінбеден естірткен жүрекжарды әрі әділ сөзі үшін көтеремін!.. – дедін.

Үлкен кісіден соншама қошамет күтпеген мен қымсынып, қоса тұрып:

– Бәйкен аға, кешірім сұраймын, Семейден ойланып келген сөзім мүлдем басқа еді, алдыңғы қатарда отырған бір ақсақалдың өз кінәсін білмей, әлде соны жұрттан бүркеу үшін сөзімді қостаған жалған айқайына ыза болып, күйректікке жол бердім. Бұл енді той үстінде айтатын сөз емес, кешіріңіздер, әбестік жасадым... – деп ақталып едім.

Бәйкен аға:

– Жоқ, сен, шырағым, бекерге кіралжіме, сол сөзді біз айтсақ, жұрт басқаша түсінер еді. Әлеуметтің қызметінен кеткен соң естірткен шындығың кімге керек, сол кезде неге айтпағансың... деп ойлауы сөзсіз. Ал сен, жазушысың әрі Ебіней марқұмның рухына адал шәкірті ретінде ащы шындықты бұзып-жара айтуың әбден дұрыс болды. Сол үшін де саған ризалығымды білдіріп тұрмын, кане, алдыңдағыны алып қой. Бүгінгі той сен үшін – ерекше мейрам!.. – деп тағы да қошемет білдірді.

Қадірменді ақсақалдың айтқанын істеуге тура келді. Шынында да ішімдегі зор қыжылды дөп басып, шер-кегімді коньякпен таркатуға шипа болар дәрі ұсыныпты.

Бәйкен ағаймен сол күні, кешке таман қайта тоқайластық.

Ебекең үйінде отырғанда ол кісі менен «Қуғындалған Сәтбаев» деген естелік-эссемді сұраған-ды. «Сол кітабың туралы әр түрлі лақан сөзді жұрт көп айтады, дүкендерден іздетіп таба алмадым, сірә, Алматыға түспеген тәрізді...» – деген-ді. «Отыз мың данамен жарық көрген кітаптың бес мың данасы «Алматыкітап» мекемесіне берілгенін анық білемін, бірақ соны әлдекімдер бір апта бойы машинамен аралап, дүкендерден тік көтере сатып алыпты. Сірә, кейбіреулер үшін қолайсыз шындықты түре ашқан естеліктің жұртқа тарамауына мүдделі болған. Бірақ, сол кітап облыстарға жақсы тарап, екі-үш айда түн-түгел сатылып кетті. Талай жерден сол кітапқа ризалық білдірген хаттар алдым. Қажет етсеңіз, сіз үшін бір данасын бүгін-ақ табамын, аға», – дедім.

Қаныш Имантайұлы туралы ұзақ ізденісім баяндалған, 60 мың дана таралыммен жарияланбақ ғұмырнама хикаяттың Алматыда не себепті басылмай «түрмеге түскенін», қазақшасы жабылып қалған қолжазбаның бес жылдан соң, 1980 жылы Мәскеудің «Молодая гвардия» баспасының «ЖЗЛ» сериясынан 100 мың дана болып қалайша шыққаны бүкпесіз жазылған еңбегімді мен қонақ үйге келген соң Әшімовтер отбасы тоқтаған люкске апарып, сол кеште табыс еттім.

Бәйкен аға үлкен басымен ізет көрсетіп, оны қуана қабылдады, Бақыт жеңгей де дастарқан жайын, алдымызға коньяк қойды. Ақсақал биязы жымиып: «Медеу, бағана өзің мінбеден ескерткен, Ебіней туралы естелік-кітабыңды жарыққа тезірек шығаруың үшін көтеремін мына тосты... – дей отырып, о күнде менің ойымда жоқ тың әңгіме бастады. – Тегінде, мен сенен ұстазың жайында бұдан гөрі қомақтырақ кітап күтемін. Өйткені, Ебіней де өз қатарынан ок бойы алға шыққан нағыз ғалым, білім-танымы да срекше зор, өмірі де сол себепті алыс-жұлыспен өтті, мұндай күрделі тағдырды әспеттен сипаттауға жазушылар құштар болуға тиіс. Оның үстіне Ебінейді сен жас күніңнен білесің, ғылыми жұмысы да көз алдыңда өткенін бағана өзің айттың...»

Ойлап қарасаңыз, 1995 жылғы кездесу үстінде ол кісі маған келешекте шұғылданар жаңа тақырып ұсынған. Сірә,

бұл көкейінде көптен бері ұстап жүрген жәйт (Соған айқын дәлел – «Ел сенімі ең қымбатың» деп атаған өмірбаяндық кітабының 158-бетінде Бәйкен Әшімұлы Қазақстан үкіметінің басшысы болып тұрғанда Ебіней Арыстанұлына ҚарМУ қалашығын тұрғызуға, оқу орнының базасын нығайтуға нақтылы көмек жасағанын, ал танымал ғалым пақақтан қуғын көріп, ректорлықтан босағанда тағдырына ара түсіп, Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы Д. А. Қонаевқа сол ғәнті бірнеше мәрте ескерткенін, сол мәселе турасында көрнекті мемлекет қайраткері Н. Д. Оңдасыновтың да әділетсіздікті түзетпек болған әрекетінен ештеңе шықпағанын қынжыла жазуы). Алайда, турасын айтайын, сол кездесуде мен Бәйкен ағаның ойға қонымды ұсынысына бірден жалп ете қоймадым. Өйткені, сол қарсаңда қырағылығы ерен редакторлардың қайшысынан құтылған кең заман туғанын арқаланып, Қаныш ұлының ұлағатты өмірін қайыра қопарын, көкейкесті тақырыпты одан әрі кеңейту, тереңдету, тың айғақтармен мейілінше байыту қамында болатынмын. Бәйкен ағаға сол ойымды тарқатып айтқамын жоқ, тек: «Ағасы, Қаныштай алыптан соң екінші академикті көңілдегідей етіп толғау оңай емес, екеуі де заманы мен ой-толғамы жақын тұлғалар, кейбір оқиғаларды қайталауға тура келеді. Ал, әдебиетте өзіңді-өзің қайталау – аса жарасымды қылық емес...» – деген сыңайда желеу айттым.

Бәйкен Әшімұлымен екінші мәрте кездесуім де күтпеген жағдайда болды.

Қаныш Сәтбаевтың жүз жылдық мерейтойының дайындығы қызып, ғалым атындағы Халықаралық қор кеңсесінде күні-түні жұмыс істеген қарбалас сәт еді. 1999 жылдың бас кезі болса керек, қор президенті Кәкімбек Салықұлының кабинетінде жұмыс істеп отырғанымда теректей бойшаң, ашаң оңді жігіт үстімізге ентелей кіріп, «Ассалаумағалейкум, Медеу аға. Алматыға келуіңізбен, аман-сау жүрсіз бе?» – деп ізет білдіре амандасты. 1995 жылы осы қорды құрарда бізге қолғабыс еткен, Ғылым академиясының іс басқарушысы міндетін атқарған танымал жігіт. Тек есімін ұмытып қалыппын. Өзі де соны сезді-ау деймін, «Сұраған Ерденовпін, аға. Академик Ебіней Арыстанұлының ауылдасымын, ол кісі де, мен де алтыншы атамыз Алынқаш батырдан тараймыз...» – деп әлдеқандай себеппен ата-бабасын әріден тарқата сойледі.

– Жә, Сұраған бауыр, ізден келуіне қарағанда менде шаруаң бар сияқты. Енді соны айт, корп отырсың, біз тығыз жұмыс қамындамыз, – дедім.

– Медеу аға, сізге үнемнен дәм татқызбақ едім. Ертең жоқ, бүрсігүні Кәкең ағаймен бірге біздің үйде қонақ болыңыз. Басты қонағым сіз... – деп күмілжіді.

– Рахмет, неге мен басты қонақ боламын?

Сұраған Ерденов жымиып:

– Пәлендей себеп жоқ, ағасы, – деді – Сізбен жақынырақ араласуға ынтықпын.

– Не үшін?

– Ебіней ағамның жетпіс жылдық тойында мінбеден айтқан бір ауыз сөзіңіз, Ебекеңдей ұлы адамның өмірін қысқартқан соғындылардың кейбірі осы залда отыр, біздің қазақ бірінің-бірі жолын кескен иттігін қашан қояды деген сөзіңіз, ағасы, менің жүрегімде сақтаулы...

– Жарайды, түсіндім. Ризамын, барамын, келістім!..

Сұраған Ерденов сол жерде отырып, Бәйкен ағаның үйіне телефон шалып: «Бақыт тәтем екеуіңіздің біздің үйден дәм ішпегеніңізге біршама уақыт болды, аға...» – деп бастап, ол кісілерді де шақырды.

Сонымен Алматы өзенінің ұрымтал жағалауындағы Сұраған-ның кең пәтеріндегі Бәйкен ағамен екінші мәрте бас қостық. Ғалым-математик, Ғылым академиясының президенті болған Өмірзақ Сұлтанғазиді келіншегімен шақырыпты. Өмірзақты мен жақсы білемін, өзара сыйластығымыз болатын. Сол сыйластық Қаныш Имантайұлының 90 жылдық тойын дүркіретіп өткізген қарсаңда туып, арлы да инабаты мол жігіттің азаматтығын жете танығанмын.

Дастарқан басына шақырылғанда Бәйкен ағай мен Бақыт жеңгей төрге шықты да, сол кісілерді екі жағынан қаумалай Өмірзақ екеуміз жайғастық. Жас жоғынан ақсақалмен қатар отыру жоні Кәкеңдікі еді, бірақ ол кісі «бүгінгі күрмет – екеуіңде» деп, ілгерідегі орынға бізді мәжбүрледі. Дастарқан биліг-ін Бәйкен аға бірден-ақ қолына алды да, француз коньягын Өмекен екеумізге үстемелеп құйғызып, өзі бірақ рюмкесіне ерінін ғана тигізеді. Өмен де, мен де сыбағамызды толық алудан тартынсақ, «Ой, екі ішім, мен де ішіп отырмын, ал, сендерге тауыса ішу жарасымды болмақ» деп, ізет білдіруден жаңылмады. Кәкең түу бастан шарап ішетінін жа-

риялаған. Қысқасы, Өмірзақ екеуміз сол кісінің емеурінімен біраз жерге бардық. Өрине, әңгіме ішкен-жегенде емес, үлкен кісінің бізге білдірген ағалық ізетінде.

Дастарқан басындағы коңілді отырыс осындай жарасты сыйластықпен өрбіген соң, әңгіме тиегі де емін-еркін ағытылды. Сөз арасында Ебіней Арыстанұлының қилы тағдыры туралы да әртүрлі әңгімелер айтылды. Сойтуге үй иесі мұрындық болды: Солтүстік Қазақстан облысының Шал ақын атындағы ауданындағы ауылы Бағанатыда мал көздеп, шөп шауып, қора салып, малсақтығы ерен бала атанып жүрген шаруакор Сұрағанды сол тірліктен айырып, Қарағандының кооператив институтына түсуіне Ебіней ағасы дәнекер болыпты... Осылайша бір сөзді бір сөз қозған, сол күнгі сұхбат ақыр аяғында Ебекеңнің қамшы сабындай қыска ғұмырының себеп-салдарына ойысты. Мінезінің жалғандыққа жоқтығын, туысқаншыл, қазақы болмысының басымдығын айтып, коңілі қаламайтын кереғар іске сірәда баспайтынын да қынжыла сөз еттік.

— Жігіттер, сендердің осы мәселені әр қырынан қозған, ел үшін еңбек еткен қайраткер азаматты еске алған сөздеріңді ұнатып отырмын. Содан да мен Ебінейдің өзі жанасқан кісінің тағдырына пайдасы тиіп, әрдайым жақсы әсер қалдырғанына таңданамын. Мен сендерге Ебінейдің өзім имандай сенген бір сырын ашайын, — деп Бәйкен аға кенет толғана сөйледі. — Кім не десе де тегінде ол бақытты адам! Ғылымда өзі таңдаған бағыт-бағдары мейлінше айқын әрі игі жеміс берді, артына қалдырған еңбегі де ересен қомақты. Аңдауымша, өз маңына ол ылғи дарынды жастарды, ең ғажабы, соларды ауыл-аймаққа болмей, ұлтын да айырмай, ғылымға шынайы берілген жандарды жинаған. Сондықтан да оның ғылымы осы күнге дейін құнарлы топыраққа түскен асыл тұқымдай берекелі өнім беруден жаңылған жоқ...

Бұл да Ебінейдей дара дарын иесін өзіне күн көрсетпеген сұркай ортадан көш ілгері оздырған қаснет-қабілетке не екенін мен бертінде, ғұмырнама жазу үстінде ұқтым. Бақсам, Бәйкен аға соны ертеден біледі екен. Алайда, сол күнгі кездесуде ол кісі маған ешқандай міндет-парыз артқан жоқ. Тек қана бір сөздің ретінде:

— Медеу інім, мен сенің мінбеден жұртқа көрсеткен естелік-эссеңді Қамзабай шығарған қомақты естеліктер жина-

ғынан оқыдым. Ұстазыңның шерлі тағдырын бүркеусіз ашыпсың, кей тұста тым қаттырақ кеткен де жерің бар. Шындық солай болған соң не деуге болады? Оныңа пәлен-түген деп ештеңе айтпаймын. Тегінде, мен біреудің жазғанын сыпап-мінеуге жоқ адаммын, — деді жайбарақат шырайда. — Бірақ, байқауымша, Ебіней өмірінің кейбір асу-белесін тым шолақ қайырған сияқтысың...

— Оныңыз рас, аға. Тойға шақыру алған соң шашу ретінде апарайын деп асығыстау жазып едім. Қаныш ағаның ұлы тойы өтіп, ол кісі туралы жобалаған кітаптарымды жария еткен соң, Ебекең туралы естелікті қайта қарамақпын. Сірә, кеңейтемін. Сөйтуімді қиыла сұрап жүрген адамдар бар, әсіресе металлург-достарым...

— Олай десең сол сұраушылардың санатына мені де қос. Ебіней туралы менің де бекем қалыптасқан ой-пікірім бар...

Ғажапты қарацыз: арада үш-төрт жыл өткен соң, дәлдірек айтқанда, 2002 жылдың басында Қамзабай Арыстанұлының жікжаппар болған сұрауымен және «Қазақстан» баспасының қожасы, белгілі журналист Нұрмахан Оразбектің нақты тапсырмасымен Ебіней Арыстанұлы туралы естелік емес, ғұмырнама кітап жазуға отырдым; бұрынғы аз-кем дайындығым, одан да гөрі ұстазымның өмір жолын студент күнімнен жете біліп, ғылымымен де етене таныстығым, Қарағандыда өткен ширек ғасыр ғұмырында аралас-құралас болғанымның да септігі тиіп, қалайда роман-эссе түрінде басталған хикаят жылдам жазылып (әсілі, мен тақырыпқа бойлап ену үшін ізденіске көп уақыт жұмсап, кейіпкерім өмірінің қалтарыс-бұлтарысын, түйткілді жағдаяттарын әбден білгенше қаламым жүрмейтін шабандау қаламгермін), бас-аяғы үш жылға жетер-жетпес мерзімде қолжазбамды баспаға ұсындым. «Ебіней Бөкетов» аталған ғұмырнама сөйтіп ұстазымның туғанына 80 жылдық мерейтойы қарсаңында, яки 2005 жылдың ақпан айында «Қазақстан» баспасынан 2 мың дана болып жарық көрді. Көлемі де, көркі де көңілдегідей болды. Мәдениет министрлігі соған бермек болған комақты қаржыны сайып келгенде басқа кітапқа бөліп, «Бөкетовті» жарыққа шығарудан ойда жоқта бас тартып, аруаққа қиянат жасады. Ал, мен мұндай қастандықты айналып оту амалын ертеден игерген жазушымын: нәтижесінде сол кітаптың күллі қаржысын Ебекеңнің шәкірті, ҚР-ның кен

шиқізатын кешенді пайдалану Ұлттық орталығының бас директоры, ҰҒА-ның академигі Ө. А. Жәрменов көтерді. «Ебіней Бөкетов» ғұмырнамасына алғысөзді ҚР ҰҒА-ның президенті Мұрат Жұрынов жазды. Кітаптың екі бумасын (20 кітап) сол кісіге сыйлыққа апарғанымда Мұрат Жұрынұлы: «Медеке, мына еңбегіңіз Ебекеннің жұртқа дабыра атағы мен есіміне лайық, көңілге де толымды кітап болыпты. Семейге қайтуға асықпаңыз, келесі апта да Жәрменовпен бірігіп, академияның мәжіліс залында тұсаукесер өткізейік. Әрі сол мәжіліс Ебіней Арыстанұлының 80 жылдық мерейтойын академия тарапынан ресми атау болсын. ҮТУ-дан, ҚазМУ-ден, басқа институттардан химик-металлург ғалымдар шақырамыз», – деген ойға қонымды ұсыныс айтты. Мен соған қуана келістім.

Сол жиынға үш-төрт күн қалғанда президенттің көмекшісі маған оншақты шақыру билетін берді. Айтуынша, мен шақырған қонақтар жиын соңынан президенттің демалыс бөлмесіндегі шайға да шақырылады-мыс.

Осы шақыруды таратарда ойыма Бәйкен аға түсті де, «Ебіней Бөкетовтің» бір данасына қолтаңба жазып (Жаңылмасам, «Осы еңбекті емін-еркін толтауға, Бәйкен аға, Сіздің де ізгі ойларыңыз тұрткі болды, зор құрметпен!» деген сөздер жазсам керек), шақыру билетін қосып, Сұраған Ерденовтің қолына бердім.

Келесі күні ертеңгілікте Сұраған маған телефон шалып: Медеу аға, есік алдына шығыңыз. Бәйкен аға сізді үйге алып кел, деп тапсырып еді, – деді.

Сөйтіп, ойда жоқта Бәйкен ағаның үйіне тап болдым. Сырттқы есікті өзі ашқан ақсақал бізді жұмыс кабинетіне шақырды. Жазу үстелінде өзім сыйлыққа жіберген кітабым жатыр. Әр жерінде қағаз қыстырулы. Соған қарағанда бірқанша бетін оқыған.

– Медеужан, еңбегің көңілімді көркейтті! Жазылуы да, басылуы да айтарлықтай толымды. Түйіп айтқанда, Ебінейдің аруағы риза, біз де ризамыз сағаң!

– Соңғы тарауларын асығыстау жаздым, ағасы. Қамзабай ақсақал той күні жұртқа тарағақ жақсы болар еді деп, күзден бері анта сайын Семейге телефон шалып, мазамды алды. Бір қайнауы ішінде кетті-ау дегендей оқиғым бар, – деп ағымнан жарыла ақтала сөйледім. – Олқылығын көрсетіңіз, ай-

та отырыңыз. Қазірдің өзінде осы кітапты қайыра шығаруға ерекше құлшынып отырған баспалар бар, сірә, орысшаға да аудартатын сияқтымын. Демек, сын айтсаңыз, әжетке асырамын...

Бәйкен аға бетіме ожырая қарады да:

– Жасың нешеде? – деп сұрады.

– Жетпіс жасты толтыруға он ай бар.

– Онда сен сынаудан біржола құтылған жазушысың. Жетпіс жасқа сүрінбей жеткен адамды, әсілі, сынап-мінсуге болмайды!..

– Сойтсе де, Бәйкен аға, бұл кітапты сынауға сіздің қарыңыз бар...

– Қонақ болмеге баралық, жеңгең шақырып жатыр... – деп үй иесі орнынан тұрды.

Сойтсем, Бақыт жеңгей ұзын үстелдің бір шетін аска толтырып қойыпты. Бәйкен аға коньяк ашып, өзіне азан, маған толтыра құйды.

– Медеу-жан, өзіне рахмет айтуға шақырдым. Бұл кітапқа тапсырысты мен саған бұдан он жыл бұрын, Ебінейдің жетпіс жылдық тойы үстінде жасағанмын. Енді міне, сол үдемнен шығып, ұстазының сексен жылдығы алдында мынадай әдемі де қалың кітапты дүниеге келтіріп отырсың. Сондықтан саған алғыстан өзге сөз айтуға бола ма?! Жоқ, болмайды! Кешеден бері көңілім қатты толқып, кітабыңды ұйқы есебінен де оқып, туған інімдей жақсы көрген Ебінейдің парасатты өмірін, аскақ ғылымын жіпке тізгендей сипаттап әрі соны әдеби көркем тілмен, күллі оқырманға түсінікті түрде баяндап берген, оған қоса маркұмның азаматтығы, қайраткерлігі мол алып тұлғасын да ешбір кемітпей қаз қалпында суреттегенсің. Медеу қарағым, саған шексіз ризамын. Тегінде Ебіней шәкірттерімен бақытты! Еңбегің мені қатты тебіренті, жасымды жаса, бақытты ұзақ тұмырымды қайтала деп шынайы көңілден батамды беремін! Еңбегін, сірә, мұнымен тоқтамас, әлі де сан мәрте қайыра қарайсың, әрбір шығарған сайын тіліп де көркемдей түсерін хақ! Қаламгер үшін бұл енді перзент сүйгендей қуаныш!..

Айтып-айтпай не керек, Бақыт жеңгей де аксақалын қостап, «ағаның көзі талғанда мен де оқыдым кітабыңды, қайырлы еңбек өмірге келгенінше қоса қуандым» деп ағынан

жарыла сөйлеп, мені біраз жерге апарды. Үлкен кісілердің алдында сыпайылық сақтап, рюмкемді тауыспай ішсем де көңілім шалқып, мейірленін отырдым. Үй иелері де соны түсінін аса қыстаған жоқ.

Бәйкен ағай кабинетінен шағын көлемді үш кітап әкелін, қолтаңба жазып, алдыма қойды. Соның біріне, белгілі әдебиетші Жұмағали Ысмағұлов жазған, Астананың «Елорда» баспасы «Ібраты мол ғұмыр» сериясымен шығарған «Бәйкен Әшімов» кітабына: «Ел-жұртымыздың үлкен азаматы Медеу бауырыма! Асқан құрметпен, игі тілекпен, Бәйкен ағаң. 2005 жылдың 10 ақпаны. Алматы» — деп жазып, қолын қойды. Өзге екі кітапқа — «Ел сенімін ақтаған» естелік кітабы (құрастырушылар — А. К. Құсайынов пен О. Б. Әшімов) және Кәкімбек Салыковтың «Бәйкен аға» атты («Үш қиян» баспасы 2002 жылы шығарған) өлеңдер жинағына күні мен айын, жылын жазып, қол қойды. Бұл кітаптар менің үйдегі дербес кітапханамда сақтаулы.

— Гүсаукесерге арнайы шақырған Мұрат Жұрыновқа да, саған да ризамын, менен үш қайтара сәлем айт. — деді қоштасарда Бәйкен аға. — Алайда, мен сол жиынға бара алмаймын, Бақыт екеуміз ертеңгі пойызбен Астанаға жүргелі отырмыз. Ұлы Отан соғысына қатысқан бір топ ардагерді жеңістің алпыс жылдығына байланысты Елбасы қабылдамақ. Президенттің қабылдауына пойыздан түсе сала баруға болмайды, екі-үш күн бұрын жетіп, тынығып, мұқият әзірлену шарт...

Бұл менің 1995–2005 жылдар аралығында Бәйкен ағай мен Бақыт жеңгейге үшінші мәрте кездесуім.

Шындығында ол кісілермен бұдан кейін де бірнеше мәрте, ортақ таныстарымыздың мерейтойы үстінде кездестім. Соның бірі Астанада, Кәкімбек ақынның туғанына 75 жыл толуына арналған дастарқан басындағы баскосу. Бірақ, мұндай жолығуларда емін-еркін әңгімеге түсе алмайсың. Ынтыға амандасып, озара қуаныш білдірумен тынасың. Есте қалған жәйт: үзіліс кезінде Бәйкен аға мені қасына шақырып: «Медеу, Ебіней туралы кітабыңды Мәскеуге өткізіп, «ЖЗЛ» сериясында шығаратын болыпсың. Рас па?» — деп қадала сұрады. Құпияда ұстап жүрген жәйтті Қамзабай Бөкетовтен естігенін ұқтым да: «Рас, аға, дедім. — Бұрнағы жылғы озіңіздің

жорамалыңыз жүз пайыз жүзеге асты. Бесінші жылдан бері «Ебіней Бөкетов» қазақша үш рет, орысша екі мәрте жарияланды. Енді Мәскеуден шыққан, оның қаржысын Қарағанды облысының әкімі Нұрлан Нығматулин тауып берді. Мен де, Ебекеннің қызғаншақ әріптестері қастандық жасамасын деп, жұртқа жария етпей жүрмін. Қас пен көзден аман болса, «Трагедия светлой личности» деген атпен Бөкетов ғұмырнамасы әйгілі сериядан 5 мың дана таралыммен жыл аяғында жарыққа шығады...» – деп түсінік айтып едім. Сол кітапты өзі жазғандай қуанған аксақал: «Бұл сонда біздің «ЖЗЛ»-да шыққан нешінші тұлға?» – деп нақтылады. «Жетінші тұлға, ағa!» «Апыр-ай сонда, біздің Ебіней дүние жүзілік атақты серияға жетінші қазақ болып жарық көре ме?! Мынауың жақсы хабар, Медеужан. Үстазының қадірін аспанға көтерген екенсің, айналайын. Қайырлы болсын!.. – деп Бәйкен Әшімұлы айран-асыр қуанды. – Тұсаукесерге шақырсаң, барамын. Тоқсанға көтерілген жасым – бөгет емес...»

2007 жылдың аяғында жарық көрген «Ебіней Бөкетовтің» тұсаукесерін қарағандылықтар келер жылдың наурыз айында, академик Е. А. Бөкетовтің туғанына 82 жыл толғанда, 26-күні тойлады. Облыс әкімі мені Қарағанды-ға шақырарда облыстық мәдениет басқармасының торайымы Рымбала Омарбекова ханымға : «Медеу аға тұсаукесерге кімді шақыруды қаласа – айтқанын істеніз, бәріне де құрмет көрсетеміз!» – деген нұсқауын естіген соң мен бірнешек күн бұрын Алматы, Астана, Павлодар мен Қызылжардан Ебекен өмірін кестелеуге сеніп тиген 8 адамның есімін атадым. Бірақ, Бәйкен ағаны шақыруға дәтім жетпей, ол кісінің орнына орнын басар төл перзенті, профессор Оңдасын Бәйкенұлы Әшімовті атадым. Оңдасын інім мен келгеніне шексіз рахмет, менің шақыруымды хош көріп, сонау Қызылжардан сыйсыйлаттарын алып, машинамен келді. Екі күн тойланған тұсаукесерге (екінші тойды қарағандылық жақын інім ұйымдастырды) бірдей қатысып, Ебекен рухына да тағзым етіп, көңілімді осырды.

* * *

Осы жазбалардың түу баста ескерткенімдей біржақты сарында, Бәйкен ағадан гөрі өзімнің шығармашылық жолым-

нан көбірек сыр шерткен естелік болып шыққанын біліп отырмын. Десем де бір жәйт шүбәсіз анық: жетпіс бес жасты еңсерген ғұмырымда талай игі жақсыны көріп, дәмдес болып жүріп, Бәйкен Әшімұлындай кішіпейіл, тоқсанның өрінде де сөзі орнықты әрі ешқашанда мен сөйттім-бүйттім деп, бұрынғы зор еңбектерін, мәртебелі қызметін көлденең тартып кеуде керуді білмейтін, сөйте тұрып, өз замандастары туралы бір ауыз да ғайбат сөз айтпайтын ізгі жанды, нағыз зиялыны, ақылы терең, адамшылық парасаты мол аксақалды әр қырынан танығанымды мен өзіме үлкен олжа санаймын; сол себептен де Бәйкен ағайды мен өмір жолымен, ізгі іс нәм ұлан-ғайыр еңбегімен, кемеңгер ойы мен парасатты мінезімен де ЕЛ АҒАСЫ деп білемін; сирек кездессем де сол кісінің сұхбатында болып, өзіме де сүйсініс білдірген інілерінің санатында болғанымды мақтаныш етемін. Илайым, сол жақсының асыл үлгісі Ел басындағы інілеріне үлгі болса игі!..

Камал ОРМАНТАЕВ,
академик НАН РК

ВОСХИТИТЕЛЬНЫЕ ЛЮДИ

«Есть люди, которые своим обликом, характером, поведением, как в обществе, так и узком кругу, своими деяниями и мыслями как бы олицетворяют лучшие качества нации.

Байкен Ашимович всем своим существом олицетворяет свой народ. Его степенность, разумность, железная выдержка, осторожность, деловитость и мудрость, не исключая и человеческих слабостей (как и свойственно человеку), украшают эту благородную личность - Аксакала Нации».

Так охарактеризовал Байкен Ашимовича в своей книге «Штрихи к портретам» крупный государственный деятель, известный дипломат, публицист Михаил Иванович Исиналиев.

Присоединяясь к данной оценке жизни и деятельности патриарха казахстанской политики, я и моя семья можем добавить, что он был олицетворением мудрости, удивительной скромности и глубокой человечности.

Впервые я встретился с ним в 1983 году. Ситуация, в которой я оказался, сейчас выглядит абсурдной, но на тот период для ее разрешения пришлось идти к Председателю Совета Министров Казахской советской социалистической республики. Будучи директором института педиатрии, я приобрел для детей хорошую по тем временам импортную мебель. За подобную «дерзость» мне пришлось поплатиться и с формулировкой «финансовое нарушение» руководство Министерства здравоохранения республики поставило вопрос об освобождении меня с занимаемой должности.

Байкен Ашимович внимательно выслушал меня, затем дал задание министру финансов Р. Байсентову разобраться в правомерности данной формулировки, которая после соответствующих проверок не нашла подтверждения. Так я остался на должности директора, а институт и маленькие пациенты получили качественные и удобные для пользования диваны, столы, стулья и прослужили не один десяток лет.

За последние 10-15 лет мы часто общались с Байкен Ашимовичем и его удивительной супругой Бакыт Асетовной. Наши дети с большим уважением относились к ним, а они трогательно называли их «балапандар» и всегда помнили их имена! И это при таком широком круге общения! Ведь у каждого, кто имел честь общаться с этой удивительной парой, были свои дети и внуки. Это были восхитительные люди!

Байкен Ашимович с тонким юмором часто называл меня и моего друга академика Шарманова Торегельды «Балалар». Конечно, с высоты его девяностолетнего возраста мы, убеленные сединой, семидесятилетние люди, были для него детьми. Приятные и светлые минуты общения! Даже сейчас, когда его нет, мы не можем без улыбки вспоминать его «Балалар», и об этом всегда с удовольствием рассказываем друзьям.

Не могу забыть и оказанную моральную поддержку в трудные для нашей семьи дни. После небольшой операции, к сожалению, повлекшей сильнейшее кровотечение, я впал в прекоматозное состояние. Ситуация была критичной, я находился на управляемом дыхании. Как мне потом рассказали, с утра Байкен Ашимович прибыл в больницу. Врачи даже не

успели осознать, с каким визитом пришел столь почтенный человек, вошел в реанимацию, где я лежал один, весь в катетерах и трубках и, воздев руки вверх, дал мне бата, несмотря на то, что я был без сознания, чтобы я нашел силы вернуться к жизни. Он сказал, что я спас тысячи детских жизней и заслуживаю выздоровления. Возможно, то, что я жив, и имею возможность работать, быть с семьей и дорогими мне людьми, есть и его заслуга. Причем, когда я пришел в себя, и позже, при неоднократных встречах с ним, он об этом не вспоминал. Для него это было естественное состояние души, естественный поступок.

На торжественном мероприятии, посвященном его 85-летию, все присутствующие желали прожить ему до 100 лет. В своем заключительном слове он сказал: «Я не возражаю прожить 100 лет, но при одном условии: рядом со мной должна быть Бакыт Асетовна». Эти слова оказались пророческими.

На протяжении всех лет общения, мы имели честь находиться рядом с практически эталоном отличного семьянина во всех его проявлениях. Бакыт Асетовна и не скрывала своего счастья. Они отпраздновали и бриллиантовую свадьбу. А как в свои девяносто лет Байкен Ашимович накидывал пальто на плечи Бакыт Асетовне!

В интервью газете «Казахстанская правда» Байкен Ашимович сказал: «Она – главное богатство моей жизни, моя надежная опора и поддержка. Ее присутствие постоянно возвышает и окрыляет меня. Для мужчины нет большего счастья. Она дала жизнь нашим трем детям, воспитала их настоящими людьми. Старшая дочь Нэйлюфар, сын Ондасын, младшая дочь Рауза получили хорошее образование и теперь занимаются научной работой».

Байкен Ашимович не перенес потери супруги... Как в песне о лебединой верности.

Он прожил замечательную жизнь. В том же интервью Байкен Ашимович сказал: «Думаю, на войне я не посрамил имя казахского солдата, не жалел ни жизни, ни крови. За что получил от имени Сталина два благодарственных письма, был награжден орденом Красной Звезды, орденами Отечественной войны I и II степени, медалью «За боевые заслуги», польским орденом «Вертути милитари».

В мирное время Байкен Ашимович ярко проявил талант крупного хозяйственника и организатора, масштабно мыслящего государственного деятеля в годы работы Председателем Совета Министров Казахстана . На пенсию ушел с поста Председателя Президиума Верховного Совета Республики.

Байкен Ашимович был высокоуважаем и любим на всех постах, где работал. Точно такое же отношение к нему было и на пенсии, вплоть до последних его дней.

Он останется в казахской истории крупнейшим государственным деятелем, а в памяти народа – Аксакалом нации.

Думаю, имя Байкен Ашимовича заслуживает увековечивания в Республике Казахстан как дань всем заслугам, которые он сделал при жизни для своего народа.

А. ЕСІМОВ,
Алматы қаласының әкімі

ДАНА ҚАРИЯМЫЗ ЕДІ

Бүкіл елімізге елеулі, баршамызға аяулы, әлденеше ұрпакка ұлағатты тұлғасымен, азаматтық келбетімен үлгі-онеге болған кадірлі ағамыз Бәйкен Әшимұлы жониде естелік айту бір жағынан женіл, бір жағынан киын.

Женіл болатыны Бәйкен аганы бүкіл ел біледі, халыктың күрметіне бөленген адам, ол жониде айтатын жаксы сөздер жеткілікті. Киын болатыны осындай ірі тұлганын бүкіл болмыс-бітімін жете танып, әр жүректе орнаган жаркын келбетін жеткізе ашу оңайга сокпасы анык.

Сондыктан да асыл ага бейнесін өзіміз білетін, куә болган жайлармен гана шектеуді жон санадык.

Қым-куат омірдің талай откелдерінен откен агамыз 1970 жылдан бастап 1984 жылга дейін он торт жыл Казакстан Министрлер Кенесін басқарды. Біздің ұрпактың да ат жалын тартып мінін, кызметке араласа бастаган уакыты сол кезеңге деп келеді. Мен де Бәйкен аганың атына сол уакыттан канык бола бастадым. Алматы облысындағы шаруашылыкты басқарып жүрген кезде, өзін көрмесем де, ол кісінің азаматтық істері жониндегі әңгімелерді коп естідім.

Бұл жылдары Бәйкен Әшімұлы бойындағы бар қабілетін халқына қалтқысыз қызмет етуге жұмсап, іскер басшы, көрегін саясаткер, абзал азамат ретінде танылған болатын.

Қандай істің болмасын оңтайын табатын, қандай жоғары лауазымда болмасын, аспайтын, таспайтын сырбаз мінезі, үлкенге ізетті, кішіге ілтипатты парасат-білігі мол абзал адамгершілік қасиеттері Бәйкен Әшімұлын шын мәнідегі ел ағасы деңгейіне көтерді. Менің де Бәйкен ағамен етене танысын, жақын араласа бастаған кезім ол кісінің атақ-абыройы осындай асқақтап тұрған кезі болатын.

Ол мені алғаш жүздескенде-ақ ежелгі танысындай жағсынбай бауырап алды. Сөйтсем, ол кісі өзінен кейінгі қызметке келген толқынға қамқор болып, сыртқай бақылап жүреді екен. Бірден еркін әңгімеге бастап, қызмет жағдайын, шаруашылық жайын сөз етіп, шүйіркелесіп кеттік. Бәйкен ағаның республиканың түкпір-түкпіріндегі шаруашылықтардың қашан құрылып, қандай жағдайда жұмыс істеп жатқандығын соншалықты жетік білетіндігіне таң қалдым. Бұл сол ел басқарып жүргендегі зерек зердесінен қалған әдет болуы керек.

Ауыл шаруашылығы министрлігін басқарып жүргенде әртүрлі жиындарда кездескенде жер-жердің табиғат жағдайын, астықтың шығымын, мал басының осімін қамқор көңілмен сұрап отырушы еді. Мен де ол кісінің кеңестерін тәжірибелі басшы, тәлімгер ағa ретінде ілтипатпен тыңдап, сұхбаттасып жүрдім.

Тіпті, зейнетке шыққаннан кейінгі кезеңнің өзінде еліміздегі елеулі оқиғалардың барлығы да Бәйкен Әшімұлынсыз өтпейтін. Өйткені ол кісі жақсылыққа, жаңалыққа жаны құмар адам еді. Алғашқы күшін-ақ тәуелсіздіктің тілекшісі болды. Елбасының барлық бастамаларын қызу қолдап, елді бірлікке, ынтымақка, жақсы істерге үндеп отыратын.

Елорда Астанаға көшкен кезде де ақсақалдардың атынан ақ батасын берген Бәйкен Әшімұлы болды. Әсіресе, тәуелсіздік жылдары қызметке тартылған жас ұрпақ үшін ол кісінің өмір-тәжірибесі мен үлгі өнегесі өте зор еді. Сондықтан да бүкіл елдің, әсіресе Елбасының Бәйкен ағаға деген ілтипаты ерекше болды. Әркез денсаулығын сұрап, отба-

сының жағдайын қадағалап ықылас білдіріп отыратын. Бұл – екінің бірінің маңдайына жазыла бермейтін құрмет болса керек.

Бәйкен Әшімұлының қырық жылдан астам ғұмыры Алматы қаласымен тығыз байланысты болды. Қаланың оркенден, құрылысының коркейіп, келбетінің ажарлана түсуіне Дінмұхамед Ахметұлы Қонаевпен бірге зор еңбек сіпірді. Қандай қызметте жүрсе де, ол кісі Алматы тағдырына бей-жай қараған емес. Кездескен сәтте қаланың өзі білетін тарихын әңгімелеп, оның келешегіне тілектес көңілін білдіріп отырушы еді.

Біз де өз кезегімізде ол кісіні қалада өтетін барлық шараларға шақырып отыратынбыз. Жасының егде тартқанына қарамастан әр жиынға уақытында келіп, жұртшылыққа тағлымды әңгімелер, кошелі сөздер айтудан жалықпайтын.

Бойына тек ілім-білім жинаған, парасат пайымы кең, өмірден көргені де, түйгені де мол, пендешілікке берілмей, дүниеқұмарлыққа салынбай, турашылдық пен тәртіпті тірлігіне тірек еткен, халық алдындағы ары таза абзал ағаның тұлғасы, әсіресе, жастар үшін ұлағаттың кеніші болатын.

Ол кісі отбасында да инабатты келбетінен танған жоқ. Жары Бақыт Әсетқызымен де шынайы сезімге, аяулы сыйластыққа құрылған ғұмыр кешті. Екі қыз, бір ұлын да мәпелеп тәрбиелеп, ардақтап өсірді. Бақыт жеңгемізге деген сезімі кіршіксіз таза болды. Бақыт Әсетқызы да Бәйкен ағамызды барынша қадірлеп, шаңырағын шаттыққа болен, әркез ак дастарқанын жайып, ел-жұртты ұйыстырып, береке-бірлігін арттырып отыратын. Олар, тіпті дастарқан басының өзінде, артық-ауыс әңгімеге бармай, үнемі адамгершілік әдебінен аспай, риясыз сыр-сұхбат құрып отыратын. Сондықтан да олармен дастарқандас болуды қазақтың зиялы қауымының барлығы ғанибет санап, мақтан тұтып, ризашылықпен айтып жүретін. Бақыт жеңгеміз қайтқанда Бәйкен ағамыз қатты уайымдады, тоқсаннан асқанша сыр бермей келген қайсар тұлға сүйікті жарынан қалғысы келмегендей сыңай танытты. Артынан жиырма күнге жетпей өзі де бақилық болды. Мұны да дүйім жұрт Бәйкен ағаның жүрек қалауы санап, жақсылыққа жорыды. Барша алматылықтар, ел-жұрт болып, аяулы жандарды ақтық сапарға арулап аттандырып салдық. Екі

дүниеде жұптары ажырамаған жандардың қыркын да бірге өткіздік. Арттарында жақсы сөз, жарқын істері мен ғибратты өмір жолы қалды. Бізге қалған аманат сол үлгі-өнегені жас ұрпақ жүрегіне жеткізу болса керек.

«Қазақта жақсы қартаю» – деген ұғым бар. Бәйкен аға осы ұғымның аясындағы абыз ақсақал, дана қария бола білді. Ғасырға жуық өмір сүріп, адамгершілік қалыбынан аспай, өнегелі өмір сүрудің үлгісінде болған асыл ағаның тағлымды тұлғасы ел есінде мәңгілік сақталатыны күмәнсіз.

Қырымбек КОШЕРБАЕВ,
Маңғыстау облысының әкімі

ҰЛТЫМЫЗДЫҢ АҚСАҚАЛЫ ЕДІ...

Бәйкен Әшімұлы аға өмірден озды...

Бұл суық хабар жеткенде тобемнен жай түскендей абдырап отырын қалдым. Ажалға ешкім қарсы тұра алмайды. Жазмышқа шара бар ма?

– Бақұл бол, қайран Бәйкен аға!

Көмейімнен еріксіз ағытылған бұл лебізді сан қайталадым. «Өлшеніп берген өмір бар» депті ғой Майлыкожа ақын. Адамға берілген өмір – Алланың аманаты екені де белгілі.

Ия, Бәйкен ағаның қазасы туралы хабар жүздеген досжарандарының, ісі қазақтың қабырғасын қайыстырды. Туған елі «Азаматымнан айрылдым!» десін, Бәйкен ағаның отбасына, ұрпақ-жұрағатына көңіл айтты.

Ғасырға тарта ғұмырында өшпес із, ұлттық өнегеге қамқор көз болған Бәйкен ағаның өмірі мен қызметі кейінгі буын өкілдерінің қалың да қымбат көмбесі болып сақталмақ.

Менің есіме Бәйкен ағамен кездескен, ой-лебізін тыңдаған бақытты сәттерім орала береді.

Ол кезде Қазақстан Үкіметі торағасының орынбасары Мырзатай Жолдасбековтің көмекшісі болып қызмет істейтінмін. Сол тұста Бәйкен аға телефон шалғаны бар. Мен ол кісіні даусынан таныдым. Сәлем беріп, қысқа есендік сұрастық. Ол кісі шаруасын маған жеткізді. Мен соңда Б. Әшім-

ұлының Мырзатай ағамыздың қабылдауында болуына, шаруасының оңынан оралуына, аз да болса, үлес қостым.

Бәйкен ағa М. Жолдасбековтің қабылдауына келер уақыт жақындай берді. Жұмыс орындығымнан көтеріліп, бөлме терезесінен көшеге көз салдым. Сойтсем, Бәйкен ағa межелі уақыттан ертелеу келгендіктен болар, кеңсе алдында ептеп қыдырыстау үстінде екен. Қабылдауға екі минут қалғанда ғана ол кісі Министрлер кабинеті ғимаратына бет түзеді. Мен де лезде қимылдап, лифтілер есігіне жеттім. Бәйкен ағaны алдынан шығып, қарсы алдым. Басшының жұмыс бөлмесіне ертіп бардым.

Келген бойда, уақытты созбай, Қазақстан Үкіметі төрағасының орынбасарына келген мәселесін нақты айтып, арызын Мырзатай ағамызға ұсынды.

– Мырзатай інім, – деді ол, – өзінің уақытыңды үнемдеу үшін мына қағазды дайындап әкелдім. Көніліне ұнамаса өзгерте бер.

Хаттағы ой-пікірлер өзгеріссіз, сол күйінде қол қойылып, іс қағаздарына қосылды.

Сонсоң Мырзатай ағa үлкен кісіні демалыс бөлмесіндегі шайға шақырып, дәм татқызбақ болды. Бірақ Бәйкен ағa өз ойларын былайша білдірді.

– Сіздер жұмыс бабындағы азаматтарсыздар. Сондықтан маған алаңдамай, жұмыс жасай беріңіздер. Шай мәселесіне келсек, біздің үй осы арадан қашық емес. Бақыт апаларының шайын кез-келген уақытта ішуге болады. Ал қонақасы жөнінде келсек, біздің үй келген қонақтың уақытын үнемдеу үшін үйінорт қойдың пісірілген басын тоңазытқышта сақтайды. Сол дайын асты сорпаға салып, 15-20 минутта буын бүркыратып дастарқанға қояды. Келіңдер қонаққа іңілерім, – деп кідірді Бәйкен ағa.

Сонда қараңыз, Бәйкен ағa тек 7-8 минут ішінде барлық шаруасын тындырып, бізді де риза етіп, қоштасып кетті. Өзгенің де, өзінің де уақытын үнемдеудің, мәдениеттіліктің үлгісін ағамыз осы сапарында танытып кеткен.

Бірде ішілері:

– Сіз, тіфәтіфә, ұзақ жасадыңыз. Әлі де Алла қуат берсін, – дегені бар.

Сонда Бәйкен ағa:

– Менің ұзақ өмір сүру себебім, Бақытымның қасымда болуында ғой. Бәрі сол Бақытымның арқасы. Бақыт болмаса, мен бұлай ұзақ өмір сүре алмас едім, – деп, күлімсірей жауап берген болатын.

Бақыт апамыз бақилық болған хабарын естіп Бәйкен ағаға қоңіл айту үшін жұбайым Гүлнар екеуміз үйіне бардық. «Айналайындар, аққулар жалғыздықты сүймейді, жалғыз болмайды», – деп мұңайып еді абзал аға сонда. Бұл сөздің мәнісін араға екі жұма салып, Бәйкен ағаның өзі қайтыс болғанда түсінгенбіз. Бәйкен аға Әшімұлы жан жары Бақыт апайдың соңынан аттанып қайтпас сапарға кете барған.

Тағы да бір естелік келтірудің жөні бар сияқты. Қызымыз Салтанатты ұзату тойы өтіп жатты. Той үстінде:

– Салтанаттың жолы болар. Інілі болды ғой. Орта толып жатқан жай бар, ағайындар. Немерелі болдым, – деп, Жомарт інім жайраң қағып жаныма келді.

Ортамызда маңдайы жарқырап Әбіш Кекілбайұлы, Қуаныш Сұлтанов бар-ды. Сол арада Қуаныш ағамыз әлгіндей қуанышты хабарды жұртқа жеткізіп, тойды тойға ұластырды. «Ендігі мәселе сәбидің есімін кім қоямыз?» дегенге тоқайласты. Әбекен, Қуаныш аға Бәйкен ақсақалмен ақылдаса келіп, одан жарық дүние есігін ашқан сәбиге өз есімін беруіне келісім сұраған. Сондағы Бәйкен ағаның сөзі былай бон шыққан-ды:

– Қуаныштарыңыз ұзағынан болсын. Мен есімімді сәбиге беруге қарсы емеспін. Десе де, ол шарана есейгенше оған былайғы балама ат беріле тұрғаны дұрыс болар. Себебі, нәрестеміз, айталық, торшокта отырып, құлан қалмасына, т.б. жайлардың кездеспесіне кім кепіл? Сондайда келіп-балалар жағы: «Әй, Бәйкен...» деп, кейістік білдірмей ме?

Бәйкен ағаның әзілмен айтқан ұсынысын өз басым орынды сабақ сападым. Бәріміз жөн сөзді құп алдық.

Иә, солай. Бәйкен аға Әшімұлының өмірі мен ісі қазірдің өзінде аңызға бергісіз жыр-дастанға ұласып кетті. Бәйкендей ағаны өлді деуге қимаймыз. Ол қазақ халқының жүрегінде мәңгі сақталар бірегей, киелі түлға. Рухы пейіштің төрінде шалқысын. Жаның жаннатта, топырағың торқа болғай, – демекпіз. Атам қазақтың осы бәтуалы батасы қабыл болғай.

Сагадат НУРМАГАМБЕТОВ,
Герой Советского Союза,
Халық Қаһарманы №1, генерал армии

ЧЕЛОВЕК БОЛЬШОЙ ДУШИ

О Байкене Ашимовиче Ашимове можно рассказывать бесконечно долго. Думаю, все, кто с ним соприкасался, даже незначительное время, а тем более работал, будет отзываться о нем только положительно, говорить о нем, как о человеке большой души.

Почему я это пишу утвердительно? Потому что наблюдал его в самых различных ситуациях, как военный человек тесно общался с ним. Еще будучи заместителем Командующего САВО (Среднеазиатский военный округ) не один раз приходилось обращаться к нему по служебным делам в интересах дел Округа, он всегда внимательно выслушивал и находил решение. Что характерно, не отсылал на согласование к заместителям, помощникам, не растрачивал время попусту.

Советская Армия была органом централизованного обеспечения и снабжения. Республика не обязана была выделять ей материальные ресурсы. А он решал. Мы видели в нем крупного государственного деятеля, ибо решались вопросы оборонного значения государства.

Как известно, в годы поднятия целины Казахстан собирал значительное количество зерна. В урожайные годы республика сдавала его государству более одного миллиарда пудов, и оно отгружалось во все промышленные регионы страны. Без помощи из центра республика не могла сама вовремя собрать такой урожай, не хватало автотранспорта, да и время для сбора ограниченное из-за погоды (дожди, снег). Руководство республики обращалось к союзному правительству. Для оказания помощи в уборке урожая в основном выделялся автомобильный транспорт из Министерства обороны. Общее количество выделенных автомобилей доходило до 60 тысяч, личного состава до 100 тысяч человек. Для руководства этими армейскими формированиями в Алматы при правительстве республики временно создавался Центральный штаб, в областях – штабы при облисполкомах. Эти штабы действо-

вали 3-4 месяца. Вопросы выделения автомобильного транспорта решались Председателем Совета Министров, то есть Б.А. Ашимовым, все оперативные вопросы решал штаб. Мне приходилось в течение ряда лет руководить этими войсками, совмещая работу с основной служебной деятельностью. А значит постоянно работать с Байкеном Ашимовичем. И всегда вопросы решались оперативно, в спокойной обстановке, несмотря на излишние запросы областных руководителей по дополнительному выделению автотранспорта.

Солдаты на уборке работали не бесплатно, за работу автотранспорта республика выделяла значительную сумму. Байкен Ашимович требовал от местных органов власти использовать автомобильный транспорт продуманно, рационально, изыскивать ресурсы на местах, ибо не может республика постоянно запрашивать дополнительный автотранспорт.

В практике работы Д.А. Кунаева и Б.А. Ашимова было заведено в период уборки урожая объезжать области, особенно северные, где определялись возможности каждой из них по сдаче зерна. Одновременно решались все оперативные вопросы хозяйственного порядка. Поскольку там же речь шла и о выделении автотранспорта, я ездил с ними, присутствовал на всех совещаниях. И видел, как они создавали деловую обстановку — каждый руководитель из местных органов области, районов ставил свои вопросы и находил поддержку, положительный ответ. Особо отмечу: с каждым из них разговаривали уважительно, называли по имени и отчеству, ибо, неоднократно встречаясь, знали их, и пользовались большим авторитетом среди тружеников села.

Байкен Ашимович достиг высокого положения только своим честным отношением к труду и внимательным отношением к людям. Он начал свою трудовую деятельность с низов, с рабочих профессий на производстве, пройдя все ступени служебной лестницы. Поэтому он знал людей и их потребности, а они отвечали ему взаимностью и уважением.

Б.А. Ашимов активный участник Великой Отечественной войны, он видел все — горечь поражений и радость побед. В Красной Армии он начал служить еще в 1938 году. В общей сложности прослужил и провоевал семь лет. В годы войны получил тяжелое ранение, которое давало знать о себе до последних дней его жизни.

Байкен Ашимович своим поведением и действиями был образцом для подражания. Он был настоящим, мудрым наставником для тех, кто имел с ним дело, патриотом своей страны. В развитие ее экономики и культуры в советский период внес огромный вклад. Неслучайно он руководил правительством в течении 14 лет.

Сегодня его нет среди нас. Лично я ощущаю после его ухода из жизни какую-то пустоту, хочется встретиться с ним и поделиться своими мыслями. После выхода на пенсию мы встречались очень часто. Он относился ко мне как к самому близкому человеку. Поэтому так глубока для меня горечь утраты.

Прожил Байкен Ашимович нелегкую, но интересную жизнь. Он был руководителем крупного масштаба, заслужил непререкаемый авторитет в обществе. Народ Казахстана относился к нему с большим уважением, и он отвечал взаимностью. Он останется в истории страны, как честный труженик, выдающимся деятелем эпохи, отдавшим все свои силы во благо Родины.

Абай ТАСБОЛАТОВ,
Қазақстан Республикасы Республикалық ұланының қолбасшысы, генерал-лейтенант

ЕШТЕҢЕНІ ҰМЫТПАЙТЫН ЖАН ЕДІ

Мен өмірімде ұлы адаммен, белсенді майдангер, Социалистік Еңбек Ері, Министрлер Кеңесінің Төрағасы, кейін Жоғарғы Кеңес Президиумының Төрағасы, содан кейін еліміздің еңбек сіңірген зейнеткері Бәйкен Әшмұлы Әшмовпен таныс болғанымда өзімді бақытты сезінемін.

Мен Бәйкен Әшмовпен бірінші рет Алматы қаласында 1974 жылы Иван Степанович Конев атындағы Жалпы әскери командалық училищеде кездестім. Онда мен училищеде взвод командирі лауазымында қызмет атқарып жүргенмін. Қазақстан Коммунистік партиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы Динмұхамед Ахметұлы Қонаев пен Министрлер Кеңесінің төрағасы Бәйкен Әшмұлы Әшмов біздің училищеге келді. Сол кезде түскен фотосуретімізді әлі күнге дейін сақтаулы тұр

Кездесулі Орта Азия әскери округінің колбасшысы, армия генералы Николай Григорьевич Лященко ұйымдастырған болатын. Әлбетте, біз бұл кездесуге катты дайындалдық. Ресми кездесуден кейін Д. Қонаевка училищенің техникасы, оқу-зертханалық база, сынынтық-зертханалық база және тағы басқа оқу орындары көрсетілді. Содан кейін біздің болашақ офицерлердің шыдамдылығын көрсету үшін стадионда спорттық іс-шаралар ұйымдастырылды. Мен өз взводыммен жүгіріске катыстым. Бұл жүгірісті Дінмұхамед Қонаев пен Бәйкен Әшімов тамашалады. Біз оларға кандай көңіл күй сыйладық, оны бағалау біздің ешнимізде емес, айтайын дегенім, Д. Қонаев пен Б. Әшімов келіп, взвод командирі ретінде менің және жүгіруге катыскан басқа офицерлердің колдарын алып, өздерінің ризашылығын білдірді. Мен бұл сәтті ешкашан ұмытпаймын.

Одан кейін осы ұлы адамды кызмет бабында білдік, ол туралы бірге кызметтес болған адамдар жаксы пікірлер, адамгершілік касиеттері туралы көп айтатын. Мен оны сезіп, білп жүрдім.

Кейін менімен күрдас баласы — Оңдасын Бәйкенұлымен таныскаида біздің таныстығымыз жакындай түсті. Ол Алматы каласындағы Білім министрлігінің жанындағы Жоғары аттестаттау комиссиясында ғылыми жұмыстармен және ғылыми кызметпен айналысты. 1990 жылдың аяғынан бастап отбасымызбен араласа бастадық және де осы күнге дейін араласып келемін.

Байкен Әшімұлымен соңғы жылдары кездесулер Бурабай кентіндегі «Окжетпес» санаторийінде менің демалыс уакытымда болды. Ол жұбайы Бакыт Әсеткызы екеуі бірге демалатын, бір кезендері үш жыл катарынан бірге демалдық. Сол кездері мен оның адамгершілік касиеттерін, кемел акыл иесі, айтарлыктай есте сактап калу касиетін байкадым, оған кездесулерде көзім жетті.

Сондай бір кездесуде Оңдасын Бәйкенұлының үйінде болғанда, ол маған арнап тілектері жазылған екі кітапты сыйға тартты, бұл 90-ыншы жылдардың соңы болатын. Мен бұл кітаптарды бірнеше рет окып шыктым. Менің таң калганым, ол кісі Кокшетау, Қарағанды, Таңдыкорған облыстарында облыстык комитеттің бірінші хатшысы болғанда, басшылык кызметтерді атқарғанда және соғыска дейін есепші бо-

лып жұмыс істегенде, Солтүстік Қазақстан облысының Покровский ауылшаруашылық техникумында оқыған кімнің сабақ бергенін, сол кездерде қандай совхоздардың, қандай колхоздардың болғанын, оларда кімдердің басшылық жасағанын, барлық облыстарды мүдірместен біледі. Совхоздар мен колхоздардың директорларымен қатар агрономдарын да, аты шыққан жұмысшыларын да жақсы біледі және өмірінің соңғы күндеріне дейін осы кітаптарында олар туралы жазғанын айтып жүретін.

Қазақ айтады ғой: «Жақсының жақсылығын айт, нұры тасысын» деп. Байкен Әшімұлы мен туып-өскен Ленин ауданының шағын ауылы Николаевканы білетінін айтты, басқалармен кездесу кезінде: «Мынау Абай Николаевка ауылынан, онда үлкен МТС болды, бидай шаруашылығы дамыған» – деп, айтып жүретін, сол кездегі совхоз директорының фамилиясын да ұмытпапты. Керек десеңіз, бас инженер Ю.К. Варгентинді де ұмытпаған. Мен бұл кісінің қаншама жыл өтсе де, ешқашан ұмытпағанына қайран қалдым. 92 жаста болса да, ой-өрісі сол қалпында.

Біз кәсіби әскери адамбыз, күнделікті қызмет бабында адамдармен қарым-қатынаста болып, Отан қорғаушыларын тәрбиелеу жұмыстарын жүргіземіз. Сонда Бәйкен ағаның бағыныштыларға деген көңілін, кішіпейілділігін, қарапайымдылығын үлгі тұтамыз. Менің өмірімде әр жылдарда адамдарды, отандастарды, бағыныштыларды білуде ошпестей із қалдырды.

Оның мінезіндегі сыпайылық, қарым-қатынастағы қарапайымдылық мінездері айтпай кетуге болмайды. Ол Ұлы Отан соғысына қатысқанын, офицер болғанын және соғыс кезінде ұрыс іс-қимылдарына араласқанын, ауыр жарақат алғанын айта бермейтін. Оны бірі білсе, бірі білмейді.

Әлі есімде, Бурабайда «Оқжетпес» санаторийінде демалып жүргенімізде, бір күш сатымен түсіп келе жатқанда, үлкенді, ақсақалды сыйлап жүретін халықпыз ғой, мен ағаға көмек көрсетейін деп, қолынан ұстап демегенде, ол кісі: «Маған көмек керегі жоқ, сен Бақыт Әсеткызына көмектес, соған баршы», – деді сыбырлап. Ол әйелге, анаға сый-құрметі, қамқорлығы болатын. Қазіргі жастардың бойынан осындай асыл қасиетті көру екіталай. Міне, қандай адамгершілік десеңізші!

Бәйкен Әшімұлы әруақытта да өмірде болып жатқан оқиғалардан хабардар болатын, газет-журналдардан, басқа бет-

терінен бірде-бір мақаланы қалдырмай, мұқият оқып, оқығандарын айтып, бізбен пікір алмасатын. Кейбір жағдайларда, бұл неге солай болды, деп сұрайтын. Елімізде болып жаткан жақсылықтарға қуанып, жамандыққа қатты күйзелетін. Ол ешқашанда туған жеріміздің тағдырына немқұрайлықпен қараған жоқ. Міне, азаматтықтың белгісі, Отанға, туған жерге деген сүйіспеншілігі осында.

Бақыт Әсетқызы наукастанып, ауруханаға түскенде, ол кісінің жағдайын білейік деп Рая екеуміз қазан айында Совминнің ауруханасына барғанда, Бәйкен ағаны қасынан көрдік. Көңіл күйі жоқ, қиналып отыр екен. Апай айығып кете алмай, ауруханада көп жатып қалды. Кейін қараша айында барғанымызда Байкен аға көрші палатадан орын алып, тамыз айынан бастап қасында отырғанына куә болдық. Міне көрдіңіз бе, ол кісі: «Үйге барсам, мазам кетеді, отыратын жер таба алмаймын, қасында болсам, Бақытқа кішкене жеңілірек болар», — дейтін. Тағдырдың жазуы солай шығар, Бақыт апай сол аурудан айықпай, көз жұмды. Израильден самолет түнгі сағат 4 шамасында келіп қонды. Қалын қар жауып тұрды. Байкен аға әуежайда мәйітті қарсы алып, моргке бірге барды. Салт-дәстүрмен құдай қосқан жарын о дүниеге жонелтті. Сыңарынан айрылған аққудай, өмір сүру қиынға түсті.

Одан кейін 19-20 күн өткеннен соң, үлгі тұтатын ағамыз, қара нарымыз Бәйкен аға инфарктен көз жұмды. Құдай қосқан қосағы, сүйген жары, өмірлік серігі Бақыт апайсыз өмір сүру оңай болмаған шығар. Қандай мықты, тамаша кісі еді!

Ол кісі адамның көңілін қалдыру дегенді білмеуші еді. Шақырған жерден қалмайтын. Сағадат Нұрмағамбетовтің 80 жылдығына осы Астанаға келіп, батасын берді, Мақтай Рамазанұлының 70, 80 жылдық тойына Бақыт Әсетқызымен келді, Зерендідегі Социалистік Еңбек Ері, аудандық комитеттің бұрынғы хатшысы, атақты ақсақал Баян Жанғаловтың 95 жылдық мерейтойына қатысты. Бізге үлкен тәрбиелік із қалдырды.

Ұлы Абай айтқандай: «Өлді деуге бола ма айтыңдаршы, өлмейтұғын артында із қалдырған» — деп, Байкен аға мәңгілік біздің жадымызда. Қандай қызметте жүрсе де, Министрлер Кеңесінің Торағасы, Жоғарғы Кеңес Президиумының Торағасы, Соғыс ардагерлері кеңесінің Торағасы лауазымында қызмет атқарып жүргенде халықты, елді ойлаған асыл адам еді.

Ағаның ерен еңбегін Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев жоғары бағалады. Астана қаласының К. Байсеитова атындағы театрында Байкен Әшімұлының 90 жасқа толуына арналған мерейтойда Елбасы оның омырауына орден тақты. Оған өзім куә болдым.

Мен Республикалық ұланның әскери қызметшілерінің Бәйкен ағамен кездесуін ұйымдастырамын деп жоспарлап жүрген болатынмын. Жастарға, офицерлерге, командирлерге үлгі болсын, ол кісінің өмір жолын білсін деген ой болатын. Өкінішке қарай, менің бұл ойым, орындалмайтын арман болып қала берді. Осы кітап жарыққа шыққа, ұланның кітапханасына алдыртып қоямын. Офицерлерге, әскери қызметшілерге үлгі болсын...

Бибигуль ТУЛЕГЕНОВА,
Народная артистка СССР. Лауреат государственной премии СССР

ЛЮБОВЬ К НИМ ЖИВЕТ В МОЕМ СЕРДЦЕ

Мое первое знакомство с Байкеном Ашимовичем состоялось в период моей депутатской деятельности в 70 годы. Стоял глобальный вопрос, который мог разрешить только Совет Министров КазССР. Он касался строительства школы, установки колонок для питьевой воды и асфальтирования дороги в одном из поселков Чимкентской области.

Когда я вошла в кабинет, меня встретил очень серьезный, я бы сказала даже суровый человек. Очень волновалась, а тут еще такой суровый взгляд. Я только и сказала, что пришла по депутатскому вопросу. Байкен Ашимович пригласил меня сесть, я молча передала ему ходатайство и заявление избирателей. Байкен Ашимович внимательно прочитал и сказал «рассмотрим».

Через три месяца начали строить школу, проводить питьевую воду, асфальтировать дороги в поселке. Жители его по сей день помнят то время.

Вторая встреча у нас состоялась в 1974 году. Я пела в Москве на правительственном концерте, на котором выступала Мария Биешу – молдавская звезда. Мы с ней разгово-

рились и она спросила, какая у меня персональная ставка. Я ответила, что никакой персональной ставки у меня нет. Биешу посоветовала мне пойти к министру культуры СССР, он этот вопрос решит. В то время министром культуры был Демичев. Пошла к нему. Он меня выслушал и сказал, что этот вопрос должно разрешать правительство республик, и позвонил Димашу Ахмедовичу Кунаеву, а мне сказал: «Зайдите к вашему руководству».

По приезду домой, созвонилась с Ермеком Серкебаевым и мы с ним пошли к Д.А.Кунаеву. Он начал расспрашивать о делах, о творчестве, о новостях. Я сказала, что была на приеме у Демичева, а он посоветовал обратиться к Вам. Димаш Ахмедович ответил, что разговаривал с Демичевым по телефону, а нам сказал, что этот вопрос решится положительно.

Примерно через полгода мне позвонили из приемной Совета Министров КазССР, сказали, что со мной сейчас будет говорить Председатель Совмина Ашимов Байкен Ашимович. Подумала: «Что могло случиться? Может правительственная загранпоездка» (обычно в таких случаях звонят из правительства). Очень волновалась. Голос Байкена Ашимовича по телефону был очень вежливый, он поздоровался и сообщил, что Е. Серкебаеву и мне установлена персональная ставка союзного значения, поздравил, а я, вместо того, чтобы сказать «спасибо», говорю, что там была еще и Роза Джаманова. На что, Байкен Ашимович ответил, что ее вопрос будет рассмотрен в следующий раз, сказал «до свидания» и положил трубку.

Какое-то время Байкена Ашимовича я видела редко. Более тесно стали общаться позже, с 2000-го года, когда он вышел на заслуженный отдых. Встречались на различных официальных и неофициальных мероприятиях, на которых я близко познакомилась с его супругой Бахыт Асетовной. Она оказалась очень вежливым, интеллигентным и доброжелательным человеком. Всегда усаживала меня рядом с собой и угощала всякими вкусностями. Байкен Ашимович, молча улыбаясь, кивал головой, мол, слушай старших, они тебе плохого не сделают. Они были очень красивой и гармоничной парой.

Именно в это время я узнала Байкена Ашимовича совершенно с другой стороны – сдержанно-открытым, общительным, отзывчивым. Оказывается, Байкен Ашимович очень красиво улыбается!

Когда мы встречались, он первым подходил, здоровался и обязательно поцелует в лоб, спрашивая о делах, здоровье, детях и всегда говорил: «Слышим, видим и радуемся за тебя! Молодец!».

На любых мероприятиях никто из гостей не приближался к столу, пока не появятся Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна. Они были очень ответственными людьми – не помню, чтобы Байкен Ашимович с супругой приходили с опозданием, всегда старались прийти чуть раньше. На торжествах все ждали, когда даст свое благословение Байкен-ага, и только тогда начинался праздник.

Прошло немного времени с тех пор, как не стало двух замечательных людей. Но и теперь, когда я бываю на мероприятиях, кажется, что вот сейчас распахнется дверь и войдут в зал два прекрасных лебедя: Байкен-ага и Бахыт женгей... Увы, их нет, они далеко от нас и сразу становится грустно от того, что места, где они сидели, пусты...

Я благодарна Судьбе, что свела меня с такими чудесными людьми – Байкеном Ашимовичем и Бахыт Асетовной. У них можно было многому учиться в жизни: в воспитании детей, сохранении семьи, общении с окружающей аудиторией, как держать себя в обществе, относиться с уважением к окружающим, быть терпимыми, ответственными в любых делах и поступках, поделиться радостями и горестями.

Очень жаль, что мы потеряли истинных, настоящих корифеев, на кого можно было розняться, кто умел вместе сопереживать всему.

11 марта 2007 года умерла моя дочь Марьямгуль. Байкен-ага и Бахыт женгей в тот же день, первыми пришли выразить мне соболезнование. Бахыт женгей закрыла лицо платком, а Байкен-ага сказал: «Үстамды бол қарағым, сен халықтың адамысың...Сенімен бірге халқың қайғырып отыр, жалғыз емессің, қайратты бол, елің аман болсын, қайғыңа ортақ болып, ауырлығыңды бірге көтереді... Марьямгүлді біз де өте жақсы көретінбіз. Амал не, иманды болсын».

Если бы Байкен Ашимович просто позвонил по телефону и выразил соболезнование, я была бы очень благодарна, но он пришел вместе с супругой разделить мое горе.

Не в этом ли величие Байкен-ага.

Спустя три года, эти же слова мне пришлось сказать Байкен-ага по поводу кончины Бахыт Асетовны, затем их детям и внукам, когда они потеряли своих маму и папу.

22 декабря 2009 года у меня должен был быть творческий вечер в связи с моим 80-летием и 60-летием творческой деятельности в ГАТОБ им. Абая. Я знала, что Бахыт Асетовна больна, но насколько серьезно не знала. Я позвонила Байкену Ашимовичу домой, трубку подняла дочь Нейлюфар, я попросила пригласить его к телефону, Нейлюфар ответила, что папа пошел в больницу к маме, она лежит в реанимации. Я извинилась за беспокойство, пожелала маме быстрейшего выздоровления. Поняв, что позвонила не во время, я сказала, что хотела их пригласить на свой творческий вечер, подчеркнув, что очень жалею, что они не смогут прийти. Нейлюфар мне ответила, что обязательно передаст папе мои слова.

22 декабря вечером выхожу на сцену и вижу в первом ряду Байкена Ашимовича, а рядом Жиенбаева Султана Сулейменовича и Гани Касымова. Сразу подумала, что Бахыт Асетовне стало лучше, поэтому Байкен Ашимович решил прийти поддержать меня.

На следующий день Байкен-ага позвонил и поздравил меня с успешным выступлением да еще и комплиментов наговорил, что я была очень красива и прекрасно пела.

Мне даже в голову не могло прийти, что буквально через месяц-полтора обоих моих самых любимых и дорогих поклонников – Байкена Ашимовича и Бахыт Асетовну я потеряю навсегда. Но любовь к ним будет жить в моем сердце всегда. С уходом Байкена Ашимовича – ушла целая эпоха. Мы потеряли выдающегося человека в нашей истории, огромную глыбу которую восстановить невозможно. Байкен Ашимович был последним из могикан. Его нам всегда будет не хватать.

Светлая ему память.

Ескендір ХАСАНҒАЛИЕВ,
Қазақстанның халық артисі

ЖҮРЕК ПӘКТІГІНІҢ ҮЛГІСІ ЕДІ

Бәйкен ағамен алғашқы рет Димекеңнің үйінде, яғни Димаш Ахметұлы Қонаевтың үйінде қонақта болғанда танысқан едік. Сыртынан білін жүрсек те, ағамызды сол бірінші коруіміз

еді. Бізге содан бір сабырлы, байсалды аға болып кориді. Апамыз да өзіне сай екен. Бакыт апамыз өзінің бір ақжаркын күлкісіменен, пейілмен бізді бірден бауырына басып алды. Біз содан бастап ағалы-інілі, аналы-сіңлілі болып кеттік. Дариконы сіңлім дейтін Бакыт апамыз. Бәйкен аға мені інім деп ілтипатына болейтін. Сондай-ақ, біздің Біржанды немересіндей корді. Содан бастап карым-катынасымыз жаксы болды, араласып тұрдык.

Бәйкен аға өнерге деген бір күлшынысын, өнердің кадыр касиетін жаксы түсінетін, ән айтпаса да, іштей жүрегімен сезетін адам екен. Біздің әндерімізді үйып тыңдайтын, әсіресе «Атамекен» әнімді жаксы корді. Бір керемет касиет – бір көргеннен бауырына басты, жүрегінің пак екендігін сездірді. Біз де ағалап, тәтелеп еркелейтінбіз ол кісілерге. Бір жолы, Бәйкен аға мен Бакыт апайды үйге шакырдык. Шын көңілмен келді. Жаксы фортепианода ойнап, ән айттык. Соның бәрін көзін жұмып, терең сезіммен, жан-тәнімен тыңдап отырды. Сағат 23-ке дейін отырыпыз. Үлкен ас тартылды. Соның бәрі болғаннан кейін Бәйкен аға сыпайы калпыменен: «Бакыт, енді жайлап козғалмаймыз ба? Ойбай-ау, балаларым мына дастарканды жинап, шай әкелгенше біраз уакыт өтеді ғой» – деді. Сол кезде Бакыт апамыз: «Оңға, артына карай бұрылып көрші» – деді. Бәйкен аға жымиып артына карады. Біз шайдың дастарканын бөлек дайындап койғанбыз. «Бәрі дайын екен ғой, әйтпесе, балаларым қиналып, мынаны жинап болғанша шаршап кала ма деп ойлап едім» – деді.

Ағамызды бүкіл ел сыйлады, халкымыз сыйлады, бір артық сөз айтпайтын, бәрін орын-орнымен айтатын, әр сөзі сом алтындай болатын. Берген батасы, айткан ақылы, сойлеген сөзі, бәрі орнықты еді. Бакыт апамыз дүние салғанда, жанұямызбен үйіне барып, Бәйкен ағамызға көңіл айттык. Ағамыздың касында өзінің жаксы көретін інісі Кенес Аухадиев отыр екен. Біз де орналастык. Сонда Бәйкен аға айтты: «13-ші ақпан күні Ескен інімнің жетпіс жасқа толған күні еді .Соған шакыру алғанбыз. Өткен өмір-ай, осындай жағдайға ұшырап отырмыз», – деді.

Ағаны коруге, ағаның әңгімесін естуге біз әркашан құштар едік. Барлық жерде ол кісіге кошемет корсетілді. Қай жерде болсын, бәрі «Бәйкен ағамыз», «Бакыт апамыз» дей-

тін еді. Қасына келіп, сәлем берген кезде, бетімізден иіскеп, алақанымен арқамыздан қағып-қағып қоятын «Қал қалай?, Амансыңдар ма?» – деп. Шіркін-ай, ағаның осы бір жылы сөзін, жылы алақанын аңсаймыз, сағынамыз.

Асқарбек ***ҚУСАЙЫНОВ,***
ғалым, Мемлекеттік сыйлық
лауреаты

ӘКЕ ТАҒЛЫМЫ

Әр адамның өмірі бір жұмбақ сыр. Дүниеде канша адам болса, бір біріне ұқсамайтын сонша өмір жолы бар. Менің өмірімнің де өзіндік бір жұмбақ тұстары бар...

Қазақы қаймағы бұзылмаған, темір жолдан 300 шақырым жерде орналасқан, бірде-бір орыс адамы тұрмаған Сарыарқаның белді ауылында дүниеге келіп, сол жерде орта мектепті тамамдап, 1968 жылы Алматыға жол тартпым. Ол кезде ғылым мен техника қарқынды дамып, халықтың әл ауқаты жақсарып, келешекке деген сенім оты әр жүрекке ұялаған кез еді. Барлық жастың арманы жақсы білім алу болатын. Себебі, көп оқыған, жақсы маман, ғалымдардың аттарын халық шынайы құрметпен атайтын. Біз де сол азаматтардай болуды армандадық.

Осы арман Қазақ политехникалық институтына алып келді. Институтқа оқуға түсу киямет-қайым еді. Бір орынға бес адам. Ақылы оқу деген жоқ. Қанша орын бар, сонша бала ғана оқуға қабылданады. Төрт сабақтан емтихан тапсыру қажет, оның үшеуі жазбаша емтихандар. Қазіргі уақытта осындай қабылдау жүйесі жайында теріс пікірлер айтылғанымен, ол жүйенің ұтымды жақтары көп еді...

Энергетика факультетіне оқуға түскен студенттерді сабақ басталғанша Талдықорған облысына қызылша жинауға апарды. Жан-жақтан келген жастар қызылша теріп жүріп, әбден шүйіркелесіп, танысып кеттік. Бірде, облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы Бәйкен Әшімұлы ауыл аралап шығыпты, бізге де соғады екен, себебі осында ол кісінің де баласы бар деген сөз шықты. Көпшілігімиз ауылдан келген қарапайым балалар едік, бұл сөзге аң-таң болып қал-

дық. Ойымызға келген алғашқы сұрақ, ойпырмай, ол бала кім болды екен? Бәріміз бірге жатамыз, бірге тұрамыз, бірге жұмыс жасаймыз. Ерекше жүрген ешкім жоқ. Содан бір-бірімізден сұрай бастадық. Ол баланың жанымызда жүрген Оңдасын екенін біліп, таң қалдық. Өзіне деген біздің қатынасымыздың өзгергенін сезіп, ол бір түрлі қатты қысылып, ыңғайсызданып қалғаны күні бүгінге дейін көз алдымда. Қандай парасаттылық десеңізші. Осы сәтте Оңдасын өзінің отбасында қандай адамгершілік тәрбие алғанын шынайы көрсеткен еді!

Студенттік шақ өз кезегімен өтіп жатты. Оңдасын үшінші топта, мен екінші топта оқыдық. Себебін бүгін де түсіндіре алмаймын, әйтеуір осы уақытта Оңдасын екеуміздің арамызда өзінше бір сыйластық қатынас орнады.

Мен Оңдасынның бойынан шынайы рухани адамгершілік қасиетті сезетін едім де, соны қатты бағалайтынмын. Оңдасын мені өзіне жақын тартты. Бірде Оңдасын туған күні болатынын, соған біраз ғана достарын үйге шақырмақ ойы бар екенін, менің де бірге болғанымды қалайтынын айтты. Бұл 1970 жыл болатын. Мен Бақыт апайдың қолынан бүгінгіден 40 жыл бұрын алғаш рет дәм таткан екенмін. Қайран ана. Қашан да «Оңдажанымның достары ғой» – деп, бізге ерекше бір аналық мейіріммен қарап отыратын еді.

Әшмовтер әулетімен болған әр кездесу мен үшін үлкен өмір мектебі болды. Оңдасынның бойындағы бар адами қасиетті мен осы отбасынынан көретінмін. Шынайы тектіліктің не екенін сезінетінмін. Ата-ананың бала сыйлауы, сыйлай тұрып тәрбие беруі, орынды қамқорлығы, баланың ата-анаға деген шынайы құрметі, балалық мейірімі, кімнің баласы екенін сезініп, өмірде өз орнын білуі. Осының бәрі таза, пәк көңілден жарасымды жасалатын еді.

Бәйкен әкей мен Бақыт апайдың шапағатын мен де молынан сезіндім. Ол кісілер менің Алматыдан баспана алуыма да қамқорлық жасады. Қашанда ақыл-кеңесін беретін. Жасының ұлғайғанына қарамастан Бәйкен әкей білім беру саласында болып жатқан өзгерістерді де байқап отыратын, соларға байланысты ой-толғамдарының шынайылығы мен шыншылдығы мені қайран қалдыратын. Қандай сұрақ қойсаңыз да, қысқа да нұсқа жауап алатынсыз. Әр мәселенің

келешегіне байланысты ойларын да жасырмай айтатын. Әр сөзінен үлкен даналықтың лебі есіп тұратын.

1997 жылы республика көлемінде Бәйкен әкейдің 80 жылдық мерейтойы атап өтілді. Әкейді елбасы Н.Ә. Назарбаев, еліміздің барлық танымал мемлекет және қоғам қайраткерлері құттықтап, газет-журналдарда көлемді мақалалар, өлеңдер жазылды. Ол кезде мен «Мектеп» баспасын басқаратынмын. Досыма Әкейдің 80 жылдығына арнап кітап шығарайық деп ұсыныс жасадым. Оңдекен қуана қарсы алды. Содан екеуміз үлкен жұмыска кірісіп кеттік. 80 жылдыққа байланысты келген барлық құттықтаулар мен мақалаларды жинастырып, фотосуреттерді реттеп, оларды жүйелеп, бір жақсы редактордың қолына тапсырдық. Кітаптың алғашқы нұсқасы дайын болғаннан кейін тағы да отырып мұқият қарап, біраз өзгертулер енгіздік. Енді осы нұсқаны Әкейге беруге келістік. Бәйкен әкей кітапты бір жұмадай қарап, редакцияға келіп, бізбен сұхбаттасқысы келетінін айтты. Келісілген уақытта Бәйкен әкей келді. Отырып мұқият ақылдастық. Берілген суреттерді қарап отырып, «мұнда бір сурет жетпейді екен», деді. Біз ойланып қалдық. Салмақты қалымен сөзін жалғастырып «үшеуміздің бірге түскен фотомыз болса, жақсы болар еді» деп, сөзін жалғастырды. Мен жылдам фотоаппарат алғызып, бірге фотоға түстік. Сонымен қолжазбаны баспаханаға жібердік. Біраз уақыттан кейін кітап жарық көрді. Менің қуанышымда шек жоқ, бірден досыма хабарластым. Ол да келе қалды. Қолына кітапты ала сала, жайғасып отырып алып, мұқият қарай бастады. Тіпті асығатын түрі жоқ. Оған қарап мен де кітапты мұқият қарай бастадым. Біраздан кейін Оңдекеннің оң салқын тартып, кітаптың ана жері неге бұлай, мына жері неге олай деген сөздер айта бастады. Әйтеуір не керек, шығарып қойған кітапты сынайсынай біраз жерге барып қалдық. Ешқандай шешімге келе алмай ренжісіп тарастық. Содан екі-үш күн бір-біріміз бен сөйлеспей қойдық. Байқасам, басқа қызметкерлері бірін бірі құттықтап, жақсы кітап шығардық, Үлкен кісіден үят болмайтын болды деп қуанып жүр. Содан қайтадан досыма телефон шалып, келіп кетуін өтіндім. Екеуміз тағы да ымырыға келе алмадық. Оның айтатыны, кітаптың ана жері, мына жері Панама ұнамай қалуы мүмкін. Мен әкемді осы уақытқа дейін бірде бір рет ренжіткен емес едім дей-

ді. Оны естіп мен қысыламын. Содан бар жауапкершілікті мойныма алғансып, қояйық енді, сен телефон шал, істін басын маған қарай бұрып қой дедім. Оңдекең үйге телефон шалды. Келіңдер деген хабар алысымен, мен қолыма үш торт дана кітап алып, машинаға қарай қозғалдық. Бір машинада отырмыз, бірақ бір-бірімізбен сөйлеспеймiз. Үйге де жеттік-ау. Әкей бізді қарсы алып, «кане, көрейік» деп, кітапты қарауға кірісті. Бақыт ана кітапты жеңіл ғана қарап шықты да, қуанып, бізге алғысын айта бастады. Содан шай қамына кірісіп кетті. Оңдекең екеуміз Әкейдің жанында қалдық. Әкей әр бетін мұқият қарай бастады. Мен мұншалықты сабырлы адамды көрген емеспін. Тіпті кітап бітетін емес. Есіме Оңдекеңмен болған барлық әңгімелер түседі. Ол болса жайлап басқа бөлмеге кетіп қалды. Досыма іштей кен бастадым. Әкей бірдеңе айтып қалса, не деймін деп, әбден сасып отырмын. Ал кітаптің әлі жартысынан көбі қаралған да жоқ. Жаның қысылғанда уақыт мұлде өтпейді екен. Дүниенің бар қозғалысы тек осы кітаптың беттерімен ғана өлшенетіндей болды. Қара терге малындым. Бірақ оны байқатпауға тырысамын. Содан соңғы фотоға келгенде «Үшеуміздің бірге фотоға түскеніміз дұрыс болған екен» деп, бір қайырып қойды. Содан қанша отырғанымды білмеймін, бір уақытта әкей: «Бақыт, сен кордің бе? Балалар жан жақсы кітап шығарыпты. Жарайды», деді. Бұл сөзге сеперімді де, сенбесімді де білмеймін. Содан Бақыт апай «Кордім, кордім, маған ұнады. Аты да «Ел сенімін ақтаған» деп, жақсы қойылған екен. Келіңдер, дастарқан дайындан қойдым, отырайық» деп, бізді дастарқанға шақырды. Содан Бәйкен әкей өзінің салмақты қалпымен «Жүр, дәмге барайық» деді. Жайлап дастарқан басына жеттім ау. Оңдекең үн-түнсіз дастарқан басында отыр. Содан Әкей өзінің кішкене коньяк ішетінін айтып, біздің не ішетінімізді сұрады. Біз шаран ішетінімізді айттық. Әкей кітапқа көңілінің толғанын айтып, бізге ризашылық сезімін білдіріп, тост көтерді. Тост кезегі маған берілгенде, аузыма сөз түспей, «Кітаптың сізге ұнағанына қуанып отырмын, рахмет Әкей» дедім. Содан кеңпрім сұрап, жылдамдатып үйден шықтық. Есік алдына шыға мәз-мейрам болып, қуаныш құшағына болендік. Осы келістің қорытындысын күтіп отырған Бота мен Далилаға телефон соғын, оларды да қуанттық. Содан Оңдекеңнің үйіне ке-

лып, түннің бір мезгілінде дейін тортеуміз рахаттанып, бір бірімізді мақтап, Ботаның бесбармағын тоя жегенімізкүні бүгінге дейін есімде.

Содан бері он жылдан аса уақыт өтсе де, мен осы жайға үнемі орала беремін. Баспаға берер қолжазбаны өзі қарап, рұқсат берген кітапты Өндекең әкесіне көрсетуге неге соншалықтай ынғайсызданды екен деп ойлаймын. Өзімше талай қорытындылар жасадым. Негізгі түйген ойым, баласының әкесін аз де болса ренжітіп алмасам екен деген шынайы қоңыл еді. Мұның астарында баланың әкеге деген шынайы махаббаты, шынайы сыйластық сезімі жатыр емес пе? Әке қызмет барында абыройлы болуы мүмкін. Ол басқа өмір. Ал өтбасы жағдайында өз баласының алдында осынша құрметке жету үшін, әкенің бойында қандай қасиеттер болуы керек? Отбасында адамның ішкі дүниесі шынайы ашылады. Барлығы да, жоғыңыз да балаларыңыздың алдында түгел түгенделеді. Демек, бала алдында осынша құрметке жеткен адам, шынайы қасиетті жан дер едім.

Шын мәнінде, Бәйкен Әшімұлы, бүкіл ұзақ ғұмырында, халықтың да, өз балаларының алдында да кіршіксіз таза өмір сүргенін бар болмысымен толық дәлелдеген жан.

2001 жылы Өндекен досым 50 жасқа толды. «Егемен Қазақстан» газетіне «Өнеге» деген айдармен «Достық сыр» деген, «Вечерний Алматы» газетіне «Слово о друге» деген айдармен «Сверкай, звезда, на благо Родины» деген мақалаларым жарық көрді. Үлкен жақсы той өтті. Балаларының атына айтылған жақсы сөздерді естіп Бәйкен әкей мен Бақыт анай дән риза болды. Содан біраз уақыт өткеннен кейін бір жиналғанымызда, Бақыт анай мен әдетінше құшақтап, балам деп, мейірімді жүзімен жағдайымды сұрай бастағанда Бәйкен әкей сөзге араласып, «қарашы әне, баласын газетке жазғаннан бері сені тіпті жақсы көреді» деп, жымиып, маған жүз тастады. Сол-ақ екен, Бақыт анай мен дұрыс түсінбей қалар ма екен деп, жылдамдатып, «жоқ-ә, мен Асқаржанды бала кезінен жақсы көремін, Өндажанымның бірге келе жатқан жақын досы той», деп сасқалақтап қалды. Бәйкен әкей маған тағы да жымия қарап, сабырлы үнмен, «қайдан білейін, кейінгі кезде Асқаржан деп көбірек айтатын болдың той» деп қойды. Сонда ғана Бақыт анай бұл әңгіменің шын

мағынасын түсініп, мәз больш күлген еді. Бәйкен әкей сол мақалаларға ризашылығын маған осылай жеткізді.

Өмір шын мәнінде сырлы дүние. Бәйкен Әшімұлындай абыз жанмен кездестірген ғұмырға қалай ғана бас имейсің. Бәйкен әкейдің бар ғұмыры тұнып тұрған жұмбақ сыр іспетті. Кездескен, әңгімелескен әр сәтті еске алғанда, олардан бүгін де тағлым аламын. Себебі, сонда айтылған сөздеріңіздің күндылығы күн өте келе арта түседі. Алда тағы да талай кітаптар жазылатын болар. Біз де әлі талай рет қазақ халқының абыз ақсақалы Бәйкен Әшімұлы тақырыбына оралатын болармыз. Себебі, қазақ халқы қанша ғұмыр кешетін болса, Дінмұхамед Ахметұлы Қонаев пен Бәйкен Әшімұлы есімдері елімен бірге мәңгі жасайтын болады.

Бәйкен әкейдің өмірден өтуінің өзінің түсінген адамға тағлымы мол болды...

Туған туысқандармен бірге Ондекеңнің достары Әкейдің денесін үйге әкелу үшін Орталық ауруханаға келдік. Мен ретіне қарай Бәйкен әкейге қызмет ету үшін арнайы болінген Toyota Camry машинасына отырған едім. Үйге келгенше көзі жасқа толып, мөлдіреп отырған көлік жүргізуші жас жігіт Володя машина есік алдына тоқтағанда маған қаран, орыс тілінде: «Қараңызшы Асқар ағай, мен осы машинамен Байкен Ашимовичке келгенде, бұл мүлде жүрілмеген жаңа машина болатын, спидометр нол қашықтықты көрсетіп тұрған еді. Енді қараңызшы, тура 100 000 (жүз мың) километрді көрсетіп тұр. Осы машинамен Байкен Ашимович жүз мың шақырым жол жүрген екен. Тіпті бір метр әрі де, бері де емес. Машина жаңа есік алдына тоқтағанда, спидометр тұп тура жүз мың шақырымды көрсетті» деп, көзінен бірнеше тамшы жас үзіліп түсті. Содан ақырын ғана: «Сондай жақсы адам еді ғой, Байкен Ашимович. Тағы да осындай адам бұл дүниеде болар ма екен?» деп, қолдары дірілдеп, көзінің жасын сүрте бастады.

Мен спидометрдегі 100 000 санын көріп, қайран қалдым. Бұл жай сәйкестік пе, әлде мұнда бір құпия сыр бар ма? Осындай да жағдай болады екен...

Тарих әлі Бәйкен әкейдің өміріндегі бізге беймәлім талай құпия сырларын ашатын болар. Себебі, Бәйкен Әшімұлы мен Бақыт Әсетқызының шаңырағы қазақ елінің қасиеті мол үлкен қара шаңырағы атануының да өзіндік сыры мол дүние...

Е. САДЫКОВ

СУДЬБА ЦЕЛОЙ ЭПОХИ

Байкен Ашимович возглавлял правительство на протяжении 14 лет, руководил народным хозяйством Казахстана включавшего десятки и сотни городов и поселков, горнодобывающих предприятий, обогатительных фабрик, различных заводов, сельскохозяйственных предприятий, научных центров, исследовательских и проектных институтов, конструкторских бюро, учебных заведений, учреждений культуры . Он и его соратники , ученые, инженера и рабочие Казахстана, создали экономику достойной страны, обеспечили рост производства всех отраслей за счет строительства и ввода в эксплуатацию обьектов ,как тогда говорили, народнохозяйственного комплекса, сделали возможным значительное улучшение уровня жизни населения.

Заслуги перед страной были по достоинству отмечены- он был удостоен звания Героя Социалистического Труда , орденов и медалей , в том числе боевых. Принимал самое активное участие в решении всех важнейших вопросов жизни нашего государства.

Анализируя и оценивая свершения десятилетий такие люди , как Байкен Ашимович могут сказать : «Мы горды тем, что внесли свой посильный вклад в развитие страны, счастливы , что верно служили Отечеству».

Мне повезло, я получил возможность общения с такими людьми благодаря моему отцу Садыкову Т.С., с Байкен Ашимовичем думаю их связывали не просто и не только теплые дружеские отношения , а отношения старшего и младшего брата, отношения полного понимания друг друга, а также понимание искренности и ценности этих отношений для них самих. Папа очень любил всю семью Ашимовых , а Бахыт Асетовну всегда называл моя сестра. Он очень уважал их , ценил, всегда с теплотой говорил о их отношении друг к другу. Всегда отмечал их скромность, умение уважительно общаться со всеми. Папа, вся наша семья любила когда Байкен Ашимович, Бахыт Асетовна приходили к нам домой, по моему мнению такое общение в домашней, дружеской и родственной обстановке трудно чем нибудь другим заменить. А

сейчас и невозможно, но эти ощущения, опыт общения остаются и в памяти и в душе.

Я никогда не чувствовал при встречах , в общении его возраста потому, что его мысли, слова, действия отличались живостью, четкостью, удивительна была его память и не только к событиям давних лет, он всегда помнил имена людей с кем ему приходилось встречаться , даже короткое время общаться. Например имена моих детей , племянников, родственников, они с Бахыт Асетовной безошибочно называли , всегда спрашивали о них, о их учебе, что всегда вызывало большую благодарность и признательность за это внимание.

Кроме того я был свидетелем, а иногда и участником бесед с Б.А. Ашимовым в кругу друзей и родственников, которые запомнились мне навсегда. Это был мыслящий человек и , по многочисленным отзывам ,не просто талантливый управленец ,а государственник, имеющий боевой опыт участника Великой Отечественной Войны, производственный и опыт партийно-советской работы, образец для подражания, у которого многим надо было учиться. Этот опыт должно быть выработал в нем свойственную ему корректность и невозмутимость. Наверное многие, в том числе и я, придерживаются заповеди не сотвори себе кумира, то есть не боготвори людей. Но когда близко общаешься с такими людьми невольно подпадаешь под влияние их жизненной мудрости и силы. Байкен Ашимович несомненно был человек большого кругозора и работоспособности, вдумчивый и , как многие говорили , стремящийся составить себе четкое, собственное мнение по любому предмету. Мне запомнились слова одного из его коллег , проработавшего с ним долгое время - «его отличала удивительная память , особенное знание цифр, задаваемые вопросы всегда были точны ,а выводы аргументированы , уделяя больше внимание какой-то теме он уже никогда не забывал даже деталей».

В целом во всех словах воспоминаний, сказанных или написанных о нем, присутствует (просто не могло не быть) понимание значимости его личности , которая безусловно останется в истории Казахстана, историю которую он творил вместе со своим народом. Есть много замечательных слов, характеристик которые высказывали многие его колле-

ги, друзья в отношении общения с семьей , женой , детьми , внуками. Он был и остается, хорошим примером для подражания, всем кто был очевидцем бережной и любовной заботы о своей жене , любимой и уважаемой нами Бахыт Асетовне. Он, как многие знали и замечали, относился к ней с подчеркнутым вниманием и мягкостью.

Когда читаешь строки биографии, не всегда все понимаешь так, как это понимают представители того поколения. Ведь на их жизнь, выпало много действительно исторических событий, революционных перемен, которые приходится переживать не каждому поколению, это время когда проявляются лучшие качества человека, конечно если он смог их в себе заложить. Кто-то из мыслителей сказал, что молодость дана человеку чтобы накопить мудрость, а зрелость для того чтобы пользоваться мудростью.

В этом смысле Байкен Ашимович - яркий представитель своего поколения, пережившего и познавшего трудности строительства по сути новой страны, военные и послевоенные годы, когда действительно проявлялось величие человеческого духа. Несмотря на слабости и дефекты, советская экономика, если проанализировать последние скажем 100 лет, обнаруживала достаточно высокую эффективность и определенную жизнестойкость несмотря на сложную внутреннюю и внешнюю ситуации, и была продуманной, целостной в основном самодостаточной системой, и все это достигалось благодаря труду и личному вкладу таких людей как Байкен Ашимович, каждый из которых, наверное, был на своем месте, в то время которое его востребовало.

Слушая и общаясь с такими людьми, невольно заражаешься особой энергией, испытываешь гордость за Родину и каким-то особенным чувством, что рядом с тобой есть такой человек. Таким он должен запомниться нам, всем кто встречался, общался , работал, знал и уважал его. Сегодня наверное можно сказать, что имя Б.А. Ашимова принадлежит истории.

III БӨЛІМ

АЗАЛЫ КҮНДЕР

ТЕЛЕГРАММА

Құрметті Бәйкен Әшімұлы! Аяулы жарыңыз Бақыт апайдың дүниеден озғанын білгелі ел қамымен ат үстінде жүрген өзіңіздей азаматтың жан серігі, өнегелі отбасының киесі, балаларының тәлімді тәрбиешісі бола білген Бақыт Әсетқызының бойынан қазақ әйелдеріне тән жақсы қасиеттердің бәрі де табылатын. Оның өмірі өз ұрпағына да, кейінгі жастарымызға да жақсы үлгі болады деп ойлаймын. Оңай емес екенін түсінемін, алайда берік болыңыз, марқұмның топырағы торқа, жаны жәннатта болсын. Әулетіңіздің алдағы күндеріне тек жақсылықтарды несіп етсін.

Қазақстан Республикасының
Президенті **Н. НАЗАРБАЕВ.**
18.01.2010.

Бәйкен Әшімов марқұмның отбасы мен туған-туыстарына

Еліміздің өсіп-өркендеуіне өлшеусіз үлкен үлес қосқан, аса кернекті мемлекет және қоғам қайраткері Бәйкен Әшімов ағаның дүниеден өтуіне байланысты, баршаңызға, ауыр қайғыларыңызға ортақтасып, көңіл айтамын.

Халқымыздың шын мәніндегі абыз қариясы өмірден озды. Ол ұзақ та мағыналы ғұмыр кешті. Өзге замандастары сияқты, оның да өмір жолы ауыр болды. Жастайынан Ұлы Отан соғысының қан майданына араласты. Елге оралған соң, түрлі деңгейдегі басшылық қызметтерді зор абыроймен атқарды. Соның ішінде өсіресе көп жылдар бойы Қазақ ССР Министрлер Советінің төрағасы қызметін атқарған кезде көп істер тындырды. Кептеген лайықты ізбасарлар мен ірі өндіріс жетекшілерін тәрбиеледі. Еңбегі әрдайым қоғам тарапынан жоғары бағасын алып отырды

Ол шын мәнінде білімді, талантты, талапшыл, адамгершілік қасиеттеге бай, аса беделді тұлға бола білді. Халқымыз оның өнегелі өмірі мен еңбегін ұмытпайды. Бұл кейінгі ұрпаққа жақсы үлгі болуы тиіс.

Көңілге мәдеу тұтатынымыз – Бәйкен аға елінің тәуелсіз атанғанын кезімен көріп кетті. Ол еліміздің әрбір жетістігіне қуанып, тілектестігін білдіріп, ақ батасын беріп отырды.

Марқұмның топырағы торқа, жаны жәннатта болсын!

Қазақстан Республикасының Президенті

Н. НАЗАРБАЕВ

Астана, Ақорда
5-ақпан 2010 жыл

БӘЙКЕН ӘШІМҰЛЫ ӘШІМОВ

2010 жылғы 5-ақпанда, тоқсан үш жасқа қараған шағында аса көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, үлкен жүректі азамат, халқымыздың қадірменді қариясы Бәйкен Әшімұлы Әшімов дүниеден өзді.

Бәйкен Әшімов 1917 жылдың 10-тамызында Ақмола облысы, Рузаев ауданындағы мал бақпан жартылай көшпелі қазақ ауылында, орташа ауқаты бар Жақып баласы Әшім деген кісінің отбасында дүниеге келді. Алты айға толар-толмаста кенеттен әкесі қайтыс болып, анасы Сақыптың тәрбиесінде өсті.

Ол 1928–1930 жылдардағы ауыл шаруашылығын жаппай ұжымдастыру кезінде жүргізілген асыра сілтеу зардаптарын көрді. 1932–33 жылдардағы ашаршылықты басынан өткерді. Осы жылдары Қызылжар қаласына барып, теміржолдың фабрика-зауыт училищесіне оқуға түсіп, паровоз жүргізгіш слесарь мамандығын алып шықты. Одан кейін Солтүстік Қазақстан облысы, Ленин ауданын ауылшаруашылық техникумында оқуын одан әрі жалғастырды.

1938 жылдың бас кезінде аудандық комсомол комитетіне қызметке алынып, сол жылдың күзінде міндетті әскери қызметке шақырылды. 1941 жылдың маусым айында әскери міндетін өтеп елге оралды.

Б.Ә. Әшімов Отан соғысы басталғанда орта мектепте мұғалімдік қызметте еді. Сойтып, ол 1942 жылдың шілдесінде қайтадан әскерге шақырылды. Солтүстік-Батыс, Батыс, 1-Белорус майдандарында соғысқа қатысып, 1944 жылдың қыркүйегінде Варшава үшін шайқаста ауыр жарақат алды. Содан 10 ай бойы емделіп, 1945 жылдың шілдесінде госпитальден шығып, мүгедек ретінде әскерден босап, елге қайтарылды.

Соғыстан кейінгі жылдары Б.Ә. Әшімов Ленинград институтын, одан кейін Жоғарғы партия мектебін бітірді.

Соғыс ардагерінің еңбек жолы Көкшетау облысының Айыртау ауданынан басталды. Әуелі аудандық атқару комитетінде жауапты хатшы, одан соң атқару комитеті торағасының орынбасары, кейін партия комитетінің екінші хатшысы қызметтерін атқарды. Бірнама уақыт Көкшетау облыстық ауылшаруашылық басқармасы басшысының бірінші орынбасары болып қызмет істеді.

Республика экономикасында Қарағанды облысы еліміздің ірі индустриялық, ғылыми және мәдени орталығы екені белгілі. Мұнда көмір бассейні, металлургия, химия, машине жасау, жеңіл және тамақ өнеркәсібі, қуатты энергетика және құрылыс базасы, ғылым, білім және мәдениет мекемелерінің кең жүйесі шоғырланған. Б.Ә. Әшімов осы облыста 7 жыл бойы басшы қызметтер атқарды. Оның ішінде 5 жыл облыстық Кеңес атқару комитетінің торағасы және 2 жыл облыстық ауылшаруашылық партия комитетінің бірінші хатшысы болып, облыстың әлеуметтік-экономикалық дамуына елеулі еңбек сіңірді.

1968-70 жылдары ол Талдықорған облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы болды, ал 1970 жылы республика Министрлер Кеңесінің торағасы болып тағайындалды. Бұл қызметті ол 1984 жылға дейін атқарды.

Бәйкен Әшімұлының басшы ретіндегі ұйымдастырушылық таланты осы жылдары барынша жарқырап көрінді. Өнеркәсіпті техникамен қайта жарақтандыру, өндірісті электрлендіру, механикаландыру және автоматтандыру, жаңа технологиялар енгізу белсенді түрде жүргізілді. Көлік, энергетика, химия, жеңіл өнеркәсіп, машине құрастыру салалары, жалпы алғанда Қазақстанның экономикалық әлуеті жоғары қарқынмен дамыды.

Бұл қызметтен кейін Б.Ә. Әшімов республика Жоғарғы Кеңесі Төралқасының торағасы — КСРО Жоғарғы Кеңесі Төралқасы торағасының орынбасары болып сайланып, 1985 жылы 68 жасында зейнет демалысына шықты.

Б.Ә. Әшімов – Социалистік Еңбек Ері, 4 рет Ленин орденімен, екі рет 1-дәрежелі Отан соғысы, Октябрь Революциясы, Еңбек Қызыл Ту, Қызыл Жұлдыз, «Отан» ордендерімен, сондай-ақ Польша мен Моңғолияның жоғары наградаларымен марапатталған. КОКП Орталық комитетінің мүшесі, КСРО Жоғары Кеңесінің жетінші және тоғызыншы шақырылымдарының депутаты.

Б.Ә. Әшімов өмірі өнегеге толы, ішкі мәдениеті аса жоғары, халқына қадірлі, елінде сыйлы қазақтың шын мәніндегі зиялысы болды. Өмірлік жары Бақыт Әсеткызы екеуі ұзақ та ұлағатты ғұмыр кешті, ұл мен қыз тәрбиелеп, немерелер сүйді. Ал өмірінің соңғы жылдарында ұлтымыздың қадірлі ақсақалы ретінде көрген-білгенін жастарға осиет етіп, ақыл-кеңес беруден еш жалыққан емес.

Қазақ елі үшін ұлан-ғайыр еңбек сіңірген мемлекет және қоғам қайраткері Б.Ә.Әшімовтің өмірден өзуына байланысты оның туған-туыстарына қайғырып көңіл айтамыз.

Байкен Әшімұлының жарқын бейнесі барлық қазақстандықтардың жүрегінде халқының адал да асыл азаматы ретінде ұзақ уақыт сақталатын болады.

Қазақстан Республикасының Парламенті

Қазақстан Республикасының Үкіметі

АҢЫЗҒА АЙНАЛҒАН АБЫЗЫМЫЗ ЕДІ

Суық хабардың да суығы болады, қайғының да түнек қайғысы болады дегенді көпті көрген бабаларымыздан естуші едік. Сол күн бүгін басымызға түсті. Оның үлкен-кішіге, қалың көпшілікке қадірі соншa, Бәйкен Әшімұлы дүние салды деп айтуға тіл бұрылмайды, болмысын көнбейді, жаның тулайды да күрсінеді. Өмірдің көркі мен сәнне, ұлағаты мен ғибратына айналған, көпшіліктің әрі қуанышын бөлісетін, әрі жұбанышы сынды, күллі халқымызға ортақ тұлға болатын. Бәкен кеше ғана өмірден өткен зайыбы Бақыттың соңынан, алпыс төрт жыл бойы қосағымен қоса ағара отаскан асыл жардың соңынан жоқтау сала асығып жөнелді. Құдай берген, күт қонған, тәңірдің көзі түскен бір шаңырақ болса осындай болсын. Бұдан екі жұма бұрын Бақыт жеңгейдің қаралы асы үстінде: «Бәйкен Әшімұлының отбасы – бұл хор құсы қонған шаңырақ, екі жақсы қосылған шаңырақ, екі жақсы қосылып, бірін-бірі кия алмастай болған қасиетті шаңырақ», деп жақсылық тілеп едім.

Күндерден күндер өткенде жақсының орны қалар. Бәйкен Әшімұлының өмірі де, орны да бейне бір рухани қазынабайлықтай, бүгінгілерге де, кейінгі ұрпаққа да әрі ізгілікті игілікке, әрі аңызға айналары сөзсіз. Бірімізге біріміз серік едік, бірімізге біріміз сүйеніш едік. Қош бол, асыл Бәке, қазақтың абызы.

Салық ЗИМАНОВ, академик.
«Егемен Қазақстан», 6-ақпан 2010 жыл

ПАРАСАТ БИІГІНЕН БІР ТҮСПЕГЕН

Биыл Сарыаркада қыс қатты болып тұр. Үшы-қиырсыз кеңістікті тегіс қар жапқан. Күндіз оқтын-оқтын ақ түтек боран ұйытқиды. Кешқұрым аяз күшейеді. Дүние құлазудай-ақ құлазып бақкан. Ол аз болғандай, міне, аяқ астынан сұп-суық хабар жетті. Бәйкен аға дүниеден өтіпті. Айтар ауызға ауыр.

Естір құлаққа әнтек. Тіпті сенгің келмейді. Жуырда ғана Бақыт апамыздың қазасында қорғасындай зіл бон жаншыған батпан жүкті үн-түнсіз көтеріп, ашаң тартқан сұрғылт жүзін қаумалаған қалың әлеуметке сабырмен бұрып, ештеңеден сыр бермей, ортамызда отырғаны әлі көз алдымызда. «Жарықтық, нар десе, нар екен-ау! Мынандай салмақты тіпті нар да көтере алмас», – ден ойлағанбыз ішімізден. Бойын жыкпай, жотасын тіктеп, қақшиған қалнынан бір танбаған. Сол шыдам... сол сабыр... оның өмір бақи серігіндей көрінетін. Төқты-торпақ ортасында өскен ауыл баласынан бүкіл бір елдің ортақ мақтанышы болған арыс азаматқа, уыздай үйып отырған Ұлт Атасына айналған абыз жасына дейінгі ұлы сапарында бір сәт мойымаған да, мойытпаған да осы қасиеттері еді-ау! Соның арқасында қаршадайынан халық көзіне түсіп, қалтқысыз қызмет етті. Екінші дүниежүзілік соғыстың ішкі-сыртқы қай қанталапай шайқастарын да еңсерді. Қан майданнан ата-мекеніне, бұрынғы қызметіне, уәде берген қалыңдығына оралды. Иығындағы конетоз шинелдің етек-жеңін түріп, күн-түн тынбайтын мігірсіз еңбекке араласты да кетті. Мойнындағы жүк біртінден ауырлай берді. Ауылдан ауданға, ауданнан облысқа, бір облыстан екінші облысқа, одан республика Үкіметінің тоғағалығына өсіп, жауапкершіліктің қыл шылбыры ширатылған үстіне ширатыла түсті. Қазақ дейтін ұлы топырақтың ешқашан құнары кетпей, кәусары сарқылмай, ел несібесін еңселендіре түсуге талнынды. Қазақ қолының ешкімнен кем карман, қазақ миының ешкімнен осал соқпайтынын әр іс, әр қимылынан айқын аңғартып бақты.

Кеңестік қоғам күйреп, әлеумет әрі тарт та бері тарт сергелдеңге түскенде аңтарылған ағайынға өткенмен бірге өлмек жоқ екенін аңғартатын естияр ақсақалдарымыздың бірі де ардақты Бәйкен ағамыз еді. Аумалы-төкпелі кезеңде ел жүгін көтерісуге тәуекел еткен азаматтарымызға жылы сөзін, ақыл-кеңесін айтын, рухтандыратын. Тоуелсіз Қазақстанның сонау тәй-тәй басқан тәлтірек кезеңінен бүгінгі буыны бекіп, қабырғасы қатайып, қатарына ықпалы өтіп, сөзі жүре бастаған тұсына дейін сол тілеулес пейілмен бір танбай өтіп еді.

Ел бірлігін құрандай ардақтаған Абыз Атаның айтқанының бәрі әлі күнге құлағымызда саңқылдап тұр.

Тоқсан екі қыстың басын қайнарған абыройлы ғұмырыңызда парасат бинінен бір түспеген, қайран аға, қалдыңыз сол бәріміз қастер тұтқан асқаралы бинінізде.

Бәйкен ағасыз тіршілікке көндіге қою, үйренісіп кету онай болып жатқан жоқ.

Қайтеміз, өзі айтқандай, қайталап айтып, бір-біріміздің білегімізді ұстап: «Сабыр,.. Сабыр!» – дейміз де...

Әбіш КЕКІЛБАЙҰЛЫ
«Егемен Қазақстан», 6-ақпан 2010 жыл

БӘЙКЕН АҒА, БАҚЫЛ БОЛ

Таймаған ел мүддесі тасшы жолдан,
Мейірбан қарі-жасқа жақсы қорған.
Сұм ажал ел абызын алып кетті,
Он төрт жыл үкіметке басшы болған.
Өмірі ақыз-дастан, кілен күрес,
Бірге өтті Димекеңмен үзеңгілес.
Тоқсанды еңсерсе де топтан қалмай,
Егемен елге қосты үлкен үлес.
Қырандай Алатауда самғайтұғын,
Жан еді-ау тер төгілткен, алмай тыным.
Әкетті 93-те Бәйкенді де
Қара жер қанша жұтса тоймайтұғын.
Мықты еді, түсті тағдыр шалғысына,
Жетті ажал Бақыт атты жан құсына.
Қырық күн өтпей жатып оқыс кетті,
Шыдамай жан-жарының қайғысына.
Көкшетау жоғалтқандай сандалкерін,
Байтақ ел ұмытар ма абзал ерін.
Бақыл бол, туған елің бақыл саған,
Жан аға, торка болсын жатқан жерің.

Кәкімбек САЛЫҚОВ, Астана.
«Егемен Қазақстан», 6-ақпан 2010 жыл

БҮТІН БІР ДӘУІРМЕН ҚОШТАСҚАНДАЙМЫЗ

Осыдан торт күн бұрын ғана Бәйкен Әшімұлымен телефон арқылы хабарласын, аз ғана сөйлесіп едім. Бақыт Әсеткызы жеңгемиз өмірден өткен жиырма шақты күннен бері ағаның көңілі қаяулы болды. Сырттай сабырын сақтағанымен, аяулы асылынан айрылғаннан соңғы жерде сынар аккудын аса мұңды халын кешті. Тілектес жақын жандар – біз де Бәкеннің сол қимастық күйін, жансерігіне шексіз адалдығын түсінін едік. Ауыр қаза үстінде мен: «Болғанға болаттай боларыңа сенемін, қадірменді Бәке!» деп жұбату сөзін айтсам да, қайырылмас дәуренге тоқтау сала алмас дәрменсіздігімді енді түсінгендеймін. Қайырымсыз ажал алаштың бір абызы – Бәйкен Әшімұлын да әкетіп тынды. Ұлы Абай сөзіне жүгіне толғансақ, әз Бәке, сізді де алған бұл өлімнің алдында сабырлық қылсақ керек-ті.

«Енді Бақытым жоқ қой. Ойнырмай, Бақытсыз күнім қалай болады?» дегенді жиірек айтты осы күндерде, қайғы үстінде қасында болғанымызда. Олай-пұлай болып кетерін болжалдап айтса да, ол оған көп мән бермей, аузынан ел-жұртым аман болсын, азаматтар аман болсын, кейінгі жастар, желкілдеп өскен ұрпақ аман болсын деген өсиетті сөздер, ақ тілекті қасиетті сөздер көбірек шықты.

Иә, өмірден Бәйкен Әшімұлы өтті. Осынау алып тұлғаның өмірден өтуімен бірге жетпіс-сексен жылдық тұтас дәуірмен қоштасқандаймыз. Кеңестік деп аталатын үлкен дәуірдің соңғы ұлы қайраткері болды ол кісі. Брежнев, Косыгин, Қонаев сынды аса көрнекті мемлекет қайраткерлерімен терезесін тең ұстады, тең сөйлесті. Бәкеннің кереметтілігі мен кемеңгерлігі сонда, ол алдыңғы дәуірдің тұлғалы, тұрпатты қайраткерлерінің соңғы тұяғы болып қана қоймай, тәуелсіз елінің бүгінгі өрлеген, өркендеген, өрге басқан өмірін де көріп, соған күнбе-күн қуанып, тілекшісі болып отырды. Ел-жұртын алдағы жарқын болашағына, жаңа ғасырдың беліне, Еуропаның төріне қарай асырып салды. Өткен жолғы Президент сайлауында Елбасымызға ақ батасын беріп тұрып айтқан. «Ел аман болсын, ел бағына туған Ер аман болсын» деген абыздың аузынан ғана шығар даналық өсиет сөздерін ел

ұмытпайды. Сөзін ұмытпаса, тағлымын ұмытпаса, туған халқы, бүкіл Қазақ елі Бәйкен Әшімұлының өзін де ұмытпай, мәңгілік есінде сақтап, ардақ тұтады деп білемін.

Өзім сексеннен ассам да, әкемдей қорқып еркелеуші едім асыл ағаға. «Мақтайым!» деп мандайымнан иіскегенде маркайып қалушы едім. Қош, жаның жәннатта болсын, әкемдей болған өз Бәкем!

Мақтай САҒДИЕВ
«Егемен Қазақстан», 6-ақпан 2010 жыл

ТҮРҒАН БОЙЫ ОНЕГЕ

Жақында академик Манаш Қозыбаевтың «Тұлғалар тұғыры» кітабын оқыған едім. Бәйкен ағамыз туралы суық хабарды естігенде менің ойыма алдымен белгілі ғалымның:

Өзі бай, өзі кең,
Етек-жеңі кең,
Елдің Бас ақсақалы
Абыздармен тең,

деген терең ойлы өлең жолдары түсті. Бұл өте дұрыс айтылған пікір. Біздің халқымыз Бәйкен Әшімұлын белгілі мемлекет қайраткері ретінде жақсы біледі. Ол кісі өткен ғасырдың 70-80 жылдарында біздің республикамыздың үкіметін басқарып, елдің экономикасын, мәдениетін, халықтың тұрмысын дамытуға көп еңбек сіңірді. Халқымыздың ардақты ұлы Димұхаммед Ахметұлы Қонаевқа серік болып, қазақ тарихына көп үлес қосты. Мен Бәйкен ағаның қарамағында біраз жыл қызметте болып, ол кісіден көп тәрбие алған шәкірттерінің бірімін. Ағамыз өте сыпайы, терең ойлы, тәжірибесі мол адам еді. Қала мен ауылдағы халықтың тұрмысын терең зерттеп, тиісті қамқорлығын жасап, мемлекеттік қызметкерлерге жақсы үлгі көрсететін. Сондықтан да ол кісі халқымыздың кемеңгерлерінің бірі ретінде танылды. Келесі ұрпақтарымыз бұл тарихи тұлғаны естен шығармайды.

Ағамыз өте сергек адам еді. Жасы 90-нан асса да түрлі жиналыстарға қатысып, ел аралап, өзінің ойын жастарға жеткізуге тырысатын.

Бәйкен ағамыз Отан соғысының ардагері болатын, жеңгемізі Бақыт Әсеткызы екеуі ғұмыр бойы салауатты өмір сүріп, балаларын өсіріп, немерелер тәрбиелеп, ардақты ата мен әже деген атаққа не болған жандар еді. Соңғы уақытта бәйбішесі ауыр наукаска шалдығып, биылғы жылдың басында бұл дүниеден өткен. Бәйекен өзінің жан жолдасын айықтыру үшін көп еңбек етті, бірақ та табиғаттың кейбір қаталдығына қарсы тұру адамдардың қолынан келмейтіндігі белгілі ғой.

Бәйкен ағамыздың отбасына, туған-туыстарына, жолдастарына, шәкірттеріне, бүкіл халқымызға қаза қайырлы болсын дейміз. Қадірлі ағамыздың жаткан жері жайлы болсын, марқұмға имандылық тілейміз. Ел ағасы Бәйекеннің еңбектері мен рухы қазақ жерінің әрі қарай көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуына ықпалын тигізсін деп тілейміз.

Шәмшерей ЖӨНІБЕКОВ.
«Егемен Қазақстан»,6-ақпан 2010 жыл

ҰЛТ СЕНІМІН АРҚАЛАДЫ

Ұлтымыздың адам ресурстары тұрғысынан қарағанда, бұл үлкен қаза. Қажырлы қайраткерден айрылдық. Кеңес дәуірінің соңғы тұсында ол Қазақстанды өркендетуге орасан көп еңбек сіңірді. Ең ұзақ Үкімет басқарған адам Бәйкен Әшімов болса, өте жақсы жұмыс істеген, барлық тірліктің тетігін білген Үкімет басшыларының бірі де осы кісі болды. Отанымыздың өркендеуіне, Қазақстанның дамуына мүдделіліктен қараған тұлғалардың бірі де Бәйкен Әшімұлы болғанын бәріміз білеміз.

Мен 1973 жылы ҚазГАГ жетекшісінің орынбасары болып келдім. Ол кезде біздің мекеме екі жақты бағынышты болды. Қызмет, идеология жағы Орталық комитеттің қарауында болса, қаржы-шаруашылық жағынан Министрлер Кеңесіне тәуелді болдық. 1972 жылы ТАСС жүйесін қайта құру, статусын жоғарылату жөнінде Орталық Комитеттің қаулысы болған. Бірақ, бұл ҚазГАГ-тың жүдеп тұрған кезі еді. Біздің агенттіктің ғимаратында тоғыз мекеме жайғасқан екен. Босатылы тұрған ғимаратқа басқа да көзін аларту-

шылар болды. Бірақ, біздің ақпараттық мекеменің ғимаратында едендік қабаттан бастап ТАСС-пен, бүкіл орталық, облыстық басылымдармен, байланыс министрлігімен жалғасқан коммуникациялық, телеграфтық жүйе бар еді. Осыдан айырылу бізді тағы біразға дейін тұралатып қана қоймай, қаржылай да орасан шығынға батыратын еді. Осы мәселенің бәрін сол кезде Бәйкен Әшімовке баяндап, мән-жайды түсіндіріп айттым. Осы үйді ол кісі бізге алып берді. ҚазТАГ-тың техникалық жабдықталу жағы да нашар, жетілдіруді сұраның тұрған болатын. Редакциялармен байланыстыратын телетайп жүйесі бар еді. Бәйкен Әшімовтің тікелей араласуымен айтарлықтай қаражат бөлінін, ТАСС-пен және барлық облыстық редакциялармен байланыс жүйесін жолға қойып алдық. Тағы бірнеше жылдан кейін компьютер пайда болды.

Білікті басшы Бәйкен Әшімовтің көмегімен компьютерлендіру жұмысы да алғаш ҚазТАГ-тан басталды. Материалдық-техникалық жағынан көп қарыштадық. Бәйкен Әшімов дегенде осы оқиғалар есіме түсіп отыр.

Қай істі қолға алса да тыңғылықты болуына үлкен жүрекпен, жанашырлыкпен, жауапкершілікпен келетін тұлғаның бүкіл саналы ғұмыры да осындай саналы тірліктермен өрілді.

Бәйкен Әшімов республикамызды Одақ көлемінде алға алып шыққан ұлттық тұлғаларымыздың санатынан еді. Үлкен азаматтың қазасы өзекті ортейді. Өзінді де, басқаларды да сабырға шақырғаннан басқа амал жоқ.

***Жұмағали ЫСМАҒҰЛОВ**, мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, көсемсөзші*
«Егемен Қазақстан», 6-ақпан 2010 жыл

ЖҮРЕГІ ТАЗА ЖАН ЕДІ

Бәйкен ағаның есімі менің жүрегіме соншама ыстық болып кетіп еді. Аялы алақаны бар, тогіліп тұрған мейірімі бар, қалт бір кезде жалт қарататын кесек мінезі бар бұл кісіні зиялы қазақ қауымы қатты сыйлады.

Мен кезінде Үкіметті ұзақ он төрт жыл басқарған кісімен қызметтес болған емеспін. Бірақ талай-талай тағдырлы адамдармен жүздесіп, жақынырақ танып-білуге журналистік қызметім қаншама себепкер болса, солардың арасында Бәйкен Әшімов ағамен болған кездесулерім менің өмірімде ерекше жарқын сәттер қалдырды. Әрбір сөзінің бағасын білетін, екпіні біріне ашылып сөйлей бермейтін биязы да сыпайы ел ағасы мені бауырына тартып, құшағына алғандай болды. Өмірден көргені де көп, түйгені одан да көп кісінің жүрегі таза, қолы да таза еді. Қасына Бақыт апайды алып, көп сұхбат берді. «Мен «Егемен Қазақстан» газетіне ғана сұхбат беремін, себебі ол – ел газеті», деп ескертер еді. Артық кем кеткен жері жоқ. Ол кісі тәуелсіздік тұсында ғана өмірден өзгеріп жарын тек «Бақыт Әсетовна» деп атап, шексіз сүюдің асыл қасиетін танытқаны тәжірибе еді. Аяулы жарын барынша сүю туралы онашада айтқан әңгімесін мен өзіме құпия тып сақтап жүрмін.

Көп жылдан бері Бәйкен ағаға әр мереке сайын арнайы телефон соғып, «Амансыңдар ма? Немерелер осіп жатыр ма?» дейтін бір ауыз әзілдік сөзін енді еске алсам, жүрегім ауырады.

Мейрамбек ***ТОЛЕНБЕРГЕН,*** *Жамбыл облысы әкімінің орынбасары*
«Егемен Қазақстан», 6-ақпан 2010 жыл

АЗАМАТТЫҒЫ ҮЛКЕН ҚАЙРАТКЕР

Бәйкен Әшімұлы қазақтың ел басқарып, халық қызметінде болған жігіттерінің ішіндегі тұрлаулысының, кісілігі мол, аса қайырымды, кішіпейіл азаматтарының бірі еді. Осы міне-құлқымен ол ұзақ жылдар бойы Димаш Ахметұлы Қонаевпен тізе қосып, Қазақ Республикасын басқарды. Екеуі елімізді кеше одақ көлемінде көрнекті республикалардың қатарына қосты. Бүгінгі Президент Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевты тауып, танып, жауапты жұмыстарға тартты. Бәйкен ағаға өз орнына Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің төрағасы қызметіне Назарбаевты отырғызып, өзі Жоғарғы Кеңес төралқасын басқаруға ауысты. Тәуелсіздік алу кезімізде де

Бәйкен аға ұлы өзгерістерге тілектес болып, тұңғыш Президентіміздің бұл жолдағы бастамаларына өз үлесін қосты. Тәуелсіздіктің ақсақал батагөйі болды.

Бәйкен аға билікте ұзақ отырған кісілердің ішінен халық арасынан келіп, кейін онымен кең пейілмен табысқан, араласқан, адамгершілігі мол, азаматтығы үлкен қайраткер болды. Ол халық бетіне тура, ұялмай қарай алатын азамат ретінде елімен өле-өлгенше сыйласты. Оның қуанышы мен қайғысын бөлісіп, батасын берді. Осы бір халқымен шын туысып кеткен жылдары Бәйкеннің 64 жыл отасқан адал жары Бақыт Әсетқызы да мінезділігімен, үлкен аналық сипаттарымен көзге түсіп еді.

Ол жақсыны көргіш еді. Оны бағалайтын. Кейінгі ұрпаққа әрқашан тілеуін қосты. Сол тілегі жалпы ел тілегімен қосылып, Бәйкен ағаның ұлылығына ұласты. Қартая білеуге де ақыл керек. Бәйкен аға осыны кейінгіге үлгі етіп кетті.

Серік ҚИРАБАЕВ, академик.

БИІКТЕРДІҢ БИІГІНЕ ШЫҚТЫҢ СЕН

Бәйкен аға, асыл аға, қымбаттым,
Сен еліне дана болып тіл қаттың.
Бақ сұраған ағайыннан аямай,
Жүрегіңнің ұлы сөзін тыңдаттың.
Аруакты жан, арыстандай асыл ер,
Әрқашанда көп жиналды қасыңа ел.
Ақылыңа құлақ түрді ағайын,
Жолыңды ашты нелер биік, асу, өр.
Туған елді өз анаңдай ұқтың сен,
Жұрттың жұтқан таза ауасын жұттың сен.
Шапағатың елге керек кезінде,
Биіктердің биігіне шықтың сен.
Еңбегімен ел үмітін ақтайды ер,
Тұлпарлардың бәйгесін де шаппай бер.
Алатауы, Сарыарқасы сияқты,
Әрқашанда сені есінде сақтайды ел.

Ымытпайды өз ағасын жас ұлан,
Мәңгі баки шыркалады асыл ан.
Қазағымның құлағынмен бір тауы,
Жаңа бір тау бой көтерер қасынан.

Тұманбай МОЛДАҒАЛИЕВ.

РУХЫҢ ПЕЙІШТЕ ШАЛҚЫСЫН!

...Осыдан жиырма шақты күн бұрын сүйіп қосылған жары Бақыт Әсеткызы дүниеден озып еді. Жақын-жұрағат болып, бүкіл ел болып, Бақыт апамызды шығарып салдық. Сонда жан-жақсы, дені сау, шырақ отырған Бәйкен ағa кешегі бейсенбі күнге «Бақытты еске аламыз» деп, өзі жақын араласатын бір топ адамды үйіне шақырып қойған болатын. Өкінішке карай, бұл бейсенбіде өзі бакилық болып кете барды.

Үлкен азамат дүниеден озды. Мен Бәйкен аксақалды жастайымнан білемін десем болады. 1975 жылы Алматы каладлық аткару комитетінің төрағасы болып сайландым. Ол кезде горисполком тікелей үкіметке – Қазақ КСР Министрлер Кенесіне бағынатын. Кенес торағасы Бәйкен Әшімұлы болатын. Алматы ол уақытта біздің астанамыз, ең үлкен қала. Сол жылдары Алматыда құрылыс саласы қарқынды дамыды. Алматының символы болған «Қазақстан» конакүйінен бастап, көптеген құрылыстардың салынуына, Алматымен бірге, жалпы, Қазақстанның көркейіп өсуіне, экономикасының карыштап дамуына, мәдениетінің гүлденуіне Қазақстанның бірінші басшысы Димекең каншалықты үлес қосқан болса, Бәйкен Әшімұлы да соншалықты еңбек етті. Кенес Одағы бойынша Министрлер Кенесінің торағасы болған екі-ак адам Социалистік Еңбек Ері атағын алған, соның бірі – Бәйкен Әшімов болатын.

Бәйкен ағамен сол жылдардан бастап, күні бүгінге дейін коян-колтық араластық. Отбасымызбен араластық. Ол кісіні катты құрметтейтінмін, сыйлайтынмын. Бақыт Әсеткызы Бәйкенді соғыска шығарып салып, ұзак жылдар бойы күтіп, ол аман-есен оралғанда екеуі бас коскан. Екеуі 65 жыл өмірін бірге откізді. Бәйкен ағa оте салмакты, тыңғылықты, коп сойлемейтін, не айтса да, бас-аяғын екшеп, тұжырым-

дан, ақылға салып, қорытынды сөзін бір-ақ айтатын. 14 жыл үкімет басқару оңай емес. «Елу жыл ел ағасы» аталған Димекеннің өзі ол кісіні қатты құрметтейтін. Екеуі халықпен кездесіп, ақын-жазушылармен жүздесіп, олардың көкейкесті мәселелерін тыңдағанда немесе үлкенді-кішілі жиналыстарда қандай сауал туындаса да, Қонаев «Бәйкен Әшімович, сіз қалай ойлайсыз, бұл мәселені не істеймізі? Қалай шешкен дұрыс?» деп, онымен ақылдасып отыратын, оған көп сенім артып, жауапкершілік жүктейтін. Бәйкен аға да ол кісінің барлық тапсырмасын түгел жазып алып, рет-ретімен шешіп отыратын. Соның арқасында екеуі тату-тәтті болды, біріне-бірі арқа сүйеп, халыққа қызмет етті. Ол екеуі ел басқарып отырған кезде ырың-жырың да болмайтын, айғай-шу да шықпайтын...

Бүгін пейілі кең, жүрегі ізгі, жаны жомарт, тілегі дархан адам өмірден өзды. Жатқан жері жайлы, топырағы торқа болсын! Тірісінде жастарға батасын беріп, тілекші, қамқоршы болып жүруші еді, өлген соң да Бәйкен ағаның рухы қазақты қолдан-қоршап жүрсін! Бақұл бол, асыл аға!

Кенес АУХАДИЕВ

ӨНЕГЕЛІ ҚАРИЯ ӨМІРДЕН ӨЗДЫ

Бәйкен Әшімов — одақ көлеміндегі Қазақстанның ең озық, алғы шептегі республика болып қалыптасуына көп еңбек сіңірген алаптың арда ұлы еді. Адал болды, таза болды, пендешіліктен ада болды. Өзіне сенді, еңбегіне сенді, басқалардан да соны талап етті. Диңмұхаммед Қонаев сияқты ол кісінің артында да байлық қалған жоқ, азаматтық тау тұлғасы қалды. Адамгершілігі қалды. Басшылық қызметтерде жүргенде еліміздің өркендеуіне, жеріміздің гүлденуіне барын салды.

Қолындағы барын, жиған-тергенінің бәрін, Қонаев секілді, балабақшаларға, балалар үйіне үлестіріп бергенін білеміз. Үйдемей жүріп, үлкен істер тындырды. Басшылық қызметтерде жүргенде еліміздің өркендеуіне, жеріміздің гүлденуіне барын салды. Қазақ та басшы бола алатынын, басқара

алатынын дәлелдеді. Орнынан түскеннен кейін де, зейнетке шыққаннан соң да сол баяғы мінезін, ірілігін, кесектігін жоғалтпай, тәртіпті, өнегелі өмір сүрді. Бәйкен Әшімұлы үшін кісілік, адамгершілік әркез бірінші кезекте тұратын. Қиналыста жүрген талай адамдарға қол ұшын созды, жақсылығын жасады. Көптеген жағдайларда әділдіктің үстемдік құруына себепкер болды. Бүгінгі қоғамның жақсаруына да өзінің ақыл-кеңесімен, батасымен үлес қосқан, жақсы қартайған ақсақал болды. Қоғамдағы кейбір келеңсіздіктерге күйінетінін айтып қалатын. Айтылмаған қаншама әңгімесі өзімен бірге кетті. Бір жолыққанда «Қалыңыз қалай?» дегенімде, айтып қалып еді: «Өмір сүріп жатырмыз. Өлгіміз келмейді, о дүниеге кеткің келмейді екен, араларында жүре тұрғың келеді екен...» деп күліп еді. «Неге жүрмейсіз? Жүресіз. Әлі бакуатсыз, ширақсыз, 100-ге жетесіз!» деп мен де күлгем.

Қайтеміз... Өмірдің қызығын да, шыжығын да бір адамдай көрген, бейнетінің зейнетін көрген ақсақал ақтық сапарға аттанды. Топырағы торқа болсын, жаны жәннатта болсын!

Дулат ИСАБЕКОВ

ҚОШ БОЛ, АРДАҚТЫ АҒА!

«Өмір – серуен, адам – кошкен керуен» деген сөзді айтқан қазақ қимастарын бақиға шығарып саларда өз-өзін жұбатқан-ау. Өмірді тек қана серуен деп емес, елі мен жұртына, халқына, ұлтына аянбай еңбек ету деп түсінетін, сол қағиданы тірлігінің Темірқазығы етіп ғұмыр кешетін, саусақпен санарлық біртуарларымыздың арамыздан мәңгілік кетуі – ауыр қасірет екендігін бүгін түйсінуге мәжбүр болып отырмыз.

Расында да, ол кісінің тек ірі деңгейдегі басшы, мемлекет қайраткері ғана емес, ұлт жоқшысы болғанын білеміз. Бәйкен аға Әшімұлының республикамыздың алдыңғы қатарлы басшылығына келгенге дейінгі өмірінің өзі – бүгінгі жас буынға өнеге болды: ақсүйек ашаршылық пен ел басына күн

туғызған жер-жаһан соғысы зобаланын көріп, одан жараланып келген соң Ленинград қаласында білім алуы, соғыстан кейінгі ауыл шаруашылығын қалпына келтірудегі жан алып, жан берген ерен қызметі – соның куәсі.

Бәйкен аға Қазақ Республикасы Министрлер Кеңесінің торағасы болып қызмет атқарған 1970-1984 жылдар – Қазақстанның нағыз өркендеу, өсу жылдары болды. Бұл кезеңде Бәкен өзінің іскерлігі мен қарымын Одақ көлемінде таныта білді: ағамызға Одақтас республика Үкімет басшыларының ішінде түнғыш Социалистік Еңбек Ері атағының берілуі – соның дәлелі...

Бердібек САПАРБАЕВ

ЗАМАН ЗАҢҒАРЫ

Көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, Алаштың ақсақалы Бәйкен Әшімовтің қазасы – елімізүшін орны толмас қаза.

Өр дәуірдің айбынын тасытып, рухын көтеретін Толағай Тұлғалары болады. Бәйкен аға – өз заманының заңғары, елінің майталман марқасқасы еді.

Оның ғұмырнамасы да ұрпаққа үлгі, кім-кімге де өнеге боларлық өрелі жол. Ол қан майданда елін қорғап ерлік көрсетсе, бейбіт күнде елі үшін еңбек етіп, парасатын танытты, даналығын дәлелдеді.

Алты Алаш халқы, ел-жұрты Бәйкен ақсақалдың жасағаны мен атқарғанын ешуақытта ұмытпайды. Ол ұлт жүрегінде, ұрпақ жадында ұлтының ұлағатты ұлы елін – ел ету жолында аянбай еңбек еткен Тұлға ретінде мәңгі сақталады.

Туған-туыстары мен жақындарына қайғыларына ортақтасып, көңіл айтамыз.

Марқұмның жаны жәннатта, иманы жолдас болғай.

Имангали ТАСМАҒАМБЕТОВ, Астана қаласының әкімі

«Егемен Қазақстан», 6-ақпан 2010 жыл

СЫҢАРЫН ІЗДЕП КЕТТІ МЕ, ҚАЙРАН ЖҮРЕК!

Алматыдан суық хабар жетті!

Дүниеден Бәйкен аға Әшімов озыпты. Ел елең ете түсті де, қалың қазақтың қабырғасы қайысып, жанарларына жас үйірілді. Апыр-ау, күні кеше, яғни, осы жылдың 19-қаңтар күні Бәйкен аға Әшімовтің асыл да ардақты жары Бақыт Әсеткызын қойыны суық қара жердің құшағына берген жоқ па едік?! 63 жыл бойы бірге өмір сүрген Бақыт Әсеткызының соңынан қырқына да жетпей кете бергендігі Бәйкен ағаның перзинте көңілінің адалдығы да шығар. Сынарынан айырылған аккудай болып, мына жалған дүниеде жалғыз жүруді қайран жүрек қаламады ма екен? Бәйкен аға мен Бақыт Әсеткызының бір-біріне деген ғашық ғұмырлары бақилық дүниеде де бірге өткенді қалады ма екен?!

Бәйкен Әшімов 1917 жылы 28 шілдеде қорікті де әсем, ардақты да аруақты Көкшетау өңіріндегі Шабақбай ауылында дүниеге келген-ді. Кешегі Кенестік дәуірдің зұлматты жылдарын жастайынан басынан өткізді. 30-шы жылдардың ашаршылығы, Ұлы Отан соғысы сияқты қиын да, қилы кезеңдердің бәрінің де бейнетін тартқан Бәйкен аға Әшімов қандай сынға түссе де сынбай, азаматтық және адами келбетін жоғалтқан жоқ еді. Соғыстан кейін Көкшетау облысының Айыртау аудандық атқару комитетінің хатшысы, төрағасы, Айыртау аудандық партия комитетінің екінші хатшысы, Зеренді аудандық ауыл шаруашылық бөлімінің меңгерушісі, Көкшетау облыстық ауыл шаруашылығы басқармасының бірінші орынбасары, Көкшетау облыстық партия комитетінің ауыл шаруашылық бөлімінің меңгерушісі сияқты қызметтерді атқарып, елінің құрметіне боленді. 1959 жылы Көкшетау облыстық партия комитетінің екінші хатшысы, 1961–1968 жылдары Қарағанды облыстық атқару комитетінің төрағасы лауазымына не болды. 1968–1970 жылдары Таңдықорған облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы қызметін атқарып, қайраткерлік дәрежеге көтерілді.

Бәйкен Әшімов 1970-1984 жылдары Қазақстан Министрлер Кеңесінің төрағасы қызметінде болды. Бұл жылдар ка-

зак елінің жан-жақты өсіп-өркендеуінің, ке-мелденуінің кезеңі болса, Бәйкен аға Әшімов те мемлекеттік қайраткерлік тұғырына шықты. Кешегі Кенестер Одағы бойынша Бәйкен Әшімовтің жеке басының өнегесі де, ел үшін атқарып жаткан еңбегі де аңыз бен өнегеге айналды. Сол кездері жер шарының алтыдан бір бөлігін алып жатқан Кенестер Одағының Министрлер Кеңесінің төрағасы Косыгиннің өзі: барлық одақтас республикалардағы Министрлер Кеңесінің төрағалары дәл Бәйкен Әшімовтей білікті жұмыс істесе, мен алаңсыз жатып, түске дейін ұйқтар едім, деген сөзді тегіннен-тегін айтпаған да шығар. 1984–1985 жылдары Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының төрағасы – Кенестер Одағы Жоғарғы Кеңесі Президиумы төрағасының орынбасары сияқты қызметте болып, 1985 жылы күрметті зейнеткерлікке шыққаннан кейін де Бәйкен аға Әшімов қазақ елінің бүгінгі күнінде жетуіне және тәуелсіздігімізді баянды болуына ақыл-парасатымен қызмет етті. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың сенімді ақылшысына, тірегіне, батагой аксақалына айналды.

– Шіркін елдің үлкендерінің бәрі Бәйкен ағадай болса ғой, – деп Елбасының сүйіспеншілік түп-торкінінде үлкен бір ұлағаттылық жатқандай. Әрдайым елінің, оның азаматтарының өсіп-өркендеуіне тілекші болып батасын беріп отырар Бәйкен аға Әшімовтің бар саналы ғұмыры туған елі мен туған халқына адал қызмет етуге арналғандығына бүгінгі күні ешкім де күмән келтіре алмасы анық.

Біз бірін-бірі жақсы білгісі келсе, бір-бірінен «Елінде кімің бар?» деп сұрайтын жұртпыз. Құдайға шүкір, мұндай сауалдың тұсында сақал сипап қалған жеріміз жоқ. Жау бетке – білектімізді, дау бетке – біліктімізді, жарастыққа – жақсымызды жұмсаған халықпыз. Жоралыда жолдан ұтылмауға тырысатын халқымыз егемендік туын көтеріп, адамзат санатында қабырғалы ел атанып жатқан тұста, арғы-бергіден көзі тіріден де: «Кіміміз бар еді?» – деп қатар түгендескеніміздің еш айыбы жоқ деп білемін. Сонда: «Жақсын кім еді?» – дегенде ауызға алдымен түсер абыройлы тұлғаларымыздың бірі әрі біреуі Бәйкен Әшімов екендігі даусыз» – деп көрнекті жазушы, Қазақстанның Еңбек Ері Әбіш Кекілбаев жазғанындай, елдің сол жақсы бір адамынан, ақылы кол дария

қартынан, көрнекті қоғам және мемлекет қайраткерінен айырылып отырмыз.

Тіршілігінде еңбегі жоғары бағаланып, Бәйкен аға Социалистік Еңбек Ері атағын да алды, төрт бірдей Ленин, екі бірдей Еңбек Қызыл Ту ордендерімен марапатталды. 2007 жылы Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев ел ақсақалы Бәйкен аға Әшімовтің омырауына Тәуелсіз Қазақстанның «Отан» орденін таққан сәті де көз алдымызға қайыра бір келіп тұрып алғаны бар.

«Көкшетау қаласының құрметті азаматы» деген атағын берген Көкшетау үшін Бәйкен аға Әшімов сол Көкшенің бір Өкжетпесі, сол Көкшенің айбыны мен айдынындай корінуші еді.

Тағдыр-талайға не айтарсыз?! Дүниеден көшіп кете барған Бәйкен аға Әшімовтің бұл қазасына қалың елі азаланады. Иман байлығын тілейміз. Өтпелі-кетпелі дүние керуеннің мәңгілік сапарына кете барған ардақты аға көш, көш дейміз!

Жабал ЕРҒАЛИЕВ.
«Арқа ажары», №14(16796), 6-ақпан, сенбі, 2010 жыл

Президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев направил телеграмму соболезнования родным и близким в связи с кончиной видного государственного и общественного деятеля Байкена Ашимова

«Байкен Ашимов был высокообразованным, талантливым, целеустремленным человеком-личностью с высокими нравственными убеждениями. Его светлый образ и активная жизненная позиция навсегда останутся в памяти нашего народа», говорится в телеграмме соболезнования.

А еще сравнительно недавно – два года назад в столичном театре оперы и балета в честь его 90-летия организовали торжественное собрание. Почетным гостем юбиляра был Президент страны Нурсултан Назарбаев. «Мои года - мое богатство». Эта фраза из знаменитой песни Вахтанга Кикабидзе как нельзя лучше характеризует судьбу Байкена Ашимови-

ча Ашимова. Вся его жизнь тесно переплетена со становлением современного Казахстана. Ведь он стал очевидцем и непосредственным участником ключевых событий в истории нашей страны. Байкен Ашимов родился в эпохальный и вместе с тем смутный 1917 год, когда рухнул старый строй, и началось формирование революционной страны Советов. Он пережил коллективизацию, сражался на фронтах Великой Отечественной войны, сразу после 1945 года начался его рост в качестве государственного деятеля. Байкен Ашимов окончил Ленинградский институт прикладной зоологии и фитопатологии, а также высшую партийную школу. В 1959-м году он уже был вторым секретарем обкома партии Кокчетавской области, в 1961-м - руководителем Карагандинской области, в 1968-м - 1-м секретарем обкома Талдыкорганской области. В 1970-м году Байкена Ашимова узнала вся страна. Тогда он возглавил Совет Министров Казахской ССР. Этот пост Байкен Ашимович занимал 14 лет. Нурсултан Назарбаев, Президент Республики Казахстан: «Однажды известный казахстанский поэт Мукагали сказал, что нам следует уважать 20-й век. Ведь в нем остались наши подписи. На самом деле, Ваши подписи в 20-м веке стали самыми яркими и значимыми, уважаемый Байкен Ашимович. Я часто вспоминаю времена, когда работал с Вами бок о бок. Это было незабываемое время»...

В ответной речи растроганный юбиляр поблагодарил Главу государства и всех собравшихся за теплый прием.

– Я всегда был с моим народом, в самые трудные времена меня успокаивала мысль, что все, что я делаю, все для народа, для его будущего – эта мысль сквозила в каждом слове ветерана-труженика...

Это было два года назад, а сегодня его не стало... Вечная ему память!

***«Утро столицы»**, 10 февраля 2010 г*

ЕЛ АРЫСЫ ЕСКЕ АЛЫНДЫ

Кербез Көкшеде туып, қалын қазақ елінің арлақты ел ағасына айналған көрнекті қоғам және мемлекет қайраткері, Социалистік Еңбек Ері Бәйкен Әшимовтің дүниеден өзғанына көп бо-

ла қойған жоқ. Ақмола облысының әкімі Альберт Раудың ұйымдастыруымен сол ел ардақтысын еске алу шарасы өткізілді, ас берілді. Аска жиналған ардагерлердің біразы кезінде Бәйкен Әшімовпен әр жылдары қызметтес болғандар еді. Солардың біразы өз сөзінде Бәйкен ага мен Бақыт Әсеткызының онегелі өмір жолдарынан сыр шертіп, марқұмларды жылы лебізбен еске алды.

Бәйкен ага мен Бақыт Әсеткызы жыл құрғатпай туған жерлері Көкшеге келіп, ел-жұртының амандығын білгіп, саялы Бурабайдың ауасымен тыныстап, бір сергіп қайтушы еді. Бірінің соңынан бірі бақилық болып кете барған абзал жандар әрдайым әркімнің көңіл түкпірінде күннің шуағындай болып мөлдіреп тұратыны бар.

Облыс әкімі А.П. Рау өзінің сөзінде: – Мұндай тамаша адамдар өмірге сирек келетін болар. Олардың өмірі, еңбек жолдары біздің әркайсымызға онеге болып қала берері анық. Біз бүгін ел болып Бәйкен ағамызды, Бақыт Әсеткызын еске алып отырсақ, ол мына отырған баршаңыздың және бәріміздің де осы бір абзал адамдарға деген сыйымыз бен құрметімиз, – деді.

Бұл еске алу асына марқұмның балалары, туыстары, қалың елі қатысты және құран бағышталды.

«Арқа ажары», № 21 (16803),
23-ақпан, сейсенбі, 2010 жыл.

БӘЙКЕН АҒА РУХЫНА

Қайран, ага – Көкшетаудың тірегі,
Өле-өлгенше ел деп соккан жүрегі,
Ардақталған қазақ елі басшысын
Бүкіл Одақ, барлық әлем біледі.

Сабырлығы – қазақ елі өзіндей,
Ерлік ісі – ата данкы көзіндей,
Қазағымның ақсақалы данышпан,
Қарт абыздың артта қалған сөзіндей.

Сүйген жары Бақыт ару көктемдей,
Ел анасы арманына жеткендей,

Бақытымен бақытты боп ағамыз
Бақилыққа қолтықтасып кеткендей.

Жаркыраған Астананың төсінде,
Дәмдес болған жүрекжарды кешінде
Жеңгем мақтап өнерімді әншілік
Көңіл құсын ұшырғаны есімде.

Қайран, аға сол кез келіп қасыма,
Сойлеп еді өзімсініп ашыла:
– Иран, елге менен сәлем арнап айт
Көкшетаудың шығып бөлек басына.

Содан кейін жолыкпап ем ағаға,
Бірақ сол сөз енді мыктап санаға,
Аманаты елге ері тапсырған,
Не болдым аға берген бағаға.

Тіршілік күн көкжиекке батқандай,
Аға таңы қайта-қайта аткандай,
Ерлік ісі, өнегесі ағаның
Ұрпақтарды жалғастырып жаткандай.

Иран Сәл ТАСҚАРАУЛЫ,
21.02.2010 жыл

КЕНЕНІ АҚЫЛ МЕНЕН ПАРАСАТТЫҢ...

Ойы қандай – тұнық еді зерделі,
Сөзі сондай ашатұғын перделі.
Жүйрік еді тайпалмайтын жорғадай,
Бұзып-жарып кете берер кермені.

Ақыл қандай – шүпілдеген зеренді,
Түпсіз дария, теңіздейін теренді.
Байкен аға бір ғасырда туатын
Кенен ойлы кермиыным кемелді.

Таглым қандай – бір өзі бір шежіре,
Қазақ елін жонге салған, тезіне.

Ол өлгенде құлазыды кең далам,
Тауларым да жылап жатты езіле.

Маңдай кандай – маңғаз еді марғаска,
Үлгі болар әрбір ісі әр жаска.
Қиын қыстау кезеңдерден өтетін
Серкедейін басшы болған бар баска.

Бата қандай – бәтуалы, бақилы,
Салихалы, салмақ ойлы, сақилы.
Парасат-пайымымен бір өзі
Ғылым академиясына татиды.

Жары қандай – жан қосағы Бақыттай,
Жан-жағына жарқыраған жаңұттай.
Үзілді әттең ерте тәтем моншақтай,
Мөлдіреген көз жанары ақықтай.

Ұлы қандай – Оңдасындай оғланы,
Қарағай мен қайың оскен орманы.
Ошағындай білім менен ғылымның
Тігін жатыр, құрып жатыр Орданы.

...Шарықтасам шабыттанар шандозым,
Қалықтасам – Ай мүсінді айбозым.
Жаның жаңан шалқи берсін нейіште,
Ұмытпайды ұрпақтарын, тай-қозың!

Бақытжан ТОБАЯКОВ

IV БӨЛІМ

ҚАН ЖЫЛАҒАН ЖҮРЕКТЕРДІҢ ЛЕБІЗІ

«НЕЛЬЗЯ ПОТРЕБЛЯТЬ СЧАСТЬЕ, НЕ ПРОИЗВОДЯ ЕГО»

В своих записках, датированных январем 2010 года, я нашла такие строки: «Вот уже 10 дней с тех пор как Ты ушла от нас, Мамочка! Как жить без Тебя, без твоего голоса, то ободряющего, то порицающего, без твоей любви, ласки, улыбки?.. Где найти силы, чтобы идти дальше, не дать согнуться Папе, для которого Ты была всем. Пять месяцев и десять дней с тех пор, как ты заболела, мы боролись за тебя. Надежда то появлялась, то гасла, как и силы твои, Мамочка! С каким мужеством и терпением Ты переносила выпавшие на Тебя страдания. Где Ты брала силы, чтобы и в этом своем состоянии проявлять свою любовь к нам? Ты гладила голову Папы, подолгу держала его руку в своей руке, улыбалась нам, всем своим детям, внукам, всем близким Тебе людям. Мне кажется, все это время Ты готовила нас к своему уходу. Ты и тогда думала о нас, моя великая Мама! Ты прощалась с нами, дарила нам тепло своей руки, взгляда, улыбки…»

Могла ли я тогда знать, когда писала эти строки, что спустя всего девять дней, на двадцатый день вслед за Мамой, уйдет Папа. Что всегда несгибаемый, с честью прошедший «огонь, воду» голода, разрухи, войны, «медные трубы» власти, славы, времени, Папа, верный Маме до конца, уже не сможет жить без нее. Выдержав самые тяжелые дни после кончины Мамы: похороны, поминальные мероприятия, принимая соболезнования от огромного числа соратников, друзей, близких, Папа, как будто завершив свои дела, достойно проводив в последний путь Маму, понял, что ему незачем оставаться здесь без нее. Будучи человеком слова, он будто исполнил то, что как-то сам себе предначертал… Когда ему

во время юбилея желали дожить до ста лет, он в своем ответном слове сказал, что сто лет – это хороший возраст, он готов, но при одном условии, если рядом с ним будет Бахыт Асетовна.

Это и в самом деле был необыкновенный союз двух сердец. Мы, их дети, видели удивительное нежное и трепетное отношение Папы к Маме. Папа часто повторял, что имя Мамы «Бахыт», означает «счастье», и она – счастье его жизни. Мама же не раз говорила, что «...нас с Папой соединил космос...». И, несмотря на преграды на пути друг к другу, все же судьба их соединила. Они были едины во всем: чувствах, мыслях, их души и сердца были всегда вместе. И когда за кончиной Мамы нас постиг второй тяжелейший удар – уход Папы, я подумала, что вот теперь тот же космос их забрал, вновь соединив их в мире ином. Иначе как знаками судьбы, предзнаменованием, волей Всевышнего это не назовешь. Мама всегда верила в высшее начало. Вспоминаю, как в последние годы, когда хворала, она с грустью, глядя на Папу, говорила, что расставаться с ним ей будет тяжело.

С болью вспоминаю, как в последние две с небольшим недели своей жизни Папа был трогательно нежным и заботливым по отношению ко мне и моим детям. Как будто прощаясь, он сказал нам много добрых слов, благодарил меня за то, что помогла ему выстоять после ухода Мамы. Говорил мне, что «теперь ты за Маму, будешь старшей и ведущей в семье». Всегда буду помнить это, как последние его заветы и поручения.

Уход родителей – тяжелая невосполнимая утрата. Смириться с этим невозможно. Утешает лишь понимание, что они прожили долгую счастливую жизнь, оставили после себя добрую память в сердцах многочисленных своих почитателей. Если меня спросят, кем были для Вас Ваши родители, я могу ответить, что Мама для меня эталон женственности, доброты, интеллекта, всегда милая, нежная, заботливая. Папа – образец жизнелюбия, оптимизма, крепости духа и, выражаясь словами О.Сулейменова о нем, «неспешной мудрости».

Как часто наблюдала я Папу в рабочей обстановке, когда не раз вместе с ним летала в Москву в годы моей учебы в аспирантуре. На протяжении четырехчасовых полетов между

Алматы и Москвой он беспрерывно работал, как всегда тщательно прорабатывая вопросы, которые ему предстояло решать на союзном уровне. Меня восхищала его особая манера вести переговоры, его неподражаемый стиль речи и письма. Я училась у него, и это очень помогло мне при написании диссертации и в моей будущей работе на кафедре экономики Московского института стали и сплавов.

Быть детьми таких родителей – это почетно и в то же время налагает большую ответственность. Нас воспитывали в строгости и скромности, мы старались их не подводить. Теперь же, когда их нет с нами, важно ничем не омрачить их светлую память, следовать главным их нравственным ценностям – это честный труд, любовь к родной земле, доброе и внимательное отношение к людям.

Находясь рядом с родителями, общаясь с ними, я всегда понимала насколько это неординарные, отмеченные судьбой личности. Теперь я слышу от людей, близко их знавших, еще больше теплых и добрых слов. Друзья, соратники говорят о пустоте, которая образовалась с их уходом, вспоминают встречи, беседы, последние слова, услышанные от них. Огромное спасибо всем за память о Байкене Ашимовиче и Бахыт Асетовне. Это, несомненно, поддерживает нас.

Философы всех времен и народов задумывались о главном – смысле жизни. Об этом рано или поздно думает каждый из нас живущих на земле. Большинство сходится на том, что главное – творить добро, достойно жить, оставить след, как в делах, так и в сердцах людей. Любовь Орлова считала, что весь секрет жизни состоит в том, чтобы подготовить хорошие воспоминания. Бернард Шоу говорил: «Нельзя потреблять счастье, не производя его».

Если применить эти постулаты к жизни моих родителей, Байкена Ашимовича и Бахыт Асетовны Ашимовых, то становится очевидным, что им это удалось сполна.

Для нас, потомков, их жизнь – это высочайший нравственный ориентир, к которому надо стремиться. Духовная связь с ними не прервана, я продолжаю чувствовать их поддержку, молюсь за них и желаю покоя и мира их светлым душам…

***Нилюфар АШИМОВА**, старшая дочь*

* * *

Помню день, когда я впервые познакомился с Бахыт Асетовной и Байкеном Ашимовичем — родителями моей будущей жены Нэйлюфар. Это был ясный весенний солнечный день 1972 года, когда я впервые оказался в их доме на углу улиц Джамбула и Тулебаева. Запомнились приветливый, доброжелательный взгляд Бахыт Асетовны, эмоциональное тепло Байкена Ашимовича.

Доброжелательные отношения сопровождали нас и все последующие годы. Они приняли меня в свою семью как близкого человека, сделали все, чтобы я не чувствовал себя одиноким, поддерживали во всем, как мои собственные родители.

Главными ценностями в семье были доброта, взаимопонимание, душевная привязанность друг к другу, общение с друзьями и родственниками.

Благодаря особому магнетизму незабвенной Бахыт Асетовны, ее душевной щедрости и внимательности к людям, здесь царила гостеприимная, доброжелательная, духовно богатая атмосфера. Немалую роль в этом играли ее широкий кругозор, образованность, любовь к искусству, увлечение литературой и поэзией. Она любила слушать казахскую народную музыку, увлекалась творчеством русских поэтов и писателей — А.С.Пушкина, М.Ю. Лермонтова, Л.Н. Толстого.

Благодаря ее увлечению литературой, в кабинете собрана богатейшая библиотека. Без всякого преувеличения можно сказать, что своим личным примером она будила интерес к знаниям и у нас. Часто за столом она ненавязчиво заводила разговоры о недавно прочитанном ею.

В немалой степени, именно благодаря ей, хотелось измениться к лучшему, быть внимательнее к мнению собеседника, уметь быть снисходительнее, разделить чужое горе своим сочувствием, умножить радость другого.

Придя в эту семью 38 лет назад совсем из другой среды, уже со сложившимися взглядами, я с благодарностью признаю, что за эти годы многому научился у Бахыт Асетовны, многое понял и пересмотрел.

Достойна особого уважения трогательная забота, с какой Байкен Ашимович относился к своей супруге. На протяжении многих лет и до конца своей жизни он оставался ее верным другом, галантным кавалером, интересным собеседником, любил пошутить, вспомнить молодые годы. При всей своей занятости, занимая ответственные должности, часто бывая в поездках, он всегда находил свободную минутку для общения с ней по телефону. Невольно напрашивалась мысль, что настоящий мужчина, духовно богатая личность, каким он был, и любит по-настоящему.

Отдавая дань величайшего уважения к ним, хочу сказать, что мне выпала большая честь находится рядом с этими светлыми, великими людьми – дорогими мне Бахыт Асеновной и Байкеном Ашимовичем.

Огромное ВАМ спасибо, дорогие родители, я буду помнить ВАС всегда.

Марат СЕЙДАЛИН

«САМОЕ ДОРОГОЕ – ДОВЕРИЕ НАРОДА»

Об ушедших из жизни родителях писать очень трудно. Сложно найти нужные слова, чтобы передать все эмоции, связанные с огромной, никогда невосполнимой потерей.

В этой книге собраны воспоминания лучших людей страны, за это наша семья выражает им огромную благодарность. Прочитав их, видишь новые для себя грани родителей.

Годы детства вспоминаются и воспринимаются сейчас как самая счастливая и беззаботная пора нашей жизни в единой большой семье. Вместе с нами жили родители папы, его два брата – Кажнаби, Амангельды, сестра Раушат. Часто, особенно в Кокчетаве, в нашем доме жили дети их друзей – Есная ага и Уркия апа Сулейменовых. Дом наш был всегда гостеприимным, гостиниц в то время не было, поэтому у нас постоянно останавливались на ночлег родственники, друзья, а то и просто земляки из аулов.

Несмотря на трудные послевоенные годы, недостатка в чем-либо никто не испытывал. В этом проявлялись умение и

мудрость мамы. Уже будучи взрослым, всегда поражался, как мама, только что выйдя замуж, в 20 лет, не имея жизненного опыта, взяла на себя огромную ответственность и заботу о большой семье. Ведь семейную жизнь они начинали в одной комнатке саманного домика в с. Володаровка (с. Саумалкол), где проживали вначале 8 человек, а далее стали рождаться мы — дети, сначала в с. Саумалкол, затем в с.Зеренды и г.Кокшетау. Даже в городе жили в небольшом однокомнатном домике по ул.Урицкого (ныне ул. Е. Ауельбекова), 7. В этом проявлялись мамина внутренняя культура и, конечно же, любовь к папе.

Не помню, чтобы между родителями были непонимание, размолвки. По-видимому, совместное преодоление жизненных трудностей закаляет и сближает людей.

Особенно сложными для семьи были годы учебы папы в Ленинграде в 1955–58 гг. Мы в то время были еще совсем маленькие, мама преподавала математику в средней школе, для заработка брала максимальную учебную нагрузку. Придя вечером домой, после нескончаемых домашних дел, ночами просиживала за проверкой тетрадей учеников и подготовкой к предстоящим урокам. В последующие годы мама преподавала в школах вплоть до переезда в г.Алматы.

Не забуду одну из последних бесед с папой, когда уже мамы не было в живых. Тогда он сказал: «Мама меня всю жизнь уважала, любила, помогала и поддерживала во всем — от служебной карьеры, домашнего уюта до создания атмосферы добра, искренности и гостеприимства в доме. Она удивительным образом умела объединить вокруг нашей семьи всех родственников и наших друзей». Об этом помнят и говорят все, кто хоть однажды соприкасался с родителями.

Они неизменно пользовались авторитетом и уважением и среди папиных коллег как в Казахстане, так и в пределах огромной страны Советов. Помню проводы нашей семьи из г.Караганды в г.Талдыкорган в январе 1968 года. Уезжали мы спец.вагоном, на вокзале собралось, несмотря на морозную погоду, столько людей, что мне показалось, что нас провожает вся Караганда.

Я часто ездил с родителями на отдых: на Кавказ, в Прибалтику, Подмосковье, Ленинград, Сочи. И везде их встречали на высшем уровне первые руководители регионов.

В этой связи вспоминается такой случай. 9 августа 1977 года, накануне папиного 60-летия (мы в то время жили на государственной даче), родители гуляли по территории, я был в доме. Позвонил телефон ВЧ-связи. Я поднял трубку, телефонист на другом конце провода сказал, что звонят из спец. коммутатора г. Ялты, с Байкеном Ашимовичем будет говорить Л.И. Брежнев. Леонид Ильич тепло поздравил папу с юбилеем и присвоением высокого звания Героя Социалистического труда. Этот факт также свидетельствует о высоком авторитете папы в высшем руководстве страны.

С выходом на пенсию авторитет родителей в обществе еще более вырос. И это уже было связано не со служебной деятельностью, а с их человеческими качествами.

По роду трудовой деятельности мне много приходится общаться с разными людьми. Часто совершенно не знакомые мне люди с теплотой говорят о встречах, общениях, порой мимолетных, с папой и мамой. Даже быть с ними за одним дастарханом они считают для себя огромным событием. Рассказывают, как родители поддерживали их: кого-то по службе, кого-то в быту, а кого-то просто добрым словом и благословением – бата. Особенно внимательно папа с мамой всю жизнь относились к проблемам и обращениям рядовых людей, особо остро нуждающихся в поддержке. О них, наших родителях, я за всю свою жизнь не слышал ни одного плохого слова. Об этом говорят сегодня все, кто их знал и с ними общался. Свидетельство тому – добрые воспоминания самых авторитетных людей страны, содержащиеся в этой книге.

Родители дорожили и высоко ценили искреннее к ним отношение людей. Папа так и назвал свою книгу воспоминаний: «Ел сенімі – ен кымбатын» – «Самое дорогое – доверие народа». Несомненно, огромный авторитет родителей в обществе – это большое счастье для детей.

Папа всегда с неизменной теплотой и благодарностью говорил о внимательном к нему с мамой отношении первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева, о том, как он провел его юбилейные мероприятия, связанные с 90-летием, и награждении высшим орденом Казахстана – «Отан». Особо подчеркивал огромную роль Нурсултана Абишевича в истории Казахстана.

В тяжелые для нас дни похорон сначала мамы, затем папы, Нурсултан Абишевич выразил нам свои соболезнования и по его личному указанию были проведены все траурные процедуры. За это, от имени семьи, выражаю огромную благодарность президенту Республики Казахстан Н.А. Назарбаеву.

Папа боролся за мамину жизнь до конца, привлекая все новые возможности. Когда иссякли ресурсы местной медицины, отправил маму с младшей дочерью Раузой в Израиль. Оттуда она уже живой не вернулась.

Помню слова мамы, услышанные мной перед отъездом в Петропавловск, в адрес папы: «Самый лучший мужчина в мире» и сопроводила их поднятием больших пальцев рук. Больше я голоса мамы не слышал.

Можно было только удивляться их преданности друг другу. Мама всегда говорила: «Лучше я переболею десять раз, чем папа один раз».

А какая это была красивая пара! Я всегда любовался ими на прогулках. Казалось, они не шли, а тихо плыли над землей, взявшись за руки.

Родители проявляли удивительную, постоянную заботу о нас, детях. Когда у нас появлялись проблемы, все остальное для них отходило на второй план.

По роду службы, особенно с переездом в г.Петропавловск, я часто ездил в командировки по республике, за рубеж. В пути я постоянно ощущал их присутствие рядом, они бесконечно звонили и отслеживали мой путь. Сейчас, к сожалению, этого нет и очень не хватает…

Папа обладал поразительной интуицией, даром предвидения событий, глубоко аналитическим складом ума. Порой удивляло, как точно и лаконично он мог выразить свои мысли. Мама была такой же. Они гармонично дополняли друг друга.

Провожая нашу дочь Айгерим на учебу за рубеж, мама, обняв ее, сказала: «Кто знает, что с нами будет, когда ты вернешься». Через год, когда дочь вернулась, мама была уже в больнице. Она предвидела будущее…

Однажды наш сын Адиль сказал удивительные слова: «Ата, казалось бы, небольшого роста, ниже меня, но мне он кажется огромным и величественным».

Говоря об их особом отношении к детям, вспоминается тяжелый в экономическом отношении 1992 год, когда папа, в 75-летнем возрасте, прилетел в Москву на мою защиту докторской диссертации. Участвовал в заседании диссертационного Совета и организовал все мероприятия, связанные с этим событием.

Папа с мамой прожили яркую, плодотворную, насыщенную событиями, в то же время не простую жизнь. Это голодные тридцатые годы, война, послевоенное восстановление разрушенного народного хозяйства и последующая созидательная работа в партийных и советских органах.

Все, что мы сегодня имеем в жизни, сделано их руками, их советами, с их поддержкой. Мы всегда будем помнить их молодыми, энергичными, жизнерадостными, остающимися в самой гуще важных для Казахстана событий.

Ундасын АШИМОВ

ОНИ ЕДИНЫ, НЕРАЗРЫВНЫ

Мне трудно писать о таких поистине великих людях, которые приняли меня тепло и ласково в свою семью 27 лет назад. Это – Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна Ашимовы, которых я с первых дней стала называть Папой и Мамой. Конечно, в отличие от многих, я видела их в повседневной жизни и как много я сумела впитать и многому научиться. Это были замечательные, интеллигентные люди, которые, если и учили, то очень тактично и предельно деликатно, но учили они, несомненно, своим примером, своим образом жизни. Невозможно говорить о них по отдельности – настолько были они едины, неразрывны, чудесным образом дополняя друг друга, порой понимая один другого по взгляду, без слов. Их отношения были настолько уважительны, трогательны, нежны, без всякой игры на публику. Папа с Мамой явили собой редкий феномен – счастливый брак, что служило и служит для нас всех примером для подражания. Папина абсолютная невозмутимость никогда не позволяла догадаться об истинных его чувствах. Он отличался необыкновенно мирным характером, с тонким чувством юмора, это притя-

гивало людей, все шли к нему за советом. При этом в Папе чувствовался непоколебимый стержень и особенное чувство собственного достоинства. Одним словом – сильная, цельная личность.

Мы всегда поражались феноменальной памяти Папы – он помнил цифры, например, количество собранного урожая в годы, когда он работал Председателем Совета Министров Каз.ССР и имена и отчества людей, когда-то давно работавших с ним.

Будучи на пенсии, они никогда не сидели без дела, праздность была не для них, так как они были людьми высокой самоорганизации и самодисциплины. Папа и Мама всегда много читали: по утрам обязательно свежие газеты, журналы, а потом – классическую литературу и горячо обсуждали, высказывали своё мнение. Они ходили на прогулки, в театры, на концерты и не пропускали ни одного торжественного мероприятия, будь то в масштабах республики, отдельной области или города.

А какая Мама была гостеприимная хозяйка – об этом можно слагать легенды. Каким премудростям и тонкостям я научилась благодаря Маме! Она умела расположить к себе любого собеседника, будь то взрослый человек, подросток или ребенок, поддержать беседу на любую тему, она была красива не только внешне – сколько бы ей лет ни было! – но и внутренне. К Маме тянулись люди, все, о чём она говорила, казалось важным и неизменно вызывало прилив энтузиазма. Маме не было равных, если кто-то из детей или внуков заболевал. Только она могла придать силы и жизнестойкость. И каждый ощущал силу Маминой любви и её сочувствия.

Я всегда восхищалась тем, как в одном человеке может содержаться столько положительных качеств – простота, скромность, полное равнодушие к пафосу, неприятие фальши, терпение, необыкновенное обаяние и бесконечно любящее сердце. Редко встречаются родители с такой любовью к детям – до самопожертвования. Безусловно, Мама любила всех своих детей, внуков, но особенная и взаимная, какая-то космическая любовь была у неё к сыну, Ондасыну.

Надеюсь, я переняла у Мамы многие качества и умения – терпение и доброту, умение создавать уют, комфорт, при-

нимать гостей. Но самое главное для нас, что наши дети — Айгерим и Адиль, выросшие в атмосфере бесконечной любви и заботы своих Ата и Аже, выросли такими светлыми, чистыми, достойными своих великих Ата и Аже.

Ботагоз АШИМОВА,
сноха Байкен и Бахыт Ашимовых

ЗАСЛУГИ ОТЦА НЕ РАСПРОСТРАНЯЮТСЯ НА ДЕТЕЙ

Невыносимо больно говорить о Них в прошедшем времени... Они продолжают оставаться со мной везде — в моей душе, в сердце, в моих мыслях и снах. Самые дорогие и любимые люди, мои родители — Байкен Ашимович и Бахыт Асетовна, неразлучные и в этом мире и в мире ином.

У нас было очень счастливое детство. Мама и Папа, оба молодые, красивые, полные жизненных сил, любили нас самозабвенно. Они не наказывали своих детей, а воспитывали своим добрым примером. Мама, педагог по образованию, долгие годы проработавшая в школе учителем математики и воспитавшая не одно юное поколение, часто и подолгу беседовала с нами по душам. Ну а Папин авторитет был непререкаем. Достаточно было одного его неодобрительного взгляда, чтобы мы осознали свои оплошности. Незабываемы наши семейные поездки на отдых. Папа у нас человек, обладающий большим чувством юмора, и нам всегда было весело и интересно рядом с ним. Маму нашу Папа боготворил, относился к ней с возвышенной любовью и нежностью, буквально носил на руках. Они ни минуты не могли обходиться друг без друга, понимали друг друга без слов. Мы, дети (а нас трое), тоже были дружны между собой. Мама называла нас «моя святая троица».

По мере взросления приходило осознание незаурядности и высокого общественного статуса наших родителей. Вместе с этим появилось чувство ответственности и желание соответствовать, не подводить их ни в чем. В марте 1970 года Па-

ну назначили Председателем Совета Министров Каз. ССР. Мне тогда было неполных 16 лет. Ничего не изменилось внутри нашей семьи и в поведении родителей. Мама всегда говорила нам, что заслуги отца не распространяются на детей, что во все времена ценятся такие качества, как скромность, честность, трудолюбие, ответственность, доброе отношение к людям. Родители и сами являлись образцом этих добродетелей.

В ту пору у нас в доме часто бывали приемы с высокопоставленными людьми. Наша Мама была превосходной кулинаркой. Все, что готовилось ее руками, имело непревзойденный вкус и эстетический вид. Гости с удовольствием угощались баурсаками, бесбармаком и, конечно же, знаменитым мамиными «Наполеоном». К слову сказать, весь обслуживающий персонал (повара, горничные, водители и т.д.), который был положен тогда нашей семье по статусу, обожали Маму, восхищались ее красотой, добрыми душевными качествами, простотой и теплом в общении с ними. Папа работал допоздна, часто бывал в отъезде, и нам редко удавалось общаться с ним. Но по выходным Мамочка обязательно собирала нас всех за воскресным обедом, и это были самые счастливые минуты нашей жизни! К тому времени у нас, детей, уже были свои семьи, появились первые внуки.

Внуков у наших родителей шестеро, по два ребенка в каждой семье. Всех своих внуков Мама с Папой любили беззаветно, находя для каждого место в своем сердце. Надо отдать должное, и внуки их не подводили: все были прилежными, на «отлично» учились и в школе и в университетах. Они не могли быть другими, имея перед собой пример Ата и Аже. Папа с внуками всегда шутил, у него была припасена для них масса всяких интересных историй и эпизодов из жизни. Такой сдержанный и даже суховатый на службе, в кругу семьи и с внуками Папа становился непосредственным, как ребенок. Конечно же, он часто делал им и наставления, давал свои мудрые советы, как поступить в той или иной ситуации. Мама была для внуков доброй феей, которая все может и все знает. Они свято верили, что Аже может «любые тучи развести руками». И она действительно была ангелом-хранителем нашей семьи, держала всех под своим крылышком и оберегала нас своей любовью.

Говорят, имеющий правнуков попадает в рай. Мама с Папой при жизни смогли порадоваться двум своим правнучкам, которых им подарила моя дочь Алуа. Сейлин и Дария – две малышки, которые согревали их сердца и заполняли дом детским смехом. Через два месяца после Папиного ухода у меня родился еще один внук от сына Азата, третий правнук, которого они не успели увидеть.

Папа не уставал повторять нам всегда, чтобы мы берегли Маму. Он называл ее счастьем всей своей жизни, говорил, что 90% его заслуг принадлежат ей. К великому нашему горю, не смогли мы Маму уберечь. Коварная болезнь подкралась исподволь, незаметно. Мы долго боролись за ее жизнь, упрямо не желая верить в неотвратимость конца. А когда это случилось, Папа сказал, что жизнь потеряла для него смысл и он не хочет жить без Мамы ни дня. Так и произошло. Через 19 дней после Маминого ухода перестало биться сердце нашего дорогого Папы.

Покойтесь с миром, наши любимые и дорогие. Вы не хотели разлучаться в жизни. Вы вместе и сейчас. И мы знаем, Вы, взявшись за руки, смотрите на нас с небес, и, как прежде, оберегаете нас своей любовью и мудростью. Спасибо Вам за счастье, которое Вы нам дали – счастье быть Вашими детьми.

Раиза АШИМОВА,
младшая дочь Ашимовых

ОНИ БЫЛИ, ЕСТЬ И БУДУТ ВЕЧНО ЖИВЫМИ...

После похорон Пяни, перед отъездом домой я подошел к Брату, пожелал ему здоровья, долгих лет жизни. Он ответил: «Береги Кажнаби. Мне недолго осталось жить».

Через девятнадцать дней не стало Брата.

«Лебеди не живут без пары» – гласит народное поверье, так и любящее сердце воспротивилось жестокому закону природы.

Так, за короткий промежуток времени все мы осиротели.

Сегодня, возвращаясь к прожитым годам (мне 70 лет), хочу донести своим детям, внукам ощущение счастья быть родственником таких выдающихся личностей, как мой Брат и Няня. И дело даже не в том, насколько высокие посты они занимали, какие звания носили. Они были хорошими людьми: честными, благородными, великодушными.

Для начала немного из истории родословной, известной мне из рассказов родителей.

Наш дед Мендыгара-улы Жакып имел троих детей: сыновей Ашима и Кабдоллу, дочь Жамилю. Сакып, жена Ашима, была дочерью знатного скотовода из рода басентиин Шулембая.

Ашим занимался разведением породистых скакунов, участвовал в конноспортивных соревнованиях. Он отличался смелостью и бесстрашием при обуздании диких необъезженных лошадей.

В 1917 году в семье Ашима и Сакып родился сын Байкен. Ему было всего восемь месяцев от роду, когда Ашим, получив тяжелую травму, скончался. Сакып, по народному обычаю, выдали замуж за младшего брата Ашима Кабдоллу, от которого увидели свет: сестра Раушат (1929 г.р.), брат Кажнаби (1936 г.р.) и я – Амангельды (1940 г.р.). У меня два имени: данное родителями – Амангельды и обозначенное в документах – Михаил, которым назвал сосед родителей при получении свидетельства о рождении.

Кроме того, есть неточность года рождения. Имя Амангельды мне было дано в знак того, что в 1938 году Брат был призван в ряды Советской Армии, и должно было знаменовать благополучное его возвращение.

Себя я помню именно с того радостного события в семье Сакып и Кабдоллы, да и всего аула, когда в августе 1945 года, после ранения и нескольких месяцев госпиталя, Брат возвратился на Родину.

Мы в то время жили в селе Беспаловка (центральная усадьба колхоза «Перелом»). Мы, дети, взобравшись на крышу скотного двора, наблюдали за дорогой, по которой должны были прибыть Брат и его сопровождение. Под вечер на

дороге появилась повозка, запряженная двумя лошадьми, и мы, соскочив с крыши со словами «Суйиниш!», побежали встречать долгожданных гостей. Брата сопровождал его близкий друг Мусахан Канапьянов с супругой Куляш и наш родственник Еспай Сулейменов.

Встречать гостей собрались жители двух сел – родственники, соседи. Брату было всего 28 лет, но, несмотря на молодость, он уже тогда пользовался авторитетом среди аксакалов.

Офицерская гимнастерка, галифе, хромовые сапоги, ремень с портупеей, полевая офицерская сумка с планшетом, капитанские погоны, на груди ордена Отечественной войны I-ой степени, Красной Звезды, медали придавали Брату не по возрасту солидность, озабоченность. Все обратили внимание на бамбуковую трость и прихрамывание. Обеспокоенность родителей, тревога за здоровье Брата передавалась всем присутствовавшим. После приветствия и объятий вскрыли солдатскую сумку с подарками и сладостями. Вкус конфет «подушечка» у меня сохранился по сей день.

Вскоре осенью этого же года мы всей семьей переехали в село Володарское, районный центр. Брат был избран секретарем исполкома Айртауского райсовета. Поселились по улице Крестьянской, 37А. Дом представлял из себя одноэтажное здание, состоящее из одной комнаты в 32 кв. м., прихожей (иначе называют сени), хозяйственной постройки в виде скотного двора и летней кухни (шошала).

Летняя кухня – громко сказано на современный лад. На самом деле это круглое строение, сплетенное из ивняка, куполообразная крыша, покрытая дерном. По центру строения размещался открытый очаг для приготовления пищи, земляной пол, на котором в летнее время хранились, как в холодильнике быстропортящиеся продукты. Дерном были покрыты крыша дома и сени.

В 1946 году Брат объявил родителям, что женится на девушке, с которой познакомился в школе села Казгородок, будучи преподавателем начальной военной подготовки.

В назначенный день, соблюдая традиции, в одном из переулков неподалеку от дома мама, сестра Раушат, родственники встретили невесту и сопроводили в родительский дом.

Видимо, остерегаясь сглаза, невесту скрывают под пологом (шымылдык). Но противостоять детскому любопытству было невозможно. Я пробрался под полог, где с Няней находились Нурбике (сестра Няни) и Раушат. Няня усадила меня к себе на колени. Меня поразили ее открытые огромные глаза, от восхищения я выдохнул: «Как жапалак (сова)». Так я познакомился с дорогой мне Няней, которая в течение шестидесяти с лишним лет была моим наставником, опорой.

Называть ее Няней я решил сам. В прежние времена сноха родственников мужа по имени не называла, а присваивала свои. Няня Раушат дала имя Люба, Кажнаби – Коля, а мне – Миша.

В доме молодым отвели место под пологом. Дети спали на русской печи, родители утеплили сени, оборудовали себе место около печки.

В райцентре был огромный базар, где продавали и покупали все: от продуктов питания, живого скота до иголок. Базарный день был воскресенье. Из дальних и ближних аулов приезжали родственники, останавливались у нас с ночевкой. Всех необходимо было накормить, уложить в постель. Вечерняя трапеза длилась часами, сопровождаемая беседой, чай разливала молодая невестка.

По специальности педагог-математик, Няня устроилась на работу в Володарскую среднюю школу. Кажнаби тогда учился в третьем классе, и классным руководителем назначили Няню. Она рассказывала, что Кажнаби стеснялся и под любым предлогом старался отпроситься с уроков математики, которую вела Няня.

В семье я был самым младшим, в школу еще не ходил, и Няня уделяла мне все свое свободное время. Читала мне сказки, стихи Жамбыла Жабаева, которые я потом выучил наизусть.

Брат по работе часто был в командировках. Его отсутствие было для меня праздником, так как Няня, завершив свои дела, целый вечер проводила со мной. Искупав меня, обновив рубашку, брала к себе в постель. Возвратившись, Брат спрашивал: «С кем спал? Наверное с Няней. Плати рубль». Я с гордостью отвечал: «Вырасту – заплачу». Я любил проводить время с Няней, помогать ей, учиться у нее.

В 1948 году родилась дочь Нейлюфар, а в 1951 году Брата назначили заведующим отделом сельского хозяйства Зерендинского райисполкома. Нейлюфар осталась с нашими родителями, а я поехал с Братом и Няней в Зеренду. К тому времени я учился в четвертом классе. Видимо, Нейлюфар оставила из-за отсутствия детсада, а меня взяли, как возможного помощника Няни в отсутствие Брата. Дом, в котором мы проживали, состоял из трех комнат общей площадью 40-50 кв. метров и огромного скотного двора. На скотном дворе содержались лошади, принадлежавшие сельхозотделу, для служебного пользования. Поездка с братом верхом на лошади на водопой к озеру была для меня большим удовольствием.

В том же году в селе Зеренда родился Ондасын. Роддом находился в живописном сосновом бору, довольно на значительном расстоянии от нашего дома. Я верхом на лошади три раза в день ездил в роддом с передачей питания для Няни.

Когда Няня находилась в декретном отпуске, кроме выполнения домашних дел (приготовление пищи, стирки, уборки помещения) она находила время для моего воспитания. Она прививала мне тягу к знаниям, всестороннему развитию. Сама играла на многих инструментах, имела хороший голос, заставляла меня петь, учила играть на гитаре. Скрипка и семиструнная гитара были частью Няниного приданого. Со слов Няни, скрипка унаследована ею от родителей, когда и где приобретена – неизвестно, и, к сожалению, пропала при неизвестных обстоятельствах.

Привитые мне навыки сохранились: математика мне всегда давалась очень легко, люблю читать книги, особенно исторического содержания. Игрой на музыкальных инструментах и пением я не сильно увлекался, но любимые песни Няни: «Златые горы», «Летчик», «Тракторист» могу исполнить с музыкальным сопровождением на гитаре. Учился я на «отлично». Особенно хорошо усвоил арифметику, а затем математику. Няня уделяла большое внимание этому предмету, как приоритетному. Через год я вернулся в Володарское, а Брат переехал в город Кокшетау, получив назначение на должность начальника областного управления сельского хозяйства. Лишившись опеки Няни, я начал отставать по предметам обучения, особенно по русскому языку и литературе,

что, в конечном счете, сказалось на общих оценках. Отличником я уже не был. Однако, любимым предметом все же осталась математика, а впоследствии стала и физика.

К тому времени в нашей семье произошел ряд событий: сестра Раушат вышла замуж, переехала с мужем Толеу Сулейменовым в село Викторовка Зерендинского района. Кажнаби уехал учиться в Боровской лесной техникум, откуда его призвали в ряды Советской Армии. В доме остались отец, мама и я. У нас было домашнее подворье: корова, кобыла, козы, овцы, куры. Выращивали в огороде картофель, овощи. Состояние здоровья папы и мамы, да и возраст – 70 и 65 лет – беспокоили Брата и Няню. Еженедельно им приходилось навещать нас. Брат настаивал на совместном проживании в городе. Для этого нужно было лишиться домашнего подворья, что для родителей было непросто. Мы переехали, с кобылой и телегой отец не расстался. Жили на окраине города по улице Урицкого, и там отец мог заниматься выпасом кобылы. Его это вполне устраивало. Особняк наш состоял из трех небольших комнат, веранды и летней кухни. По тем временам, а это был 1956 год, особняк считался престижным. Проживали в нем 10 человек: Брат с семьей – к тому времени у Брата уже был третий ребенок Рауза (мы ее до сих пор зовем Раукен), мы – трое, родственница Сауле (студентка Библиотечного техникума), сестра Толеу (имя не припомню).

Сейчас поражаешься, как могли столько людей проживать на столь малой площади и, самое главное, ни Брат, ни Няня не выражали недовольства. Работали оба, как говорится, «от зари до зари». Няня приносила домой тетради для проверки, Брат какие-то документы, над которыми работали, когда всех уложат спать. Домашние дела ложились на плечи Няни: мама помогать ей в полную силу не могла. Она мучилась сильными головными болями, перенесла операцию по удалению полипов гортани, постоянно жаловалась на боли в желудке. Отец не мог привыкнуть к городской жизни, с кобылой расставаться не хотел, поэтому весной 1957 года мы с отцом уехали в село Володарское, занялись ремонтом кровли дома, скотного двора. А затем приехала и мама.

В этом же году Брат уехал в Ленинград, где он учился на очном отделении Института биологии и фитопатологии. Ня-

ня с тремя детьми осталась одна, точно утверждать не могу, но мне кажется, что детсада поблизости не было, поэтому Няня была вынуждена нанимать помощницу по хозяйству. По воспитанием детей, их школьным и дошкольным образованием, приготовлением пищи занималась сама.

Я, окончив 9 классов, пошел работать грузчиком, а затем возчиком хлебопродуктов, кочегаром микрокотла хлебопекарни, входящего в состав потребительской кооперации.

В то время на экраны кинотеатров вышел двухсерийный фильм «Тарзан». Первую серию я посмотрел, а на вторую у родителей не было денег (5 копеек). Вот это подтолкнуло меня оставить школу и пойти работать. Брат в письмах выражал неодобрение принятого мной решения, но категорично вернуться в школу не требовал. Вообще, я от Брата ни разу не слышал грубости, с повышением тона упрека, ругательства. Если он был не согласен с нашими действиями, а что греха таить, в молодости допускались отдельные поступки, не приносящие пользы для формирования личности, то Брат спокойно, доступно пояснял, что нужно формировать себя человеком, приносящим пользу не только себе, но и всему окружению.

В последующем, когда мы были на определенных руководящих должностях (Кажнаби – секретарь райкома, я – руководитель автобазы коммунального хозяйства, а затем лесного хозяйства), Брат при встрече интересовался морально-психологическим климатом руководимого коллектива, жизнью и бытом вообще населения. В назидание, просил быть честным, чистоплотным, внимательным к нуждам работников коллектива.

По окончании Ленинградского института Брат работал вторым секретарем Кокшетауского обкома КП Казахстана, а в 1961 году его назначили председателем Карагандинского облисполкома.

Вскоре умерли отец, мать, сестра Раушат. Смерть родителей, сестры каждый из нас воспринял с огорчением, а организация похорон легла на плечи Брата и Няни. Я преднамеренно упустил подробности болезни, смерти отца, матери, сестры. Об одном не могу не сказать: когда болела мама, Брат и Няня каждую неделю приезжали, побыв 2-3 часа, уез-

жали, а в день смерти Брат приехал один и, поговорив с мамой, остался ночевать, а ночью мама скончалась. О чем они говорили нам неизвестно, но, видимо, Брат понял, что это его последняя встреча с мамой и остался ночевать. Круглые сутки около мамы дежурила ее младшая сестра Алтынсары. Позже, после похорон Алтынсары говорила: «Сакыш ждала своего первенца Байкена, дождавшись, понюхав его в лоб, попросила Аллаха хранить его, а ее взять к себе».

В августе 1961 года я приехал в Караганду.

Нашел облисполком, зашел в кабинет к Брату, в комнате отдыха меня накормили. Няня с детьми, оказывается, уехали отдыхать. Жили они по Бульвару Мира, дом 5-квартира 7, прямо над диетической столовой. Брат поинтересовался, чем я бы хотел заняться, я ответил, что хотел бы получить образование. Вступительные экзамены уже прошли – об учебе речи быть не могло, я попросился работать. К тому времени у меня была профессия водителя и тракториста. Брат устроил меня учеником токаря на машиностроительный завод №1.

Няня была для меня не просто товарищем, опекуном, но и своего рода талисманом. Забегая вперед, хочу рассказать об одном случае. В 2001 году мне делали операцию. Операция прошла успешно, а вот рана не заживала долго. Пошел второй месяц. Няня, обеспокоившись, попросила ее связать по мобильной связи со мной. После приветствия и обсуждения причин долгого выздоровления, Няня говорит: «Услышала твой голос, Мишутка, на моей душе тревоги за тебя нет, рана твоя заживет, все будет хорошо. Не беспокойся, целую».

На этом разговор завершился (было это вечером), за ночь рана затянулась, а на другой день меня выписали из больницы.

В 1962 году я поступил в Карагандинский сельскохозяйственный техникум, отделение механизации, который только образовали. Находился техникум в поселке Долинка в 50-ти км от Караганды. Здесь я женился на Балшекен. В 1965 году родилась дочь Гульмира. Няня приехала в роддом города Шахтинска, проведать их. Куриный бульон, который тогда привезла Няня, Балшекен постоянно вспоминает

со слезами на глазах. Студенты изобильно не питались, видимо, бульон пришелся кстати.

Кажнаби тоже переехал в Караганду, поступил в партийную школу, к тому времени их было трое: Кажнаби, Мусалия, сын Серик. Все мы были как одна большая семья.

В книге «Ел сенім – ен кымбатын» Брат нас представляет так: «Мои братья воспитывались вместе с нашими детьми. И сегодня они имеют свои семьи, но до сих пор мы общаемся как единая семья».

Добавить можно, что эта единая семья увеличилась:

у Кажнаби дети Серик, Жанна, Ельжас; внуки Азамат, Назира, Абдолла, зять Канржан, сноха Аягуль;

у меня дети Гульмира и Ермек; внуки Зарина, Нариман, Акбота, Байкен, сноха Жулдыз;

у Нейлюфар супруг Марат, дети Лаура и Ляйля;

у Ондасына супруга Ботагоз, дети Айгерим и Адиль;

у Раукен супруг Галым, дети Алуа и Азат; внуки Сейлин, Дария и Арсен; зять Сабр, сноха Гаухар.

Все мы продолжаем ту единую семью, образованную Братом и Няней.

В доме родителей каждому из нас было отведено свое место, никто не был обделен вниманием, заботой, теплотой их душ. Няня, когда приходил к ним, встречала у порога, усаживала за дастарханом по правую руку от брата, сама садилась напротив; чай разливала только сама, провожала также до порога.

Брат, когда мы собирались все за дастарханом, говорил: «Бахыт – это одна мать для всех вас». У Няни уважительное отношение было не только к нам старшим, но и к нашим детям. Кто бы ни приехал к ним из детей, Няня готовила угощение, накрывала отдельный стол, не обходилось, конечно, без подарков.

Все мы воспитывались на чувствах доброжелательности, уважения и любви друг к другу, подражании старшим, манерам и поведению людей светского общества.

Благодаря Брату и Няне мы познакомились с бывшими и настоящими государственными деятелями, руководителями регионов, учеными с большим именем, писателями, артистами.

Что касается нашей ответственности, то для нас это значит не запятнать доброе имя наших родных Брата и Няни.

Кажнаби работал первым секретарем партийной организации Нуринского, Каркаралинского районов, заместителем председателя исполкома областного Совета. Был у всех на виду. Многие, в том числе и первый руководитель республики, знали его родственные связи с Братом и, конечно, он был под особым вниманием. Я в течение 25 лет работал в коммунальном хозяйстве, был главным инженером совхоза, первым руководителем автобазы коммунального хозяйства, а затем возглавлял лесное хозяйство.

Я особо не афишировал свои родственные отношения с Братом. Многие интересовались: кто-то называл моего Брата моим дядей, кто-то двоюродным братом, для уточнения спрашивали у меня, но я отрицал их доводы.

Балшекен тоже занимала ответственные должности: парторгкрупнейшей птицефабрики, заместитель начальника управления статистики и социального обеспечения, начальник пенсионного выплатного центра Карагандинской области. Также она была на виду и многие знали, что она родственница Брата, но не знали, что я ее супруг.

Однажды, у нас в гостях, за дастарханом Брат говорит Няне: «Бахыт, а Миша не признает меня родственником, всем говорит, что я ему не брат». Няня очень возмутилась: «Надо не скрывать, что Байкен твой брат, а гордиться этим. А то, что его имя вы не используете в корыстных целях, мы и так знаем».

Сегодня отрицать или утверждать то, что есть влияние Брата на карьерный рост Кажнаби, Балшекен, меня смысла не имеет, но авторитет Брата сыграл определенную роль — это бесспорно. В своих беседах с нами Брат намекал, что руководитель несет ответственность за морально-психологический климат коллектива и сохранность социалистической собственности. Он призывал к честности, справедливости; был противником стяжательства, накопительства, эгоизма.

Сохранить добрые имена Брата – выдающегося государственного деятеля, главы государства, Няни – хранительницы большого семейного очага, а также опоры всего шанырака, их детям, нам, родственникам, удалось, могу заявить это с полной уверенностью.

Еще раз с сожалением отмечаю, что их нет, но в целости и сохранности остался шанырак. Продолжателем родительских традиций будет Ондасын. Когда Ондасына назначили ректором Северо-Казахстанского университета, я ему сказал: «Опекуном нас будешь ты». А он ответил: «Пока живы папа и мама — в другой опеке вы не нуждаетесь».

Родителей не стало, и я к этому вопросу возвратился. Ондасын, задумавшись, ответил: «Было бы неплохо суметь сохранить семейные традиции, заложенные папой и мамой. А для этого нужно всего-навсего наше единство».

Брат и Няня часто приходят ко мне во сне, причем в совершенно реальных, бытовых снах, как живые. Проснувшись, огорчаюсь, что это всего лишь сон, а реальность в том, что они всегда будут живыми в наших сердцах.

Амангельды (Михаил) ЖАКУПОВ
г. Караганда

ОНИ ВСЕГДА БУДУТ ДЛЯ НАС ПРИМЕРОМ

Байкен Ашимовича мы знаем как выдающегося государственного деятеля. Почти полвека своей плодотворной деятельности он посвятил служению своему народу. Становление Байкен-ата,или Атаим, так всегда я обращался к нему, как к дяде, пришлось на самые трудные годы нашей истории.

В 1930-годы в Казахстане, да и в других республиках свирепствовал голод, кругом нищета, много обездоленных, особенно детей, которые не могли не только жить, учиться, но даже просто существовать без помощи государства.

Байкен Ашимович в своем интервью журналисту Сауытбеку Абдрахманову сказал: родственные узы для казахов — это святое чувство. Это меня и спасло. В Кокшетау директором детского дома работал наш родственник Еспай Сулейменов, я остановился в его доме. Так Байкен Ашимович ответил на вопрос журналиста, как он пережил голод 1932 года.

Еспай Сулейменов — мой отец, он и встретил 15-летнего подростка прошедшего из далекого Рузаевского района до

Кокшетау 150 км пешком, эта встреча, как оказалось повлияла на судьбу будущего выдающегося деятеля государства, Героя Социалистического Труда, человека из самых низов, учащегося ФЗУ, ставшего председателем Совета Министров Казахской ССР.

Жизнь и большой трудовой путь Байкена Ашимовича свидетельство, что свой организаторский талант руководителя он проявил на Кокшетауской и Карагандинской земле. Именно в этих краях, как и во всем Казахстане люди с благодарностью и добрыми словами вспоминают Байкена Ашимовича и его дела. Большая человеческая скромность и простота украшали его жизнь.

Мне не часто, но все же приходилось обращаться по различным вопросам к нему, но Байкен ата никогда не спрашивал зачем и почему. Байкен Ашимович и его супруга Бахыт Асетовна, наша любимая Апатайым, так мы ее называли, никогда при разговоре и обращениях не говорили «эй». Жизнь руководителя, его стиль работы оценивают люди и эта оценка была высокая. Байкен Ашимович никогда при разговоре не повышал свой голос, но его внимание и требовательность постоянно чувствовали все, кто с ним соприкасался.

Меня всегда удивляло, что он знал по имени и отчеству не только руководителей, но и всех знатных людей, специалистов и просто близких людей, с кем ему приходилось встречаться и работать. Эти качества сохранились до конца его жизни. Прожить 92 года, сохранить при этом ясность ума и житейскую мудрость дано не каждому. Буквально до последних дней его жизни люди тянулись к нему за советом или просто услышать мудрое слово. В январе 2010 года мы с женой Майрой были в Алматы, когда все прощались с Аптайым Бахыт Асетовной и уже перед отъездом домой Байкен ата дал нам бата «Оңғартай, Майра екеуің балаларыңмен бірге ғұмырлы болыңдар, өмірде бақытты болыңдар». Это сказано нам не только близким человеком, но и человеком, который пользовался огромным уважением и авторитетом в государстве и в обществе.

Мои родители рано ушли из жизни, но мои сестры Сауле, Заря, Зере, Орал и я всегда чувствовали внимание и поддержку Байкен ата и Бахыт аптайым. Они всегда говорили,

что твой отец Еспай великий педагог своего времени, который в самые трудные 30-е годы и в послевоенный период работая учителем, директором школы и детских домов воспитывал сотни и тысячи детей. Простота, человечность, весь жизненный путь Байкен ата и Бахыт аптайым будут в памяти всей нашей семьи. Мы желаем его дочерям Нейлюфар, Раузе, сыну Ондасыну, всем его внукам и правнукам благополучия, долголетия и счастья. Жизнь Байкена Ашимовича и Бахыт Асетовны их человечность, высокие моральные устои всегда будут для нас примером.

Оигар СУЛЕЙМЕНОВ

ДВЕ ДУШИ, ДВА СЕРДЦА

Родительский дом – начало начал,
Ты в жизни моей надежный причал.
Родительский дом, пускай много лет
Горит в твоих окнах теплый свет

Эти строки известной песни советских лет олицетворяют мою искреннюю любовь к моим Великим старшим родителям – Байкену Ашимовичу и Бахыт Асетовне Ашимовым.

Мне посчастливилось родиться в семье выдающегося государственного деятеля Казахстана – Председателя Совета Министров Казахской ССР Б.А.Ашимова. Я – его первая и старшая внучка, как говорится «первая радость».

Как только я появилась на свет, моя бабушка Бахыт Асетовна занялась моим воспитанием. Она говорила моей маме – ее старшей дочери Нейлюфар – что как увидела в момент рождения мой доверчивый взгляд, обращенный на нее, то сразу же воспылала ко мне беззаветной любовью и пронесла эти чувства через все последующие годы вплоть до момента ухода в мир иной. Даже будучи тяжело больной, прикованной к постели, она находила силы для того, чтобы интересоваться, во что я одета, не похудела ли я, не устала ли я ухаживать за ней. Сидя у ее постели, я цитировала строки из произведений ее любимого поэта А.С.Пушкина, а она поощ-

рительно кивала мне головой и шептала «умница». Эти моменты очень тяжелы для меня, поэтому я приступаю к описанию более счастливых воспоминаний.

Большую часть своей жизни я провела рядом с бабушкой и дедушкой, в их доме. Бабушку я называла Мамой, дедушку то папой, то Ата. Дедушка занимал очень высокий пост и много работал, я же целыми днями проводила время вместе с Мамой. Между нами существовало какое-то взаимное притяжение – я ни минуты не могла оставаться без нее, а она без меня. Даже уже, будучи взрослой и находясь на учебе в США, а затем, работая в системе Министерства иностранных дел РК, я мысленно находилась рядом со старшими родителями. Я будто «чувствовала» их на расстоянии, так же как они меня.

О дедушке, Байкене Ашимовиче Ашимове, написано немало публикаций и воспоминаний современников, где он предстает перед читательской аудиторией как видный политический, государственный и общественный деятель нашей страны.

Я же в этой статье хотела бы поделиться своими собственными наблюдениями, каким был мудрый Байкен-ата вне политики, какой была бабушка Бахыт Асетовна, которую многие считают идеалом женщины, супруги и матери.

Мама вкладывала в меня все, что сама знала и умела. Она хотела, чтобы я выросла благородным, честным и добрым человеком, не умеющим поступаться основными человеческими ценностями, которые проповедуются всеми религиями мира.

Бахыт Асетовна очень любила классическую литературу. Благодаря ее стараниям, я до сих пор помню наизусть отрывки из великих произведений А.Пушкина, Ю.Лермонтова, Л.Толстого, А.Чехова, Абая. Она научила меня ценить природу. В дошкольный период мы подолгу с ней гуляли по территории государственной дачи и изучали каждое деревце, каждый цветочек, каждую травинку, каждую букашечку. Мама, будучи по профессии педагогом, рассказывала мне в доступной форме о законах природы и бытия. Какими полезными оказались эти знания для меня в будущем, когда я училась в школе, университете и даже во взрослой жизни.

Яркими для меня являются воспоминания о поездках вместе со старшими родителями в Москву в 1984–1985 гг. Дедушка избирается на пост Председателя Верховного Совета Казахской ССР. По существующим тогда правилам Председатель Верховного Совета союзных республик должен один раз в год в течение месяца находиться в Москве в качестве заместителя Председателя Верховного Совета СССР. По счастливой случайности время такой командировки совпадало с моими летними каникулами, и я два года подряд ездила вместе с Дедушкой и Бабушкой.

Мы останавливались в государственной квартире, в известном доме на улице Грановского, где жили семьи государственных и военных деятелей советской эпохи: В.Молотова, И.Тевосяна, И.Конева, В.Судец. В те детские годы я общалась с правнучкой В.Молотова Марией, внучкой И.Конева Дарьей Коневой и внучкой И.Тевосяна Надеждой Тевосян.

Дедушка работал в Кремле под руководством Председателей Верховного Совета СССР К. Черненко (1984 г.) и А. Громыко (1985 г.), а мы с Мамой Бахыт Асетовной посещали театры, выставки, музеи, которыми так богата российская столица. Мне на всю жизнь запомнилось посещение Большого Кремлевского дворца, который по сей день ошеломляет своим великолепием даже искушенных западных туристов.

С каким восторгом я, десятилетняя девочка, ходила по залам этого величественного здания. Какое неизгладимое впечатление произвели на меня сокровища Оружейной и Грановитой палат, и с какой гордостью я проходила сквозь знаменитые Спасские ворота, через которые русские цари проезжали на каретах, а затем советские руководители въезжали на правительственных автомобилях. Все это случилось со мной благодаря моей дорогой Мамочке Бахыт, которая хотела запечатлеть в моей памяти образцы русского зодчества, снискавшего всемирную известность.

У меня сохранились воспоминания о посещении Большого театра и балете «Чайка» с Майей Плисецкой в главной роли, Музея изобразительных искусств им. А. Пушкина, Дома-Музея Ю. Лермонтова и других московских достопримечательностях. В этих «походах» нас сопровождал помощ-

ник Дедушки Николай Сергеевич Колинко, который вспоминает, что при посещении Дома-Музея Ю.Лермонтова Бахыт Асетовна задавала экскурсоводу такие вопросы, что девушка потом отдельно спросила у Николая Сергеевича: «Кто по специальности эта женщина? Историк? Литературовед? Она проявляет такие подробные познания о жизни и деятельности Ю. Лермонтова, которые свойственны только людям, занимающимся научной деятельностью».

Действительно, Мама обожала читать и на ее тумбочке всегда лежали мемуары и произведения ее любимых писателей и поэтов А. Пушкина, Ю. Лермонтова, Н. Карамзина, И. Бунина, И. Аксакова, Абая – отсюда и такое доскональное знание истории и литературы.

Будучи в Москве, Дедушка и Бабушка сделали мне еще один подарок. Мы посетили Центр подготовки космонавтов – «Звездный городок», были ознакомлены со всеми этапами подготовки летчиков-космонавтов перед отправкой в космос, нам даже разрешили осмотреть спускаемый аппарат. В экскурсии по Звездному городку нас сопровождал дважды Герой Советского Союза – летчик-космонавт СССР Л. Попов, у меня сохранилась его фотография с личным автографом на память.

Годы шли, я становилась взрослее, стала учиться в университете, поехала на учебу в США по президентской программе «Болашак», затем поступила на государственную службу. Но, будучи уже самостоятельным человеком, и в какой бы точке мира я ни находилась, я ни на секунду не забывала моих горячо любимых старших родителей, всегда ощущала их духовную поддержку. Они оберегали меня «как ангелы-хранители» от всех невзгод и я чувствую, что они охраняют меня и сейчас, но уже с небес.

Я благодарна судьбе, что я выросла в доме моих старших родителей, была их, как они говорили, дочерью, и последние три года я не покидала их и жила вместе с ними. Мы проводили вместе вечера, беседовали на разные темы, шутили, вспоминали забавные моменты моего детства и их жизни. Я ощущала их безграничное доверие ко мне и моему мнению. Несмотря на огромную возрастную разницу, я могла обсуждать все и быть уверенной, что буду понятой.

Однажды, уже в последние месяцы, когда болела Мама, Дедушка, рассуждая о каком-то моем личном вопросе, воскликнул: «Лауражан, ты — моя жизнь!». Я опешила от такого заявления. А потом задумалась, не чувствовал ли он, что скоро покинет нас и не было ли это последним напутствием мне?

Теперь, когда их нет рядом со мной и «в большом родительском доме погас теплый свет» и в него уже нельзя зайти как в святой храм для получения совета и душевного заряда, я переосмыслила те последние слова Дедушки. Я поставила перед собой цель быть сильной духом, идти только вперед, не сдаваясь перед жизненными трудностями, сохранять достоинство и спокойствие при любых обстоятельствах, поступать честно и благородно, как завещал мне мой горячо любимый Ата — Байкен Ашимович Ашимов, быть искренней, доброй, бескорыстной, как учила меня моя Великая Мама — Бахыт Асетовна Ашимова.

Покойтесь с миром, мои дорогие, Вы всегда в моем сердце и я никогда не подведу Вас!

Лаура СЕЙДАЛИНА, внучка

МОЯ ПУТЕВОДНАЯ ЗВЕЗДА, МОЙ ОБРАЗЕЦ ДЛЯ ПОДРАЖАНИЯ

«В чем смысл жизни?
Служить другим и делать добро»

Аристотель

Это мудрое изречение в полной мере отражает те жизненные принципы и заповеди, которым на протяжении всей своей жизни следовали мои Ата и Аже.

Если говорить, кем были Ата и Аже для меня, то я могу с уверенностью сказать, что они были для меня всем. Я всегда ощущала их удивительную заботу и неиссякаемую любовь. Где бы я ни находилась, что бы я ни делала, Аже обязательно звонила мне, беспокоилась о моей безопасности. Ее интере-

совало все, что касалось меня в деталях – мое здоровье, внешний вид, друзья, и меня всегда восхищало ее умение разговаривать с позиции моей ровесницы, в беседе с ней я никогда не чувствовала разницы в возрасте.

С Ата у нас были особые отношения – между нами всегда существовала духовная близость, единение душ. Часто мы, обнявшись, беседовали о смысле жизни, о том, как сделать правильный выбор и двигаться в верном направлении. Агапуленька (так по-детски ласково мы с моей сестрой Лаурой называли нашего великого Дедушку) всегда принимал непосредственное участие в моей жизни. Он сопровождал меня в детский сад, приезжая к нам в Москву, где мы жили какое-то время, в школу, присутствовал при вручении мне диплома в университете. Он всегда и во всем помогал, поддерживал, давал советы в моей уже взрослой, самостоятельной жизни.

После ухода Аже, Ата очень тяжело переживал боль потери, это была невосполнимая утрата для всех нас. Видя его состояние, мне хотелось как можно дольше оставаться рядом с ним, не уезжать в Астану, где меня ждала работа. И я осталась возле него еще на неделю. Эти дни были согреты особым теплом и добротой, он был трепетно нежным и заботливым, а я тогда не понимала, что он прощался со мной…

По моим личным наблюдениям, Ата и Аже были творцами добрых дел, за советом и духовной поддержкой в их дом приходило много людей. И всем они старались помочь добрым словом, поддержать в трудную минуту, поздравить с радостными событиями или утешить в печальные моменты. И проводить в последний путь пришли тысячи их друзей и соратников.

Цицерон говорил: «Нет места милее родного дома». Для меня дом моих великих Ата и Аже был именно таким – самым милым и родным, куда всегда хотелось вернуться, где всегда ждали их любовь, нежность и забота.

Проходят месяцы, но боль не утихает. Хочется, как и прежде, услышать их голоса, ощутить тепло их рук, их взгляда… Терзают сожаления о том, как много не успела сказать, о многом не успела спросить... Утешает же мысль о том, что

они прожили необыкновенно красивую, яркую жизнь, которая может служить примером для последующих поколений.

Дорогие мои Ата и Аже, Вы всегда были и остаетесь самой высокой вершиной, моей путеводной звездой, лучшим образцом для подражания.

Вы всегда со мной, в моем сердце, мои любимые Ата и Аже..

Ляйля СЕЙДАЛИНА, внучка

ОНА НЕ ХОДИТ ПО ЗЕМЛЕ, ОНА, ЧУТЬ ОТОРВАВШИСЬ ОТ ЗЕМЛИ, ЛЕТАЕТ...

Так говорил мой Аташа про Ажешу, когда она хлопотала над домашним воскресным обедом в Большом доме, как обычно, обеспечивая семейное тепло, безукоризненный комфорт, уют и очаг, по которым я так теперь скучаю.

Перебирая в памяти ценнейшие моменты детства, я понимаю, что они ассоциируются именно с проведенными днями в Доме у Аже и Ата, под их крылом, где всегда царила любовь, свет, мудрость, чистота, особый аромат спокойствия и доброты.

Сейчас дом пуст.....И несмотря на прежнюю обстановку, положение предметов и вещей, там всё погасло и стало чужим, незнакомым....И теперь, каждый раз поднимаясь по той лестнице, ведущей к Дому, я по привычке неосознанно предвкушаю ощущение того родного аромата спокойствия..., но, попадая во внутрь, его не нахожу....

Предаваясь воспоминаниям, мне хочется сделать попытку оценить тот вклад и влияние на мою жизнь, которые мои старшие родители на протяжении всего времени вносили, вносят и будут вносить.

В нашей семье я являюсь четвертой внучкой. Мои первые яркие воспоминания связаны с семейными празднествами по случаю дней рождения, 8-го марта, 9-го мая, Нового Года, во главе которых всегда были Аже и Ата. Они принимали обязательное участие и контролировали организацию ме-

роприятий, чтобы все было на уровне. Ни одно мероприятие не обходилось без того, чтобы Ата в завершении не поднял тост за нашу любимую Ажешу «Бакыт – мени бакытым» – любил говорить он. И она не могла не прослезиться.

Не секрет, что вплоть до последних дней, Ажеша и Аташа вели светский образ жизни, активно участвуя в мероприятиях и приглашая домой гостей. Эта часть в особенности позволила мне перенять у Ажеши талант умело создавать естественную гостеприимную атмосферу, всегда улыбаться, вести себя достойно. Вообще нужно заметить, что исключительной особенностью этих людей было умение жить естественно, не придумывая себе образа, не обманывая людей неискренностью и фальшивым отношением. Они сумели пронести через всю жизнь и передать нам, детям, способность именно заслуживать уважение людей и поддерживать его.

Мои школьные годы также прошли под теплым боком Ажеши и Аташи (жили мы с родителями в г. Алматы, очень близко в Большому дому). Они просто безумно любили баловать своих внуков, при этом называя нас «акылды ерке». Ажеша никогда не отпускала нас просто так, не дай Бог ненакормленными, то и дело угощая нас различными сладостями, даря какие-то подарки. Ата всегда шутил, подчеркивая ее страсть к внукам: «А мне Аже конфеты не дает», «А мне Аже подарки не дарит».

В те времена, во времена становления личности, Ажеша умело прививала мне любовь к музыке, игре на фортепиано, чтению, доставая из внушительных размеров библиотеки очередной шедевр прошедших эпох.

«Моя беляночка» называла меня Ажеша и заплетала мне косу. Она неустанно повторяла, что красоты одной недостаточно, обязательно нужен ум, развитие. И это очень глубоко засело у меня в сознании, и с каждым годом я все больше понимаю, что это простое выражение несет в себе важный смысл.

Люди называют меня очень сдержанным и ответственным человеком. Наблюдая все детство и сознательное юношество, за сильнейшей фигурой, за сильнейшей личностью, сочетавшей в себе самые благородные человеческие качест-

ва и ярко выраженные деловые лидерские способности, я не могла не научиться некоторым чертам, присущим Ата. Это стало неотъемлемой частицей моего образа.

До сих пор я удивляюсь, как Ажеше и Аташе удалось быть настолько значимой частью нашей жизни, что каждый вопрос, будь то вопрос какой-то поездки или вопрос какой-то покупки, должен был быть согласован с ними. Только после получения их одобрения мы могли с уверенностью двигаться дальше. Это была и есть сегодня, к сожалению, неудовлетворенная жизненная потребность.

Несмотря на свой возраст и некоторые недуги, Аже и Ата невероятно переживали за каждого из нас, не засыпая по ночам, ожидая звонков, прилетов, новостей. И это было настолько трогательно и мило, что каждый раз заставляло удивляться безграничной родительской любви.

Начав свою трудовую деятельность, я переехала в г. Астана, домой ездить приходилось не так часто. Но при каждой поездке первым пунктом назначения, конечно же, был Большой дом, где я обретала какое-то спокойствие, гармонию, где можно было просто расслабиться, пожаловаться, покапризничать, беззаботно посмеяться, где можно было выпить неповторимого чаю и съесть необычного вкуса, казалось бы, банального хлеба с маслом, приготовленных руками Ажеши, где можно было наблюдать за двумя любящими сердцами, пронесшими свою любовь сквозь 63 года трудностей, невзгод, радостей и счастья. И всегда я ощущала себя там, как за необъятной каменой стеной, стеной заботы, защиты, надежности и любви.

А их любовь, их внутренняя связь покоряют, не оставляя никого равнодушным.

Находясь в одном доме, они не могли находиться в разных комнатах. По ночам можно было слышать продолжительные занимательные беседы и беззаботный смех. Возвращаясь домой из очередного светского раута, Ата всегда снимал Ажешины сапожки. А накануне каждого Ажешиного праздника он просил нас принести ее любимые розы. Получив их, как мальчишка украдкой прятал их в своей ванной комнате, а наутро, безусловно, первым поздравлял её, а на

вопрос: «когда же ты успел?», отвечал: «это я с утра, когда ты еще спала, сбегал». И она верила….

Все помнят тот трогательный момент, когда в Алматы, в театре оперы и балета им. Абая по случаю юбилея Ата, они вышли на сцену, присели в приготовленные кресла, и тут Ата неожиданно встал, занимая внимание всего зала, передвинул свое немалых размеров кресло максимально ближе к креслу Аже и вновь сел на место, мысленно кивая головой: вот теперь можно начинать.

И это могучий образ идеальных отношений, к которому я всегда буду стремиться.

В 2008 году я уезжала за рубеж на год и, обнимая меня, Ажеша напоследок мне сказала: «Кто знает, что с нами будет, когда ты вернешься». Вернувшись через год, я застала Ажешу уже в больнице.

Она всегда меня крепко обнимала, а однажды сказала: надо вот так крепко обниматься, чтобы чувствовать друг друга, отдавать друг другу лучшее. Этот момент мне очень запомнился.

Аже и Ата невозможно представить отдельно друг от друга: когда говоришь об одном, то обязательно представляешь рядом другого. Это два неотделимых человека, две души, два сердца. Когда мы потеряли Ажешу, на Ата было больно смотреть. Он, казалось, потерял все, не проявлял никакого желания жить дальше. Он часами сидел перед её портретом, разговаривая с ним, повторяя, что ему не хватает чая из ее рук.

Через 19 дней не стало Ата. Он, как и на протяжении всей своей жизни, пропустил ее вперед, не позволив ощутить той боли потери, которую испытал сам, и следом ушел за ней.

Наверное, это сказка или жизненное чудо, или закончившаяся целая эпоха. У каждого из нас Аже, Ата оставили свой след. Их следом в моей жизни явилась сама жизнь, ее направленность, ее образ и ценности. И я безмерно благодарна им за все, что было, есть и будет.

Во имя светлой памяти,
с чувством вечной любви, восхищения и гордости

Айгерим АШИМОВА,
внучка

УЧЕБНИК ЖИЗНИ

У нас было счастливое детство. Мы (Лаура и я), первые внучки Байкена Ашимовича и Бахыт Асетовны, очень много времени проводили на даче, где они жили в середине 70-х. В то время, наш Ата работал Председателем Совета Министров Казахской ССР, хотя тогда для нас, детей, это не имело никакого значения, он был просто любящим Ата, который нас никогда не ругал, баловал, брал на руки и играл с нами после работы. Наша Ажеша, красивая, добрая, любящая и ласковая, была для нас Большой Мамой, мы так и называли ее – Мама Бахыт. Благодаря Аже, я долго верила в чудеса и Деда Мороза. Каждый Новый Год, который мы всегда встречали вместе большой семьей у Ата и Аже, для всех внуков незаметно появлялись подарки под большой пушистой сказочной елкой. Этим Дедом Морозом была наша Аже.

Ата и Аже обладали особенной удивительной энергетикой, благодаря которой, если я приходила в их дом в плохом самочувствии, то уходила от них здоровая и одухотворенная.

Меня удивляла дисциплина, с которой Ата и Аже проводили свой день, уже даже будучи на пенсии. У них был четкий распорядок дня, а также график мероприятий на предстоящие неделю, месяц, ведь они всегда принимали активное участие в общественной жизни. Они постоянно работали над собой: очень много читали, были в курсе всех новостей. Наша Аже всегда выглядела очень красиво, безупречно, и даже дома ее нельзя было застать «не в форме».

Ата и Аже никогда не ругали нас, внуков, просто их жизнь и отношение к людям были и остаются для нас примером. Они привили нам духовные ценности, которые я стараюсь передать своим детям, живущим уже в другом веке. Я очень надеюсь, что мои дети, их правнучки, будут всегда помнить о том, какими замечательными людьми были их Ата и Аже, и какую большую жизнь они прожили, ведь история их жизни – это целая эпоха, и каждый ее этап – отдельный учебник жизни о мужестве, честности, колоссальной работоспособности, верности и любви.

Алуа ЕСИМБЕКОВА, внучка

О ПАСТУХЕ И ТКАЧИХЕ

Воспоминания об Ата и Аже вызывают целый ворох противоречивых чувств. Любовь и нежность. Гордость и счастье быть рядом с легендарными личностями. Радость детских лет и тепло дома. Досада от того, что не успел сказать все, что хотел. Желание во всем походить на них.

Но среди всех этих чувств яркими красками выделяются восхищение и удивление неповторимому сочетанию их личностных качеств и красоту их союза – они прожили одну великую жизнь на двоих, жизнь по высоким моральным принципам, жизнь, в которой не было места банальностям. Захотелось их памяти посвятить что-то необычное, что могло бы передать сохранившийся в моей памяти светлый образ их союза – так родилась небольшая притча о Пастухе и Ткачихе.

* * *

Сиреневым сиянием озарил рассвет Небесный дворец. Пастух позволил себе погрузиться в воспоминания. После того, как он был разлучен с возлюбленной, свободного времени было предостаточно, но это не приносило ему успокоения. Не хотелось ни пасти свое стадо, ни заниматься домашними делами. Он вспоминал их долгие прогулки по Небесному саду.

Сад, конечно, был прелестным и достойным его Ткачихи. С одной стороны были весенние деревья: слива, вишня, пятиигольчатая сосна, глициния, керрия, азалия. С другой – струились прохладные ручьи, рос черный бамбук, под листьями которого таился свежий ветерок, росли померанцы, гвоздики, розы, горечавки. Третью сторону сада заняли деревья, славящиеся особенно глубокими оттенками осенней листвы, покрывая землю золотистым ковром. Четвертую часть украшал китайский бамбук и сосны, которые особо хороши зимой под снегом. Рядом росла изгородь из хризантем, на которой виднелся утренний иней.

Вспоминал Пастух и образ Ткачихи. Никогда прежде и после не видел он такой красивой девушки. Волосы ее были словно шелк, достойный одеяний богов. Голос ее был подобен журчанию прозрачных ручьев в знойный день. В каж-

дом движении ее было столько изящества, что это вызывало у него изумление. Одним лишь воспоминанием о ней был он восхищен.

Взмолился он Богине солнца, чтобы помогла она двум сердцам соединиться вновь...

* * *

Мальчик разглядел в телескоп одну необычайно крупную звезду, настолько яркую, что заболели глаза.

— Папа, а как называется та яркая звезда, чуть севернее Большой медведицы?

Мужчину этот вопрос вырвал из состояния глубокой задумчивости. Казалось, он увидел на звездном небе что-то до боли знакомое, погрузившее его в собственные мысли. Поправив растрепавшиеся и уже начинающие седеть волосы, он приник к телескопу.

— Ты наверное заметил, что у нее причудливая, немного растянутая форма? – спросил отец, освобождая место у телескопа. — Если всмотришься внимательней, увидишь, что там вовсе не одна звезда, а целых две, просто очень близко друг к другу расположенные - Альтаир и Вега.

Мальчик действительно увидел очертания второй звезды рядом с первой.

— Я расскажу тебе древнюю китайскую легенду об этих звездах, – улыбнувшись, сказал мужчина. — Это история о двух влюбленных, Пастухе и Ткачихе, которые оказались вместе вопреки всем обстоятельствам — так же, как и принадлежащие разным созвездиям Альтаир с Вегой.

Мальчик плотнее закутался в плед, приготовившись к увлекательной истории. Он любил и всегда с интересом слушал легенды и истории, которые рассказывал ему отец. Мужчина вдохновенно заговорил.

* * *

В глубокой древности божественные создания обитали в Небесном дворце. Среди них была прекрасная Ткачиха, известная особой проницательностью и усердием. Неустанно ткала она небесное покрывало, и дни в мире людей были солнечными, а ночи – ясными.

Каждый день Ткачиха работала в поте лица, а когда уставала, она делала перерыв и наблюдала за людьми, живущими на земле. Однажды она увидела Пастуха – молодого парня, пасшего звездные стада на небесных равнинах. Он трудился без устали, чем вызывал восхищение окружающих, хоть и не был знатного рода.

Словно алое пламя среди ясного неба вспыхнуло чувство между ними. Так сильна была их любовь, что даже минутное расставание казалось им в тягость, и зажили они вместе счастливо. На всю округу прославился Пастух, которому и в засушливые годы удавалось сохранять поголовье скота, кормить и одевать всю деревню. Насколько Ткачиха была красива, настолько она умела хранить в тепле домашний очаг. До самых далеких уголков света доносились слухи о невиданном гостеприимстве их дома.

О славе их союза узнали и боги. Встревожились боги, ибо народ полюбил молодую семью больше, чем их самих. И тогда Небесный император разлучил влюбленных, а чтобы они не могли встретиться, разделил их широкой и глубокой рекой – Млечным Путем.

Горько плакала Ткачиха, сидя за станком. Неровным и тоскливым выходило небесное покрывало. Чем больше плакала ткачиха, тем шире разливался Млечный Путь. Песни, полные печали, проливала флейта Пастуха, а звездные стада бродили, где им вздумается, вытаптывая сад и мутя воду в хрустальных ручейках. На земле воцарилась пора дождей и ветров.

Сжалились боги, увидев такое горе и такую любовь...

* * *

Пастух не верил своим глазам. Казалось, Богиня солнца услышала его молитвы – тысячи белых сорок слетелись к Небесной реке и с помощью своих крыльев возвели мост, соединивший два берега. Пастух подошел к мосту, заполонившему округу ослепительным белым светом и пронзительным шумом птиц.

Обернувшись, он окинул взглядом свои угодья. Он знал, что если перейдет мост, чтобы воссоединиться с возлюбленной, пути назад не будет. Никогда он не увидит свои

звездные стада. Никогда снова не войдет в свой любимый дом. Никогда не увидит своих родных и друзей.

Без нее все теряло смысл. Пастух сделал шаг.

* * *

Мальчик смотрел в телескоп на Вегу и Альтаир и очень радовался тому, что в конце концов они нашли друг друга. Наконец, он задумчиво спросил:

– Они вечно будут вместе?

– Звездам отведен куда больший срок, чем людям. Еще сотни лет они будут жить на небе, а легенда о них – в сердцах людей. Эти две звезды – особые. Как единое целое они сияют величественнее, чем любое другое небесное тело.

Удивительно, что двум столь ярким звездам было суждено найти друг друга среди миллионов других на столь обширном небесном своде. Они указывали и будут указывать путь заблудившимся путникам. В самую темную ночь они освещают дорогу невидящим. Он всегда будет недостижимым идеалом трудолюбия, чести и преданности делу, а она – символом красоты, света и любви.

Адам ***АЗИМОВ,***
внук

МАЗМҰНЫ

Алғысөз орнына 3

I бөлім. Торқалы тоқсан – байтақ елдің тойы 5

II бөлім. Тау түлғаға таңдым еттік, жарандар! 35

III бөлім. Азалы күндер 285

IV бөлім. Қан жылаған жүректердің лебізі 311

ҚАЗАҚТЫҢ АСЫЛ ПЕРЗЕНТІ

Редакторы *Н. Оразбек*

Компьютерлік дизайны *К. Оразбек*

ИБ №153

Басуға қол қойылды 10.11.10. Қалыпы 84x108 1/32. Қағазы офсеттік
Қаріп түрі "Таймс". Есепті баспа табағы 23,0 б.т. (15,0 б.т. мемлекеттік
тапсырыс, 8,0 б.т. құрастырушы тапсырысы бойынша).
Таралымы: Мемлекеттік тапсырыс есебінен 2000 дана + құрастырушы
есебінен 1000 дана. Тапсырыс № 1170.

ЖШС "Қазақстан баспа үйі"
050046, Алматы қаласы, Прокофьев көшесі, 226/1.
Тел./факс: (8-727) 392-94-18
E-mail: idk@mail.ru

ЖШС РПБК «Дауыр», 050009, Алматы қаласы,
Гагарин даңғылы, 93. Тел.: 394-39-22, 394-39-34, 394-39-42,
E-mail: rpik-dauir81@mail.ru, rpik-dauir2@mail.ru

ISBN 9965-10-098-5